रयत शिक्षण संस्थेचे,

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

▪ नॅक पुनर्मूल्यांकन 'A' ग्रेड (अति उत्कृष्ट) ▪ ज्युनिअर कॉलेज 'A' ग्रेड

▪ Website : www.sgm.org.in ▪ Email : sgmkarad@yahoo.com

DIGITAL TRANSFORMATION

Make in India

Digital India

Goods and Services Tax

Digital Supply Chain

सद्गुरू

सन २०१६-२०१७

।। कर्मवीर जयंती समारंभ ।।

कर्मवीर जयंती समारंभाचे प्रमुख पाहुणे
मा.विश्वास नांगरे पाटील
(विशेष पोलीस महानिरीक्षक कोल्हापूर)
मार्गदर्शन करताना

मा.विश्वास नांगरे पाटील
मार्गदर्शन करताना
उपस्थित विद्यार्थी समुदाय

मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने
प्रास्ताविक आणि स्वागत करताना

मा.डॉ.पंतगराव कदमसाहेब
मार्गदर्शन करताना

सद्गुरू

सन २०१६-२०१७

''स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ब्रीद'' - कर्मवीर

रयत शिक्षण संस्थेचे

सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

'सद्गुरू' नियतकालिक । सन २०१५-२०१६

संपादन समिती

- अध्यक्ष
  प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने
- प्रमुख संपादक
  प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे
- सदस्य
  प्रा.डॉ.रेश्मा दिवेकर
  प्रा.डॉ.महिपती शिवदास
  प्रा.सुहास गोडसे
  प्रा.सीमा चव्हाण
  प्रा.सुजाता मोहिते
  प्रा.भगवान मोहिते
  प्रा.माधुरी कांबळे
  प्रा.सौ.जे.एस.जाधव
  प्रा.जे.एस.कदम
  प्रा.एच.के.काळे
  प्रा.सौ.संगीता जाधव
  श्री.आर.टी.मागाडे
  श्री.आर.वाय.गायकवाड
  श्री.व्ही.डी.भोज
  श्री.ए.आर.पाटील
- मांडणी
  प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे

- रेखाचित्रे
  श्री.शिवभूषण ढोबळे
  (नाझरे) सांगोला
- मुखपृष्ठ
  प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे
  श्री.संदेश शहा
- मुद्रक
  प्रिंट ओम ऑफसेट
  २६९ ब/२, दौलतनगर, सातारा.
  फोन. ०२१६२-२३४०४९
- अक्षर संधान
  टाईप इनोव्हेटर्स
  मोती चौक, सातारा.

अध्यक्षीय

सद्गुरू गाडगे महाराज महाविद्यालय म्हणजे शिवाजी विद्यापीठ व रयत शिक्षण संस्थेतील सर्वच बाबतीत अग्रणी महाविद्यालय व्हावे, अशी मनोमन इच्छा बाळगून विद्यार्थी केंद्रित जास्तीत जास्त सेवा देण्याचा प्रयत्न सातत्याने करीत आहे. इथल्या प्रांगणात आल्याबरोबर मनाला अल्हादायक वाटावे, याच महाविद्यालयात प्रवेश मिळावा, अशी हुरहूर विद्यार्थी व पालकांना वाटावी, या हेतूनेच या महाविद्यालयात कला, विज्ञान, वाणिज्य शाखांच्या माध्यमातून पदव्युत्तर स्तरावर एम.ए., एम.कॉम. व एम.एस्सीच्या जास्तीत जास्त विषयांची सोय करण्याचा प्रयत्न चालू आहे. विद्यार्थ्यांची कसल्याही प्रकारची गैरसोय होऊ नये, मग ती विद्याशाखेची असो, राहण्याची असो, कमवा शिका योजनेची असो अथवा त्याच्या भावी जीवनाबाबत असो तसा प्रयत्न या महाविद्यालयात आल्यापासून चालू आहे.

स्पर्धा परीक्षा विभाग, नेट/सेट परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र, पोलीस भरतीपूर्व प्रशिक्षण केंद्र, व्यवसायाभिमुख छोटे-छोटे शॉर्ट टर्म कोर्सेस, (फायनान्सिंग कोर्स) प्लेसमेंट सेल इत्यादी सोयींच्या माध्यामातून विद्यार्थ्यांना भावी सुखी जीवनाची प्रेरणा देण्याचा आमचा प्रयत्न आहे. त्यासाठी विद्यार्थ्यांना बुक-बँक, वैयक्तिक मार्गदर्शन, विभागीय ग्रंथालये मोफत वाय-फाय सुविधा, आरोग्य सुविधा, स्वतंत्र अभ्यासिका. संगणक विभाग इत्यादी सुविधांच्याबरोबर प्रसन्न वाटणारे वातावरण निर्माण करून देण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. विद्यार्थी महाविद्यालयाच्या प्रांगणात आल्यानंतर त्याची राहण्याची गैरसोय होऊ नये, म्हणून सर्व सोयींनी युक्त विद्यार्थी-विद्यार्थिनींसाठी वस्तीगृहाची व्यवस्था केलेली आहे. आमचा प्राध्यापक वृंद उच्चविद्याविभूषित, विद्यार्थ्यांशी सुसंवाद साधणारा आहे. विद्यार्थ्यांना कोणत्याही प्रकारची अडचण येणार नाही, असा प्रयत्न ते नेहमीच करत असतात, याचा मला मनस्वी आनंद होत आहे.

महाविद्यालयाचा हा 'सद्गुरू' अंक चांगलाच आहे. तो वाचल्यानंतर इथली संख्यात्मक व गुणात्मक होत असणारी वाढ यामध्ये पालक, देणगीदार, हितचिंतक, रयतप्रेमी, आजी माजी विद्यार्थी, स्थानिक व्यवस्थापन समितीचे सदस्य, संस्थेचे पदाधिकारी, माझे सर्व सहकारी या सर्वांचे सहकार्य, योगदान व स्नेहपूर्ण दृष्टि आहे. यामुळेच काम करत असताना सतत ऊर्जा मिळत असते. ती अशीच मिळत रहावी, अशी अपेक्षा!

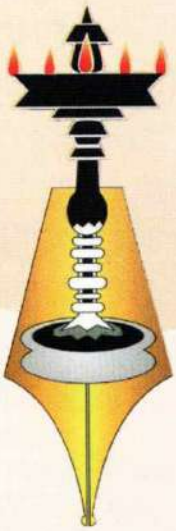

प्राचार्य, डॉ.मोहन राजमाने

रयत शिक्षण संस्थेचे
संस्थापक

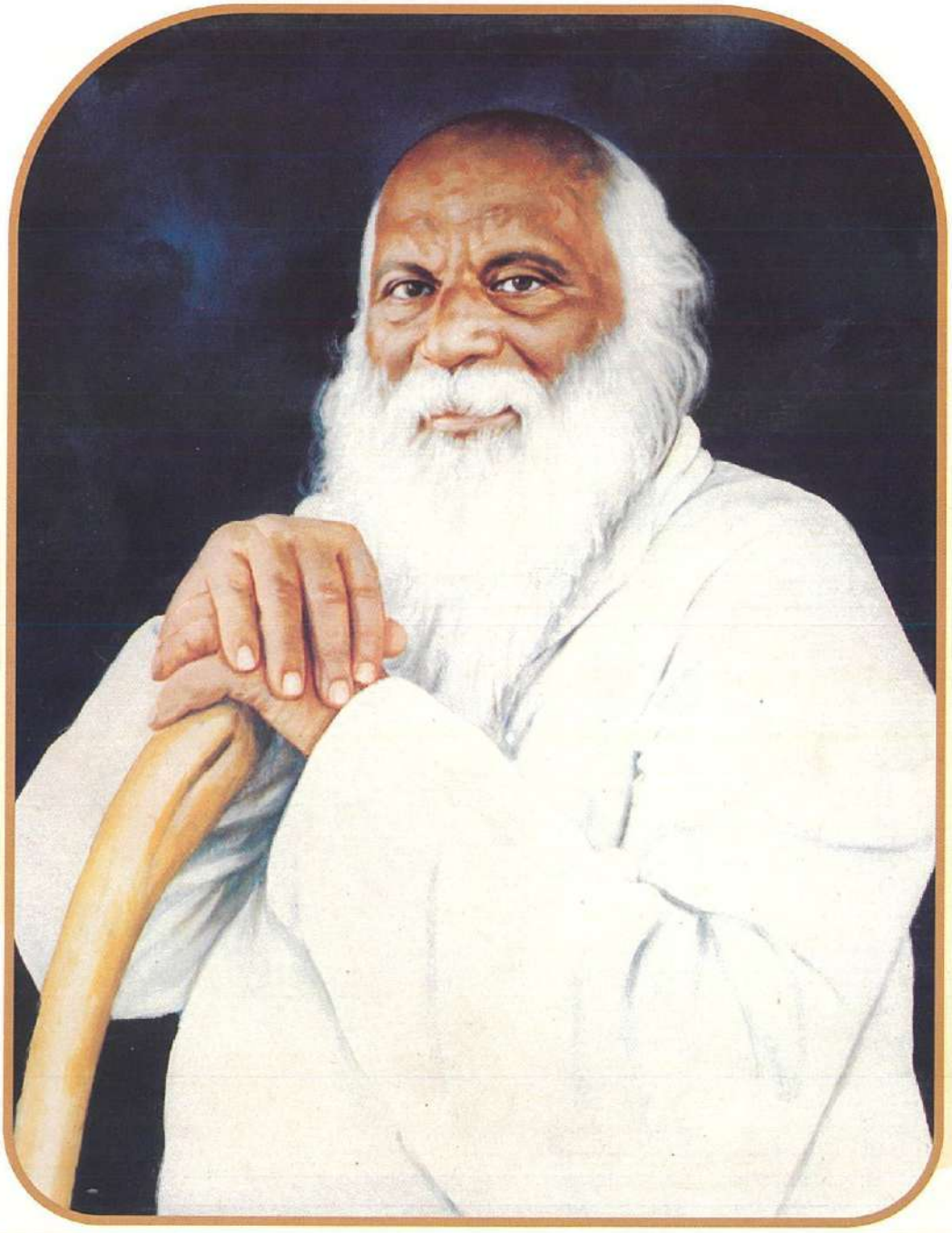

पद्मभूषण
डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील

।। श्रद्धास्थान ।।

गोपाला गोपाला । देवकीनंदन गोपाला ।।

सद्गुरू गाडगे महाराज

डेबूजी झिंगराजी जाणोरकर

|| रयत शिक्षण संस्थेचे मान्यवर ||

|| आमची प्रेरणा ||

मा.खासदार शरदचंद्रजी पवार

अध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

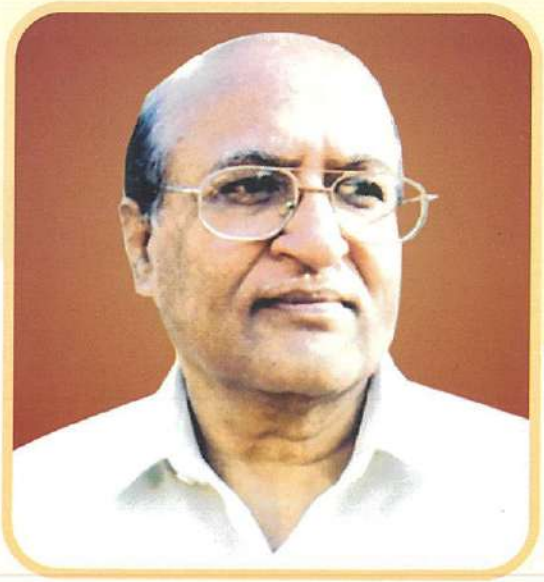

मा.डॉ.अनिल पाटील

चेअरमन
रयत शिक्षण संस्था, सातारा

मा.डॉ.पतंगराव कदम

अध्यक्ष
स्थानिक व्यवस्थापन, समिती

।। राष्ट्रीय/राज्यस्तरीय चर्चासत्र /कार्यक्रम विविधा ।।

रिसेंट ट्रेन्ड इन इन्फरमेशन टेक्नॉलॉजी उद्घाटन समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रा.पी.सी.शेट्टी (शासकीय इंजि.कॉलेज,कराड)

नॅनो सायन्स ॲन्ड नॅनो टेक्नॉलॉजी उद्घाटन समारंभात मार्गदर्शन

इलेक्ट्रॉनिक्स : राज्यस्तरीय कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ.आर.के.कामत (शि.वि.कोल्हापूर)

मा.डॉ.एन.डी.पाटील याची महाविद्यालयास सदिच्छा भेट 'दहशतवाद व विवेकवाद' विषयावरती मार्गदर्शन

मा.मधुकर सावंत (भाऊ) यांनी महाविद्यालयास रू.२,००,०००/- ची देणगी देताना मा.प्राचार्य व सहकारी (प्राध्यापक)

प्रशासकीय सेवक वर्गास मार्गदर्शन करताना मा.प्राचार्य डॉ.आर.बी.बावधनकर

महाविद्यालयाचे आदरणीय प्राचार्य : डॉ.मोहन राजमाने

मा.प्राचार्यांच्या समवेत 'सद्गुरू' नियतकालिकाचे संपादक मंडळ

नूतन मुलींचे वसतिगृहाची स्पॉट पाहणी करण्यास आलेले यु.जी.सी.चे प्रतिनिधी मा.डॉ.गुप्ता यांचे स्वागत

मा.विश्वजित कदम यांची महाविद्यालयास सदिच्छा भेट प्रसंगी सत्कार

शिवाजी विद्यापीठाचे मा.कुलगुरू डॉ.देवानंद शिंदे यांची महाविद्यालयास सदिच्छा भेट प्रसंगी सत्कार

।। पुरस्कार/पीएच.डी./सन्माननीय निवड/ग्रंथलेखन/ नेट-सेट उत्तीर्ण /आंतरराष्ट्रीय पेपरवाचन ।।

प्रा.बी.जे.पाटील (बॉटनी)
भारतरत्न मदर तेरेसा
गोल्ड मेडल अवॉर्ड

प्रा.डॉ.एम.जे.शिवदास
शैक्षणिक गौरव पुरस्कार
(पार्लेग्रामपंचायतीकडून)

प्रा.डॉ.भिमराव लिंगडे (भूगोल)
शिवाजी विद्यापीठाची
विद्यावाचस्पती

प्रा.डॉ.रमेश पोळ (मराठी)
शिवाजी विद्यापीठाची संशोधक
मार्गदर्शक म्हणून मान्यता

डॉ.अरूण शिंदे (मानसशास्त्र)
बाही अकादमी पांचगणी यांचेकडून
संशोधक मार्गदर्शक मान्यता

प्रा.सौ.वंदना किशोर मायनेपल्ली
(वनस्पतीशास्त्र विभाग)
आंतरराष्ट्रीय संदर्भ ग्रंथात लेखप्रसिद्ध

प्रा.सीमा चव्हाण
ग्रंथलेखन
सुभाषितानि

प्रा.विकास गायकवाड
(इलेक्ट्रॉनिक्स)
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

प्रा.कु.स्नेहा शिंदे
(इलेक्ट्रॉनिक्स)
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

प्रा.शैलेश जाधव
(सूक्ष्मजीवशास्त्र) नेट/सेट उत्तीर्ण

सौ.रूपाली भोसले (हिंदी)
नेट/जे.आर.एफ.उत्तीर्ण

श्री.संदिप रमेश भिंगारे यांची महिला व बालविकास अधिकारी पदी निवड
मा.प्राचार्य व केंद्र संचालक प्रा.रविंद्र पाटील, प्रा.सुभाष शिंदे यांचे हस्ते सत्कार

'सद्गुरू' नियतकालिक २०१५-१६ प्रकाशन प्रमुख पाहुणे प्रा.डी.एस.थोरात,
प्राचार्य मोहन राजमाने, प्रमुख संपादक डॉ.दिलीपकुमार कसबे व मान्यवर

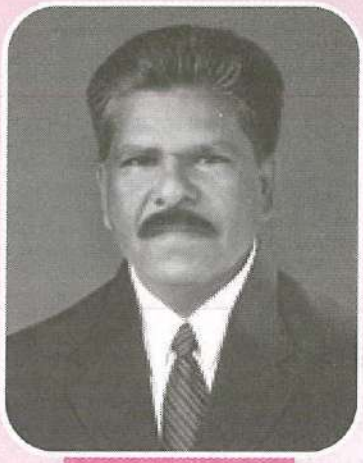

संपादकीय

सद्गुरू नियतकालिक म्हणजे सातारा जिल्ह्यातील कराड तालुक्याची ओळखच म्हणावी लागेल. शिवाजी विद्यापीठाच्या परीक्षेत्रामध्ये आकाराने, विद्यार्थी संख्येने व गुणात्मक दृष्टीने या महाविद्यालयाची ओळख आहे. म्हणून सद्गुरू कॉलेजचा हा अंक कसा दर्जेदार होईल यांच्याकडे सातत्याने आम्ही लक्ष देत असतो. मराठी, हिंदी, इंग्रजी, संस्कृत विभागांच्या माध्यमातून पदवीस्तरापर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची साहित्य साधना बिंब मधून व्यक्त केलेली आहे, तर पदव्युत्तर व ज्युनिअर कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांच्या साहित्य साधनेस प्रतिबिंब हे दालन खुले ठेवलेले आहे. महाविद्यालयीन जीवनात विद्यार्थ्यांचा शैक्षणिक, शारीरिक व कलात्मक विकास होत असतो. साहित्यिक कलेच्या माध्यमातून भावी जीवनात मानवी मूल्यांची जोपासना व आंतरिक आत्म्याचा विकास होण्यासाठी साहित्य हे एक उत्तम माध्यम आहे. म्हणूनच महाविद्यालयीन स्तरावरून असे अंक प्रकाशित केले जात असतात. मुक्तपणे विद्यार्थ्यांना लिहण्यासाठीचा हा पहिला प्रयत्न असतो. विद्यापीठीय स्तरावर त्याचे मूल्यमापन होऊन या साहित्यिक लेखकांना उर्मि प्रदान होत असते. २०१५-१६ च्या अंकातील पूजा पाटील (प्रवासवर्णन) कोमल पानसकर (मुलाखत), शरयू भोसले (एकांकी) पायल थोरात (फोटोग्राफी) इत्यादी साहित्य प्रकारांना पारितोषिके प्राप्त झाली.

मार्च/एप्रिल २०१६-१७ च्या शिवाजी विद्यापीठाचे घेतलेल्य परीक्षामध्ये बी.कॉम आय.टी तिसऱ्या वर्षाचे १० विद्यार्थी, बी.एस्सी बायोटेकचे दोन व बी.ए.चा एक असे एकूण १३ विद्यार्थी शिवाजी विद्यापीठाच्या गुणवत्ता यादीमध्ये आले. हा महाविद्यालयाचा बहुमान होय. प्रा.डॉ.कांबळे ए.पी.(बायोटेक) व प्रा.डॉ.लिंगडे व्ही.बी.(भूगोल) यांनी विद्यावाचस्पती पदवी घेऊन स्वतःच्या शैक्षणिक पात्रतेत व महाविद्यालयाच्या वैभवात भरच घातलेली आहे. ज्युनिअर विभागातील सहा विद्यार्थ्यांना नीट परीक्षेतून एम.बी.बी.एस.साठी थेट प्रवेश मिळाला आहे. तर कँपस इंटरव्ह्यूच्या माध्यमातून आय.सी.आय.सी.आय.बँक, इन्फोसेस व बी.पी.ओ. मध्ये ४८ विद्यार्थी निवडले गेले. अर्थात त्यांच्या रोजी-रोटीचा प्रश्न ही मिटवण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. रयत शिक्षण संस्थेच्या 'कमवा व शिका' या ब्रीद वाक्याप्रमाणे कितीतरी विद्यार्थ्यांना ऑफिस, ग्रंथालय, स्पर्धा विभाग, वसतिगृह इत्यादी ठिकाणी कामाची संधी देऊन त्यांच्या शिक्षणासाठी चालना देण्याचा प्रयत्न केला जातो. त्यामुळेच वेगवेगळ्या जिल्ह्यातून विद्यार्थी या ठिकाणी प्रवेश घेतात हे महाविद्यालयाचे वैशिष्ट्य होय.

'सद्गुरू' अंक आकार घेत असताना महाविद्यालयाचे आदरणीय प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांचे अतिशय मोलाचे मार्गदर्शन आणि सहकार्य लाभले. माझे विभागीय संपादक त्यांचे सर्व सहाय्यक व प्रिंट ओम ऑफसेटचे व्यवस्थापक त्यांचे सहकारी या सर्वांच्या सहकार्याशिवाय अंकाची प्रत्यक्षात कल्पना व्यर्थच. मी त्या सर्वांच्या ऋणातच राहणे पसंत करतो.

डॉ.दिलीपकुमार कसबे
प्रमुख, संपादक

भावपूर्ण श्रद्धांजली

- सुलभा देशपांडे - मराठी चरित्र अभिनेत्री
- नंदू पोळ - अभिनेता मराठी चित्रपट
- प्रा.एस.एन.तोडकर - माजी प्राध्यापक (अर्थशास्त्र) स.गा.म.कॉलेज, कराड
- नंदू होनप - संगीतकार
- प्रा.डॉ.कन्हैया कुंदप - माजी प्राचार्य स.गा.म.कॉलेज, कराड
- डॉ.भ.ह.राजुरकर (कुलगुरू) - डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ माजी कुलगुरू
- चंद्रकांत गलांडे - भारतीय आर्मी जवान
- प्रभाकर मांडे - मराठी लोक साहित्याचे अभ्यासक
- राजा मंगसुळीकर - प्रसिद्ध मराठी कवि
- अश्विनी एकबोटे - मराठी चित्रपट अभिनेत्री
- बबनराव हळदनकर - जेष्ठ संगीततज्ज्ञ
- दिलीप पाडगांवकर - जेष्ठ पत्रकार, संपादक
- जयललिता - मुख्यमंत्री तामिळनाडू
- आर.डी.जगताप - माजी निरीक्षक रयत शिक्षण संस्था, सातारा.
- श्री.बबन पेठकर - मुख्याध्यापक स.गा.म.माध्यमिक विद्यालय, कराड
- वामन होवाळ - जेष्ठ मराठी दलित साहित्यिक
- आनंद यादव - मराठीचे प्रसिद्ध साहित्यकार
- ओम पुरी - हिंदी चित्रपटातील चरित्र अभिनेता
- किशोरी आमोणकर - प्रसिद्ध गायिका
- सावित्री नदीच्या पूल दुर्घटनेतील वाहून गेलेले सर्वजण

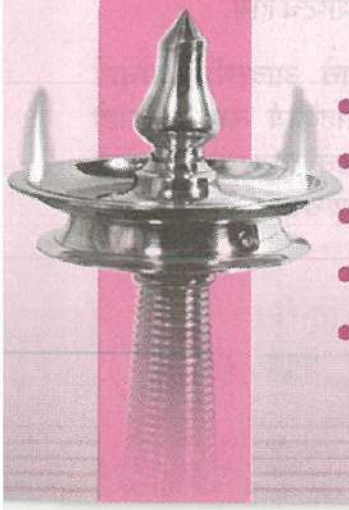

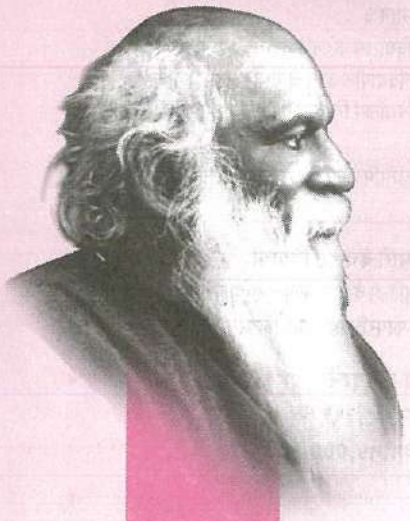

"स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ध्येय"
॥ कर्मवीर ॥

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

- चेअरमन

मा.डॉ.पतंगरावजी कदम

- सभासद

मा.सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा
मा.ॲड.रवींद्र केशवराव पवार
मा.विठ्ठलराव रघुनाथ जाधव
मा.ॲड.सदानंद चिंगळे
मा.प्रा.राजेंद्र सोपानराव देशमुख (प्राध्यापक प्रतिनिधी)
मा.प्रा.डॉ.संभाजी रामचंद्र सावंत (प्राध्यापक प्रतिनिधी)
मा.प्रा.भगवान दगडू मोहिते (प्राध्यापक प्रतिनिधी)
मा.श्री.अशोककुमार केशव जाधव (शिक्षकेतर सेवक प्रतिनिधी)

- निमंत्रित सभासद

मा.मधुकर गोविंद सावंत
मा.किसनराव पाटील घोणशीकर
मा.जितेंद्र हिंदुराव डुबल
मा.अतुल सुभाषराव कदम

- सचिव

मा.प्राचार्य, सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

* गुणवत्ता प्राप्त शिक्षक/पीएच.डी.सन्मान

१. प्रा.डॉ.बी.जे.पाटील भारतरत्न मदरतेरेसा गोल्ड मेडल अॅवॉर्ड
२. प्रा.डॉ.ए.पी.कांबळे (बायोटेक) सोलापूर विद्यापीठाची विद्यावाचस्पती
३. प्रा.डॉ.लिंगडे व्ही.बी.(भूगोल) शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूरची विद्यावाचस्पती

* नेट/सेट परीक्षा उत्तीर्ण

१. प्रा.व्ही.बी.गायकवाड (इलेक्ट्रॉनिक्स) सेट उत्तीर्ण
२. प्रा.कु.एस.एस.शिंदे (इलेक्ट्रॉनिक्स) सेट उत्तीर्ण
३. प्रा.कु.एस.एस.पाटील (इंग्रजी) सेट उत्तीर्ण
४. प्रा.डी.ए.माळवेकर (झूलॉजी) सेट उत्तीर्ण
५. प्रा.कु.व्ही.एस.जाधव (रसायनशास्त्र) सेट उत्तीर्ण
६. प्रा.एस.एस.जाधव (मायक्रोबायलॉजी) सेट उत्तीर्ण
७. कु.रूपाली माने (हिंदी) नेट/जे.आर.एफ.उत्तीर्ण (विद्यार्थी)
८. श्री.किरण बिरजे (झूलॉजी) सेट उत्तीर्ण (विद्यार्थी)

* आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्र पेपर वाचन/प्रकाशन

१. प्रा.डॉ.सौ.एन.आर.रणखांबे (इतिहास)
२. प्रा.सौ.मायनेपल्ली वंदना किशोर (वनस्पतीशास्त्र)
३. प्रा.डॉ.ए.सी.शिंदे (मानसशास्त्र)
४. प्रा.डॉ.आर.पी.पोळ (मराठी)
५. प्रा.डॉ.आर.आर.दिवेकर (मराठी)
६. प्रा.डॉ.बी.जे.पाटील (वनस्पतीशास्त्र)

* शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता शिष्यवृत्ती पात्र विद्यार्थी

१. स्नेहा रामचंद्र माने बी.ए.भाग ३
२. प्रियांका सुधीर मदने बी.ए.भाग ३
३. सारिका राजेंद्र शहा एम.ए.भाग १
४. अरुंधती बालाप्पा बी.ए.भाग ३
५. आरती गोवर्धन चव्हाण बी.कॉम आय.टी.
६. जयश्री जनार्दन देसाई बी.ए.भाग १
७. तेजश्री ज्योतीराम देशमुख बी.एस्सी भाग ३
८. मनिषा दादासाहेब घाडगे बी.सी.एस.भाग ३
९. प्रियांका तुकाराम भालेकर बी.एस्सी.भाग १
१०. सायली शिवाजी वास्के बी.एस्सी.भाग १

* ग्रंथ लेखन

प्रा.सीमा चव्हाण (संस्कृत)
१. भेट प्रेमाची २. अर्पण ३. संस्कार करणारी सुभाषिते

* शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता यादीतील विद्यार्थी

बी.कॉम आय.टी. भाग ३ चे १० विद्यार्थी
१. आरजू शामशुद्दीन काझी
२. दिपाली वाल्मिक साळुंखे
३. निलम राजेंद्र गोसावी
४. नम्रता मालचंद्र माने
५. सारिका अशोक शिंदे
६. माग्यश्री पंडित पाटील
७. निकीता भगवान पवार
८. प्रियांका लक्ष्मण राऊत
९. ईशान चंद्रशेखर जोशी
१०. प्रतिक्षा पांडुरंग पाटील
११. करिश्मा मन्सूर नदाफ (बी.एस्सी.भाग ३ बायोटेक)
१२. सिंजु मुरली (बी.एस्सी.भाग ३ बायोटेक)

* वादविवाद वक्तृत्व स्पर्धा विजेते

१. शितल चंद्रकांत पाटील बी.ए.भाग ३
१. मातोश्री बयाबाई कदम महाविद्यालय कडेगांव वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
२. क्रांतीसिंह नाना पाटील लोकविद्यापीठ वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
३. दे.भ.आनंदराव नाईक महाविद्यालय तिखली वक्तृत्व स्पर्धेत तृतीय क्रमांक
२. पंकज माने
१. पंचायत समिती मार्फत स्वच्छतामित्र करंडक स्पर्धेत - द्वितीय क्रमांक

* स्पर्धा परीक्षा

मुख्य बॅच ६३ विद्यार्थी पूर्वतयारी बॅच ८० विद्यार्थी
१. श्री.संदिप रमेश भिंगारे (महिला व बालविकास अधिकारी वर्ग २ पदी निवड)
२. श्री.सुहास माणिक माने (फायरब्रिगेड मार्फत फायरमन पदी निवड)

* युजीसी (UGC) विविध अनुदाने

१. मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट रू. २,५८,३९९/-
२. मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट रू.३९,५०,०००/-

* प्राध्यापक वृंद (२५१)

* सिनिअर १२३ ज्युनिअर ८७
* बी.सी.एस./बी.सी.ए. २६
* व्यवसाय अभ्यासक्रम १५
* प्रशासकीय सेवक ६६+६१=१२७

* विद्यार्थी संख्या एकूण = १०,६४७

बी.ए., बी.कॉम., बी.एस्सी., बी.सी.एस., बी.सी.ए., बी.एस्सी. बायोटेक, एम.ए., एम.कॉम., एम.एस्सी., एम.फिल., पीएच.डी., ज्युनिअर कला, विज्ञान, वाणिज्य व्यवसाय अभ्यासक्रम

* ग्रंथसंपदा = १,४१,८४४

१७ दैनिके ९१ नियतकालिके

* वसतिगृह विद्यार्थी संख्या

मुली - ५७८, मुले - २१३,

* शिवाजी विद्यापीठ नियतकालिक स्पर्धा विजेते

१. कोमल पानसकर बी.ए.भाग २ हिंदी प्रथम (मैं किसान बोल रहा हूँ)
२. पूजा पाटील बी.ए.भाग ३ मराठी द्वितीय (कोकण दर्शन)
३. शरयू भोसले बी.एस्सी भाग ३ इंग्रजी द्वितीय (लव फॉर सेल)
४. पायल थोरात बी.ए.भाग १ (फोटोग्राफी)

* प्लेसमेंट सेल

१. आय.सी.आय.सी.आय. बँकेत २६ विद्यार्थी निवड
२. आय.सी.आय.सी.आय. प्रोड्युन्शिपल ६ विद्यार्थी निवड
३. इन्फोसेस १४ विद्यार्थी निवड

* एन.सी.सी.मुले

१. सूरज पांडुरंग येवले (SUO) - उत्कृष्ट कामगिरी
२. सूरज कदम (SGT) - अखिल भारतीय केरळा ट्रेकिंग कँप महाराष्ट्र पथकात निवड
३. अमोल घोलप (JUO) - ऑल इंडिया नॅशनल इंटिग्रेशन कँप जैसलमेर (राजस्थान)
४. सुजीत थोरात (JUO) - राज्यस्तरीय प्रजासत्ताक कँप, औरंगाबाद

* राष्ट्रीय छात्रसेना मुली

१. डिंपल विश्वकर्मा (SUO)
प्रजासत्ताक दिन परेड दिल्ली राजपथ संचालनासाठी निवड
२. वैशाली देसाई (JUO)
थल सैनिक कँपसाठी महाराष्ट्र पथकमधून दिल्लीसाठी निवड
३. श्रृती संकपाळ (JUO) - शुटिंग कँप वेस्ट बंगाल महाराष्ट्र ग्रुपमध्ये निवड

४. **अंकिता थोरात** (CDT) - पॅरा बेसिक कोर्स आग्रा येथे महाराष्ट्रातून निवड
५. **क्षितिजा पवार** (CDT, RDC CAT - 2) - औरंगाबाद येथे सहभाग
६. **प्रणाली पवार** (CDT, RDC, IGC & TSC) - IGS औरंगाबाद, पुणे येथे सहभाग
७. **श्वेता देशमुख** (CDT) - RDC, IGC औरंगाबाद, येथे सहभाग
८. **सायली लोकरे** (CDT) - TDC, CAT पुणे येथे सहभाग
ऐश्वर्या भोसले (CDT)
मृणाल चव्हाण (CDT)
डिंपल विश्वकर्मा (SUO)
प्रणाली पवार (NIC) - सातारा सहभाग
९. **पूजा शिंगण** (CDT) (NIC) - मध्यप्रदेश सहभाग
मयूरी जाधव (CDT) (NIC) - मध्यप्रदेश सहभाग
सोनाली साळुंखे (CDT) (NIC) - मध्यप्रदेश सहभाग
१०. **मोनिका पवार** (CDT) (शिमला ट्रेकिंग कँप सहभाग)
प्रियांका कदम (CDT) (शिमला ट्रेकिंग कँप सहभाग)
श्वेता देशमुख (CDT) (शिमला ट्रेकिंग कँप सहभाग)
प्रज्ञा गायकवाड (CDT) (शिमला ट्रेकिंग कँप सहभाग)

* क्रीडा विभाग - सिनिअर

(शिवाजी विद्यापीठ संघात निवड)
१. **राजेश्वरी पळसे** (बी.एस्सी.भाग २) अखिल भारतीय क्रिकेट व सॉफ्टबॉल स्पर्धेकरिता
२. **आश्विनी थोरात** (एम.ए.भाग १) - अश्वमेघ स्पर्धेकरिता कबड्डी संघात
३. **ज्योती तोडकर** (एम.ए.भाग १) सॉफ्टबॉल संघात तसेच महाराष्ट्र संघात निवड
४. **ओंकार इंगवले** (बी.एस्सी.भाग १) - फुटबॉल संघात
५. **ऐश्वर्या गायकवाड** (बी.एस्सी.भाग १) टँग सूडो स्पर्धेकरिता दिल्ली येथे पंच म्हणून निवड
६. **आदिती साळुंखे** - कबड्डी संघात निवड

* वैयक्तिक पदके

१. **दिपक शिंगे** बी.ए.भाग ३ इंटर नॅशनल बॉक्सिंग स्पर्धेत रौप्य पदक
२. **गौरव सावंत** बी.ए.भाग १ इंटर नॅशनल बॉक्सिंग स्पर्धेत रौप्य पदक
३. **अश्विनी लावंड** बी.कॉम.भाग १ राज्यस्तरीय रायफल शुटिंग स्पर्धेत ब्राँझ मेडल

* आंतर विभागीय खेळाडू शिवाजी विद्यापीठ कुस्ती

१. **अबोली अवसरे** एम.ए.भाग १ - शिवाजी विद्यापीठ आंतरविभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
२. **पूजा खंडागळे** एम.ए.भाग १ - कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय
३. **प्रज्ञा गायकवाड** बी.ए.भाग १ - कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय

* सातारा विभागीय तायक्वाँदो स्पर्धा

१. **पूजा गंभीर** एम.ए.भाग २ - प्रथम क्रमांक
२. **अक्षय बामणे** बी.ए.भाग २ - द्वितीय क्रमांक
३. **ऐश्वर्या तांदुळवाडकर** बी.एस्सी भाग ३ - द्वितीय क्रमांक
४. **सुजय पवार** बी.ए.भाग ३ - महाराष्ट्र स्टेट शुटींग चॅम्पियन स्पर्धेत निवड
५. **धनंजय हंकारे** बी.ए.भाग ३ - महाराष्ट्र स्टेट शुटींग चॅम्पियन स्पर्धेत निवड
६. **राजेंद्र अंकुशी** बी.ए.भाग १ - बॉक्सिंग स्पर्धेत तृतीय क्रमांक
७. **स्वप्निल सुतार** बी.एस्सी भाग १ - बॉक्सिंग स्पर्धेत तृतीय क्रमांक
८. **अभिजित रैनाक** एम.ए.भाग १ - जलतरण रिले स्पर्धेत तृतीय क्रमांक
९. **ओंकार घाडगे** बी.एस्सी भाग १ - जलतरण रिले स्पर्धेत तृतीय क्रमांक
१०. **सागर चव्हाण** बी.एस्सी भाग ३ - जलतरण रिले स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
११. **मनोज यादव** बी.एस्सी भाग १ - जलतरण रिले स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

* सातारा विभागीय कबड्डी स्पर्धा

१. मुलींचा कबड्डी स्पर्धेत संघास द्वितीय क्रमांक
२. मुलींचा क्रिकेट स्पर्धेत संघास प्रथम क्रमांक
३. मुलांचा फुटबॉल स्पर्धेत संघास प्रथम क्रमांक
४. मुलांचा खो-खो स्पर्धेत संघास तृतीय क्रमांक

* क्रीडा विभाग : ज्युनिअर

१. **अभिजीत थोरात** (११ वी विज्ञान) दिल्ली येथे झालेल्या जीत-कुने-दो खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
२. **नमिरा मुजावर** (११ वी कॉमर्स) शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
३. **आकांक्षा पाटील** (११ वी कॉमर्स) शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग
४. **मयूरी शिंदे** (११ वी कॉमर्स) शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग
५. **आकांक्षा माळी** (११ वी विज्ञान) शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग
६. **कैलास हिंगमिरे** (११ वी विज्ञान) शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग
७. **पांडूरंग पाटील** (११ वी विज्ञान) शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्टबॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग
८. **अनिकेत मोरे** (११ वी विज्ञान) पुणे बालेवाडी येथे झालेल्या रायफल राष्ट्रीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
९. **साई तेली** (११ वी कॉमर्स) मडगाव गोवा येथे झालेल्या टॅग-सुडो राष्ट्रीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
१०. **अनिकेत थोरात** (११ वी विज्ञान) मिरज येथे झालेल्या राज्यस्तरीय जीत-कुने-दो स्पर्धेत प्रथम क्रमांक राष्ट्रीय संघात निवड
११. **ऋषिकेश जाधव** (१२ वी) पश्चिम बंगाल येथे झालेल्या मॉडर्न खो-खो खेळात राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग
१२. **प्रज्ञा लाड** (१२ वी कॉमर्स) नाशिक येथे झालेल्या राज्यस्तरीय जलतरण स्पर्धेत सहभाग सागरी जलतरण स्पर्धेत सहभाग
१३. **प्रतीक मोरे** (११ वी कला) नाशिक येथे झालेल्या टॅग-सुडो राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग
१४. **अनिल चव्हाण** (११ वी कला) राहुरी येथे झालेल्या राज्यस्तरीय कुस्ती स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
१५. **प्रथमेश माळी** (११ वी कॉमर्स) नाशिक येथे झालेल्या टॅग-सुडो राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग
१६. **सूरज जाधव** (११ वी कॉमर्स) रत्नागिरी येथे झालेल्या राज्यस्तरीय मैदानी स्पर्धेत हॅमर थ्रो प्रकारात सहभाग
१७. **शुभम जाधव** (११ वी विज्ञान) अहमदनगर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय खो-खो स्पर्धेत सहभाग
१८. **दिपाली करडे** (११ वी कला) राज्यपातळीवरील बेसबॉल निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग
१९. **आनंद कुंदल** (११ वी कला) राज्यपातळीवरील शुटींग हॉलीबॉल निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

* सांगली येथील विभागीय स्पर्धेतील खेळाडू

१. **रोहीत जगताप** - विभागीय तायक्वाँदो
२. **शुभम जाधव** (११ वी कला) - मैदानी स्पर्धा
३. **अमृता सुतार** (११ वी कला) - बॅडमिंटन
४. **गायत्री बगले** (११ वी कॉमर्स) - बॅडमिंटन
५. **पुष्कराज कुलकर्णी** (११ वी कॉमर्स) - बॅडमिंटन
६. **हर्षदा चव्हाण** (११ वी एम.सी.व्ही.सी.) - सातारा येथे झालेल्या कुराश खेळात स्पर्धेत सहभाग
७. **किरण नांगरे** (११ वी कला) - वेटलिफ्टिंग विभागीय स्पर्धेत सहभाग
८. **विराज उमापे** (११ वी) - मुईज येथे झालेल्या कुस्ती स्पर्धेत सहभागी
९. **प्रतिक पवार** (११ वी विज्ञान) - विभागीय पातळीवरील बेसबॉल निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

स्वत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरु गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

मराठी विभाग - ०९ ते ४०
हिंदी विभाग - ४१ ते ६८
इंग्रजी विभाग - ६९ ते ९०
संस्कृत विभाग - ९१ ते १०२

सद्गुरु

बिंब

पदवी स्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा साहित्यिक व कलाविष्कार

मुझमें रहते हैं,
करोडों लोग चुप कैसे रहूँ ।
मेरी हर गज़ल,
सल्तनत के नाम पर बयान हैं ।

– दुष्यंत कुमार

मणमण मासकाला
आणि खूप सालदाराला
खंडी खंडी धनी नेई
पेंडी पेंडी कष्टणारा

माया करता करता
पिकावरी जन्म गेला
तरी भुकेपाशी दाणा
कधी नाहीच भेटला

– डॉ.आनंद यादव

सन २०१६-२०१७

सद्गुरू

बिंब

मराठी विभाग

▪ विभागीय संपादक
प्रा.डॉ.रेश्मा दिवेकर

स्वयत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१.	कथा	बंध रेशमाचे	स्वप्नसंध्या कुंभार विज्ञान भाग ३	..०९
२.	व्यक्तिचित्रण	क्रांतीचा महानायक	पंकज महाडीक कला भाग २	..११
३.	समीक्षा	वास्तवाचा वेध घेणारा सैराट	विक्रमसिंह शिरतोडे कला भाग २	..१३
४.	माहितीपर	एक हाक दु:खी जीवांना	विनोद पवार विज्ञान भाग ३	..१६
५.	मुलाखत	दुर्दम्य इच्छाशक्ती	प्रगती चव्हाण कला भाग १	..१८
६.	वैचारिक	डॉ.नरेंद्र दाभोळकर गेलेतच कुठे	अश्विनी पावलेकर विज्ञान भाग ३	..२०
७.	ललित	विश्वस्थ	शुभम रानभरे वाणिज्य भाग १	..२२
८.	संशोधनपर	स्वच्छ भारत, समृद्ध भारत	सुधीर साळुंखे कला भाग २	..२३
९.	वैचारिक	थोर महापुरूष आणि आजचा समाज	ऋतुजा यादव वाणिज्य भाग १	..२६
१०.	ललित	भाषेचा अपूर्व आविष्कार	ऋचा वेदपाठक वाणिज्य भाग १	..२८
११.	वैचारिक	एका दमलेल्या बाबाची कहाणी	निवेदिता माळी बी.सी.एस्.भाग २	..३०
१२.	ललित	माझा वाढदिवस	आसावरी जगताप विज्ञान भाग १	..३२
१३.	माहितीपर	स्त्रियांवरील वाढते अत्याचार	पूजा जाधव कला भाग २	..३४
१४.	ललित	रूसू नको पावसा	ऐश्वर्या हिंगमिरे कला भाग १	..३७

पद्य विभाग

१	सवाल	सुशांत चव्हाण बी.कॉम.३(आय.टी.)	१५
२	एस.जी.एम.	सूरज मोहिते बी.एस्सी.१	१५
३	जीवनाचा लपंडाव	प्रणाली पवार बी.कॉम.१(आय.टी.)	२५
४	कधी कधी	अमृता अलटकर बी.सी.एस.२	२५
५	मैत्री	तेजश्री मोरे बी.कॉम.१(आय.टी.)	२७
६	मला वाचवा	श्रद्धा दुर्गावले बी.सी.एस.१	२७
७	यशवंत हो, किर्तीवंत हो!	नेहा ढेकळे बी.ए.१	२९
८	आयुष्य	तेजश्री मोरे बी.कॉम.१(आय.टी.)	२९
९	बिघडलेला बाजार	आरती गायकवाड बी.सी.एस.२	३३
१०	फुटको कंदील (मालवणी)	वनश्री मानोलकर बी.कॉम.१(आय.टी.)	३६
११	नक्षलवादी	प्रियांका पाटील बी.सी.एस.२	३६
१२	नोटबंदीचा पाळणा	आरती गायकवाड बी.सी.एस.२	३८
१३	सुगंध	विक्रम शिरतोडे बी.ए.२	३९
१४	ध्येय	प्रतिक गाडे बी.ए.१	३९
१३	हा न्याय कसला ?	नेहा ढेकळे बी.ए.१	४०
१४	लेक माझी लाडकी	ऐश्वर्या लावंड बी.कॉम.१	४०

सद्गुरू
बिंब
मराठी विभाग

कथा

बंध रेशमाचे.....

कु. स्वप्नसंध्या बाबासाहेब कुंभार, बी.एस्सी.भाग-३

॥ सर्वमांगल्य मांगल्ये शिवेसर्वार्थ साधिके ॥
॥ शरण्ये त्र्यंबके गौरी नारायणी नमोस्तुते ॥

ईश्वरीच्या त्या मधूर स्वरांनी मंदिर सगळे भक्तीमय झाले होते. नांदणी नदीच्या तिरावरील अंबाबाईच्या मंदिरात एक वेगळाच राग गायला जात होता. नाजूक ईश्वरीच्या गळ्यातून निघणारा तो आवाज सगळ्यांच्या काळजाचा ठोका चुकवित होता. FY च्या कॉलेजचा पहिलाच दिवस होता तो. त्यासाठी ईश्वरी देवीची प्रार्थना करायला आली होती. घरी ती गडबडीनेच आली होती. आईला दरवाज्यातून म्हणाली,

''आई ! झाला की नाही डबा तयार ?''

त्यावर आई म्हणाली.

''अग तुझीच आवडती बटाट्याची भाजी करत होते म्हणून उशीर झाला. हा घे डबा. नीट जा. काळजी घे स्वत:ची.'' डबा घेऊन ती निघाली. तिची मैत्रिण मयुरी तिची वाटच बघत होती. दोघीही कॉलेजमध्ये पोहोचल्या. पहिलाच दिवस होता कॉलेजचा. जरा धाकधुकच होती दोघींच्या मनात. पण समोर मैत्रिणी दिसल्यावर टेंशन कुठल्या कुठे पळून गेले. कॉलेजच्या वेळात दिवस कसे वेगाने जात होते ते ईश्वरीला समजतच नव्हते. पण त्यातही ती गाण्याचा रियाज नेटाने आणि आवडीने करत होती. पं.रवी देशपांडे यांच्याकडे ती गाण्याचा रियाज करायला जायची.

तशातच सरांनी सांगितले की उद्यापासून आपले Practicles सुरू होणारेत. Batches आणि timetable notice-board वर लावले आहेत.

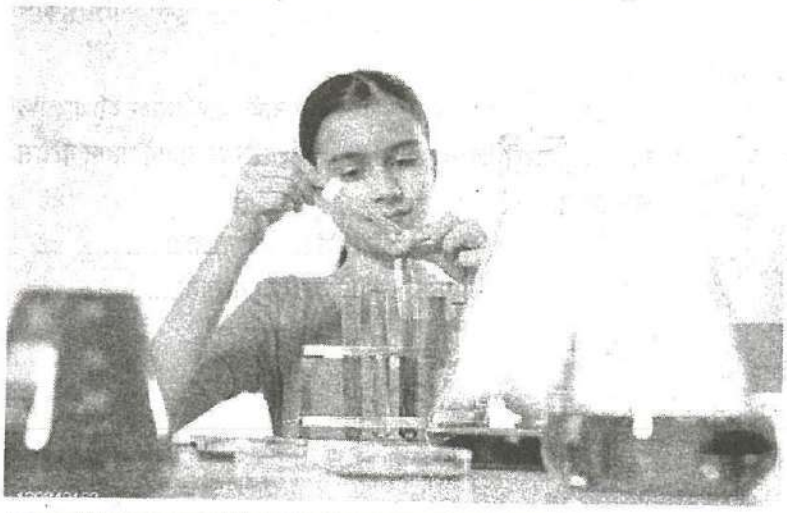

> *ईश्वरीचे केमिस्ट्रीचे प्रॅक्टीकल सुरू होते. Standerdization of H_2SO_4 सरांनी testtube मध्ये Conc H_2SO_4 घ्यायला सांगितले होते. ईशूने सरांनी सांगितल्याप्रमाणे H_2SO_4 घेतले. पण ते थोडे गरम असल्याने testtube हातातून निसटली. ती testtube जमिनीवर पडणार तेवढ्यात ती कोणीतरी अलगद पकडली.*

त्यादिवशी ईश्वरीचे chemistryचे practical सुरू होते. Standerdization of H_2SO_4 सरांनी testtube मध्ये Conc.H_2SO_4 घ्यायला सांगितले होते. ईशूने सरांनी सांगितल्याप्रमाणे H_2SO_4 घेतले. पण ते थोड गरम असल्यामुळे testtube तिच्या हातून निसटली. ती testtube जमिनीवर पडणार तेवढ्यात ती कोणीतरी अलगद पकडली. ईश्वरी दोन्ही हात कानावर ठेऊन उभी होती. तेव्हा तिने चमकून वर पाहिले तर तो त्यांच्याच वर्गातील यशराज बनसोडे होता. तिला त्याला Sorry म्हणावे की Thank you हेच कळत नव्हते. कारण ती testtube खाली पडण्यापासून त्याने वाचवली होती पण त्यातील थोड acid त्याच्या हातावर सांडलं होत. ती काही बोलणार तेवढ्यात तो तिथून निघून गेला. पण ईश्वरीच्या मनाला ती गोष्ट खूप लागली. रात्रभर ती झोपू शकली नाही.

काहीतरी निश्चय करून ती मयुरीला घेऊन सकाळी लवकर कॉलेजला गेली आणि गेटमधून आत

गेली. गेटवर यश मित्रांसोबत बोलत उभा होता. ईश्वरीने २ सेकंद त्याच्याकडे बघितलं आणि यशनेही. तोही सरळ तिच्यामागे आत गेला. ईश्वरी शंकराच्या देवळात गेली होती आणि देवळात शंकरस्त्रोत गाऊ लागली.

''शिवशंकराचा हार गळ्यातील, तू जगाचा स्वामी''

गायन संपल. ती उठली आणि मागे वळून बघितलं तर तिथे यश उभा होता. तो म्हणाला,

''तुझा आवाज खूप सुंदर आहे.''

त्यावर ती म्हणाली

"Thanks आणि Sorry पण''

"Sorry कशाबद्दल ?''

''काल माझ्यामुळे तुझ्या हातावर acid सांडल त्यासाठी''

''एवढ काय त्यात ? असे अपघात होतात आयुष्यात.''

''पण तरीही Sorry"

''तुझ Sorry मी एका अटीवर स्वीकारेन.''

''कोणत्या ?''

त्याने हात पुढे केला आणि म्हणाला.

''माझ्याशी मैत्री करशील ?''

ईश्वरीला काय करावे हे सुचत नव्हतं. मयुरी मागून म्हणाली हो म्हण ना.

शेवटी लाजत-लाजत ईश्वरीनेही हात पुढे केला. पण त्या दिवसानंतर दोघांचे दिवस बदलले.

गाण्याच्या रियाजावेळी पंडितांना ईश्वरीमधील सकारात्मक बदल जाणवू लागला. तिचे अचूक लागणारे सुर पाहून ते म्हणाले,

''काय ईशु ? प्रेमात पडलीस की काय ?''

ईश्वरीला काय बोलावे हे सुचेना. हो किंवा नाही ह्यातलं एक उत्तर ती देऊ नाही शकली.

इकडे यशसाहेब सुद्धा सुधारले. सकाळ-संध्याकाळ ईश्वरीला पाहण्यासाठी का होईना देवीला नमस्कार घालू लागले. Notes देणे-घेणे ह्यातून त्यांची मैत्री प्रेमात उतरली. दोघेही त्या जाणीवेला आयुष्य समजून गेले.

त्यांच्या प्रेमाला कोणाची तरी नजर लागली. यशला Diabetise होता आणि त्यातच त्याची एक किडनी fail झाली. त्याचा Blood group O RH Negative होता. असा blood group चे रक्त मिळणेही कधी कधी अशक्य होत होते. मग किडनी मिळणे तर अतिशय अशक्य गोष्ट होती. तेव्हा ईश्वरीने आपला blood group check केला. तिच्या सुदैवाने तिचा blood group O⁻ negative होता. कोणालाही न सांगता ती गाण्याची स्पर्धा आहे असे सांगून आपल्या गुरूंना विश्वासात घेऊन एकटीच मुंबईला गेली. तिथल्या डॉक्टरांशी बोलली आणि आपली किडनी देण्याची तयारी असल्याचे सांगितले.

डॉक्टरांनी दुसऱ्या दिवशी Operation करायचे ठरविले. Operation यशस्वी झाले. यशला सर्वप्रथम ईश्वरीला भेटायचं होतं आणि त्यातच त्याला समजलं की ईश्वरीनेच आपल्याला किडनी दिलीय. त्यामुळे त्याची ओढ अधिकच वाढली.

तेव्हा Doctor त्याचं Check-up करण्यासाठी आले. डॉक्टरांनी त्याला एक लिफाफा दिला. त्यातील पत्र वाचल्यावर यशच्या पायाखालची जमीनच सरकली.

प्रिय यश,

आपल्या मैत्रीला जे प्रेमाचं वळण मिळालय ते माझ्या आयुष्यातील एक गोड गुलाबी स्वप्नं आहे. माझ्या आणि तुझ्या मनातील नितळ भावनांचा गुंतलेला तो रेशमी बंध आहे. तुला फक्त Diabetise झाला म्हणून तू स्वत:ला खूप कमनशिबी समजत होतास. पण तुझ्यापेक्षा दुर्दैवी मीच आहे. मला Brain tumour आहे आणि तोही manual. त्यामुळे मी माझ जीवन संपवत आहे. तुला मी असं आजारी बघू शकत नव्हते आणि तुझ्याशिवाय जगूही शकत नव्हते. तू मला acid पासून वाचवलस आणि म्हणून त्याची परतफेड म्हणून मी तुला किडनी दिली अस काही नाहीये. आपलं प्रेम नेहमी अमर रहाव म्हणून दिलीय. खूप शिक आणि खूप मोठा हो....

तुझी आणि तुझीच
ईशु

पत्र वाचून यश रडला. पण खचला नाही. पं.रवीशंकर यांच्याकडून गाण्याचे रीतसर शिक्षण घेतले आणि ईश्वरीच्या नावाने गायन क्लास सुरू केला.

तिची कला जिवंत ठेवण्यासाठी.....
त्याचं प्रेम जिवंत ठेवण्यासाठी.....
बंध रेशमाचे जपण्यासाठी.....
आयुष्यभरासाठी.....

❑ ❑ ❑ ❑

व्यक्तिचित्रण

क्रांतीचा महानायक

पंकज विकास महाडीक, बी.ए.भाग-२

अमेरिकेत डोनाल्ड ट्रम्पच्या येण्यानंतर फिडेल कॅस्ट्रोचं जाणं हे नवा विचार करणाऱ्या जगभरातल्या लोकांना निराशाजनक वाटणं स्वाभाविक आहे. पण अशी निराशा येण्याच काही कारण नाही. कारण फिडेल हा एखाद्या झाडासारखा क्रांतिकारक माणूस होता. झाडाचं एक वैशिष्ट्य असतं. बी पोटात पैदा करून झाड मोडून पडतं, आणि बी पुन्हा झाड होण्यासाठी धडपडतं. झाडाच्या अनेक बियांपैकी एखाद तरी बी पुन्हा रूजतच. अगदी निसर्गनियमाप्रमाणे आधी त्याचं 'रोपटं' आणि मग 'झाड' होतं.

मुळात लेनिन, चे गव्हेरा, भगतसिंग ही अशा झाडांसारखी क्रांतीकारक माणसं होती. ती एकदा जन्माला आली की, त्यांना मरण नसतं. निसर्गानेच त्यांना अमरत्व बहाल केलेलं असतं. तेच फिडेलच्याही वाट्याला येणं स्वाभाविक आहे. म्हणून फिडेलना मरण नाहीच. ते सतत जिवंत राहणार !

२००४ साली पहिल्यांदा फिडेलच्या मरणाच्या बातम्या आल्या. नंतर २०११ साली त्यांच्या अंत्यविधीची वेळही ठरली होती. नंतर २०१२ साली 'आता ते खरंच गेले आहेत' असंही सांगितल होतं. अमेरिका धार्जिणा मीडिया तर या बातम्या अतिशय उत्साहाने पेरत होता. पण फिडेलनी जिवंत राहून त्यांच्या मरणाच्या बातम्या ही अमेरिकेची लबाडी असल्याचं स्पष्ट केल.

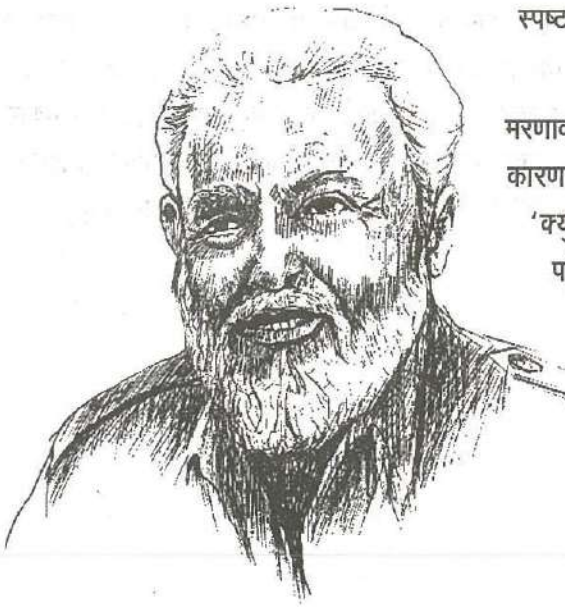

अमेरिका फिडेलच्या मरणावर एवढी टपून का होती ? कारण त्यांच आयुष्य तसं होत. 'क्युबा' या अमेरिकेच्या पोटाजवळ अस्तित्त्व असलेल्या १ कोटी २० लाख लोकसंख्येच्या छोट्याशा देशात ते जन्मले. सधन ऊस उत्पादक शेतकऱ्याच्या घरात जन्मलेल्या या मुलाने

> *अमेरिकेच्या काखेत समाजवादी रोपटं असलेला क्युबा हा इवलुसा देश. त्याचं समतेचं स्वप्न वास्तवात आलं. जग फक्त पैसेवाल्यांनाच चालवता येतं. 'बळी तो कान पिळी' या तत्त्वानं ते चालत. सर्व शहाणपण फक्त पैसेवाल्यांनाच असत. गरिबांनी फक्त त्यांच्या इशाऱ्यावर काबाडकष्ट करायचे.*

बापाचं ऊसाच शेत पेटवून पहिलं बंड बापाविरूद्ध केलं. बंडखोर सवंगडी गोळा केले. चे गव्हेरा, भाऊ राउल कॅस्ट्रो हे या बंडखोर टोळीतले त्याचे क्रांतिकारक दोस्त. पन्नासेक पोरांच्या या टोळीने क्युबातल्या सर्वसत्ताधीश हुकूमशहा बॅरिस्टा याची सत्ता उलथवण्यासाठी १९५३ ला लढा पुकारला. १९५३ ते १९५९ या काळात या टोळीनं अनेक यशापयशी लढे, युद्ध, गनिमा कावा अशा कारवाया करून क्युबातली २५ वर्षांची हुकूमशाही उद्ध्वस्त केली. हि हुकूमशाही अमेरिकाधार्जिण्या बड्या कंपन्या, बँकर्स यांचे हित जपत असे. या कंपन्या आणि बँकर्सनी क्युबन जनतेला अक्षरश: नागवलं होतं. जनतेच्या या अभुतपूर्व एकजुटीतून क्युबात क्रांतीच रोपट बहरल.

अमेरिकेच्या काखेत समाजवादी रोपटं असलेला क्युबा हा इवलुसा देश. त्याचं समतेचं स्वप्न वास्तवात आलं. जग फक्त पैसेवाल्यांनाच चालवता येतं. 'बळी तो कान पिळी' या तत्त्वान ते चालतं. सर्व शहाणपण फक्त पैसेवाल्यांनाच असतं. गरिबांनी फक्त त्यांच्या

इशाऱ्यावर काबाडकष्ट करायचे. त्यांच्या मेहरबानीवर जगायचं. गरीब, छोट्या देशांनी श्रीमंत देशांची दादागिरी खपवून घ्यायची; लाचारी पत्करायची' हे अमेरिकेच धोरण, अजेंडा होता. या धोरणाला फिडेलनी अमेरिकेच्या काखेतच सुरुंग लावला. त्यांनी क्युबा हा समाजवादी देश असल्याचं घोषित करून अमेरिकाधार्जिण्या कंपन्या, उद्योगपती, बँकर्स यांची संपत्ती देशाच्या मालकीची करून टाकली. उद्योगाचं राष्ट्रीयीकरण केलं. या धोरणाने अमेरिका जाम वैतागली.

'ह्याचं फारच झालं' असं म्हणून त्यावेळचे अमेरिकेचे अध्यक्ष आयसेन हावर यांनी क्युबाला देश म्हणून परवानगी नाकारली. गेली ६० वर्ष म्हणजे सहा दशके फिडेलनी अमेरिकेशी वैर घेतलं. त्यासाठी ३२ वर्ष रशियाची मदत घेतली. पण काखेतला क्युबा काही अमेरिकेला संपवता आला नाही.

क्युबा का संपला नाही ? याचं उत्तर शोधायचं तर फिडेलने क्युबामध्ये काय केलं ते पहावं लागेल. फिडेलच्या समाजवादी सरकारने क्युबात शिक्षणाच्या हक्काचा प्रसार केला. सरकार सर्व मुलांना मोफत शिक्षण देऊ लागलं. आज या देशात ९९ टक्के साक्षरता आहे. आरोग्याच्या सोयी खेडोपाडी, शेता-मळ्यात पोचल्या. शिक्षण, आरोग्य ही सरकारने जनतेला मोफत देण्याची सेवा असल्याने आणि ती सरकारने स्वत:ची मुलभूत जबाबदारी मानल्याने इथली माणसं शिकली. समृद्ध झाली.

क्युबन माणसाचं मन शिकलेलं; शरीर निरोगी. सारा देश शिकलेला, निरोगी ही समाजवादाची देणगीच म्हणावी लागेल. त्यामुळे क्युबन लोक कल्पक, उद्योगी आणि नवनिर्मितीशील निघाले. अधिक चांगले माणूस बनले. म्हणून या देशात शास्त्रज्ञ खूप, स्त्रिया पुढे; नवनिर्मितीच्या क्षेत्रात या देशातील तरूणांच्या भराऱ्या. खनिज उर्जेला मानवी व प्राणी आणि सौरउर्जेला पर्यायाचे नवनवीन कल्पक मॉडेल या देशात उदयाला आली. पर्यावरणपूरक शेती अधिक उत्पादनशील कशी बनवायची याचे धडे जैविक खतं वापरून या देशाने जगाला दिले.

क्युबा हा शेतकरी, खेड्यांचा देश. या देशात फिडेलने समाजवादी क्रांतीचं स्वप्न सहा दशकं पाहिलं. देशाचा नेता रूबाबदार, आत्मसन्मानी, स्वप्नाळू पण तितकाच वास्तववादी असेल तर जनता त्यासाठी जीव द्यायला तयार होते. फिडेलवर क्युबन जनतेनं असा सतत जीव लावला होता. फिडेलच्या जीवनाचं दुसरं नाव संघर्ष हेच होतं.

केवळ ११ जणांना घेऊन एका हुकूमशहाला उलथून टाकायचं आणि अमेरिकन साम्राज्याला आव्हान द्यायचं कुणा ऐऱ्यागैऱ्याचं काम नाय. एका वर्षात निरक्षरता नष्ट करायची, एक लाख ३० हजार डॉक्टर्स निर्माण करून, दर १३० जणांना एक हे जगात सर्वोत्कृष्ट प्रमाण गाठायचं. जगात सर्वोत्तम आरोग्य सेवा निर्माण करायची, १५०० विदेशी डॉक्टर्स तयार करणारे मेडिकल कॉलेज चालवून ८४ देशातील २५,००० डॉक्टर्स तयार करायचे. ६८ देशांना मदत करायला ३०,००० डॉक्टर्स पाठवून ६ लाख मोहिमा चालवायच्या. लॅटिन अमेरिका खंडात एकही कुपोषित बालक नसणारा एकमेव देश बनवायचा. १००% देशातील मुलांना शाळेत पाठवायचं. अमली पदार्थांची समस्या नष्ट करायची. संपूर्ण देशात एकही मूल रस्त्यावर झोपत नाही असा एकमेव देश बनवायचा. जन्मत:च देशातील नागरिकांना ७९ वर्षांच आयुष्य बहाल करायचं. कॅन्सरवर इलाज करणारे व्हॅक्सीन बनवायचं. आईकडून मुलाकडे जन्मत:च HIV लागण प्रतिबंध करणारा देश बनवायचा. लॅटिन अमेरिका खंडातील सर्वात जास्त ऑलिंपिक पदके मिळवणारा देश निर्माण करायचा. जिवावरचे ६०० हल्ले पचवून ११ अमेरिकन राष्ट्राध्यक्षांना पुरून उरायचं. ५० वर्षांची व्यापार बंदी व आर्थिक नाकेबंदीला यशस्वी तोंड द्यायचं. वयाच्या ३२व्या वर्षी देशात क्रांती करून संघर्षातून सिद्धांताकडं नेणारा राष्ट्राध्यक्ष व्हायचं आणि ९० वर्षाच आयुष्य जगून जागतिक इतिहासात एवढं मानाच स्थान मिळवायचं कुणा ऐऱ्यागैऱ्याच काम नाय.

❑ ❑ ❑ ❑

चित्रपट समीक्षा

वास्तवाचा वेध घेणारा सैराट

विक्रमसिंह मारुती शिरतोडे, बी.ए.भाग-२

आपल्याच मातीमध्ये रूजलेल्या, फोफावलेल्या अनेक दाहक वास्तवांना इतक्या सरळपणे आणि सहजपणे दिग्दर्शक नागराज मंजुळे यांनी समाजासमोर मांडल्याने त्यातून एक सैराट वादळ आपल्या डोळ्यासमोरून सुन्न करत घोंघावत जातं. पण त्याचबरोबर आपल्याला अंतर्मूखही करतं. १०० कोटींची मराठीतील पहिली रेकॉर्ड ब्रेक कमाई सैराटने केली. त्यामुळे 'नेमकं काय आहे या सिनेमात ?' या प्रश्नाने अनेक दिग्दर्शक, कलावंत, समीक्षक, कवी यांच्या भुवया उंचावल्या आणि प्रत्येकजण आपल्या चष्म्यातून या सिनेमाकडे पाहू लागला.

आर्ची व परश्याची प्रेमकहाणी. समाजातील दोन भिन्न स्तरातील ही प्रेमकहाणी. सिनेमाचा नायक परशा (आकाश ठोसर) हा निम्नजातीय वर्गातील महाविद्यालयीन युवक. त्याचे आर्ची (सिनेमाची नायिका) हिच्यावर प्रेम आहे. आर्ची (रिंकू राजगुरू) ही उच्चजातीय वर्गातील मुलगी आहे. परशा व आर्चीच प्रेम जेव्हा फुलत असतं तेव्हा सुरूवातीचा भाग दृश्य स्वरूपात नेत्रसुखद असला तरीही ही वाट किती खडतर व दगडधोंड्यातून जाणारी आहे, कोणत्या पाषाणी वृत्तीला त्यांना सामोरे जायचे आहे, याची जाणीव प्रत्येक दृश्याच्या पार्श्वपटलावरून दिग्दर्शक करून देत असतो. गावातील एक बडं प्रस्थ-पाटलाची लाडाकोडात वाढलेली बिनधास्त आर्ची व हुशार परंतु गरीब परशा यांच तारूण्यसुलभ, अल्लड, आजूबाजूच्या परिस्थितीचं भान नसलेलं प्रेम

> *आर्ची, परशा या दोघांच्या वयानुसार, परिस्थितीनुसार, स्वभावानुसार येणाऱ्या खऱ्याखुऱ्या अडचणी दिग्दर्शकाने अतिशय परिणामकारकरित्या दाखवल्या आहेत. म्हणजे फक्त तोंडी लावण्यापुरते या गोष्टी वापरल्या नाहीत तर ते खरे वाटतील असे प्रसंग अत्यंत मार्मिकपणे दाखविले.*

फुलत असतं. त्यामध्ये त्यांना सहाय्य करणारे परशाचे जिगरी दोस्त सल्या (अरबाज शेख) बाळ्या (तानाजी गलगुंडे) यांची भूमिका चित्रपटातून वगळली तर चित्रपटाचा कणा मोडून जाईल इतकी कणखर भूमिका या दोन कलाकारांनी बजावलेली आहे.

आर्ची व परशातील आंतरिक ओढ वाढत असते. परंतु वास्तवाची जाणीव झाल्यावर दोघांचं भांबावून जाणं, एकमेकांच्या ओढीनं ते पळून जायचं ठरवतात. त्यावेळी मित्रांनी दिलेली साथ, त्या परिस्थितीची त्या मित्रांची असलेली समज, त्यात त्याचं पाठीशी असणं, एकापाठोपाठ एक समोर आलेल्या घटनांमुळे आर्चीने तिच्या स्वभावानुसार घेतलेले निर्णय आणि त्या दोघांचे निश्चयावर ठाम असणे हे नकळतपणे त्यांची एकमेकांविषयीची निष्ठा दाखवते.

त्यानंतर बाहेरच्या जगाला तोंड देणे, त्यावेळचे भांबावलेपण, हरवलेपण सहज लक्षात येते. आसरा मिळाल्यावर खरा कसोटीचा क्षण येतो. आर्चीच्या नजरेतून दिसणारं झोपडपट्टीचं बकाल जीवन, तिथे

राहताना तिला होणारा त्रास, त्यातून तिच्या आधीच्या आयुष्यातील सुखसुविधांची होणारी जाणीव, तिची होणारी फरफट, पण परशाच मात्र परिस्थितीला लगेच सावरणं, तिला समजून घेणं याचं चित्रण दिग्दर्शकाने अत्यंत बारकाईने केले आहे. 'प्रेमच भाजी, प्रेमच भाकर' असं गोडगुलाबी खरं आयुष्य असतं. त्यात त्या दोघांच्या वयानुसार, परिस्थितीनुसार, स्वभावानुसार येणाऱ्या खऱ्याखुऱ्या अडचणी दिग्दर्शकाने अतिशय परिणामकारकरित्या दाखवल्या आहेत. म्हणजे फक्त तोंडी लावण्यापुरते या गोष्टी वापरल्या नाहीत. तर ते खरे वाटतील असे प्रसंग अत्यंत मार्मिकपणे थोडक्यात दाखवून स्वप्नांच्या दुनियेत वावरणाऱ्या आजच्या 'मेरा बच्चा, पिलू-शोना.....' अशा प्रेमी युगुलांना खऱ्या परिस्थितीची जाणीव करून दिली आहे.

चालू वयातील मानसिकतेनुसार दोघांमधील एका छोट्या स्वाभाविक खटक्यानंतर समंजसपणे व एकमेकांच्या अतीव ओढीने पुन्हा एकत्र येणे व संसाराची जबाबदारी उचलणे, त्यात दोघांनी कष्ट करून हळूहळू स्वत:ची आर्थिक बाजू भक्कम करण्याचा प्रयत्न करणे यामध्ये मांडलेले प्रेम मनाला खूप भावते. यापूर्वीच्या चित्रपटांमध्ये आलेल्या अवास्तव, स्वप्नाळू, सफल-विफल प्रेमकथांपेक्षा अत्यंत वास्तव व सकारात्मक परिमाण ही प्रेमकथा देते. आजकालची समाजमाध्यमं वेगवेगळ्या सामाजिक व आर्थिक स्तर असलेल्या तरूण-तरूणींना जी भुरळ घालतात, ज्या कल्पनारंजनात गुंतवून ठेवतात, नंतर वास्तवाशी सामना करतात. त्या मुलांचा भ्रमनिरास होतो व ते निराशेच्या गर्तेत जातात. त्यांना ग्रामीण पार्श्वभूमी असलेले हे दोन तरूण-तरूणी कष्टाने व मेहनतीने आपली स्वप्ने साकार करण्याचा वास्तव व सकारात्मक मार्ग दाखवतात.

त्याचबरोबर आर्ची व परशा पळून गेल्यानंतर परशाच्या कुटुंबाला स्थलांतर करावं लागतं. जातपंचायतीसमोर मुलीच्या रखडलेल्या लग्नासाठी व साध, सरळ आयुष्य जगू द्या यासाठी परशाच्या बापाचे हतबल होणे, काही खूप वर्षापूर्वीच्या जुनाट पारंब्या असलेल्या वडाच्या झाडाखाली चित्रित केलेलं हे दृश्य जातपंचायतीसारखी अनिष्ठ रूढींची पाळंमुळ किती खोलवर रूजली आहेत त्याचे परिणाम ते एका दृष्यातून नेमकेपणाने मांडते.

'सैराट' हा नायिकाप्रधान चित्रपट आहे. खवटझार मनुस्मृतीतील पुरूषप्रधान संस्कृतीचा डंका पिटणाऱ्या समाजावर नायिकाप्रधानतेचा, स्त्रीवादाचा घातलेला घाव म्हणजे 'सैराट' आहे. या सिनेमातील आर्चीची भूमिका एका कणखर मुलीची आहे. ती अशा मुलींचे प्रतिनिधीत्व करते. एका मुलाखतीत नागराज मंजुळे यांनी सांगितलं होतं की त्यांना नाजूक, मुळूमुळू रडणारी नायिका दाखवायची नव्हती. आर्चीचा प्रेमातील बिनधास्त बेफामपणा असो, अगर पोलिस स्टेशनमध्ये परशा व त्याच्या कुटुंबियांना सोडवण्यासाठी घेतलेला पवित्रा असो, त्यानंतर परशाशी भांडण झाल्यावर रागाने निघून जाणे, परत येऊन जबाबदारीने परशासोबत संसाराची घडी बसवणे असो, तिच्या स्वभावाचा प्रत्येक पैलू, प्रसंगानुरूप तिने घेतलेले निर्णय याची मांडणी इतकी अप्रतिम आहे की, दिग्दर्शकाने अशा प्रकारचा डीएनए असलेली व्यक्ती अशीच व्यक्त होत जाणार असा अभ्यास करून ही व्यक्तिरेखा लिहिलेली असेल असे वाटते. त्यांच्या डोक्यात नायिकेविषयीची कल्पना क्लिअर होती.

इज्जत हत्या (Honour Killing) हा चित्रपटाचा मुख्य विषय नसला तरी इज्जत हत्येचा प्रश्न या सिनेमाच्या निमित्ताने ऐरणीवर आला आहे. इज्जतहत्येला प्रतिलोम विवाह (उच्चजातीय मुलगी व कनिष्ठ जातीय मुलगा) आणि त्या विवाहातून मुलीकडच्या कुटुंबाची इभ्रत गेल्याची होत असलेल्या भावनेचा संदर्भ आहे. अर्थात इज्जतहत्येची कथा सांगणे हा चित्रपटाचा मुख्य विषय नाही. चित्रपट व्यापक अर्थाने पुढे आणतो ती सार्वत्रिक स्वरूपाची 'जात-पितृसत्ता' या जात पितृसत्तेपासून जशी खेडी मुक्त नाहीत तशी शहरेही मुक्त नाहीत. जसे कनिष्ठ जातीवर्गीय मुक्त नाहीत तसे वरिष्ठ जातीवर्गीय देखील मुक्त नाहीत. फरक फक्त जात-पितृसत्तेच्या दाहकतेतील तीव्रतेच्या संदर्भात असू शकतो. इथे प्रश्न हा केवळ अमूक एका जातीअंतर्गतच्या पितृसत्ताकतेचा नाही. अर्चनाच्या कुटुंबियांचा तिच्या प्रेमाला असलेला विरोध नव्या शहरात अर्चनावर झालेला बलात्काराचा प्रयत्न, शहरातील प्रेमी युगुलांना दंडीत करणारे भगवे गेस्टापो, परश्याचे संशयी बनणे या सर्व माध्यमातून पितृसत्तेच्या व्यापक फैलावाची व खोलीची जाणीव हा सिनेमा करून देतो.

या सर्व वास्तव प्रवासानंतर आपणही जरा स्थिरावत नाही तोच दिग्दर्शकांनी योजलेला, आपल्याला अपरिचित नसलेला धक्कादायक शेवट सुरू होतो की ज्यामध्ये खरा 'सैराट' सामावलेला आहे. अजय-अतुलच्या दमदार संगीताने याडं लागून झिंगाट झालं असलं तरीही समाजातील खरं वास्तव शेवटच्या दिड मिनिटात आहे हे नागराज जाणतो आणि शेवटच्या दृश्यातला आवाज काढून टाकतो. जगाच्या पाठीवर कोणत्याही भाषिकाने, मूकबधिराने हा सीन पाहिला तरीही

तो त्याच्या तितकाच खोल काळजात जातो त्याला आवाजमर्यादेच्या शृंखला लगाम घालू शकत नाहीत.

ती भयाण शांतता आणि मन सुन्न करणारं समोरचं दृश्य जीवावर उठतं. आपल्याला माहित असणारा परिणाम कोणताही आक्रस्ताळेपणा, अतिरंजितता न दाखवता ज्या इफेक्टने दाखवलेला आहे, तिथे तो फक्त 'सिनेमा' राहत नाही. भयानक शेवटाने समोर बसलेला प्रेक्षक इतका अस्वस्थ होतो की स्वत:शीच नजर चोरू लागतो. आपल्या मान्यता, पूर्वापारचे आपले विश्वास, आपल्या धारणा पुन्हा आपल्यातच चाचपडू लागतो.

दिग्दर्शक नागराज मंजुळे यांनी 'ऑनर फिलिंग' समाजातील जातीव्यवस्था, वर्गव्यवस्था अशा बाबत 'सिनेमा' हे कलामाध्यम इतक्या प्रभावीपणे, सहजपणे, यथायोग्यरित्या वापरले आहे की या मांडणीला संपूर्ण देशाने नागराजला सलाम केला आहे.

काळाच्या पुढे गेलेला हा माणूस आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

सवाल

सासूला भ्याली, न नणंद वाटणीला आली
अशी गत माझ्या महाराष्ट्राची झाली.

स्वच्छ सोहळ्यातले म्हणून बळाची संख्या दिली
सत्तेच्या खुर्चीसाठी त्यांनीच जवळ केले मवाली.

परंपरा ती वरचीच, खालती त्यांनी राबवली
अनुभवी ज्येष्ठांना डावलून, तरूणाला संधी दिली.

ठराव त्यांनी जिंकला पण विश्वास कुठे राहिला
लोकशाहीचा असा तमाशा साऱ्या जगाने पाहिला.

नाही ! नाही !! नाही !!! असा तीन वेळा कौल दिला
त्याच देव इंदर देवान नकोशीच्या गळ्यात घातला गळा.

भव्य शाही सोहळ्यात 'महा' राज्याभिषेक केला
मंचावरती आशीर्वादाला, जमला साधूंचा मेळा.

धुरांडे पेटू न देणारे कराड, पुणे, बारामतीला गेले
तेच स्वाभिमानाचे पट्टे आता नागपूरला भ्याले.

माफ करा हुतात्म्यांनो आता अखंडतेचे खरे नाही
विघटनवादी सत्ताधारी पुढचे दिवस बरे नाहीत.

विदर्भवादी सत्ताशहाला एक साधा सवाल ताजा
आता कुठे नेवून ठेवणार, महाराष्ट्र माझा
आता कुठे नेवून ठेवणार, महाराष्ट्र माझा

सुशांत आनंदराव चव्हाण
बी.कॉम.भाग-३ आय.टी.

एस.जी.एम.

एस.जी.एम. मध्ये आम्ही शिकतो
या नव्या पिढीचे नेतृत्व आम्ही करतो
भावा म्हणूनी मित्र परिवार आम्ही वाढवतो
कारण एस.जी.एम. मध्ये आम्ही शिकतो.

स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ब्रीदवाक्य आम्ही जपतो
कर्मवीर अण्णांच्या विचारांचे पाईक आम्ही होतो
नवभारतनिर्मितीच्या ध्येयाने आम्ही प्रेरित होतो
कारण एस.जी.एम. मध्ये आम्ही शिकतो

आई-वडिलांच्या कष्टाचे मूल्य आम्ही जाणतो
म्हणूनच एस.जी.एम. मध्ये आम्ही शिकतो.
पुढे आयुष्यात कष्टाची भाकरी मिळवण्याच्या दृष्टीने आम्ही धडपडतो
ज्ञानाच्या मशालीने अंधकार आम्ही दूर करतो
कारण एस.जी.एम. मध्ये आम्ही शिकतो.

शिवछत्रपतींच्या, कर्मवीरांच्या कार्याची प्रेरणा आम्ही घेतो
शिवाजी विद्यापीठाच्या छत्रछायेखाली वावरतो
कर्मवीर अण्णांनी लावलेल्या रयत शिक्षण संस्थेच्या
सद्गुरू गाडगे महाराज महाविद्यालयामध्ये आम्ही शिकतो.

कला, वाणिज्य, विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि संगणकाचे उपासक आम्ही बनतो.
शिक्षण घेऊन आम्ही स्वयंपूर्ण होतो
म्हणूनच तर एस.जी.एम. मध्ये आम्ही शिकतो.

सुरज शंकर मोहिते
बी.एस्सी. भाग-१

माहितीपर

एक हाक दुःखी जीवांना

विनोद बाबासो पवार, बी.एस्सी.भाग-३

H - Happy
I - Indian
V - Village

सेवालय

एच.आय.व्ही. (H.I.V.) एड्स या नावानेच अंगावर शहारे येतात. या महाभयंकर आजाराबद्दल फक्त एवढीच माहिती आहे कि याचा शेवट म्हणजे मृत्यू. आज समाजात अशी कितीतरी मुले आहेत ज्या निष्पाप जीवांची काहीही चूक नसताना ती या आजाराने ग्रासलेली आहेत. या अशा कोवळ्या कळ्यांना आपल्या मायेची ऊब मिळणे महत्त्वाचे आहे. यांना आपल्या आधाराची खरच खूप गरज आहे. तसेच याबद्दल समाजामध्ये जागृती होणे गरजेचे आहे.

या सेवालय संस्थेद्वारे सर्वांच्यापुढे एक आदर्श उदाहरण सर्व वाचकांपुढे ठेवण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

या सेवालयाचे संस्थापक प्रा.रवी बापटले या धाडसी तरूणाचे एक आदर्श उदाहरण ज्यांनी H.I.V. ग्रस्त मुलांसाठी आपले सर्वस्व त्याग करून त्यांना आपल्या मायेची ऊब, आधार देण्याचे एक महत्त्वपूर्ण कार्य केलेले आहे. अशा या उदार, धाडसी तरूणाची ही कहाणी. दुःखानेही त्यांना करावा झुकून सलाम !

आपल्या प्रयत्नांनी H.I.V. बाधीत मुलांमध्ये Positive विचार करावयास लावलेल्या रवी सरांच्या या कार्याला साक्षात दंडवत !

> *समोरचे दृश्य भयंकर होते. त्या मुलाचे शरीर किड्यामुंग्यांनी पोखरून टाकले होते. त्याला हात लावणे तर दूरच, लांबूनही पाहण्याची कुणाची तयारी नव्हती. प्रा.रवी बापटले यांनी त्या मुलाचा अंत्यविधी केला. त्या क्षणी त्यांनी निर्णय घेतला की, आपले आयुष्य H.I.V. ग्रस्त मुलांसाठी समर्पित करायचे.*

आम्ही सेवक -

उदगीर तालुक्यातील धोंडीहिप्परगा हे रवी बापटले यांचे गांव. शेतकरी कुटुंबातील जन्म. शालेय आयुष्यातच सैन्यात जाऊन देशसेवा करण्याचं स्वप्न बघितल्याने महाविद्यालयीन शिक्षण घेताना एन.सी.सी. सोबतच कराटेचंही प्रशिक्षण घेतलं. बी.ए. नंतर सैन्य भरतीसाठी ते गेले. मात्र निवड झाली नाही. समाजसेवेचा भाग म्हणून त्यांनी पत्रकारिता करण्याचा निर्णय घेतला. विद्यापीठात पत्रकारितेची मास्टर डिग्री घेऊन लातूरमध्ये त्यांनी एका पत्रकारिता महाविद्यालयात प्राध्यापक म्हणून काम सुरू केले. याच सुमारास दै.संचार चे लातूर जिल्हा प्रतिनिधी म्हणून ते काम पाहू लागले. या काळात सामाजिक कार्याची आवड असणारे ९ तरूण व २ तरूणी त्यांच्या संपर्कात आले. या बारा जणांच्या ग्रुपने लातूर शहराच्या विविध भागात जाऊन साफसफाई व त्याचवेळी स्वच्छतेबाबत जनजागरण मोहिमही सुरू केली. ३० मार्च २००६ रोजी तत्कालीन जिल्हाधिकारी यांच्या उपस्थितीत या उपक्रमाची

सुरूवात झाली. यांनीच 'आम्ही सेवक' या नावाने संस्थेची नोंदणी करून काम सुरू ठेवले. या कामाची मान्यवरांकडून प्रशंसाही झाली. मात्र प्रा.रवी बापटले या कामावर समाधानी नव्हते. त्यांना यापेक्षाही व्यापक सामाजिक समस्येसाठी काम करायच होतं. त्यांच्या या इच्छेतूनच 'सेवालयाची' मुहूर्तमेढ रोवली गेली.

सेवालय

सन २००६ साली प्रा.रवी बापटले यांना एका भयानक वास्तवाला सामोरे जावे लागले. एका गावातील जोडपे नुकतेच 'एड्स संसर्गाने' मरण पावले होते. त्यांच्या चार वर्षे वयाच्या मुलालाही एड्सची लागण झालेली होती. नातेवाईकांनी त्या मुलाला सांभाळले नाही तसेच ते मरण पावल्यानंतर त्या मुलाला एका पडक्या जागी टाकून दिले होते. त्यांना ही माहिती कळाल्यानंतर ते मित्रांसोबत त्या मुलाला पाहायला गेले. समोरचे दृश्य भयंकर होते. त्या मुलाचे शरीर किड्यामुंग्यांनी पोखरून टाकले होते. त्याला हात लावणे तर दूरच लांबूनही पाहण्याची कुणाची तयारी नव्हती. त्यांनी मित्रांना घेऊन त्या मुलाचा अंत्यविधी केला. त्या क्षणी त्यांनी निर्णय घेतला की, आपले आयुष्य H.I.V. ग्रस्त मुलांसाठी समर्पित करायचे.....

ही प्रेरणा व निर्धार हीच खरी सेवालयाची सुरूवात.

मुख्य अडचण जागेची होती. जागा मिळाली तरच पुनर्वसन प्रकल्प सुरू करणे शक्य होते. प्रा.रवी बापटले यांचे मित्र शांतेश्वर यांचे आजोबा मन्मथअप्पा मुक्ता यांनी हासेगांव येथील साडेसहा एकर जमीन 'आम्ही सेवक' या संस्थेला दान दिली. सेवालयाचं काम सुरू झालं. H.I.V. (एच्.आय.व्ही.) एड्सबद्दल समाजात प्रचंड गैरसमज, भीती. त्यामुळे काही ग्रामस्थांच्या गैरसमजांना, अडथळ्यांना व विरोधाला तोंड देत हळूहळू काम उभ राहू लागलं. काम पाहून समाजातील दानशूर व्यक्ती संस्थेच्या पाठीशी उभ्या राहू लागल्या. उघड्या माळरानावर हिरवाई फुलू लागली. तत्कालीन खासदार रूपाताई पाटील यांच्या निधीतून एक हॉल उभा राहिला. मार्च २००९ मध्ये प्रत्यक्ष सेवालयाच्या कामाला सुरूवात झाली. दोन मुलांपासून सुरू झालेले सेवालय सध्या ७३ मुलामुलींना राहण्या-जेवणाच्या सुविधांसह शिक्षणही देतं. आज पहिली ते महाविद्यालयीन अशा विविध वर्गात विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. २०११ मध्ये खा.डॉ.जनार्दन वाघमारे यांच्या निधीतून वसतिगृहाची एक इमारतही उभी राहिली. महत्त्वाची बाब म्हणजे हा प्रकल्प आजपर्यंत लोकसहभागातूनच चालविण्यात येतो.

हॅपी इंडियन व्हिलेज (H.I.V. संकल्पना)

सुरूवातीच्या काळात 'एच.आय.व्ही.' ची लागण म्हटलं की, चार-पाच वर्षात मृत्यू असं चित्र होतं. मात्र अत्याधुनिक औषधोपचार, पौष्टिक आहार, उत्तम दर्जाचं जीवनमान यामुळे, एच.आय.व्ही. ग्रस्त मुलामुलींनाही सामान्य माणसांप्रमाणे जीवन जगता येतं. हा अनुभव सेवालयात येत आहे. पाचवी-सातवीत इथं आलेली मुलं-मुली महाविद्यालयात शिकत आहेत. वयाच्या १८ वर्षांचा टप्पा ओलांडून तारूण्यात पदार्पण करीत आहेत. या तरूण तरूणींना समाजात कुठं पाठवायचं ? कोण सामावून घेणार यांना ? यांनी जगायच कसं ? या प्रश्नाच्या उत्तरातूनच प्रा.रवी बापटले यांनी 'हॅपी इंडियन व्हिलेज' H.I.V. ची कल्पना मांडली असून १ डिसेंबर २०१५ मध्ये याची सुरूवात झाली. १८ वर्षांपुढील एच.आय.व्ही. बाधीत मुलं-मुली स्वत:च्या पायावर उभ राहून इथ आनंदाने जगावेत. अशी यामागची कल्पना आहे. सेवालयापासून अवघ्या एक किलोमीटर अंतरावर टेकडीवरील जमीन या प्रकल्पासाठी घेण्यात आलेली असून, एका छोट्याशा दुमजली इमारतीचे बांधकामही पूर्ण झाले आहे. असा हा महाराष्ट्रातील कदाचित देशातला अशा प्रकारचा पहिलाच प्रकल्प असावा.

'हॅपी म्युझिक शो'

लातूरची स्नेहा शिंदे ही ख्यातनाम नृत्यकलाकार महाविद्यालयीन विद्यार्थिनी. आपल्या मित्रमैत्रिणीसोबत ती एकदा सेवालयात सहज आली. मुलांमध्ये रमली. तिला या मुलांना पाहून वाटले की, आपली कला या मुलांना द्यावी. तिने ही इच्छा प्रा.रवी बापटले यांच्याकडे व्यक्त केली. त्यांनी तिच्या सुचनेचे स्वागत केलं. स्नेहाच्या आईवडिलांनीही तिला प्रोत्साहन दिलं. स्नेहा कामाला लागली. तिनं सेवालयातील मुला-मुलींना तीन महिन्याचं प्रशिक्षण दिलं. तिच्या लक्षात आल की, या मुलांमध्ये खूप क्षमता आहेत. प्रत्येक मुलामुलींची क्षमता हेरून तिने त्यांना नृत्य व अभिनयात पारंगत केलं.

यातूनच सेवालयातील ४० मुलामुलींचा 'हॅपी म्युझीक शो' हा कार्यक्रम साकार झाला. मराठवाडा समन्वय समितीने आयोजित केलेल्या या शो ला भरभरून प्रतिसाद मिळाला. त्यानंतर संपूर्ण महाराष्ट्रासह देशभर 'हॅपी म्युझिक शो' चे आयोजन करण्यात येत आहे.

१७ डिसेंबर २०१५ रोजी पुण्यातील 'बालगंधर्व रंगमंदिरात' याचा पहिला शो झाला. याला प्रचंड मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद मिळाला. या माध्यमातून गोळा होणारा निधी 'हॅपी इंडियन व्हिलेज' मध्ये प्रशिक्षण व पुनर्वसनासाठी वापरण्यात येणार आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

मुलाखत

दुर्दम्य इच्छाशक्ती

कु. प्रगती सुनिल चव्हाण, बी.ए.भाग-१

कैलास रामचंद्र पानस्कर हे अथक परिश्रम आणि जिद्दीचे प्रतिक. लहानपणापासून खडतर आयुष्य वाट्याला आलं. त्याबद्दल ना तक्रार ना खंत. आईचा संसारच मुळी खोटेपणावर आधारलेला. आईचं लग्न ठरलं तेव्हा दाखवताना मुलगा होता वीस-पंचवीस वर्षाचा. पण आंतरपाटापलिकडे ज्याच्या गळ्यात माळ घातली तो नवरा होता पंचेचाळीस-पन्नास वर्षांचा. पहिल्या दोन मुलींच्या पाठीवर मुलगा झाला, म्हणून नाव ठेवले कैलास. पण त्या कैलास निवासी शंकराप्रमाणेच या कैलासच्या वाट्यालाही अठराविश्व दारिद्र्य आलं. दोन बहिणींनी भावाच्या शिक्षणासाठी आपल्या शिक्षणाकडे पाठ फिरवली. कैलास शाळेत जावू लागला. शाळेत त्याचा नंबर पहिल्या दोन-तीन मध्ये असायचा. नियतीच्या मनात दुसरच काही तरी होतं. तिसरी-चौथीत असताना कैलासच्या पायातला जोर कमी होवू लागला. एक सलग उभं राहणे त्याला जमेना. म्हणून त्याला मुलं खेळायला घ्यायची नाहीत. आपल्याकडे बॉल असेल तर मुलं आपल्याला खेळायला घेतील या आशेने त्याने बॉल विकत घेतला. या दरम्यानच त्यांच्या मोठ्या बहिणीचे लग्न झाले. इतिहासाची पुनरावृत्ती होत होती. बहिणीचे लग्न ज्या माणसाशी लावण्यात आले त्याचे वय तिच्या दुप्पट होते. पण म्हणतात ना गरजवंताला अक्कल नसते हेच खरे.

कैलासला आईने दवाखान्यात दाखवायचे ठरवले. डॉक्टरांनी कैलासला तपासले आणि सांगितले 'तुला काहीच झालं नाही, तू लवकरच पूर्ण बरा होशील' ते ऐकून कैलास खेळायला निघून गेला. पण खेळायला जाण्याच्या गडबडीत तो चेंडू न्यायला

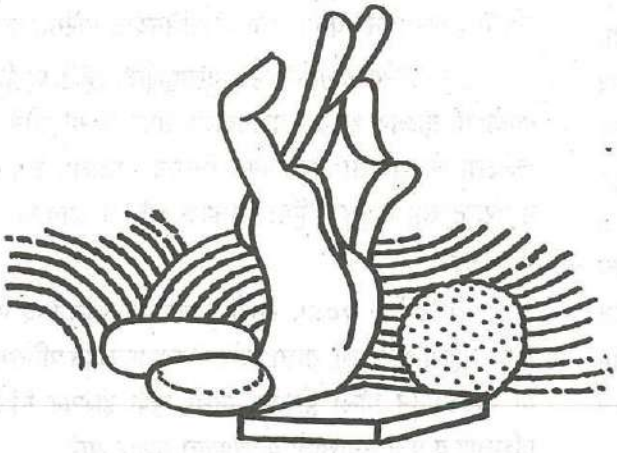

काळ आपल्या वेगाने जातच होता. सलग उभं राहताना त्रास होणाऱ्या कैलासला आता चालतानाही त्रास होवू लागला. त्याचे अभ्यासावरचे लक्ष उडाले. यातच त्याला टि.व्ही. बघण्याचा नाद लागला. ही भावंडे ज्या घरात टि.व्ही. बघायला जात त्या घरातील लाईट जाई.

विसरला. चेंडू नेण्यासाठी तो परत घरी आला. तो घरात पाऊल टाकणार एवढ्यात डॉक्टरांचे शब्द त्याच्या कानावर पडले. तुमच्या मुलाला लाखोलोकांच्यात एकाला जो आजार होतो तो झालाय. हळूहळू याचे सगळे अवयव काम करणं थांबवतील आणि वयाच्या वीसाव्या वर्षी हा मरून जाईल. हे ऐकून कैलासचे बाल विश्व ढवळून निघाले. तो वेगाने सैरावैरा गावभर पळत सुटला आणि 'मी मरणार, मी मरणार' एवढेच तो म्हणत होता.

काळ आपल्या वेगाने जातच होता. सलग उभं राहताना त्रास होणाऱ्या कैलासला आता चालतानाही त्रास होवू लागला. त्याचे अभ्यासावरचे लक्ष उडाले. यातच त्याला टि.व्ही. बघण्याचा नाद लागला. ही भावंडे ज्या घरात टि.व्ही. बघायला जात त्या घरातली लाईट जाई व टि.व्ही. बंद होई. गावातील कुठल्याही घरात ही भावंडे गेली तरी तीच परिस्थिती. कैलासला वाटे आपला पायगुण वाईट. आपण ज्या घरात जातो तिथली लाईट जाते. पण नंतर कळलं की, ती लोक

गुपचूप लाईट बंद करत. वर्गात दुसरा-तिसरा असणारा कैलासचा नंबर खाली जावू लागला. त्याने दहावी-बारावीची परीक्षा दिली. तो पास झाला. या सुमारास त्याचा चुलत भाऊ दहावीची परीक्षा पास होत नव्हता. म्हणून चुलत्याने याला त्याच्या नावावर परीक्षेला बसायला सांगितले. कैलास परीक्षा हॉलमध्ये गेला. पण त्याच्या मनात भितीने घर केले होते. त्यामुळे त्याने संपूर्ण पेपर न सोडवता फक्त ४५ मार्कांचाच पेपर सोडवला व तो तिथून निघून आला. रिझल्टचा दिवस आला. कैलासच्या मनात भिती होती. आपला भाऊ जर नापास झाला तर हे लोक आपल्याला मारतील म्हणून तो जरा लांबच उभा राहिला. पण त्याच्या भावाला ४०% मार्क पडले होते. तो पास झाला होता. कैलासने नंतर अनेक वेळा दारिद्र्याला कंटाळून केवळ पैसा मिळतो म्हणून दुसऱ्यांचे पेपर लिहून दिले. पण हे करत असताना त्याचे अंतरमन त्याला खात होते आणि एका क्षणी त्याने हे काम करायचे सोडून दिले. त्यानंतर त्याने चरितार्थ चालविण्यासाठी गावात केबल कनेक्शन टाकले. घरात मोठा टि.व्ही. घेतला. आपल्या घरातील टि.व्ही. तो चोवीस तास सुरू ठेवी. कोणीही यावे व पाहिजे तेवढा वेळ टि.व्ही. पहावा. आता कैलासचे लग्न ठरले व झालेही. दिवस थोडे बरे आले. घरात टि.व्ही. सतत चालू असल्याने त्यावरच्या मालिका आई व बायको बघत. याचा होवू नये तोच परिणाम झाला. त्या दोघींची भांडणे सुरू झाली. त्यांचे अजिबात पटेना. कैलासची स्थिती कात्रीत सापडल्यासारखी झाली. कोणाची बाजू घ्यावी हे त्याला कळेना. म्हणून त्यांची आई तिर्थयात्रेला निघून गेली. त्याआधीच दुसऱ्या बहिणीचेही लग्न झाले.

कैलासच्या शरीरात आजाराने आपले हातपाय पसरायला सुरूवात केली. आजाराने इतके डोके वर काढले की त्याची हालचाल आता मंदावली. डॉक्टरांना दाखवल्यावर आता हा तीस वर्षापर्यंतच जगेल असे त्यांनी सांगितले तेव्हा बायकोला तिच्या वडिलांनी माहेरी नेले ते कायमचेच. आता कैलासच्या नशिबी परस्वाधिन जिणे आले. अशा जगण्याचा कैलासला कंटाळा आला. त्याने डॉक्टरांनी दिलेल्या झोपेच्या गोळ्या एकदम खाल्या आणि आपले जीवन संपविण्याचा निर्णय अमलात आणला. तो बेशुद्ध पडला. त्याने डोळे उघडले तेव्हा कळले की त्या गोळ्या दुधाबरोबर घ्यायच्या असतात. पण मी पाण्याबरोबर घेतल्याने त्या विरघळल्याच नव्हत्या. डॉक्टरांच्या उपचाराने मी बरा झालो. कैलासला आता एकटे राहणे अवघड जावू लागले. म्हणून तो धाकट्या बहिणीकडे येवून राहू लागला. पण त्याचे तिथे राहणे त्याच्या बहिणीच्या मुलांना पटेना. त्यांनी त्याला तसे स्पष्ट सांगितले. आता जायचे कुठे ? हा प्रश्न असताना त्यांना नसिमा हुजरूक मॅडमचा पत्ता कळला. कैलास अतिशय कष्टाने त्यांच्या तिथे पोहचले. जेव्हा पहिल्यांदा त्याने हुजरूक मॅडमना पाहिले तेव्हा खूपच छान वाटले. त्यांनी त्याला तिथे काम करण्याची संधी दिली. त्यांनी दिलेल्या संधीचं सोनं करण्याची हीच वेळ आहे असं त्याला वाटले. नशिबानं त्याला स्थिर होवू द्यायचेच नाही असं ठरवले होते. त्याला तेथून जाण्यास सांगितले. तेथून निघताना तिथल्या दिर्दीनी त्यांच्या हातात एक पाकीट दिलं व अमरावतीला बाबा आमट्यांकडे जाण्याचा सल्लाही दिला.

कैलासने अमरावतीला जाण्याचा निर्णय घेतला. तेव्हा त्यांच्याकडे फक्त ३०० रु. होते. तो ज्या गाडीत बसला त्या गाडीवाल्याने पुण्यापर्यंत जाण्यासाठी १५० रु. व त्याच्या व्हिलचेअरचे १५० रु. असे तीनशे रु. घेतले. जेव्हा कैलास पुण्यात पोहचला तेव्हा आता पुढे जायचे कसे ? हा गहन प्रश्न होता. त्याने सहज खिशात हात घातला तर हाताला पाकिट लागले. त्याला वाटले त्यात चिठ्ठी असेल अमरावतीच्या माणसांना दिलेली. तरीही त्यांनी ते उघडून बघितले. तर त्या पाकिटात १रु. च्या नोटेपासून १००० रु. च्या नोटेपर्यंत सर्व प्रकारच्या नोटा होत्या. तो त्या पैशातून अमरावतीला पोहचला. तेथे त्याला दिलेले काम त्याने अतिशय प्रामाणिकपणे केले. आपली सर्व कामे तो स्वत: करत असे. त्यानी मृत्यूला दुसऱ्यांदा हुलकावणी दिली. आज त्याचे वय ३४ वर्ष आहे. आता येथून पुढच्या आयुष्यात त्यांचे एकच ध्येय आहे. ज्या गरीब परिस्थितीत तो वाढला किंवा त्याच्या वाट्याला जे दु:ख आले तसे कोणाच्याही वाट्याला येवू नये. तो आपल्या जीवनाची कहाणी शाळा-कॉलेज मधून सांगून त्याला जे पैसे मिळतात ते पैसे त्यांना कॅन्सरग्रस्तांसाठी मदत करावयाची आहे. हेच त्यांच्या जीवनातील महत्त्वाचे ध्येय आहे. तसेच १०० वर्ष जगण्याची जिद्द आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

वैचारिक

डॉ.नरेंद्र दाभोलकर गेलेतच कुठे ?

कु. अश्विनी आनंदा पावलेकर, बी.एस्सी.भाग-१

डॉ.नरेंद्र दाभोलकर यांचा खून होऊन २० ऑगस्ट २०१६ ला तीन वर्ष उलटली. डॉ.दाभोलकरांना काय हवे होते ? हा लोकशाही म्हणवणारा समाज मनाने कणखर असावा, निर्भय असावा, माणसाच्या जगण्यातले सगळे बरेवाईट चढ-उतार त्याने खंबीरपणे स्वीकारावेत, विवेकाने त्यांना सामोरे जावे. विज्ञानाने व ज्ञान मार्गांनी त्यावर मात करावी. समाजात व्यापक प्रमाणात स्नेह, सौहार्द असावे, माणसाला माणसाबद्दल सादर विश्वास वाटावा. विरोधी विचार, मतमतांतरे समाजात असणारच. विवेकपूर्ण चर्चेने, समंजसपणे परस्परांना समजावून घ्यावे, न पटणाऱ्या विचारकृतींची विवेकाच्या आधारे पडताळणी करावी. थोडक्यात, म्हणजे शब्दप्रामाण्यापेक्षा अनुभवप्रामाण्य प्रमाण मानावे.

सर्वसामान्यपणे माणसांना जगण्यातल्या अडचणींना सामोरे जाण्यासाठी काहीतरी आधार हवा असतो. संत तुकाराम महाराजांच्या विचाराचा एखादाच असतो.

'सत्य असत्यासी मन केले ग्वाही
मानीयले नाही बहुमता'

आपणच आपल्या मनाच्या निर्धाराने चालण्यासाठी खूप मोठे आंतरिक बळ लागते. बहुतेकांना सोपी उत्तरे हवी असतात. आपले सूळ आपल्याच खांद्यावर वाहून

> *डॉ.दाभोलकरांचा प्रयत्न होता तो विवेक जागरणाचा आणि ही परंपरा चार्वाक, गौतम बुद्धांपासूनची आहे. डॉ.दाभोलकर या प्रवृत्तीचे वर्तमानातले एक टोक आहेत. तसेच, त्यांच्या विरोधकांची परंपराही तेवढीच प्राचीन असून, डॉ.दाभोलकरांना संपवणारे त्या परंपरेचे पाईक आहेत. म्हणजे हा युगानुयुगांचा दोन प्रवृत्तीमधला संघर्ष आहे.*

नेणे कठीण असते. पण, बहुतेकांना आपला भरीभार कशावर तरी सोपवून मोकळे व्हावेसे वाटते. मग, तो देव-धर्म असेल, ज्यांना विवेकाच्या कसोटीवर पारखणे अशक्य असते. त्यातही धर्माच्या नावावर मूळ संकल्पनेपेक्षा परंपरेने आलेल्या कर्मकांडाचाच पसारा फार असतो. सामान्य माणसाला विचारधर्मापेक्षा आचारधर्म सोपा वाटतो. त्यांचा आधार वाटतो. कर्मकांडातील मग, बऱ्या-वाईटाचा विवेक गळून पडतो. माणसाला उदात्तीकृत करण्यापेक्षा मनाने कमकुवत करणारी, बुद्धी भ्रष्ट करणारी अनेक कर्मकांडे म्हणजेच धर्म. त्यांची अव्याहत परंपरा चालू ठेवणाऱ्या कथा, मिथके, त्यांचा मक्ता घेतलेले धर्माचार्य म्हणवणारे, त्यांच्या दुय्यम आवृत्या म्हणजे, समाजाच्या सर्व स्तरातले पुरोहित, स्वामी, बुवा, महाराज स्त्रिया व पुरूष यांच्यावरच्या श्रद्धा असा सगळा पसारा वाढत जातो, त्यांचा जीवनातील मूळ समस्या निराकरणासाठी काही उपयोग होतच नाही.

उलट नुकसान मात्र होते. पण, त्याची जाण येण्याइतकेही भान जाग्यावर नसते. माणसे अशा कर्मकांडावरच्या गाढ विश्वासात इतकी गुरफटत जातात की, अनेकदा लौकिक अर्थाने ती शिक्षित, उच्चशिक्षित असूनही, अविवेकांच्या झापडांनी ती अंध होताना दिसतात. त्यामुळे तथाकथित उच्चभ्रूंचा असा समज असतो की, आमची काय ती 'डोळस श्रद्धा' उर्वरित अडाणी, अनक्षर, दरिद्री लोकांची ती 'अंधश्रद्धा'

डॉ.दाभोलकरांचा प्रयत्न होता तो या सर्वांच्या विवेक जागरणाचा आणि ही परंपरा चार्वाक, गौतम बुद्धांपासूनची आहे. डॉ.दाभोलकर हे या प्रवृत्तीचे वर्तमानातले एक टोक आहेत. तसेच, त्यांच्या विरोधकांची परंपराही तेवढीच प्राचीन असून, डॉ.दाभोलकरांना संपवणारे त्या परंपरेचे पाईक आहेत. म्हणजे, हा युगानुयुगांचा दोन प्रवृत्तीमधला संघर्ष आहे. त्यातील विवेकमार्गाच्या विरोधकांना 'सनातनी' हा शब्द रूढ आहे. पण, साने गुरूजींनी भारतीय संस्कृतीचे विवेचन करताना 'सनातना नित्य नूतन' अशी सनातन या शब्दाची व्याख्या केली आहे. सतत परिवर्तनशील, नवीन बदलाला सामोरे जाते ते सनातन. पण हे पठडीबद्ध सनातन्यांना माहित नाही. खरे तर अशा पठडीबद्धतेने माणसांच्या विचारात आणि वर्तनात एक कर्मठ, स्थितीशीलता येते. ती आक्रमक होते, कर्कश होते, त्यांचे 'अहं' हिंसक होतात, विरोध त्यांना सहन होत नाही. विरोधकांना ते आक्रमकपणे संपवतात. सावरकर त्या वृत्तीला म्हणतात, 'बाबा वाक्यम् प्रमाणम्, वृत्ती !' विवेकाची विरोधक अशी स्थितीबद्ध वृत्ती !

ज्यांना समाजात विवेकाने परिवर्तन घडवायचे असते. त्यांच्याजवळ एक विशाल सहानुभाव असतो, येशू ख्रिस्तासारखा ! पाप या प्रवृत्तीचा द्वेष करा, पापी व्यक्तीचा नव्हे; ही वृत्ती चर्चेतून, आपल्या सौजन्यपूर्ण वर्तनातून विरोधी विचाराच्या व्यक्तीविषयीचे सौहार्द कधीही सोडत नाही. मात्र कर्मठ मंडळीजवळ विवेक आणि सौहार्द यांचा दुष्काळ असल्याने किंवा 'विवेकांचा जागर' त्यांच्या भौतिक हितसंबंधांना बाधक ठरत असल्यानेच हिंसक आक्रमकपणा हा त्यांचा स्थायीभाव बनतो आणि ते त्या व्यक्तीद्वेषाला केंद्र करतात. व्यक्तीला संपवले की, त्यांचा विचार संपेल, त्याच्यासारखा विचार-आचार करणाऱ्यांवर दहशत बसेल आणि आपल्या स्वैराचाराला रान मोकळे होईल असे त्यांना वाटते. त्यासाठी त्या विचाराला, व्यक्तीला बदनाम केले जाते, त्याच्या विचारांना विपर्यस्त रूप देऊन त्यांचा प्रसार करून सामान्यांचा बुद्धिभेद केला जातो. आपण जिंकलो, असे वातावरण काही काळ निर्माण झाले तरी ते टिकत नाही.

म.गांधींचा खून झाला त्याच वर्षीच्या एका पोवाड्यांच्या कार्यक्रमात एका शाहिराने खालील दोन ओळी गायल्या,

'अरे नथुराम, तू मूर्ख मूर्ख रे, सांगू या त्याला,
गांधीजी का मरून जातील, भ्रम झाला तुजला'

त्याचप्रमाणे डॉ.दाभोलकरांचेही तसेच आहे. ते जरी गेले तरी त्यांचे विचार शतकानुशतके तसेच राहतील. ते संपणार नाहीत. म्हणूनच म्हणावं वाटते की, 'डॉ.दाभोलकर गेलेतचं कुठे ?'

❑ ❑ ❑ ❑

आदर्श चहा

जीवनाच्या रिकाम्या भांड्यात स्नेहाचे पाणी घाला. त्यात मायेची पूड व दयेचे वेलदोडे टाकून माधुर्याची साखर घाला. नंतर त्यात आदर्श वागणूकीची पावडर घालून त्याला ज्ञान संवेदनाची उष्णता द्या. हे सर्व मिश्रण थोडा वेळ उकळून द्या. त्यामुळे त्यातील अहंकाराची वाफ निघून जाईल. व त्या भांड्यात शुद्ध व स्वच्छ चहा राहील. तो मनाच्या गाळणीतून गाळा. त्यातील राग, मोह, मत्सर, निराशा, निष्ठूरता असे गाळ काढून टाका. त्यानंतर त्यात प्रेमाचे दूध घाला. हा तयार चहा आनंदरूपी किटलीने नम्रतेच्या कपातून सौजन्याच्या बशीत ओता. त्यावर शांततेची फुंकर मारा. मग या सुमधूर चहाची गोडी श्रद्धेने अनुभवा. मग हा सात्विक चहा जीवनातील दुःखाचा थकवा नाहीसा करील व सुख, समाधानाच्या उत्साहाचे कारंजे उडतील.

कु. मृणाली सुरेश मुळे
बी.सी.ए.भाग-३

ललित

विश्वस्त

शुभम शरद रानभरे, बी.कॉम.भाग-१

भारतात मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक मंदीची लाट आली होती. प्रत्येक व्यावसायिकाचा धंदा जेमतेम चालत होता. अशाच एका लॉजिंग विथ बोर्डिंग असलेल्या हॉटेलमध्ये बाहेरील देशाचा एक व्यापारी आला. त्याने हॉटेल मॅनेजरकडे दोन हजार रूपयाची नोट दिली व सांगितले, की 'मला मुक्कामाला एक छान खोली पाहिजे.....'

हॉटेल मॅनेजरने वेटरला सांगितले, की 'साहेबांना रूम दाखवून आण, पसंत पडली तर साहित्य घेऊन जा.' परदेशी पाहुणा रूम बघायला गेला. मधल्या वेळेत हॉटेल मॅनेजरने दोन हजार रूपयाची नोट घेतली व बेकरीवाल्याचे पैसे चुकते केले. बेकरीवाल्याचा धंदा जेमतेमच चालत होता. तो खुश झाला. त्याने दोन हजाराची नोट व किराणा दुकानदाराची उधारी चुकती केली. किराणा दुकानदाराला आनंद झाला. फार दिवसांपासून कामवाल्या बाईचे पैसे देता न आल्यामुळे ती कामावर येत नव्हती. तो लगेच तिच्याकडे गेला. दोन हजाराची नोट कामवाल्या बाईला दिली व सांगितले, की आजपासून रोज कामावर येत जा. बिचारीचा आनंद गगनात मावेना. फार दिवसांपासून तिला काम नव्हते. जवळ पैसे नव्हते. ती उधार, उसनवार करून कसा तरी संसाराचा गाडा चालवत होती. दोन हजाराची नोट मिळाल्यामुळे तिला आनंद झाला.

ती तात्काळ ते पैसे घेऊन हॉटेल मालकाकडे गेली. जो खूपच चांगला, दयाळू व मदतगार होता. तिला पैशांची गरज होती त्यावेळी त्याने तिला काही पैसे उसनवार दिले होते. त्या बाईने हॉटेल मालकाचे पैसे परत केले. व आभार मानून निघून गेली. तितक्यात त्या परदेशी पाहुण्याला खोली पसंत न पडल्यामुळे तो मॅनेजरकडे आला व दोन हजाराची नोट घेऊन निघून गेला.

ती तात्काळ ते पैसे घेऊन हॉटेल मालकाकडे गेली. जो खूप चांगला, दयाळू व मदतगार होता. तिला पैशांची गरज होती. त्यावेळी त्याने तिला काही पैसे उसनवार दिले होते. त्या बाईने हॉटेल मालकाचे पैसे परत केले व आभार मानून निघून गेली.

अर्ध्या, एका तासासाठी ते दोन हजार रूपये चलन रूपयाने फिरले. प्रत्येकाने आपली जबाबदारी प्रामाणिकपणे पार पाडली. त्यामुळे हॉटेलमालक, बेकरीवाला, किराणा दुकानदार, कामवाली बाई.....प्रत्येकाचे देणे घेणे फिटले, व ते पुन्हा व्यवसाय करू लागले.....

आपल्याजवळ जी संपत्ती असते त्या संपत्तीचे आपण मालक नसून विश्वस्त असतो. प्रत्येक माणसाने कथेतील माणसाप्रमाणे वर्तणूक केली तर विजय मल्ल्यासारखी परिस्थिती निर्माण होणार नाही.

त्यावर अनेक जणांचे संसार चालतात, जीवन जगण्यासाठी त्याचा वापर करा, फक्त त्याच्यासाठी जगू नका.

संशोधनपर

स्वच्छ भारत, समृद्ध भारत

सुधीर शशिकांत साळुंखे, बी.ए.भाग-२

''मेघ वितळले, गगन निवळले,
क्षितीजावर नव रंग उधळले,
प्रतिबिंबित ते होऊनी भारतभूमी ललाट,
एकविसाव्या शतकाची उगवली रम्य पहाट''

नवीन शतकात संपन्न, सामर्थ्यशाली व समृद्ध भारताचे शुभंकर चित्र पाहण्यासाठी भारताचा सर्वांगिण, सर्वसमावेशक व शाश्वत विकास होणे अत्यावश्यक आहे. आणखी काही वर्षाच्या काळात भारत आर्थिक महासत्ता म्हणून प्रस्थापित होईल. आणि जागतिक पातळीवर विकसित राष्ट्रांच्या पंक्तीत मानाचे स्थान प्राप्त करील. परंतु या आर्थिक प्रगतीबरोबरच सामाजिक विकासालाही अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. सामाजिक विकास हा मानवी विकासाशी संबंधित आहे. ज्यामध्ये स्त्री-पुरूष समानता, सामाजिक समावेशकता, शिक्षणाचा प्रसार, सामुदायिक एकात्मता, दारिद्र्य निर्मूलन इ. बाबी येतात. मानवी विकास व मानवी अधिकाराशी हा सामाजिक विकास संबंधीत असतो. त्यामुळे सामाजिक विकास करण्यासाठी मानव विकास साध्य करणे अगत्याचे ठरते. मानवी विकासाअंतर्गत येणाऱ्या सर्व बाबींचा व समाजातील सर्व घटकांचा समावेशक विकास करणे आवश्यक आहे.

जुलै २०१० मध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेत जल आणि स्वच्छतेचा अधिकार मान्य केल्यामुळे जल आणि स्वच्छता क्षेत्राला शिक्षण, अन्न सुरक्षा आणि आरोग्य या हक्कावर आधारित चळवळीमध्ये समावेशनासाठी उत्तेजन मिळाले आहे. स्वच्छ पिण्याचे पाणी आणि सुधारित स्वच्छता हे दारिद्र्य कमी करण्यासाठी महत्त्वाचे घटक असून त्यामुळे सर्व मानवी हक्काची परिपूर्तता होण्यास मदत होते. स्वच्छता हा विषय आहे. महाराष्ट्रात एक वाक्य प्रसिद्ध आहे 'हात फिरे तिथे लक्ष्मी वसे'

> *भारतात सर्वसाधारण उघड्यावर प्रातःविधीस जाण्याची प्रथा सर्वसामान्य होती. परंतु या प्रथेपेक्षा डोक्यावरून मैला वाहून नेण्याची प्रथा बंद करण्याचे मोठे आव्हान सरकारसमोर होते. स्वातंत्र्यानंतर भारताने स्वच्छतेकडे अगदी कमी लक्ष दिले. परंतु ६व्या पंचवार्षिक योजनेत या प्रश्नाकडे गांभीर्याने पाहण्यास सुरूवात झाली.*

'जेथे स्वच्छता असते, तेथे लक्ष्मी वसते'

मानवनिर्मित तयार होणारा कचरा, सांडपाणी, मानवी मलमूत्र यांचा पुनर्वापर आणि त्यांचे योग्य व्यवस्थापन करणे म्हणजे स्वच्छता. अशी सर्वसाधारण व्याख्या करता येत नाही असे नाही. सामाजिक विकास, शिक्षण आणि सार्वजनिक आरोग्य हे स्वच्छतेचे मुलभूत आधार असून स्वच्छता हा नागरिकांचा हक्क आहे. स्वच्छतेबाबत महात्मा गांधी म्हणाले होते. 'स्वच्छता ही स्वातंत्र्यापेक्षा जास्त महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावत असते.' देशात स्वच्छतेची कारणे विचारात घेतली असता जनजागृतीचा अभाव, चुकीच्या पारंपरिक पद्धती, पाण्याची कमतरता, गरिबी, निरक्षरता, पर्यावरण-पूरक तंत्रज्ञानाचा अभाव ही कारणे पुढे येतात.

भारताचे पहिले पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू यांच्या प्रयत्नांनी देशाची पहिली पंचवार्षिक योजना १९५१ मध्ये सुरू झाली. या योजनेत कृषी व औद्योगिक प्रगतीवर भर देण्यात आला. त्यावेळी भारतात सर्वसाधारण उघड्यावर प्रात:विधीस जाण्याची प्रथा सर्वसामान्य होती. परंतु या प्रथेपेक्षा डोक्यावरून मैला वाहून नेण्याची प्रथा बंद करण्याचे मोठे आव्हान सरकारसमोर होते. स्वातंत्र्यानंतर भारताने स्वच्छतेकडे अगदी कमी लक्ष दिले. परंतु सहाव्या पंचवार्षिक योजनेत या प्रश्नाकडे गांभीर्याने पाहण्यास सुरूवात झाली. भारताचे माजी पंतप्रधान राजीव गांधी यांनी १९८६ मध्ये 'केंद्रीय ग्रामीण स्वच्छता कार्यक्रम' (CRSP) देशभर लागू केला. १९८० ते १९९० हे 'जागतिक पाण्यासाठीचे दशक' म्हणून संयुक्त राष्ट्रसंघाने घोषित केले. त्या पार्श्वभूमीवर भारत सरकारने हा कार्यक्रम सुरू करून स्वच्छता व पाणी या विषयावर भर दिला होता.

१९८१ ते २००१ या कालखंडात देशात स्वच्छतेच्या प्रगतीचा वार्षिक वृद्धीदर १% होता. या कालखंडात ग्रामीण स्वच्छतेसाठी अनुदानाची तरतूद होती. परंतु लोकांपर्यंत हा कार्यक्रम पोहचू शकला नाही. कारण योजनेचा प्रचार व प्रसार झाला नाही. ही योजना अयशस्वी होण्याच्या मार्गावर असताना १९९९-२००० मध्ये 'संपूर्ण स्वच्छता अभियान' (TSC) सुरू झाले. हे अभियान देशात २००३ पर्यंत सर्वत्र टप्प्याटप्प्याने लागू केले. १९९९ ते २०१२ या कालखंडात या योजनेचा भर माहिती, शिक्षण व संवाद (IFC) वर आधारित होता. योजनेचा प्रसार केरळ, गुजरात, महाराष्ट्र, हरियाणा, प.बंगाल या राज्यामध्ये प्रभावीपणे करण्यात आला. त्यामुळे २००१ ते २००७ या कालावधित देशाचा स्वच्छतेचा वार्षिक वृद्धीदर ३% इतका होता. सन २००४-०५ पासून भारत सरकारच्यावतीने हागनदारीमुक्त गांव केल्यास त्या गावांना 'निर्मल ग्राम पुरस्कार' देण्यास सुरूवात झाली.

तसेच २०१२ मध्ये संपूर्ण स्वच्छता अभियानाचे नामकरण 'निर्मल भारत अभियान' (NBA) असे करण्यात आले. या अंतर्गत भारताला उघड्यावर शौचमुक्ती देश म्हणून घोषित करण्यासाठी आणि ग्रामीण भागात स्वच्छताविषयक सुविधा उपलब्ध करून देण्याच्या उद्देशाने केंद्र सरकारने २ ऑक्टोंबर २०१२ रोजी 'निर्मल भारत यात्रा' सुरू केली. या कार्यक्रमाची अँबेसिटर अभिनेत्री विद्या बालन होती. भारत सरकारने २०११ मध्ये स्वतंत्र पेयजल व स्वच्छता मंत्रालयाची स्थापना केली. यापूर्वी ग्रामविकास मंत्रालयाअंतर्गत हा विभाग चालवला जात होता. देशाचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी २ ऑक्टोंबर २०१४ पासून देशात स्वच्छता अभियान म्हणजे 'स्वच्छ भारत अभियान' (SBA) असे योजनेचे नामकरण करून स्वच्छतेची व्यापकता वाढविण्याचा प्रयत्न केला आहे. २०१९ हे महात्मा गांधी यांचे १५० वे जयंती वर्ष आहे. आणि तोपर्यंत संपूर्ण देशात स्वच्छता कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करून गांधीजींना श्रद्धांजली अर्पण करायची, असा मनोदय केंद्र सरकारने हा कार्यक्रम सुरू करताना व्यक्त केला आहे.

सदर कार्यक्रमाच्या उद्घाटन समारंभासमयी देशाच्या पंतप्रधानांनी सर्व देशवासियांना मी कचरा करणार नाही, इतरांना कचरा करू देणार नाही. ही शपथ दिली. महात्मा गांधींच्या मते स्वच्छता हा मुलभूत विषय आहे. व त्यात बदलायचे मोठे सामर्थ्य आहे. म्हणूनच सरकारने देशव्यापी स्वच्छ भारत मोहिम हाती घेवून स्वच्छतेचा प्रश्न अग्रभागी आणला आहे. प्रसारमाध्यमांनी किंवा प्रशासनाने या स्वच्छतेच्या मुद्याला कधी प्राथमिकता देवून हात घातला नाही. आता शहरीकरणातील कचरा व्यवस्थापनावर सरकार मोठ्या प्रमाणावर खर्च करणार आहे. केंद्र व राज्य सरकारच्या, कंपन्या खाजगी क्षेत्र यांच्या सहकार्याने परिसराची स्वच्छता करण्याच्या उपाययोजना हाती घेण्यात आल्या असून त्यात स्वयंसेवी संस्थांचा समावेश आहे.

या मोहिमेमध्ये शौचालयांचे वैयक्तिक बांधकाम, सामुहिक शौचालये, शहरे, खेडी, गांवे यांना स्वच्छ करण्याची उद्दिष्ट्ये ठरविली गेली आहेत. यामध्ये निरोपयोगी कचऱ्याचे व्यवस्थापन ग्रामपंचायतीद्वारे करण्याचे ठरविले आहे. पाणीपुरवठा प्रत्येक खेड्यापर्यंत घरापर्यंत पोहचवण्याचे देखील ध्येय निश्चित करण्यात आले. या मोहिमेमध्ये 'सहकार्य' ही बाब सर्वात महत्त्वाची आहे. यामध्ये सर्व मंत्र्यांचे सहकार्य ही बाब सर्वात महत्त्वाची राज्य यांचे सहकार्य, स्वच्छतेमध्ये कार्पोरेट कंपन्या व उद्योगक्षेत्राचे सहकार्य या सोबतच देशातील सर्वांच्या सहभागाची आवश्यकता आहे. तसेच स्वच्छता व पाणीपुरवठा या बाबी राज्य सरकारच्या अखत्यारित येत असल्याने त्यांचा पुढाकार आवश्यक आहे. तेव्हाच २०१९ पर्यंत भारत स्वच्छ होऊ शकेल.

अशा प्रकारे स्वच्छतेबाबत जनजागृती, स्वच्छतेचे सामाजिक आणि व्यावसायिक पैलू लक्षात येणे, प्रशासकीय संस्थामध्ये समन्वय, एक केंद्रभिमुख, व्यापक दृष्टिकोन, तंत्रज्ञानाचा प्रभावी वापर वंचितापर्यंत पोहोचणे. स्वच्छता कार्यक्रमाच्या प्रगती आणि कामगिरीची देखरेख व मूल्यांकन दारिद्र्यरेषेखालील व दुर्बल घटकातील जनतेसाठी घरात शौचालय बांधणीसाठी वित्तपुरवठा विकेंद्रित प्रोत्साहनपर

आधारित दृष्टिकोन, संवेदनशीलता निर्मिती, नागरी समाजाची प्रभावी भूमिका या सर्व मार्गानी 'स्वच्छतेतून समृद्धीकडे' भारताची वाटचाल निश्चित होईल.

''नव्या दिशेने, नव्या उषेचे गीत सूर हे गाती,
या मंगल देशाचे भविष्य आपुल्या हाती.''

❑ ❑ ❑ ❑

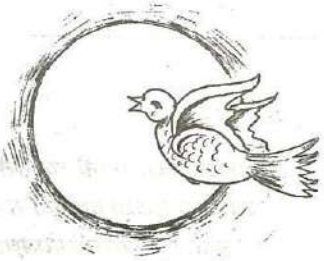

जीवनाचा लपंडाव

सुख-दु:खाचा जीवनी लपंडाव
हृदयावर कितेक सोसले घणाघाती घाव ।।धृ।।

आशेचे पाखरू झेप घेई आकाशी
परी पंख छाटता कोसळते पायदळी
अवसान सरले त्राण न उरले
यशाचे राहिले दूर गाव
सोसले घणाघाती घाव ।।१।।

एक नव्हे, दहा नव्हे शतशत झाले वार
कापले पंख ओघळली रक्ताची धार
मन पाखरू तरीही फडफड करते आहे
निज उन्नतीच्या शिखरी चढते आहे
सरड्याची कुंपणाप्रत न ठरो ही धाव
सोसले घणाघाती घाव ।।२।।

सोसाट्याचा घोंघावे भक्ती वारा
नसे आधार नुरला जीवनी थारा
अंधाराच्या थोर भयानक गर्ती
निराशेला येते भरती
मंत्र खरा तो आत्मबलाचा
सांगे विजयास्तव तू धाव
सोसले घणाघाती घाव ।।३।।

कु. प्रणाली पवार
बी.कॉम.भाग-१ आय.टी.

कधी कधी

कधी कधी एकटं असावसं वाटतं
थांबवून घड्याळाचे काटे निवांत बसावसं वाटतं.....
आजुबाजूला माणसं तर असतातच नेहमी
काही हवीहवीशी तर काही डोळ्यांसमोरही नकोशी.
सर्वांपासून दूर कधी जावंसं वाटतं
कधीकधी एकटं असावसं वाटतं.
गप्पा, हसणं, मस्करी चालूच राहते नेहमी
प्रत्येकाच्या मनात मात्र उलथापालथ ती केवढी
मनात डोकावून प्रत्येकाच्या कधी पाहावंसं वाटतं.....
कधी कधी एकटं असावसं वाटतं
लोक म्हणतात म्हणून स्वत:ला किती काळ बदलायचं
आपल्यातल स्वत्व नेमकं कशासाठी गमवायचं.
स्वत:हून थांबून स्वत:लाच पारखावसं वाटतं.
कधीकधी एकटं असावसं वाटतं
धकाधकीच्या आयुष्यात माणसांची गर्दी ती किती ?
कोण नेमकी जवळची अन् जवळ भासणारी कोणती ?
भूतकाळात डोकावून नेमकं शोधावंसं वाटतं.....
कधी कधी एकटं असावसं वाटतं
एकटं असणं अशावेळी एकटं वाटत नाही.
हसणाऱ्या डोळ्यांमागचं दु:ख स्वस्थ बसू देत नाही
पुन्हा मागे फिरून माणसांत परतावंसं वाटतं.....
कधीकधी एकटं असावसं वाटतं.

कु. अमृता अलटकर
बी.सी.एस.भाग-२

वैचारिक

थोर महापुरूष आणि आजचा समाज

कु. ऋतुजा अनिलराव यादव, बी.एस्सी.भाग-१

आपल्या देशाला १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी स्वातंत्र्य मिळाले. नवा देश नव्या उमेदीने जगात राज्य करेल असे वाटले होते. पण आजच्या समाजाकडे पाहताना ती उमेद राहिलीच नाही, असे खेदाने म्हणावेसे वाटते.

भारत देशावर विदेशी लोकांनी आक्रमण करून गुलाम बनविले व हजारो वर्षे या देशावर राज्य केले. त्याविरोधात आपल्या भारतातील महापुरूष गौतम बुद्ध, सम्राट अशोक, संत कबीर, छ.शिवाजी महाराज, महात्मा गांधी, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांसारख्या असंख्य महापुरूषांनी लढा दिला. या महापुरूषांचे आंदोलन आपल्या सर्वांना पुढे न्यायचे आहे. यांच्या विचारांची प्रेरणा आपण सर्वांनी घेतली पाहिजे.

''गुरूने दिला हा ज्ञानरूपी वसा.....
आम्ही चालवू हा पुढे वारसा.....''

पण खरोखर आजचा समाज या महापुरूषांचा वारसा पुढे घेऊन जाण्यास सक्षम आहे ? ज्या समाजात स्त्रीकडे एक भोगवादी वस्तू म्हणून पाहिले जाते, त्या समाजात राजमाता जिजाऊ, सावित्रीबाई फुले होऊन गेल्या. त्यांनी स्त्रीला सक्षम करण्याचे धडे दिले. याच समाजात निर्भयासारखे प्रकरण होते.

आज शिवाजी महाराज असते तर निर्भया प्रकरणातील दोषींना हातपाय तोडण्याची शिक्षा दिली असती. पण आज छत्रपतींचे विचार हे फक्त 'जय भवानी, जय शिवाजी' या घोषणेपुरतेच आहेत. समाजाने छत्रपती शिवाजी महाराजांना डोक्यावर घेण्यापेक्षा डोक्यात घेतले तर कोणतीच अस्थिरता राहणार नाही.

> *गाडगे महाराजांनी स्वच्छतेचे महत्त्व लोकांना शेकडो वर्षांपूर्वी समजून दिले होते. पण आजही पंतप्रधान नरेंद्र मोदींना हातात झाडू घेऊन, त्याचे महत्त्व सांगायला का लागते ? जी माणसे शेकडो वर्षे त्याचे महत्त्व समजू शकली नाहीत, ती माणसे आता तरी समजतील काय ?*

''राजे तुमची आज आठवण येते,
जणू डोळ्यातील आसवांना वाट मोकळी होते.
महाराष्ट्र तर तुमचाच होता पण.....
पण इथे भ्रष्टाचारी माजलेत आता,
हे तुमचाच जयघोष करतात
अन् तुमच्याच विचारांना पायदळी तुडवतात.''

महात्मा गांधीजींना तर आजचा समाज शत्रूच ठरवतो. कारण का म्हणे तर त्यांनी देशाची फाळणी केली. पण आज पेशावरमधील घटना पाहिली की वाटते खरोखर गांधीजींना दूरदृष्टी होती कारण त्यांनी पाकिस्तानसारख्या नासक्या आंब्याला वेळीच बाजूला केले. पण आज त्यांचे विचार हे फक्त पुस्तकात वाचण्यापुरते तर फोटो हा फक्त नोटांवरती छापण्यासाठी. बाकी कुठेच दिसत नाहीत.

गरिबांना व स्त्रियांना शिक्षणाची दारे खुली करणारे महात्मा जोतिबा फुले हे तर फक्त जयंती व पुण्यतिथीलाच आठवतात. ते पण फक्त शासनालाच कारण समाजातील बहुतांश मुले, मुली इंग्लिश मीडियमला जातात. फाडफाड इंग्लिश बोलतात. तेथे त्यांना लॉर्ड मॅकेले या माणसाने घालून दिलेल्या शिक्षणपद्धतीत आज जोतिबा कुठेच दिसत नाहीत. आजच्या मुली डॉक्टर, इंजिनीअर होतात पण त्यांच्यात सावित्रीबाई नसतात.

संविधानाची व बाबासाहेब आंबेडकरांची पूजा करणारे खूप आहेत. पण आज संविधानाप्रमाणे कठोर राज्य कोणी करत नाही जसे की बलात्कारासारख्या घटनात लवकर जामीन मिळत नाही. पण आज काही नराधम ३-४ दिवसात सुटतात कसे ? म्हणजेच काय आंबेडकरांनी कायदे कडक केले पण राज्यकर्त्यांनी स्वत:च्या स्वार्थासाठी ते दुबळे केले. यात आंबेडकरांच्या विचारांचा पराभवच होतो.

गाडगे महाराजांनी स्वच्छतेचे महत्त्व लोकांना शेकडो वर्षांपूर्वी समजून दिले होते. पण आजही पंतप्रधान नरेंद्र मोदींना हातात झाडू घेऊन, त्याचे महत्त्व सांगायला का लागते ? जी माणसे शेकडो वर्षे त्याचे महत्त्व समजू शकली नाहीत, ती माणसे आता तरी समजतील काय ?

आज आमच्या पाठ्यपुस्तकात पहिले महायुद्ध, दुसरे महायुद्ध यांचे रसभरीत वर्णन केले जाते. पण ऐन कडाक्याच्या थंडीत उघड्या अंगाने व फक्त झाडाची पाने खाऊन अखंड हिंदुस्तानासाठी प्राण पणाने लढणाऱ्या मराठ्यांच्या व पानिपतच्या युद्धाचा काहीच उल्लेख पुस्तकात नसणे ही फार मोठी शोकांतिका आहे. दुसऱ्या महायुद्धाची कारणे शोधण्यापेक्षा आपण पानिपतच्या युद्धाची कारणे शोधली असती तर मराठ्यांनी पूर्ण देशाला दिशा दिली असती. किंबहुना इंग्रजांनी भारतात येण्याचे धाडस कधीच केले नसते.

आज देश अस्थिरतेकडे जात आहे. पण देशाला वाचवण्याचे काम महापुरूषांच्या विचारातच आहे हे नक्की.

''थोर महात्मे होऊनी गेले
चरित्र त्यांचे पहा जरा,
आपण त्यांच्या समान व्हावे
हाच सापडे बोध खरा.....''

❑ ❑

मैत्री

आयुष्याच्या वाटेवर नेहमी साथ देणारी
जुनी ..... ती मैत्री
जुन्या लोणच्यासारखी मुरत जाणारी
जुनी ..... ती मैत्री
निखळपणे, निर्भयपणे आपण जिथे प्रकट होतो
अशी ..... ती मैत्री
भोवतालच्या अस्थिर, धूर्त, मतलबी जगात
मोठा आधार असते .... ती मैत्री
जीवनाच्या कडू, गोड आठवणींमध्ये सहभागी
होणारी अशी ..... ती मैत्री
आणि याच जीवनाच्या वाटेवर चुकणारे पाऊल
फिरवते ती खरी मैत्री.

कु. तेजश्री मोरे
बी.कॉम.भाग-१ आय.टी.

❑ ❑

मला वाचवा

वाचवा, वाचवा, मला वाचवा
जन्म देवूनी ही सृष्टी दाखवा
आहेत माझ्यात सर्व रूपे.

होईन मी कुणाची तरी आई
होईन मी कुणाची तरी आत्या
नका करू माझी पोटात हत्या
आहेत माझ्यात सर्व रूपे.

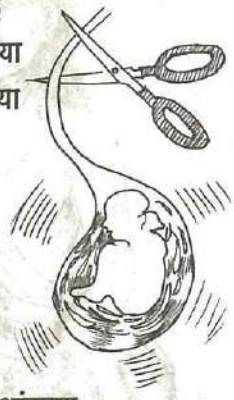

नका मारू मला पोटी
घ्या माझे नाव तुमच्या ओठी
आहे मी सर्वांशी आतुर भेटी
आहेत माझ्यात सर्व रूपे.....

चला आता स्त्री-भ्रूणहत्या थांबवूया
स्त्री-पुरूष समानतेचा भारत घडवूया.

कु. श्रद्धा दुर्गावले
बी.सी.ए.भाग-१

वैचारिक

भाषेचा अपूर्व आविष्कार : मराठी

कु. ऋचा प्रविणकुमार वेदपाठक, बी.कॉम.भाग-१

''माझा मराठीची बोलू कौतुके ।
परि अमृतातेही पैजेसी जिंके ।
ऐसी अक्षरे रसिके मेळविन ।।''

या शब्दात संत ज्ञानेश्वरांनी मराठी भाषेचे श्रेष्ठत्व वर्णन केले आहे. मराठीला आपण मायबोली म्हणतो. माय म्हणजे आई. आईला आपली सारी लेकरे सारखीच असतात. सगळ्यांवर तिचे सारखेच प्रेम असते. माय मराठीनेही आपली सारी लेकरे एकाच मायेने आपल्या पोटाशी धरली आहेत. सगळ्यांना प्रेम दिले आहे. जातिधर्माच्या पलीकडे जाऊन सर्वांना आपल्यात सामावून घेतले आहे. म्हणून मराठी भाषेची आपल्या साहित्य आणि संस्कृतीची उंचावर फडकणारी पताका पाहून मराठी माणसाचा ऊर आनंदाने भरून येतो.

भाषा ही मानवाला मिळालेले वरदान आहे. आणि ती कोणत्याही व्यवहाराचे साधन असते. भारतासारख्या खंडप्राय देशात विविध प्रकारच्या भाषा आणि शेकडो बोलीभाषा बोलल्या जातात. परंतु यातही मराठीचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. म्हणून इ.स.१००० च्या दरम्यान जन्म झालेली मराठी भाषा आज जागतिक पातळीवर दहा कोटी लोकांच्या जिभेवर आदराने विराजमान झालेली आहे. भाषिकांच्या संख्येनुसार देशातील चौथ्या क्रमांकाची तर जगातील पाचव्या क्रमांकाची भाषा म्हणून आपली मराठी ओळखली जाते.

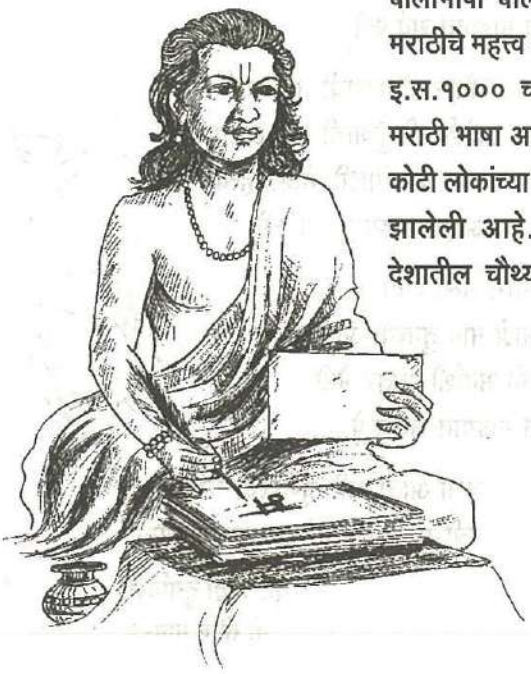

'चामुण्डराये करवियले, गंगराये सुत्ताले करवियले' या श्रवणबेळगोळ येथील पहिल्या ज्ञात लिखित मराठी शिलालेखापासून ते ज्ञानपीठा-पर्यंतचा मराठी भाषेचा आणि साहित्याचा प्रवास अभिमानास्पद असा आहे. मराठी ही अमृत भाषा आहे. आज आठशे वर्षानंतरही 'ज्ञानेश्वरीचे' मोल जगाला तितकेच आहे, बहिणाबाईंच्या कविता आजही आपल्याला तितक्याच मोलाच्या वाटतात. गाडगेबाबांची किर्तने असोत की तुकडोजी महाराजांचे अभंग हे साहित्य आपल्याला निर्भेळ स्वरूपाचा आनंद देते, जगण्याची उमेद देते. शब्दांचे हे अक्षय धन म्हणजे मराठीचे संचित आहे. त्याचे मोल हे हिरे-माणकांपेक्षाही अधिक आहे.

भाषा ही मानवाला मिळालेले वरदान आहे. आणि ती कोणत्याही व्यवहाराचे साधन असते. भारतासारख्या खंडप्राय देशात विविध प्रकारच्या भाषा आणि शेकडो बोलीभाषा बोलल्या जातात. परंतु यातही मराठीचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे.

खांडेकर, कुसुमाग्रज, करंदीकर, नेमाडे अशा दिग्गजांनी मराठीला ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळवून दिला आहे. फादर स्टिफन्स यांनीही इ.स.१६१६ मध्ये लिहिलेल्या ख्रिस्तपुराण या ग्रंथातही मराठीची थोरवी वर्णन केली आहे. ती अशी की,

''जैसी हरंळामाजी रत्नकिळा,
की रत्नामाजि हिरा निळा,
तैशी भासांमाजी चोखळा,
भाषा मराठी.''

मराठी भाषेच्या संस्कारामुळे अनेक मराठी पिढ्या आज आपापल्या क्षेत्रात आपले कर्तृत्व सिद्ध करत आहेत. अगदी सातासमुद्रापारदेखील मराठी भाषिक मराठी भाषेचा स्वाभिमान जपण्याचा प्रयत्न करत आहेत. मराठी साहित्य संमेलने देशाबाहेर होत आहेत. त्यांना उदंड प्रतिसाद देखील मिळत आहे. मराठी भाषा वाढवण्याचे काम या मंडळीकडून केले जात आहे. मराठी भाषेच्या दृष्टीने ही निश्चितच अभिमानाची गोष्ट आहे. आज २१ व्या शतकात सारे विश्व हे एक खेडे बनत चालले आहे. अशा वेळी इतर भाषांचा मराठीशी संबंध येणे साहजिकच आहे. तरीदेखील मराठी माणसाच्या भावविश्वात मराठी भाषेचे स्थान किती महत्त्वाचे आहे, याची प्रचिती ज्ञानेश्वरांच्या खालील उक्तीतून दिसून येते.

''जैशी दिपांमाझी दिवटी ।
तिथी माझी पौर्णिमा गोमटी ।।
तैसी भाषांमध्ये मऱ्हाटी सर्वोत्तम ।।''

❑ ❑ ❑ ❑

यशवंत हो, किर्तीवंत हो !

यशवंत ते किर्तीवंत असे ते,
'यशवंतराव चव्हाण'
किती सुंदर-सुंदर, मोठी-मोठी,
कार्ये त्यांनी केलीत महान.

यशवंतराव मुख्यमंत्री होते,
महाराष्ट्राचे ते पहिले,
त्यांच्या नावाने, त्यांच्या कार्याने
महाराष्ट्र पुढारले !

ते होते संरक्षणमंत्री,
ते होते मुख्यमंत्री,
त्यांच्या कार्याने किती घेतल्या पदव्या,
सांगू शकत नाही मी.

हा नेता मोठा,
त्यांचे नेतृत्व फार,
जन्म देणारी 'विठाई' त्यांची,
आई झाली महान.

साथ देणारी पत्नी 'वेणू'
राहिली पाठी सतत उभी.
भावानेही साथ दिली,
त्यांना त्यांच्याच सारखी.

किती गाऊ मी, गुणगान त्यांचे
सांगीन तेवढे कमी,
लेखनात ते उतरू लागले,
तर, नकळतच वही संपून जाईल.

यशवंतराव नव्हते,
नुसते 'राजकारणी',
ते लेखकही झाले आहेत,
हातात घेऊनी लेखणी.

'ऋणानुबंध' व 'कृष्णाकाठ' हे
त्यांचे प्रसिद्ध आत्मचरित्र,
'युगांतर', 'सह्याद्रीचे वारे' हे
दोन भाषणसंग्रह.

तुमच्या कार्य व महानतेपुढे
मी नतमस्तक होते.
यशवंतराव चव्हाण तुम्ही,
किती मोठे नेते !

गाऊ किती गुणगान तुमचे,
आता येथे थांबते !
तुमच्या चरणी, लीन होते !
आता येथेच थांबते !

कु. नेहा ढेकळे
बी.ए.भाग-१

आयुष्य

आयुष्य म्हणजे कर्तव्य करण्यासाठी
कर्मभूमीवर टाकलेले पहिले पाऊल.

आयुष्य म्हणजे सर्वत्र पसरलेल्या
क्षमाशील तृणासारखे.

आयुष्य म्हणजे आकाशात विहारणाऱ्या
सुंदर पक्ष्यासारखे.

आयुष्य म्हणजे खळखळत्या अशा
अथांग सागरासारखे.

आयुष्य म्हणजे अनुभवांनी गुंफलेल्या
सुंदर ओळी.

आयुष्य म्हणजे कधीही न अडखळणाऱ्या
नदीसारखे.

आयुष्य म्हणजे असे, आयुष्य म्हणजे तसे
आयुष्य म्हणजे काय हे प्रत्येकाला भासे.

कु. तेजश्री मोरे
बी.कॉम.भाग-१ आय.टी.

वैचारिक

एका दमलेल्या बाबाची कहाणी

कु. निवेदिता कृष्णात माळी, बी.सी.एस.भाग-२

रामायणामध्ये उर्मिला हे पात्र उपेक्षित आहे. खऱ्या अर्थाने चौदा वर्षाचा वनवास तिलाच घडला होता. पण तिच्या नावाचा उल्लेख कोठेही दिसत नाही. तशीच उपेक्षित असते वडील ही व्यक्ती ! संत महात्म्यांनी सुद्धा आईचेच महत्त्व अधिक सांगितले. लेखकांनी-कवींनी आईचेच गोडवे जास्त गायले. चांगल्या गोष्टींना आईची उपमा दिली जाते. पण वडिलांविषयी फारसे बोलले जात नाही. काही लोकांनी बाप रेखाटला पण तो तापट, व्यसनी, मारझोड करणारा. समाजात एक, दोन टक्के बाप असे असतील पण चांगल्या वडिलांबद्दल काय ?

आईकडे अश्रूंचे पाट असतात, तर बापाकडे संयमाचे घाट असतात. आई रडून मोकळी होते, पण शेवटी सांत्वन वडिलांनाच करावे लागते आणि रडणाऱ्यापेक्षा सांत्वन करणाऱ्यावर जास्त ताण पडतो. कारण ज्योतीपेक्षा समई जास्त तापते ना ! आणि श्रेय मात्र नेहमी ज्योतीलाच मिळत राहते. रोजच्या जेवणाची सोय करणारी आई लक्षात राहते, पण आयुष्याच्या शिदोरीची सोय करणारा बाप आम्ही किती सहज विसरून जातो. आई रडते, वडिलांना रडता येत नाही. स्वत:चे वडील वारले तरी त्यांना रडता येत नाही. त्यांचे त्यांच्या वडिलांवर प्रेम नसते का ? प्रेम असते पण बहिणीला, आईला आधार त्यांना द्यायचा असतो. आपण सर्वजण जाणतो की, जिजाबाईंनी शिवाजीराजांना घडविलं, पण त्यावेळी शहाजीराजांची ओढाताणही लक्षात घ्यायला हवी.

> *मुलांना आई-वडील दोघांच्याही मायेची गरज असते. पु.लं.ची गार्गी म्हणते आईच्या प्रेमाला पारखं होण्याची पाळी आली तर गाभाऱ्यातील समई विझल्यासारखं वाटतं आणि बापाचं प्रेम लाभलं नाही तर देवळाचा कळस नेल्यासारखी अवस्था होते.*

वडील मुलांना कपडे घेतील, आईला नवी साडी घेतील, पण स्वत: जुनी पँट वापरायला काढतील. मुलगा-मुलगी सलून-ब्युटी पार्लरमध्ये पन्नास रूपये खर्च करतात, पण त्यावेळी वडिलांची दाढी पाहिली की, त्यांची काटकसर जाणवते. मुलाच्या एका मोबाईलसाठी स्वत: मात्र कॉइनबॉक्सवरून फोन करतील. आजारी पडले तरी ते पटकन दवाखान्यात जाणार नाहीत. ते आजाराला घाबरत नाहीत पण डॉक्टर एखादा महिना आराम करायला लावतील याची भिती असते. कारण मुलांचे शिक्षण, घरातील आर्थिक बाबी त्यांच्यावर अवलंबून असतात. काहींची ऐपत नसते तरी आपल्या अपत्यांना डॉक्टर, इंजिनीअरिंगला प्रवेश घेतात. शालेय खर्चासाठी पैसे पाठवतात. सर्वच मुले नसली तरी काही मुले त्याच पैशाने मित्राला पार्ट्या देतात. आणि ज्या वडिलांनी आपल्याला पैसे पाठविले, त्यांच्याच नावाने एकमेकांना हाका मारून टिंगल-टवाळ्या करतात. अशी समाजात कित्येक मुले आपल्याला पहायला मिळतात.

असाच एक प्रसंग माझ्या वाचनात आला. रेल्वेतून प्रवास करत असताना एक तरूण मुलगा माझ्यासमोर टी-शर्ट घालून बसला होता. त्यांच्या टी-शर्टवर लिहिले होते. "Don't Worry My Daddy is ATM" हे वाक्य वाचून मी अस्वस्थ झाले. आपण चक्क वडिलांना ATM म्हणावे. जग वेगाने बदलत आहे. ग्लोबलायझेशनचा जमाना आहे. सगळे जग पैशाच्या मागे धावत आहे. बाबांच्या भूमिकेत पण बदल झाला आहे. पुर्वी वडिलांकडे कुटुंबप्रमुख म्हणून बघितले जायचे. घरातील मुले वडिलांना टरकून असत. वडिलांबद्दल सर्वांना भितीयुक्त आदर असे. जग बदलले आणि बाबांचा ATM झाला.

आज मध्यमवर्गीय, उच्च मध्यमवर्गीय व अल्पवर्गीय कुटुंबात वडिलांकडे फक्त फायनान्सर म्हणून बघितले जाते. वडिल कुटुंबाची काळजी घेत असतात. आपल्या कुटुंबाला काही कमी पडू नये, म्हणून दिवस-रात्र राबत असतात. पण त्याची म्हणावी इतकी जाणीव कुटुंबाला नसते. वडील घरी फायनान्स आणतात म्हणून त्यांना एक कप चहा तरी मिळतो. काही कारणास्तव नोकरी गेलेले वडील घरी एक कप चहालासुद्धा महागतात. शेवटी दाम करी काम हेच सत्य आहे. पूर्वी घरातील पुरूष अचानक गेला की कुटुंब रस्त्यावर येत असे. पण आता तसं होत नाही. कारण आधीच बापानं कुटुंबाच्या नावावर माया ठेवलेली असते. त्याला पेन्शन मिळणार असते. विम्याचे पैसे मिळणार असतात. त्यामुळे संवाद हरवलेल्या कुटुंबात बापाला स्थानच राहिलेले नाही. बापाला सगळ्यांनीच गृहीत धरले आहे. बाप आपल्या कुटुंबासाठी मरत आहे याची जाणीव कुटुंबालाच नसते. त्यामुळे My Dad is ATM असा लिहिलेला शर्ट घालताना त्या मुलालाही लाज वाटत नाही.

'बोलकी बाहुली' या चित्रपटात 'आई आणि बाबा यातून कोण आवडे अधिक तुला' हे गाणे रेडिओवर कधीतरी लागते. गाण्याचा शेवट आई आवडे मला, आवडतो रे बाबा मला असा भांडणात आहे. खरोखरच मुलांना आई-वडील दोघांच्याही मायेची गरज असते. पु.लं.ची गार्गी म्हणते आईच्या प्रेमाला पारखं होण्याची पाळी आली तर गाभाऱ्यातील समई विझल्यासारखं वाटत आणि बापाचं प्रेम लाभलं नाही तर देवळाचा कळस कुणीतरी नेल्यासारखी अवस्था होते. म्हणून मुलांना दोघेही हवेत. कडाक्याची थंडी पडली की शाल घेऊन भागत नाही आणि नुसतं ब्लँकेट अंगावर असलं तरी पोरकेपणाची भावना तशीच राहते. म्हणून आईच्या शालीचं अस्तर बापाने वरून घातलेल्या ब्लँकेटच्या आत हवं. असे म्हणत नाती जपताना थोडेसे झुकावे लागते ते खरं आहे. पण इतके झुकू नये की तुमचं अस्तित्त्व संपून जाईल. वडिलांनी कुटुंबातील अस्तित्त्व टिकवण्यासाठी बापासारखं वागण्याची गरज आहे. नाही तर त्यांचा ATM होण्यास वेळ लागणार नाही.

कवी प्रदीपजी यांनी आपल्या 'बिंब प्रतिबिंब' या कवितेत वडिलांबद्दल भावना मोजक्या शब्दात व्यक्त केल्या आहेत.

''संकटांना झेलत, कुटुंबाला पेलत, वाट कधी चुकत नाही.
का कुणास ठाऊक, बाप कुणा कळत नाही.
चेहरा वर कठोर तरी मन हळव दाटलेलं,
पिलांवरची नजर काही हटत नाही.
का कुणास ठाऊक, बाप कुणा कळत नाही.
नियतीनं फोडलं, दुःखात सोडलं तरी,
स्मित ओठावरचं ढळत नाही.
का कुणास ठाऊक, बाप कुणा कळत नाही.
जखम झाली की आठवते आई, बाप कधी स्मरत नाही
दाटलेल्या भावनांना वाट कुणी करत नाही
का कुणास ठाऊक, बाप कुणा कळत नाही.
पिलं विखुरली की तो शांत, निश्चल, आत्मकेंद्रित
सायंकाळी घरट्यावरची नजर काही हटत नाही
का कुणास ठाऊक, बाप कुणा कळत नाही.''

❑ ❑ ❑ ❑

ललित

माझा वाढदिवस

कु. आसावरी संतोषकुमार जगताप, बी.एस्सी.भाग-१

WELCOME मित्रमैत्रिणींनो आज खूप बोलायचय तुमच्याशी. आता आपल्याला अंतर्मनात जायचंय म्हणजेच खोलवरच्या विचारांत. 'वाढदिवस', 'माझा वाढदिवस', 'तिचा वाढदिवस', 'त्याचा वाढदिवस' किती मस्त शब्द आहेत ना ! प्रत्येक शब्दाला वेगवेगळी जाणीव होते म्हणजेच आता सांगायच झाल तर बघा हं ! मला कोण शुभेच्छा देणार ? मला काय गिफ्ट मिळणार ? मी तिला काय गिफ्ट देऊ ? मी त्याला काय गिफ्ट देऊ ? या विचारात खरं तर आपण खूप उत्सुक असतो. या संबंधीच आपण थोडा वेगळा विचार करू.

खरं तर वाढदिवस व्हायला पाहिजे दररोज. तो म्हणजे विचारांचा (काहींना वाटेल काय बोलते हे काहींना वाटेल थोडं चूक थोडं बरोबर आहे.) वाढदिवस म्हणजे त्या दिवशी खूप कृतज्ञ राहायला लागतं. आपल्या आईवडीलांशी ज्यांनी आपल्याला जन्म दिला. आपल्याला या जगात आणलं. लहानपणापासून आतापर्यंत आपले लाड केले. आपल्या गरजा पूर्ण केल्या. त्या दिवशी आपल्या त्या आईवडीलरूपी परमेश्वराला हात जोडून सांगायला पाहिजे की मी हे तुमच ऋण तर नाही फेडू शकत, पण तुमची सेवा करण्याचं पुण्य तर मी नक्कीच करेन. पण आपण अस नाही करत. वाढदिवसादिवशी ही नाही आणि कधीच नाही. आणि जरी हा मनात विचार आला तरी आपण बोलत नाही असं का होतय ? आपण चुकतोय की ते जन्म देऊन चुकलेत ?

> *आपण खूप कृतज्ञ राहायला पाहिजे. त्या आपल्या आईवडिलांबद्दल जे आपली दररोज काळजी घेत असतात. ते बाकी लोकांसारखे नसतात. जे ह्या वाढदिवसादिवशी गिफ्ट, केक देतात व पळून जातात. आणि नंतर पुढच्याच वाढदिवसादिवशी परत येतात.*

नाही ते नाहीत चुकलेले मी चुकलेय, मी चुकलोय असं असं आता वाटतय खरं पण आपल्याला कधी याची जाणीवच होत नव्हती आणि आधी झालेली नव्हती. ती आता थोडी फार जाणीव होतेय हाच विचारांचा वाढदिवस दररोज व्हायला पाहिजे.

आपण खूप कृतज्ञ राहायला पाहिजे. त्या आपल्या आईवडिलांबद्दल जे आपली दररोज काळजी घेत असतात. ते बाकी लोकांसारखे नसतात जे ह्या वाढदिवसादिवशी गिफ्ट, केक देतात व पळून जातात आणि नंतर पुढच्याच वाढदिवसादिवशी परत येतात. आपले आईवडील असे नसतात. ते सदैव आपल्या जवळ असतात. काळजी घेत असतात पण आपल्याला याची जाणीवच नसते. आपल्याला त्या एक दिवशी फक्त एक दिवशी लाड करत विचारपूस करणारी काळजी घेणारी व्यक्ती खूप हवीशी वाटते. खूप खूपच प्रेमळ वाटते पण इथं दररोज आपल्या काळजीनं मरत असलेल्या आईवडिलांविषयी काहीच कसं वाटत नाही. आपण एक दिवस कॉलेजमधून हिरमुसलेल्या मनाने लवकर घरी आलो की काळजी-

नी विचारणारे त्या दोन्ही घाबरलेल्या दोन मूर्ती. एक दिवस आपण जेवलो नाही तर टपोऱ्या डोळ्यातले रडक्या स्वरातले ते शब्द का आठवत नाहीत आपल्याला. काय खरंच ते आपल्याला जन्म देऊन चुकलेत. अरे लाज वाटायला हवी अशा आपल्या वागण्याची. ज्या दोन व्यक्ती रक्ताच पाणी करून आपल्यासाठी कष्ट करतात. त्यांच्यासाठी आपण काहीच करत नाही. साधा विचार ही नाही. एक थोर व्यक्ती म्हणून गेले की,

'विचारांचे सामर्थ्य खूप मोठं असत'

आणि आपण ज्या व्यक्तीबद्दल सतत विचार करतो ते VIBRATION त्या व्यक्तीपर्यंत आज ना उद्या पोहोचतातच. तर ते चांगले असा असो किंवा वाईट

तर

खरंच ! आता आपण दररोज वाढदिवस करणार आहोत. माझा वाढदिवस विचारांचा वाढदिवस

धन्यवाद !

❑ ❑ ❑ ❑

बिघडलेला बाजार

कु. आरती भरत गायकवाड
बी.सी.एस.भाग-२

टमाट्याचा झाला चिखल
वांग बसलं रूसून
डाळींबाला गेले तडे
खुदकन हसून.

फ्लॉवर आणि कोबी
तोलत नाही काटा
पोत्यामधून कोथिंबीर
करू लागली टाटा.

मॉलमध्ये डाळदाणा
घेतो आहे झोका
फिरत आहे उघडाच
गोरापान मका.

गवार आणि चवळी
बाजारात नांदली
कवाळ, लिंबू, मिरची
दारावर बांधली.

मटार फिरे कधी कधी
काकडीचा हात धरून
भोपळा झाला दोडक्यावाणी
पेरू मागं फिरू फिरून.

पुंगी वाजवी गाजर
मिरची झाली लालेलाल
शेडमधून शिमला आली
बटाट्याचे केले हाल.

संत्री झाले मंत्री तसे
कांदा लागला रडू
गोड गोड साखर झाली
कारल्यावाणी कडू.

मेथीचाही सुकला चेहरा
भोंड आली भेंडीला
राहिली नाही किंमत
नारळाच्या शेंडीला.

द्राक्षाला झिंग चढली
औषधाचे डोस घेवून
वायनरीची उतरली
देशीची रांग पाहून.

चुका काढून लसणाच्या
घोळ घाली घोळ
दलालाने लुटली शेती
सरकार मागे टोळ.

कॅशलेस मशिन पाहून
रडू लागल्या नोटा
ज्वारीच्या अंगावर
फुटू लागला काटा.

रूपयाच्या मंदित
रूतून बसलं घोडं
चुकलेल्या हिशोबाचं
सोडवा तुम्ही कोडं.

माहितीपर

स्त्रियांवरील वाढते अत्याचार

कु. पूजा अर्जुन जाधव, बी.ए.भाग-२

''माझा हिंदुस्तान, माझा हिंदुस्तान
हिमालयाचे हिरक मंडित, शिरभूषण, भरदार
पक्षावर गंगा, यमुनाचे मौक्तिक हार
कटीस तळपे मराठमोळ्या गोदेची तलवार
महोदधीचे चरणाजवळी गर्जतसे आव्हान.....''

माझ्या या भारत भू चे वर्णन ऐकताना रोम रोम फुलून येतो. भारताच्या या नावाबरोबर माझ्या देशाची परंपरा, वीरता, पावित्र्य यांचा मनोहर संगम इथं आहे. श्रृंगाराबरोबर वीरता आणि विविधतेतून एकता हे माझ्या देशाचे रमणीय रूप आहे. पण माझ्या या देशाला आज अनेक भीषण समस्यांनी ग्रासले आहे. त्यामध्ये भ्रष्टाचार, महागाई, दुष्काळ, वाढती गुन्हेगारी अशा एक ना दोन अनेक समस्या देशापुढे उभ्या आहेत. आज या देशापुढील कोणत्या समस्येवर जरी बोलले तर शब्द अपुरेच पडतील.

सध्याची एक महत्त्वाची समस्या म्हणजे स्त्रियांवरील वाढते अत्याचार व अन्याय.

''धरती की तरह तू सेहती जा.
सूरज की तरह तू ढलती जा.
सिंदूर की लाज निभाने की
चूपचाप तू आग पर चलती जा.....''

> *संस्कृती रक्षणाच्या नावाखाली आजवर देशामध्ये अविरत स्त्रियांवर अत्याचार, अन्याय होत राहिले. मग ते रामायण असो किंवा महाभारत स्त्रियांवर अत्याचार तेव्हापासून होतो आहे.*

असा स्त्रीत्वाचा डांगोरा पिटत आमच्या समाजात स्त्रीला सतीत्व बहाल केलं जात. एकीकडे तिला देवता म्हणतात आणि दुसरीकडे तिच्या चारित्र्याची लक्तरे तोडता ? अरे, माझ्या या देशाची संस्कृती कुठे चालली आहे ?

'पिता रक्षति कौमार्य, भ्राता रक्षति यौवने,
पुत्र रक्षति वार्धक्ये'

असं आपली संस्कृती सांगते मग आज आपल्या देशातील मुली का सुरक्षित नाहीत ? १६ डिसेंबरला निर्भयावर झालेला निर्घुण अत्याचार असो किंवा मागील दोन महिन्यात झालेला कोपर्डीतील मुलीवरील झालेला अत्याचार असो. एक ना दोन हे नराधम मुलीच वय देखील पाहत नाहीत. भुकेलेल्या लांडग्यासारखे तिच्यावर तुटून पडतात. एकाला सुद्धा तिच्याबद्दल दया वाटत नाही. अहो, आज शाळेसारख्या ज्ञानमंदिरातसुद्धा लहान मुलीबरोबर लैंगिक चाळे करणारा शिक्षक अहो त्याला शिक्षक तरी कसं म्हणायचं ? आपल्या या २१व्या शतकात बलशाही म्हणवून घेणाऱ्या देशात मुली, स्त्रिया सुरक्षित आहेत का ?

अहो, हे तर झाल लैंगिक अत्याचाराबाबत परंतु पुरूषीपणाच्या हट्टापायी, वंशाच्या दिव्यापायी गर्भातच या कळीला खुडून टाकले जाते याला कोण जबाबदार ? तर तिच्या घरातीलच. सासू, सासरे, नवरा यांना आपल्या घरातील वंश पुढे चालू ठेवण्यासाठी मुलगा हवा असतो म्हणून जबरदस्तीने तिला दवाखान्यात नेल जातं आणि दवाखान्यात गेल्यानंतर तिला मारण्याचं काम कोण करतं ? आपण ज्यांना देव मानतो ते डॉक्टरच. मग ती डॉक्टर स्त्री असो वा डॉक्टर पुरूष असो त्यांना या कळीबद्दल जरा सुद्धा आपुलकी वाटत नाही. ममता वाटत नाही. त्यांना हवा असतो फक्त पैसा, मजल्यावर मजला चढवण्यासाठी. या सर्व गोष्टीसाठी फक्त पुरूषच जबाबदार नाहीत तर स्त्रियादेखील तेवढ्याच जबाबदार आहेत. याचं भान त्यांना वाटत नाही.

संस्कृती रक्षणाच्या नावाखाली आजवर देशामध्ये अविरतपणे स्त्रियांवर अत्याचार, अन्याय होत राहिले मग ते रामायण असो किंवा महाभारत स्त्रीवरील अत्याचार तेव्हापासून होतो आहे. स्त्रीवरील मालकी हक्काच्या भावनेतून कन्यादानाचा आणखी एक अर्थहीन आणि अन्यायी सोहळा जन्माला आला. कन्यादान महापुण्याचे गोंडस रूप ही त्याला प्राप्त झाले. एकदा कन्या ही दान करण्याची वस्तू समजल्यावरती सजवून, नटवून दान करणे हे अपरिहार्यच होऊन बसले. दान देणारा पिता दातृत्वाच्या आणि पुण्याच्या कल्पनेने स्वत:ला धन्य समजू लागला आणि दानात घेणारा नवरा मिळालेल्या दानाने कृतकृत्य झाला. आणि याच दानाच्या सोहळ्यातून एक भयंकर रिवाज अस्तित्वात आला. माणुसकीचे, मानवतेचे सगळे विचार या रिवाजनं भस्मसात केले. हुंडा किंवा वर दक्षिणा या राजरोस नावानं तो समाजात वावरू लागला. स्त्रीला मालकी वस्तू समजणाऱ्या या माकडांच्या हातात कोलीत मिळाले आणि ते जाळत सुटले मानवतेला, स्त्रीत्वाला. या हुंड्याने आपला अजस्त्र जबडा पसरला आणि एकापाठोपाठ एक अशा अनेक स्त्रिया गिळंकृत केल्या. महाराष्ट्रात २००९ साली ३१२, गुजरातमध्ये ४१९, बिहारमध्ये २०९, कर्नाटकमध्ये ३६७, उत्तर प्रदेशात ३७९ हे आकडे पावसाचे नव्हेत किंवा पिकांचे नव्हेत. हे आकडे आहेत हुंडाबळीचे.

''तू ही अंबा, तू ही दुर्गा, तू ही मायभवानी
तू लक्ष्मी, तू सरस्वती, तू ही माँ कल्याणी
तू ही नारायणी.''

असं जिचं रूप आहे त्या आपल्या कर्तृत्ववान लेकीला एका अशा राक्षसाच्या हाती सोपवायच की त्या गृहलक्ष्मीला जाळताना त्याचा हात जरा सुद्धा थरथरत नाही हे झालं हुंड्याच पण एकतर्फी प्रेमातून अनेकींचे बळी गेले. आता मागील महिन्यातीलच उदाहरण पहा. प्राची राठी या मुलीवर ॲसिड ओतून तिला मारण्याचा प्रयत्न केला. काय म्हणावं या राक्षसी प्रवृत्तीला. हे कमी की काय म्हणून एका नराधमाने तर आपली माता, पत्नी व दोन मुली यांना ठार मारले केवढं हे दुर्दैव ? दगडानं सुद्धा लाजावं यांच्या मनाच्या कठोरतेला ? जन्म ज्या मातेने दिला तिच्या हृदयाला किती यातना झाल्या असतील असल्या वंशाच्या दिव्याला जन्म देऊन आणि किती यातना झाल्या असतील त्या मुलींना असल्या पित्याच्या पोटी जन्म घेवून.

''लाख सूर्याच्या मशाली
पेटल्या होत्या जरी
मार्ग काटेरी सरे ना
पाऊले रक्ताळली.''

अशा या भारत भूच्या रक्षणासाठी राणी लक्ष्मीबाई, पंडिता रमाबाई, क्रांतिज्योती सावित्रीबाई यांनी आपले जीवन वेचले. अलिकडच्या नसीमा हुरजूक सारखी अपंग स्त्री समाजकार्यात योगदान देते. किरण बेदी, प्रतिभाताई पाटील यांनी तर देशासाठी महान कार्य केले.

अहो, अशा या माझ्या भारतभूमीमध्ये चाललंय तरी काय ? एकीकडे सिंधू, साक्षीसारख्या मुली या सव्वाशे करोड जनतेमधून आपल्या देशाची मान अभिमानाने उंचावतात. कल्पना, सुनितासारख्या मुली अंतराळात झेपावतात. सानिया, सायना सारख्या मुली तिरंग्याची शान राखतात. त्या देशात मुलींवर, स्त्रियांवर अन्याय का ? कधी थांबणार हे दुष्टचक्र ? एखादी मुलगी तोंडावर स्कार्फ बांधून फिरताना पाहिल्यावर मोठे मोठे बोर्ड लावतात. 'ताई, तू चेहरा का झाकतेस ?' हे ताई फक्त म्हणण्यापुरतंच का ? त्या ताईची रक्षा करणारा दादाचं जर असं दुसऱ्या ताईच्या चेहऱ्यावर ॲसिड फेकतो. तिच्यावर अत्याचार करतो तेव्हा त्या ताईने काय केलं पाहिजे ?

ज्या देशाच्या मुली, स्त्रिया सुरक्षित नाहीत त्या देशामध्ये विकास होऊन काय फायदा ? इथे शिक्षणाचा प्रसार झाला. औद्योगिक क्षेत्रात बाजी मारली. विज्ञानात प्रगती झाली. हे सगळे खरे असले तरी ढासळलेली नैतिकता, लयाला गेलेली संस्कृती. स्त्रियांवरील अत्याचार देशापुढील भीषण समस्या म्हणता येईल. अजूनही आपण टिळक,

गांधी यांचे जन्मदिन साजरे करतो. लाज वाटली पाहिजे आम्हाला त्यांचे वारस म्हणवून घेताना. पण ही लाजसुद्धा कोळून प्यायलो आहोत. स्वतंत्र देशात जन्माला येण्याचे भाग्य जरी आम्हाला लाभले असले तरी ते स्वातंत्र्य निष्कलंक ठेवण्याची अक्कल आम्हांला नाही.

माझ्या देशाची संस्कृती संपूर्ण विश्वात वंदनीय, पूजनीय आहे. म्हणूनच स्वामी विवेकानंदांची My Brothers and Sisters ही हाक साऱ्या विश्वाचे काळीज काबीज करून गेली. आमच्या संस्कृतीची शालीनता, पावित्र्यता जपण्यासाठी आमच्या स्त्रियांनी सुद्धा सर्वस्व पणाला लावले आहे. म्हणून तर,

''अहिल्या, द्रौपदी, सीता, तारा,
मंदोदरी तथा पंचकन्या स्मरे
नित्य महापातक नाशनम्.''

म्हणून मी माझ्या सर्व बंधूंना एकच विनंती करते की खळाळणाऱ्या सागराची आण आहे तुम्हांला. माझ्या या देशाची गौरवशाली परंपरा टिकवणं तुमच्या हातात आहे. थांबवा हे सार आणि आपल्या माता-भगिनींना हात द्या तुमच्या रक्षणाचा.

आपल्या देशाच्या पंतप्रधानांनी सुद्धा 'बेटी बचाओ, बेटी पढाओ' हा नारा दिला आहे. कारण बेटी बचाओ, बेटी पढाओ हा एकच आहे नारा. 'क्यूं की बेटी है कल का उमलता सितारा' हा सितारा चमकत ठेवण्याचे काम आपले सर्वांचे आहे. उद्याचा बलशाही भारत पहायचा असेल तर स्त्रियांवर होणारे अन्याय व अत्याचार थांबलेच पाहिजेत. कारण हीच पणती उद्या मोठी होऊन देशाचे भवितव्य उजळून टाकणार आहे.

म्हणूनच,

लेक वाचवा !
लेक घडवा !
लेक शिकवा !

❑ ❑ ❑ ❑

फुटको कंदील (मालवणी)

सनसनाटी वारो
पावसाचो मारो
रातभूर सुटलो
कालच्या राती कंदील खाळकन फुटलो.

अवसेचि रात
बतयेत नाय वात
चाचपडत जो तो उठलो
कालच्या राती कंदील खाळकन फुटलो.

पाल किरकिरता
मांजूर कुरकुरता
कुत्रो दणदणावन भूकलो
कालच्या राती कंदील खाळकन फुटलो.

तू कुशीत ओढलस
केसांचो बंध सोडलंस
चुरडलेल्या वलेसराचो वास सुटलो
कालच्या राती कंदील खाळकन फुटलो.

तू निसता हसलस
जवळ माका खेचलंस
उधानलेलो मी थारो माझो सुटलो
कालच्या राती कंदील खाळकन फुटलो.

तुका कंदिल दिसलो
उजेड तेचो दिसलो
मालवताना चुकान हात काचेर बसलो
कालच्या राती कंदिल खाळकन फुटलो.

कु. वनश्री मानोलकर
बी.कॉम.भाग-१ आय.टी.

नक्षलवादी

नक्षलवादी दहशतवादी म्हणजे मानवतेला शाप
ठेचून काढले पाहिजेत हे प्रचंड विषारी साप

कितीही करा चर्चा त्यांच्याशी
वेगळं काही घडणार नाही
कुत्र्याचं शेपूट नळीत घातलं
तरी ते वाकडं होण सोडणार नाही.

कित्येक जवान शहीद झाले
पण बलिदानाचा काय फायदा
कोणी हिंमत करणार नाही
असा कठोर असावा कायदा

कारवाईच्या आश्वासनांचा
चोथा झाला चावून-चावून
न्याय मिळेल का बलिदानाला
दोन मिनिटांची श्रद्धांजली वाहून.

कु. प्रियांका पाटील
बी.सी.एस.भाग-२

ललित

रूसू नको पावसा

कु. ऐश्वर्या प्रमोद हिंगमिरे, बी.ए.भाग-१

२०१६ साली १०६% पाऊस पडणार हा हवामानखात्याने वर्तवलेला अंदाज जेव्हा आला तेव्हा शेतकरीच नव्हे तर सर्वसामान्य माणसाने आनंदाचा सुस्कारा सोडला. पावसाने डोळे वटारल्याने हवालदिल झालेला सर्वसामान्य माणूस निश्चित मनानं आभाळाकडे आशेने नव्हे तर विश्वासाने पाहू लागला व मनातल्या मनात गुणगुणला,

''धरणी आईची माया, कशी जाईल वाया''

खरंच या आभाळानं धरणीला इतक दिलय का ? ही विचार करण्याची वेळ आता येऊ लागली आहे आणि पावसा 'नको रे रूसू' असं म्हणण्याची वेळ मानव प्राण्यावर आली आहे. जमीन व आकाशाची भेट म्हणजे जीवा-शिवाची भेट. दोघांच्या भेटीने दरवळणाऱ्या मृद्‌गंधाने आनंद होतो. मात्र अकाली पावसाने जमिनीचे दु:ख पेटलेले आहे. ते कोणीतरी विझवायला पाहिजे.

''ढग पांगले, पांगले, हाक पावसाला द्या रे,
दु:ख पेटले भुईचे, कोणी विझवायला या रे.''

पूर्वीच्या दिवसात डोंगरदऱ्यांतून खळखळणारे पाणी, उंच डोंगर, अध्यात्मिक वातावरण, सणासुदीचा उत्साह यामुळे वातावरण भरलेले असायचे. कारण त्यावेळी पाऊस बेभानपणे पडायचा. पण आता मानवाच्या चुकांमुळे बेभानपणे पडणारा पाऊस अनियमित झाला व त्याची परिणिती दुष्काळात झाली. आता थांब रे अशी विनवणी करण्याची वेळ आणणारा पाऊस का रे रूसलाय असे विचारायला लावत आहे.

> *'रूसू नको रे दादा, पुरा कर यंदाचा वादा' सर्वांची आर्त हाक झुगारून पाऊस जेव्हा रूसतोच तेव्हा विज्ञानाची प्रगती, मानवाची बुद्धिमत्ता, मानवाचे कौशल्य, तंत्रज्ञान या सर्व गोष्टी फिक्या पडतात. व भल्याभल्यांची भंबेरी उडते.*

तहानलेली शिवारं, नदी, नाले, डोंगरदऱ्या म्हणजेच आपली अखंड वसुंधरा या नभातील जलधारांची आतुरतेने वाट पाहत असते. कदाचित ती ही पावसाला असे म्हणत असेल की,

''रूसू नको रे दादा, पुरा कर यंदाचा वायदा''

सर्वांची आर्त हाक झुगारून पाऊस जेव्हा रूसतोच तेव्हा विज्ञानाची प्रगती, मानवाची बुद्धिमत्ता, मानवाचे कौशल्य, तंत्रज्ञान या सर्व गोष्टी फिक्या पडतात व भल्याभल्यांची भांबेरी उडते.

प्रगती, विकास, आधुनिकता या सगळ्या कोंदणासाठी आपण धरणीला उजाड, बोडकी, गबाळी, गचाळ, निकृष्ठ, अशक्त केले आहे. माणसाने बांधलेल्या उंच उंच इमारती, रस्त्यावरून वाहणारी वाहनांची नदी, त्यामुळे होणारे प्रदूषण, शहराकडे जाणारा माणसांचा लोंढा, मोठे होण्यासाठी डोंगर-दऱ्यांवर होणारे घाव आभाळ बघत आहे. कचरा, गटारीतील सांडपाणी, प्लास्टिक यासारख्या गोष्टींनी भरून गेलेल्या नद्या, आभाळ नाखुशीने बघत आहे. या गोष्टींमुळे पाण्याची वाफ होत नाही. वाफ वर न

जाण्याने ढग बनत नाहीत व परिणामी पाऊस पडत नाही. बेसुमार वृक्षतोड होत आहे. वेग, वेळ, काम, पैसा यांची सांगड घालण्यासाठी मानवाने वातावरण प्रदूषणयुक्त केले आहे. प्रगतीच्या नावाखाली पर्यावरणावर अत्याचार केले आहेत. मानवी चुकांमुळेच दुष्काळासारख्या अवर्षणाला आज सामोरे जावे लागत आहे. हे मेघराजा हे संकट मानवानेच निर्माण केले आहे.

''कधी जाग येईल या मानवाला, कधी कळेल त्याला त्याची चूक,
जर पाऊसच नसेल तर, कोण भागवेल त्याची भूक.''

आज पावसाच्या न येण्याने, भविष्याच्या चिंतेने मुक्या धनाला बाजाराच्या दावणीला बांधले आहे. पक्षी अन्नाच्या शोधात भटकत आहेत. शेतकरी आत्महत्या करत आहेत. परिणामी, सर्व स्तरांतून होणारी देवाण-घेवाण ठप्प होवून माणूस माणसात न राहण्याची भिती निर्माण झाली आहे. पाण्यासाठी तिसरे महायुद्ध होण्याची शक्यता वर्तवली जात आहे.

पावसाची चातक जसा वाट पाहत असतो त्याप्रमाणे लहान मुले आतुरतेने वाट पाहत असतात. कारण त्यांना खड्ड्यात साठलेल्या पाण्यात कागदाच्या होड्या बनवून सोडायच्या असतात. मित्रांबरोबर चिखलात खेळायचे असते. कवीच्या कवितांना पावसाशिवाय बहर येणार नाही. धरणीच्या कुशीत विसावलेले बीज पावसाशिवाय कसं बहरेल. मयुराचं ते बेभान होऊन पिसारा फुलवून नाचणं पावसाविना शक्य आहे का ? म्हणूनच पावसाला सांगावेसे वाटते की, लहानांपासून अबाल वृद्धांपर्यंत संपूर्ण सृष्टी तुझी वाट पाहत आहे.

''बरस रे राजा बरस स्वातीला,
बरस स्वातीला भेटे आभाळ मातीला.''

मानवाची चूक सुधारण्यासाठी व धरती हिरवीगार होण्यासाठी या जीवा-शिवाची भेट घडवलीच पाहिजे. रूसलेल्या पावसाची समजूत काढण्यासाठी मानवाला विशेष प्रयत्न केले पाहिजेत आणि म्हणूनच आज आपण २ कोटी वृक्षलागवडीसारखे संकल्प केले. त्याच्या अंमलबजावणीसाठी कृषी सप्ताहासारख्या कार्यक्रमाचे नियोजन केले. जाहिराती, भित्तीपत्रक, लेखन, वक्तृत्व, दूरदर्शन, आकाशवाणी अगदी इंटरनेटचा वापर करून वृक्षलागवड, वृक्ष संवर्धन, त्याची गरज, त्यांचे महत्त्व यांचे गोडवे गायले गेले. सामाजिक संस्था, सामाजिक कार्यकर्ते, नेते, विद्यार्थी, शेतकरी एकूण काय तर सर्वजण सहभागी झाले आणि रूसलेल्या पावसाला 'रूसू नको रे पावसा' अशी आर्त हाक मानवाने दिली.

❑ ❑ ❑ ❑

नोटबंदीचा पाळणा

पहिल्या दिवशी झाली नोटबंदी
देशभक्तीची चढली सर्वांना धुंदी
काळ्या पैशाची सापडेना मुंडी
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

दुसऱ्या दिवशी आला आदेश
रांगेत उभा अवघा हा देश
भक्तगणांचा भारी जल्लोष
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

तिसऱ्या दिवशी वाढला ताण
चलनाची सर्वत्र झाली दाणादाण
प्रधानसेवक जाती जपान
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

चवथ्या दिवशी नवा कहर
नोट काढली दोन हजार
सुटे मिळेना झालो बेजार
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

पाचव्या दिवशी पाचावर धारण
रांगेत आले अनेकांना मरण
काळा पैसा तरी येईना शरण
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

सहाव्या दिवशी संताप संताप
नव्या नियमांचा नवाच ताप
गडकरी वाड्यात लग्न थाटात
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

सातव्या दिवशी काय सांगू कथा
संपेना साऱ्या देशाची व्यथा
एटीएम पुढे फोडतो माथा
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

आठव्या दिवशी कॅशलेसचा मंत्र
फडणवीस घेती डिजीटल संत्र
गरीब शोधतो भाकरीचा चंद्र
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

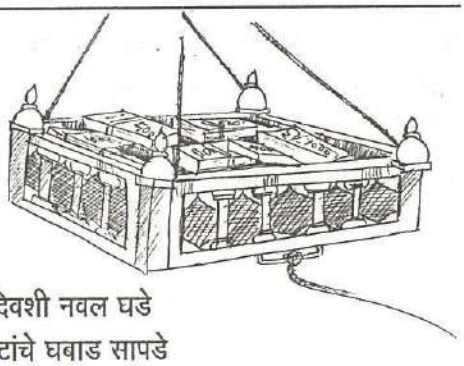

नवव्या दिवशी नवल घडे
नव्या नोटांचे घबाड सापडे
भ्रष्टाचाराला गाडला का रे ?
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

आता होतील दिवस पन्नास
आठवले मला आश्वासन खास
मिळेल का दिलासा आता देशास ?
जो बाळा जो जो रे जोऽऽऽ

कु. आरती भरत गायकवाड
बी.सी.एस.भाग-२

सुगंध

झाडं कशी खुललेली पाऊस होता मंद
अत्तरालाही लाजवायचा मातीचा सुगंध ।।धृ।।

गुरंढोरं हुंदडत होती
नदीच्या त्या काठाला
झुळझुळ पाणी वाहत होत
वावरातल्या पाटाला
थुई थुई नाचत नाचत
मोर झाला धुंद ।।१।।

वाऱ्याच्या झुळकीसरशी
हिरवी पाने झुलायची
कळ्यातून उमललेली
फुले पाकळ्यांनी फुलायची
पिकांनाही जडला होता
बहरायचा छंद ।।२।।

चहुबाजूला धुकं पडायचं
दिसायच नाय काय
दिवस उगवताच कामाला
सुरूवात करायची माय
धरणी मातेशी तिनं
जोडला होता बंध ।।३।।

आभाळ गर्जू लागलं की
काळीज हेलावून जायचं
कधी कधी ढग सुद्धा
नुसतचं हुलकावणी द्यायचं
इंद्रधनुष्य पडल्यावर
रिमझिम व्हायची बंद ।।४।।

हलक्या सरी आल्यावर
शेतं कशी भिजून जायची
हिरवागार शालू नेसून
काळी आई सजून जायची
निसर्गाच रूप बघून
व्हायचा खूप आनंद ।।५।।

विक्रम शिरतोडे
बी.ए.भाग-२

मानवाला जन्माला येऊन आपल्या आयुष्याचं काहीतरी सार्थक करायचे असेल तर त्याला भरपूर कष्ट करावे लागतील हे योग्य आहे, पण त्याचं एक ध्येय निश्चित असावं हेही तितक्याच प्रमाणावर योग्य आहे कारण हे ध्येयच त्याला त्याच्या सुनिश्चित स्थानापर्यंत पोहचवणार असते. प्रत्येक व्यक्तीचे ध्येय ही वेगवेगळी असतात पण ते मिळवण्याची धमक प्रत्येकाच्याच अंगी असते असे नाही तर ती आत्मसात करावी लागते असेच हे ध्येय कसे असावे, कोणत्या कलागुणांचे असावे हे मी सांगण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

ध्येय

कोणाच्या तरी बोलण्याने कुचंबून जाणारं नसावं
नसला आकार आभाळाएवढा तरी त्याला स्पर्श करण्याचं ध्येय असाव.

नदीसारखं स्वच्छ असलं तरी वाहवत जाणारं नसावं
चिरून प्रवाहाच्या लाटा किनारा गाठण्याचं ध्येय असावं.

शिखरासारखं असलं तरी ढासळून जाणारं नसावं
समन्वय साधत सगळ्यांशी पुढे निघू पाहणारं ध्येय असावं.

पानांसारखं असलं तरी लगेच गळून जाणारं नसावं
मुळ्यांसारखी पकड धरून आयुष्याच्या झाडाला तोलणारं ध्येय असावं.

संकट आली तरी लांब पळून जाणारं नसावं
त्याचं संकटांना पायाशी खेळवणारं ध्येय असावं.

वाटेसारखं असलं तरी चुकून जाणारं नसावं,
चुकलं जरी ह्या वाटेत तरी शेवटपर्यंत झुंज देणारं ध्येय असावं.

प्रतिक गाडे
बी.ए.भाग-१

हा न्याय कसला ?

रोजचीच बडबड, रोजचीच रडारड, रोजच सुटतात अपराधी.
किती घाबरावे, किती रडावे, रोजचीच ही कहाणी.

रोजच छळतात, रोजच मारतात, घाणेरड्या त्यांच्या नजरा.
किती लढावे, किती पेटावे, जळत्या त्या जळेना.

मान-सन्मान अशा वेळेला, जातो कुठे सांगा.
'स्त्री-शक्तीचा आदर' हा, नारा पोस्टरवरचा चांगला.

लढलो तर, मग पलटवारची,
घ्यायची का आम्ही धास्ती,
पराक्रम नि मर्दानी यांची,
उठे आमच्या जीवावरती.

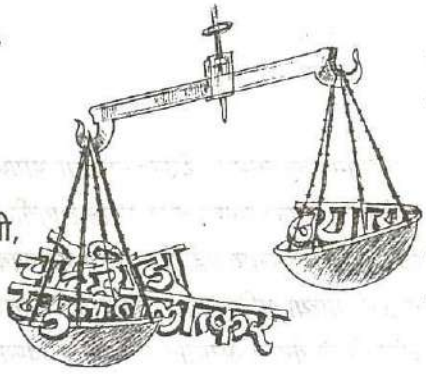

रोजची न्यूज, रोजची कहाणी,
आज पुन्हा एक बळी,
जबरदस्ती नि बलात्कार हा,
पुन्हा आज भाळी.

तंत्र पुढारून करायचे काय ?
विचारच पुढारेना,
गुन्हा करून दोषी तो,
निर्दोष सुटलेला.....

घाबरून आम्हा सगळ्यांना,
मग घरात कोंडले जाते,
पुढचे सारे आयुष्य,
आमचे मातीमोल होते.

लग्न करून मग,
पाठवणी आमची होते.
रोजच त्रास नि अत्याचार,
आयुष्याला कात्री लागते.

पळून तरी जाणार कोठे ?
स्वातंत्र्यचं नाही आम्हां,
दोषी देखील निर्दोष सुटलो
हा न्याय देवा कसला ?

कु. नेहा ढेकळे
बी.ए.भाग-१

लेक माझी लाडकी

पोरीची पसंती आली की, बापाचं काळीज धडधडत.
चिमणी घरटं सोडणार म्हणून, आतल्या आत खूप रडतं.

हसरे खेळकर बाबा एकदम, धीरगंभीर दिसू लागतात.
पोरीला पाणी मागण्यापेक्षा, स्वत:च उठून घेऊ लागतात.

या घरातला चिवचिवाट आता, कायमसाठीचा थांबणार असतो.
म्हणून बाप लेक झोपल्यावर, तिच्याकडे पाहून रडत असतो.

अबुच्या लिबुच्या करत करत, मोठी कधी झाली कळलं नाही.
बाप सांगतो तिला सोडून, मला पाणी ही गिळलं नाही.

दिवसातून एकदा तरी, मायेनं जवळ घ्याव वाटतं.
परक्याचं धन असलं तरी, द्यायला मात्र नको वाटतं.

उठल्यापासून झोपेपर्यंत, बाबाची काळजी घेत असते.
आज ना उद्या जाणार म्हणलं की, बाप आतून तुटत जातो.

कळत नाही बैठकीतून, अचानक का उठून जातो ?
इकडे तिकडे जाऊन बाबा, गुपचूप डोळे पुसून येतो,.

लेकीचं कल्याण झालं म्हणून
पुन्हा बैठकीत हसत असतो.
तिचा सगळा जीवनपट
क्षणाक्षणाला आठवत राहतो.
डोळ्यात येणाऱ्या आसवांना
बाबा वापस पाठवत राहतो.

बी.पी.ची गोळी घेतली का ? आता कोण विचारील गं ?
जास्त गोड खाऊ नका म्हणून, कोण कशाला दाटावील गं ?

बाबा कुणाच ऐकतं नाहीत पण
पोरीला नकार देतं नाहीत.
तिने रागात पाहिलं की मग
ताटात गुलाबजाम घेत नाहीत.
एका अर्थानं पोरगी म्हणजे
काळजी करणारी आईच असते.

कु. ऐश्वर्या महादेव लावंड
बी.कॉम.भाग-१

।। सेवानिवृत्ती सत्कार : सिनिअर विभाग ।।

प्रा.डॉ.बी.जे.काळे (भूगोल) यांचा सत्कार करताना
प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांचे हस्ते

प्रा.डॉ.आर.एन.पाटील (प्राणीशास्त्र) यांचा सपत्निक
सत्कार माजी प्राचार्य कॅप्टन अरूण बर्गे व
प्रा.सौ.एस.एस.डवरी यांचे हस्ते

प्रा.किशोर एम.ई.(सूक्ष्मजीवशास्त्र)
यांचा सपत्निक सत्कार

प्रा.डॉ.डी.व्ही.पवार (भौतिकशास्त्र) यांचा
सत्कार मा.प्राचार्यांचे हस्ते

प्रा.एम.के.गरूड (भूगोल) यांचा
सपत्निक सत्कर

प्रा.आर.पी.गड्डे (रसायनशास्त्र) यांचा सपत्निक सत्कार
माजी प्राचार्य डॉ.कन्हैय्या कुंदप व प्रा.सौ.एस.एन.गंधे
यांचे हस्ते

उपप्राचार्य डॉ.ए.बी.जगदाळे (राज्यशास्त्र)
यांचा सपत्निक सत्कार

उपप्राचार्य डॉ.एन.एस.पंडित (कॉमर्स)
यांचा सपत्निक सत्कार मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने
प्रा.माधुरी कांबळे यांचे हस्ते

प्रा.डॉ.एस.एस.स्वामी (रसायनशास्त्र) यांचा सत्कार
उपप्राचार्य व्ही.जे.पाटील यांचे हस्ते प्रसंगी
मा.प्राचार्य रजिस्टर आर.वाय.गायकवाड

प्रा.सौ.शोभना रैनाक (मराठी) यांचा सत्कार मा.डॉ.पंतगराव कदम यांचे हस्ते प्रसंगी डावीकडून
मा.प्राचार्य, ॲड.रविंद्र पवार, ॲड.सदानंद चिंगळे, डॉ.अशोकराव भोईटे
प्रा.आर.डी.गायकवाड, प्रा.दत्तात्रय रैनाक, डॉ.शिवाजीराव भोर व मान्यवर

प्रा.पी.पी.भिवरे (ज्युनिअर विभाग रसायनशास्त्र)
यांचा सपत्निक सत्कार डॉ.कन्हैय्या कुंदप व प्रा.शारदा गंधे
यांचे हस्ते प्रसंगी उपप्राचार्य एच.के.काळे व मान्यवर

।। सेवानिवृत्ती सत्कार/कार्यक्रम विविधा ।।

प्रा.ए.व्ही.बनसोडे (ज्युनिअर विभाग अर्थशास्त्र) यांचा सपत्निक सत्कार

प्रा.एस.आर.महांगडे (ज्युनिअर विभाग इंग्रजी) यांचा सपत्निक सत्कार मा.प्राचार्य व प्रा.सौ.शारदा गंधे यांचे हस्ते

प्रा.सौ.शरदा गंधे (ज्युनिअर विभाग मराठी) यांचा सत्कार रजिस्ट्रार आर.वाय.गायकवाड श्री.विवेक भोज, बाजीराव पाटील यांचे हस्ते

श्री.आर.एस.पाटोळे (प्रयोगशाळा परिचारक) यांचा सत्कार मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने यांचे हस्ते

वनस्पतीशास्त्र : 'सर्टिफिकेट कोर्स इन गार्डेनिंग' प्रात्यक्षिक दाखविताना प्रा.बी.डी.मोहिते

प्लेसमेंट सेल आय.सी.आय.सी.आय.बँक पाहुण्यांचे स्वागत करताना मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने

वाङ्मय मंडळ उद्घाटन प्रमुख पाहुणे प्रा.सौ.संध्या पाटील (मराठी गझलकार)

'संख्याशास्त्र विषयाची व्याप्ती' या विषयावर मार्गदर्शन करताना मा.डॉ.एस.आर.सुपनेकर (पाटण)

कराड तालुका स्तरीय हॉलीबॉल स्पर्धा उद्घाटन करताना उपप्राचार्य एच.के.काळे

हेल्थ सेंटर : ब्लड डोनेशन कँप प्रमुख प्रा.डॉ.सुतार व मान्यवर

।। गुणवंत यशवंत ।।

सारिका शहा
एम.ए.भाग २ (हिंदी)
शिवाजी विद्यापीठ व
अहिन्दी भाषी शिष्यवृत्ती

दिपाली वाघमारे
एम.ए.भाग २ (समाजशास्त्र)
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

अरूंधती गणी
एम.ए.भाग १ (समाजशास्त्र)
शिवाजी विद्यापीठ गुणवत्ता
शिष्यवृत्ती

आरजू काजी
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

दिपाली साळुंखे
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

निलम गोसावी
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

सारिका शिंदे
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

भाग्यश्री पाटील
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

निकिता पवार
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

इशान जोशी
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

नम्रता माने
शिवाजी विद्यापीठ
गुणवत्ता शिष्यवृत्ती

स्नेहल जाधव
बी.एस्सी भाग ३
शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर
अविष्कार संशोधन प्रकल्पात प्रथम क्रमांक

भक्ती घार्गे (बी.एस्सी भाग ३)
आण्णासाहेब आवटे महा.मंचर (पुणे)
आंतरमहाविद्यालयीन
वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम

पायल थोरात (बी.ए.भाग १)
शिवाजी विद्यापीठ महाविद्यालयीन
नियतकालिक स्पर्धेतील विजेते
फोटोग्राफी-तृतीय

कोमल पानस्कर (बी.ए.भाग २)
शिवाजी विद्यापीठ महाविद्यालयीन
नियतकालिक स्पर्धेतील
'मैं किसान बोल रहा हूँ'
आत्मकथनात्मक लेख-प्रथम

पूजा पाटील बी.ए.भाग ३
शिवाजी विद्यापीठ महाविद्यालयीन
नियतकालिक स्पर्धेतील
'कोकणदर्शन' प्रवासवर्ण-द्वितीय

शरयू भोसले बी.एस्सी.भाग ३
शिवाजी विद्यापीठ महाविद्यालयीन
नियतकालिक स्पर्धेतील
'लव् फॉर सेल' वन ॲक्ट प्ले -तृतीय

नेट/सेट परीक्षा मार्गदर्शन वर्ग उद्घाटन करताना
प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.महेश देशपांडे (पुणे)

मतदार जागृती अभियान
२६ जानेवारी २०१७ विद्यार्थी प्राध्यापक

।। कार्यक्रम विविधा/ होस्टेल डे ।।

राष्ट्रीय गणित दिवस पोस्टर प्रेझेंटेशन

सुमतीबाई पांडुरंग पाटील स्मृति व्याख्यान माला प्रमुख वक्ते पाहुणे मा.रामराव पवार (माजी अतिरिक्त पोलीस महासंचालक)

मुकादम तात्या जयंती समारंभात मार्गदर्शन करताना उपप्राचार्य व्ही.जे.पाटील

कर्मवीर विद्यार्थी वसतिगृह 'होस्टेल डे' समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.श्री.बबनराव पोतदार व मान्यवर

विद्यार्थिनी वसतिगृह : 'होस्टेल डे' समारंभाचे उद्घाटन करताना मा.सौ.वैशाली राजमाने (तहसिलदार हातकणंगले)

विविध गुणदर्शन

विविध गुणदर्शन

।। अग्रणी महाविद्यालयातंर्गत उपक्रम ।।

संस्कृत विभाग : 'संस्कृत आणि संशोधन केंद्र'
मार्गदर्शन करताना उपप्राचार्य व्ही.टी.जाधव

जैवतंत्रज्ञान : शेतकऱ्यासाठी आयोजित कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना
विज्ञान विभागाचे उपप्राचार्य व्ही.जे.पाटील

वाणिज्य विभाग : मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.सुमित मुतग्गी
(रिजनल हेड आय.सी.आय.सी.आय. प्रोड्युन्शियल, कराड)

हिंदी विभाग : 'अनुवाद और रोजगार' विषयावर मार्गदर्शन करताना
प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.बलवंत जेऊरकर, प्रा.डॉ.भिमराव पाटील (सांगली)

क्रिडा विभाग : 'खेळ हेच आनंदीजीवन' विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.मनोहर जाधव (कोयनानगर)

गणित विभाग : स्पर्धा परीक्षा पूर्व मार्गदर्शन
प्रास्ताविक करताना प्रा.डॉ.जे.डी.यादव

भूगोल विभाग : क्षेत्र अभ्यासाची आधुनिक तंत्रे प्रास्ताविक करताना
प्रा.बी.जी.कुंभार, मार्गदर्शक डॉ.सुभाष कारंडे

।। अग्रणी महाविद्यालय उपक्रम/कार्यक्रम विविधा ।।

इतिहास विभाग : 'इतिहासाचे पर्यटनातील महत्त्व' प्रमुख पाहुणे
प्रा.सुरेश शिखरे, प्रा.डॉ.शिवाजी जाधव व मान्यवर

मराठी विभाग : 'कथाकथन' प्रमुख पाहुणे
प्रा.डॉ.विश्वनाथ पवार (सातारा)

पत्रकार दिन : प्रमुख पाहुणे मा.संभाजी शेवाळे यांचे स्वागत करताना
सोबत पत्रकार व मा.प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने, प्रा.डॉ.रमेश पोळ

मा.पवार साहेब (विभागीय शिक्षण सहसंचालक, कोल्हापूर)
यांची महाविद्यालयास भेट प्रसंगी सत्कार

कॉमर्स विभाग : प्लॅनिंग फोरम मार्गदर्शक
मा.अजिंक्य शेवाळे

संस्कृत विभाग : संस्कृत संभाषण वर्गात मार्गदर्शन
करताना प्रमुख पाहुणे मा.श्री.घळसासी सर

इतिहास विभाग : राजर्षि शाहू महाराज जयंती व्याख्यान
प्रमुख पाहुणे प्राचार्य टी.एस.पाटील

हिंदी विभाग : एल.आय.सी.मध्ये 'रोजगाराच्या संधी'
या विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रा.डी.के.खोत

॥ राष्ट्रीय छात्रसेना मुले /मुली॥

मेजर रविंद्र रणखांबे

सूरज येवले (SUO)
उत्कृष्ट कामगिरी

सूरज कदम (SET)
अखिल भारतीय ट्रेकिंग कँप, केरळ
महाराष्ट्र पथकात निवड

अमोल घोलप (JUO)
ऑलइंडिया नॅशनल
इंटिग्रेशन कँप, राजस्थान

सुजित थोरात (JUO)
राज्यस्तरीय प्रजासत्ताक
दिन कँप, औरंगाबाद

कॅप्टन सुनिता शिंदे
एन.सी.सी.गर्ल्स प्रमुख

डिंपल विश्वकर्मा (SUO)
प्रजासत्ताक दिन परेड, दिल्ली
राजपथ संचालनासाठी निवड,
NIC सातारा येथे सहभाग

वैशाली देसाई (JUO)
थल सैनिक कँप, दिल्ली
महाराष्ट्र पथकातून निवड

श्रृती संकपाळ (JUO)
शुटिंग कँप वेस्ट
बंगाल महाराष्ट्र ग्रुपमध्ये
निवड

अंकिता थोरात (CDT)
पॅरा बेसिक कोर्स
आग्रा, महाराष्ट्र
पथकातून निवड

क्षितिजा पवार (CDT)
आर.डी.सी. कॅट -२
औरंगाबाद, सहभाग

प्रणाली पवार (CDT)
RDC, IGC, TSC, IGC
औरंगाबाद, पुणे
NIC सातारा येथे सहभाग

श्वेता देशमुख (CDT)
RDC, IGC औरंगाबाद,
शिमला ट्रेकिंग कँप सहभाग

सायली लोकरे (CDT)
ISC, CAT-2
पुणे कँप सहभाग

ऐश्वर्या भोसले (JUO)
NIC सातारा येथे
सहभाग

मृणाल चव्हाण (CDT)
NIC सातारा येथे
सहभाग

पुजा शिंगण (CDT)
NIC मध्यप्रदेश येथे
सहभाग

मयुरी जाधव (CDT)
NIC मध्यप्रदेश येथे
सहभाग

सोनाली साळुंखे (CDT)
NIC मध्यप्रदेश येथे
सहभाग

सोनिका पवार (CPL)
शिमला ट्रेकिंग कँप
येथे सहभाग

प्रियांका पवार (SGT)
शिमला ट्रेकिंग कँप
येथे सहभाग

प्रज्ञा गायकवाड (CDT)
शिमला ट्रेकिंग कँप
येथे सहभाग

स्वच्छ भारत अभियान ९ ऑगस्ट २०१६
मा.कर्नल आनंद छात्रसैनिकांना मार्गदर्शन करताना

वृक्षारोपन १ जुलै २०१६ छात्रसैनिकांचे सोबत
मा.प्राचार्य व रजिस्ट्रार आर.वाय.गायकवाड

।। कार्यक्रम विविधा ।।

'नॅशनल युथ डे' ई-पेमेंट मार्गदर्शन करताना मेजर रविंद्र रणखांबे

'नॅशनल युथ डे' कॅशलेस ॅवरनेस ई-पेमेंट नवजागृती

६८ वा प्रजासत्ताक दिन मा.प्राचार्य साहेबांना मानवंदना देताना छात्रसैनिक

आंतरराष्ट्रीय योगदिन २१ जून २०१६ छात्रसैनिक

स्मरण दौड दत्त चौक, कराड ते वेणुताई चव्हाण कॉलेज मा.संतोष वेताळ (हिंद केसरी) मा.कर्नल आनंदभूषण समवेत छात्रसैनिक

एस.टी.स्टँड परिसरामध्ये स्वच्छता अभियान १९ महाराष्ट्र बटालियन

पोलीस उन्नत दिन २५ जानेवारी २०१७ कराड शहर पोलीसचे वतीने

मा.प्राचार्यांच्या समवेत मेजर रविंद्र रणखांबे, छात्रसैनिक मुले व मान्यवर

मा.प्राचार्यांच्या समवेत कॅप्टन सुनिता शिंदे, छात्रसैनिक मुली व मान्यवर

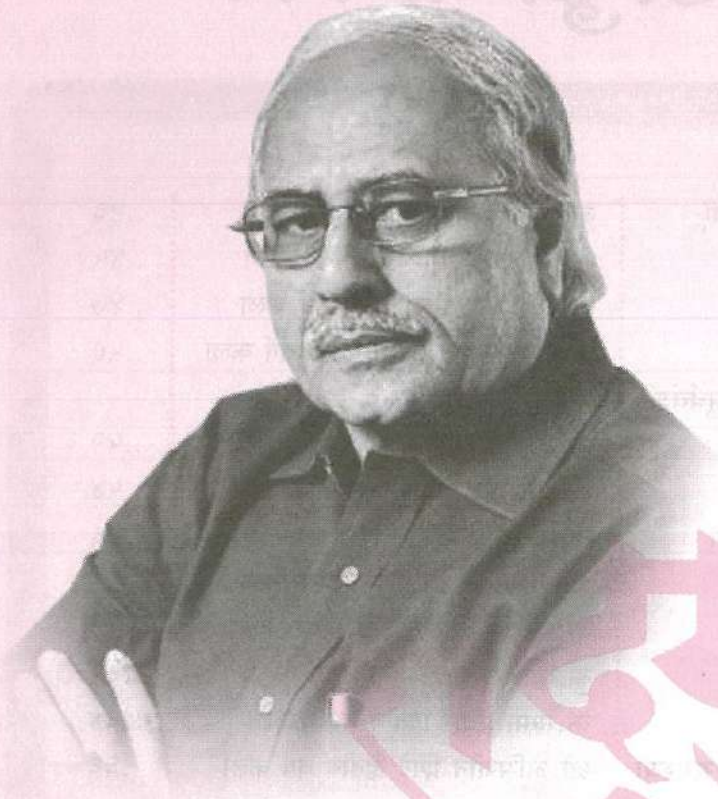

शब्द

जब लगे कि
शब्द ने मचाया है कोलाहल
कोलाहल - कुछ अक्षमय ही
और अर्थ रच सकते हैं चक्रव्युह
ऐसे में, शब्दों में फुसलाकर
तरकश में लौटाना
आसान नहीं होता...
भीतर की मौन पुकार
इतनी पारदर्शी हो जाती है कि
शब्द, आर्त होकर देते है गवाही
कंठ होता है झंकृत, आँखे पनीली हो जाती है !
सच, शब्द यदि कर देते है विद्रोह
तब मन में मच जाता है हाहाकार
फिर टूटते ही गलतफहमियों के लौह द्वार
जब हम निहत्थे प्रवेश करते हैं
अपने ही भीतर
तब पा जाते हैं ईमानदार शब्द !

- डॉ.दामोदर विष्णु खडसे (सन्नाटे में रोशनी से)

सन २०१६-२०१७
सद्गुरू
बिंब
हिंदी विभाग

▪ विभागीय संपादक
डॉ.महिपती शिवदास

स्वत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज,कराड

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१.	समीक्षात्मक	हिंदी भाषा: स्वरूप और सीमाएँ	कु.अक्षता गाडे तृतीय वर्ष कला	..४३
२.	संस्मरण	संस्मरण-माँ के बहाने	कु.काजल कुंभार तृतीय वर्ष कला	..४५
३.	यात्रावर्णन	मेरी हैद्राबाद की सैर	कु.रजिया खतीब द्वितीय वर्ष कला	..४७
४.	मुलाखत	साक्षात्कार पुलिस कॉन्स्टेबल : अशोक सुर्यवंशी	कु.प्राजक्ता सुर्यवंशी तृतीय वर्ष कला	..५०
५.	चिंतनपरक	भारती की समस्याएँ	कु.भाग्यश्री पोळ द्वितीय वर्ष कला	..५२
६.	वैचारिक	अंध:विश्वास एक बीमारी	श्री.अनिकेत पाटील प्रथम वर्ष विज्ञान	..५४
७.	समीक्षात्मक	आधुनिक युग में नारीका स्थान	कु.माधवी पोळ द्वितीय वर्ष कला	..५६
८.	समीक्षात्मक	मीड़िया का आतंकवाद	श्री.शुभम पांडेय प्रथम वर्ष विज्ञान	...५८
९.	वैचारिक	दो पहलू	कु.प्रतिज्ञा बहुलेकर तृतीय वर्ष कला	..६०
१०.	माहितीपर	भूमंडलीकरण और रोजगार	कु.काजल पटेल तृतीय वर्ष कला	..६२
११.	समीक्षात्मक	वर्तमान युग और सायबर	कु.रेश्मा पवार द्वितीय वर्ष कला	..६४
१२.	वैचारिक	पर्यावरण प्रदूषण : एक गंभीर समस्या	श्री.अभिजीत शिंदे द्वितीय वर्ष कला	..६६

सद्गुरू
सन २०१६-२०१७

पद्य विभाग

1	हमारा महाविद्यालय	जीवनकुमार साळुंखे द्वितीय वर्ष विज्ञान	..४४
2	क्या बात है।	संकेत पाटील प्रथम वर्ष कला	..४६
3	कभी खुशी कभी गम	प्राजक्ता चव्हाण तृतीय वर्ष विज्ञान	..४९
4	बेटी	प्राजक्ता चव्हाण तृतीय वर्ष विज्ञान	..५३
5	माँ मुझे भी पंख लगा दो	मुयरी चव्हाण तृतीय वर्ष विज्ञान	..५५
6	शोक भरी सावित्री	नेहा ढेकळे प्रथम वर्ष कला	..५९
7	माँ मुझे जीना है	अंकुर माने प्रथम वर्ष कला	..६१
8	बेटी	भाग्यश्री घाडगे द्वितीय वर्ष विज्ञान	..६१
9	माँ तेरी याद आती है	काजल गुरव द्वितीय वर्ष विज्ञान	..६५
10	ममता भरी माँ	कु.धनश्री बामणे प्रथम वर्ष कला	..६८
11	चिंतन	कु.धनश्री माळी प्रथम वर्ष विज्ञान	..६८

सद्गुरू
बिंब
हिंदी विभाग

समीक्षात्मक

हिंदी भाषा स्वरूप और सीमाएँ

कु. अक्षता आनंदा गाडे, तृतीय वर्ष, कला

हिंदी भारत की सर्वस्पर्शी और बहुप्रयोजनमुलक भाषा है । भारत के विशाल भुभाग में हिंदी का प्रयोग होता है । उत्तर प्रदेश, मध्य प्रदेश, राजस्थान, दिल्ली, हरियाणा, हिमाचल प्रदेश, उत्तराखण्ड, छत्तीसगढ़, झारखण्ड़ और बिहार आदि राज्यों की मूल और संपर्क भाषा हिंदी है । कौरवी, बांगरू, ब्रज, कन्नोजी और बुंदेलखंडी पश्चिमी हिंदी की पाँच बोलियाँ है । हिंदी भाषा की ये आठों बोलियाँ शिक्षा साहित्य रचना और सामाजिक व्यवहार की दृष्टी से महत्त्वपूर्ण बोलियाँ है । मैथली, मगही और भोजपुरी, बिहारी भाषा की तीन प्रमुख बोलियाँ है । ये तीनों बोलियाँ शिक्षा, साहित्य और सामाजिक व्यवहार की दृष्टी से महत्त्वपूर्ण बोलियाँ हैं । मराठी, बांगला और तमिल यह मानक बोली के रूप में मिलते हैं ।

भारत के महानगरों में हिंदी संपर्क भाषा के रूप में उसका प्रयोग मिलता है । संपूर्ण भारत में शासन, प्रशासन और संविधान के स्तर पर हिंदी का राजभाषा रूप प्रभावी है । सामाजिक और सांस्कृतिक स्तर पर हिंदी का राष्ट्रभाषा रूप सर्वस्पर्शी है । भारत में शिक्षा, साहित्य और संचार माध्यम में जिस हिंदी का प्रयोग मिलता है । वह मानक हिंदी है । भाषा शिक्षण में मानक हिंदी का प्रयोग सामाजिक स्तर भेद और सांस्कृतिक स्तर भेद से अनुशासित और अनुबंधित रहता है । भारत सरकार के

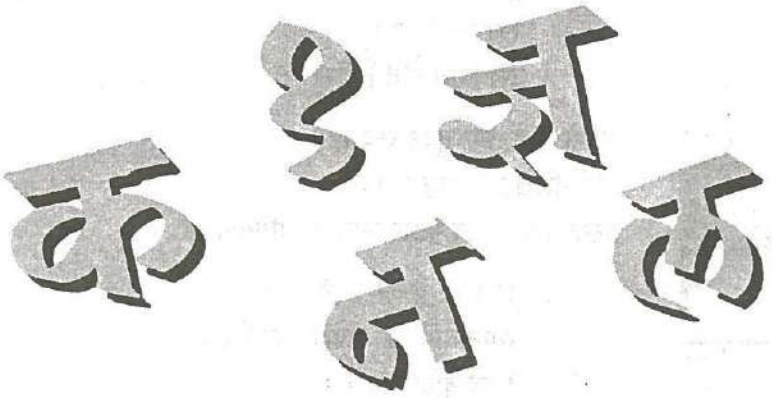

> *हिंदी हमारे देश की राजभाषा है । देश की जनसंख्या में से एक तिहाई लोग मातृभाषा के रूप में इस भाषा को प्रयोग में लाते हैं । हिंदी मातृभाषा, राजभाषा, संपर्कभाषा, माध्यम भाषा, विज्ञापन की भाषा, पर्यटन की भाषा, राष्ट्रभाषा, रोजगार की भाषा, तकनिकी भाषा, वैश्विक भाषा के रूप में कार्यरत है । दिनों-ब-दिन हिंदी बोलनेवाले, व्यवहार में अपनानेवाले लोगों की संख्या बढ़ रही है । यह हिंदी प्रेमी के लिए सुखद बात है ।*

शैक्षिक प्रकल्प पुरे देश को मानक हिंदी में साक्षर बनाने के लिए निर्मित और विकसित हुए है । भारत सरकार के ये शैक्षिक प्रकल्प समस्त प्रदेशों की जनता का साक्षरता की दृष्टी से राष्ट्रीयता से जोड़ते है । इस विवेचन से भाषा शिक्षण की दृष्टी से भारत में हिंदी भाषा का स्वरूप और उसकी सीमाएँ स्पष्ट होती है । एक भाषा-भाषी देश में भाषा शिक्षण में संबोधता और संप्रेषणीयता के स्तर पर कोई समस्या उत्पन्न नहीं होती । भाषा शिक्षण और भाषा शिक्षार्थी दोनों ही मातृभाषी होने के कारण भाषा की संरचना और व्यावहारिक रूप में भलिभाँती अवगत होती है । बहुभाषा भाषी और बहुबोली भाषी देशों में भाषा शिक्षण में इसलिए कठीनाई उत्पन्न होती है कि, स्थिति में भाषा शिक्षण को हिंदी भाषा का पुर्ण ज्ञान होने के साथ-साथ भाषा सीखनेवाले की भाषा का भी अपेक्षित ज्ञान आवश्यक है ।

हिंदी भाषा अपनी संरचना में इतनी लचिली और उन्मुक है की वह भारत की समस्त भाषाओं और बोलिओं के रचनात्मक तत्त्वों को अपने में आत्मसात करके विकसित और विश्व संदर्भी भाषा बन गई है । रूप, रचना और वाक्यविन्यास के स्तर पर हिंदी भाषा संस्कृत, प्राकृत, अपभ्रंश, अरबी, फारसी और अंग्रेजी भाषा से जोड़ते है । वही दुसरी और कर्ममुख और क्रियामुख वाक्य हिंदी भाषा को बोलियों और उपबोलियों से जुड़ते हैं ।

डॉ.रविंद्रनाथ श्रीवास्तव ने 'भाषा शिक्षण' में हिंदी भाषा के चार आयाम बताए है । पुस्तकालयी भाषा पर्यटन की संपर्क भाषा और परिपुरक वितरण में प्रयुक्त भाषा अलग-अलग सामाजिक और सांस्कृतिक प्रयोजनों से अनुशासित भाषा रूप है । हिंदी भाषा अन्य भाषा शिक्षण में इन चारों रूपों में प्रयुक्त मिलती है । भाषा शिक्षण में उच्चारण-वर्तनी, शब्द भेदों और व्याकरण का इतना महत्त्व नहीं है जितना संबोध्ययता और संप्रेषणीयता का महत्त्व है । हिंदी भाषी क्षेत्रों में हिंदी भाषा का शिक्षण मातृभाषा के रूप में सुगम और सरलता है । यहाँ भाषा शिक्षण में कोई समस्या नहीं है । हिंदी भाषा शिक्षण को हिंदी भाषी इन छात्राओं की मानसिक क्षमता और ग्रहण क्षमता को ध्यान में रखकर ही हिंदी भाषा सिखनी चाहिए । भारत में हिंदी - तर भाषा भाषियों और भारतेतर भाषा भाषियों को हिंदी भाषा का शिक्षण अन्य भाषा के रूप में दिया जाता है । भारत सरकार ने देश के सभी प्रांतों में सरकारी और गैर सरकारी कार्यालयों में कार्यरत हिंदी भाषी कर्मचारियों को हिंदी भाषा-शिक्षण की व्यवस्था कर रखी है । अहिंदी भाषी अधिकारियों और कर्मचारियों को हिंदी में कार्य करने को प्रोत्साहित करने के लिए हिंदी भाषा शिक्षण के साथ-साथ हिंदी में प्राप्त, प्रवीण और विशारद परिक्षाएँ उत्तीर्ण करने पर अतिरिक्त वार्षिक वेतन वृद्धी प्रदान करने का प्रावधान कर रखा है । भारत सरकार के 'मानव संसाधन विकास मंत्रालय' में स्थित केंद्रीय हिंदी निर्देशालय और वैज्ञानिक एवं तकनीकी शब्दावली आयोग बना रखे है । केंद्रीय हिंदी निदेशालय और वैज्ञानिक पुरे देश के सरकारी और गैरसरकारी कार्यालयों को हिंदी सिखने के लिए कार्यक्रम और कार्य योजनाएँ बनाता और पुरी करता है । वैज्ञानिक और तकनिकी शब्दावली आयोजन तकनिकी विषयों के कोश ग्रंथो का निर्माण और अनुवाद कार्य करता है ।

❑ ❑

हमारा महाविद्यालय

जीवनकुमार संभाजी साळुंखे
द्वितीय वर्ष, विज्ञान

❑ ❑

कराड का सद्गुरु गाडगे महाराज महाविद्यालय,
है सातारा जिले की शान ।
शिक्षा के क्षेत्र में,
है बहुत महान ।।

फूल पौधे रंगमंच
क्या बताएँ शान
देखनेवाले होते हैं हैरान ।।

आओ देखों नया सुंदर रम्य दृश्य
पढते-लिखते हैं छात्र रममान
जिन्हें देखकर मन में भर जाता है अभिमान ।।

यह प्रात: है की सपने का दृश्य
प्रधानाचार्य, अध्यापक और सेवक
है बड़े बुद्धिवान ।।

छात्र नहीं थकते, गाते उनका गुणगान
स्वर्ग से भी अधिक है उसकी शान ।
ऐसा हमारा महाविद्यालय है सबसे महान ।।

संस्मरण

संस्मरण - माँ के बहाने

कु. काजल पांडुरंग कुंभार, तृतीय वर्ष, कला

मेरा परिवार बड़ा था । परिवार में दादा-दादी, चाचा-चाची, मेरे भाई-बहन, चचेरे भाई-बहन सब मिलाकर पूरे सदस्य एक साथ एक छत के नीचे रहते थे । मैं जब नौंवी कक्षा में थी तब मेरे पिताजी का अंत दिल का दौरा पड़ने से हुआ । मेरे पिता घर में बड़े होने के कारण उन पर अपने माँ-पिता और छोटे भाई-बहन की जिम्मेदारी रही । गाँव में अगर किसी की अंतयात्रा हो जाती, तो घर के सदस्यों को जाने को कहते । पापा स्वभाव से दयालू तथा शिस्तप्रिय थे । जब पापा इस जगत से चले गये तो यह घटना हमारे लिए बहुत ही कष्टदायक, दुखदायक रही थी ।

ऐसी ही एक घटना का सामना मुझे और मेरे छोटे दो भाईयों को तथा परिवार के चाचा-चाची, दादा-दादी को करना पड़ा । दो महिने पहले मेरी माँ का सड़क दुर्घटना में अंत हुआ । छ: अक्तुबर का दिन हमारे घर में दशहरे की तैयारी शुरू हो रही थी । मेरी माँ को किसी काम की वजह से घर से बाहर जाना पड़ा था । घर में छोटों की चहल-कदमी तथा शोरगुल चल रहा था । छोटी चाची घर में होनेवाला काम निपटा रही थी । साधारणत: दोपहर के दो बजे । मेरे चाचा को फोन आया जिसे हम 'आबा' कहते है । वो घर में कुछ भी बताये बिना घर से बाहर चले गए । वे ऐसे बिना कहे कभी जाते नहीं । चाचा का चाची से फोन आया । चाची कुछ बोल नहीं रही थी । वह अंदर ही अंदर खोखली होने लगी । मन में कुछ अनाप-शनाप विचार आने लगे । मेरी माँ घर में नहीं है उसे कुछ हुआ तो नहीं ? मन में न जाने और कुछ विचार आने लगे । मैंने खुद के मन को संभाल लिया और आत्मविश्वास के साथ पक्का किया ऐसा कुछ नहीं होगा । चाची ने दादी को मेरी माँ की दुर्घटना के बारे में कुछ कहा । मेरा मन बहोत बैचेन हो गया । मुझे ही नहीं पता मैं क्या कर रही हुँ ? क्या बोल रही हुँ ? मेरे समझ में नहीं आ रहा था कि मैं क्या करूँ ?

> *हर संतान को अपनी माँ प्रिय होती है, इसके लिए पशू-पंछी भी अपवाद नहीं है । अपने बच्चे की मौत होने पर बंदर की माँ भी कुछ खाती नहीं, उसके आँखों से आँसू बहते हैं । मानवजीव तो बुद्धिमान है, अगर पिता पहले से ही स्वर्ग सिधार हुए होगे और माँ का किसी दुर्घटना में निधन होता है, तो उन बेटी-बेटों पर क्या गुजरती होगी ? इसका चित्रण संस्मरण के द्वारा प्रकट किया है ।*

शाम के पाँच-छ: बजने के बाद चाचा घर आये । उन्होंने कहा, हमें गाँव जाना होगा । इसी बात पर मेरी शक्ति क्षीण होती रही । असल में क्या हो रहा है पता नहीं चला । जब हम सात बजे गाँव गए तो हमारे बाद ॲम्ब्युलन्स घर के यहाँ आकर

रूक गई । गाव के लोग तथा हमारे नजदीके रिश्तेदार-मेहमान जमा हो गए । किसे पता सुबह घर से बाहर निकलते समय मेरी माँ घर पर सकुशल आ पायेगी ?

माँ की आँखे अधखुली थी । उसी आँखों से वह कुछ कह रही थी । मेरी माँ घर से सुबह काम के बहाने दुपईयाँ गाडी लेकर गई थी । जब माँ दो बजे के दरम्यान राष्ट्रीय महामार्ग से नीचे हमारे गाँव की तरफ मुड़ रही थी तो उसकी गाड़ी को एक माल ट्रकवाले ने पीछे से भारी जोरदार टक्कर मारी और पलभर में ही जो होना नहीं था वह हो गया । माँ की सीने पर से ट्रक कुचलकर गया था । माँ को ट्रक के द्वारा कुचल देने पर जगह पर ही माँ की मौत हो गई थी । उसीके पास कुछ पहचान कराने लायक कागजात रहे । इसलिए वहाँ के लोगों ने पुछताछ की । मेरे चाचा के मित्र वही से गुजर रहे थे । वहाँ पर भीड़ देखकर रूक गए । उन्होंने माँ का चेहरा देखकर मेरे चाचा को भ्रमणध्वनि से संपर्क किया । भाभी की दुर्घटना हो गई है, चाचा कुछ मिनटों में उसी जगह पर पहुँच गए, किंतु सब कुछ समाप्त हो गया था । हमारे परिवार पर काला दिन आ गया था । मेरा एक भाई कोल्हापूर में रहता है, उसे लेने मेरे दुसरे रिश्तेदार (आप्पा) चले गए । दुर्भाग्यवश उसी दिन मेरे भाई का जन्मदिन था । माँ ने उसे बहुत बड़ा तोहफा दिया था । जो हम कभी भूल ही नहीं पायेंगे । मेरा छोटा भाई मेरी माँ का बहुत लाड़ला था । वह माँ के सिवा कभी रहता नहीं था ।

मेरे गाँव में माँ के पार्थिव देह को अग्नी देने की विधि रात के दस बजे हो गए । सभी ने माँ को सलाम किया । माँ के पार्थिव दर्शन, और उसकी अधखुली आँखे मुझे बार-बार कुछ कह रही थी । घर में जाने का मन नहीं हो रहा था । सभी ओर माँ दिखाई दे रही थी । माँ मुझे मेरे नाम से पुकार रही है, ऐसा अनुभव हो रहा था ।

तीसरे दिन माँ के अस्थिसंचय हो गए । अस्थिसंचय के लिए हम सब स्मशानघाट में थे । वहाँ माँ के पुण्य देह अग्निसात किया गया, माँ की भस्ममय मूर्ति को मैंने वंदन किया । उसकी मूर्ति शिव के भस्म के बराबर पवित्र हो गई थी । माँ मन से तो पवित्र थी, उसकी मेरे दिल में अभंग मूर्ति तैयार हो गई थी । माँ की अस्थियाँ जमा कर दी गई । सब विधि-विधान पूरा करके हम वापस घर आ गये । एक-एक दिन गुजर रहा था । हर पल, हर क्षण मुझे अनुभव हो रहा था कि माँ मुझे दिखाई दे रहीं है, बुला रही है, कुछ घर का काम करने के लिए कह रहीं हैं ।

मेरी माँ देह से तो इस भुतल पर नहीं है फिर भी दयारूपी, स्मृति रूपी माँ मेरे इर्द-गीर्द, हर वक्त घुमती है । जहाँ जाऊँगी वहाँ पर माँ का साया मँढ़राता है । मैं तो मेरे जन्म देनेवाले माँ-बाप से अनाथ हो गई हुँ । मेरे दो छोटे भाई अनाथ रहे है । ऐसी दशा किसी भी छोटे भाई-बहन पर नहीं आने चाहिए । ऐसी ईश्वर को मैं प्रार्थना करती हुँ , क्योंकि ईश्वर का एक अंश माँ होती है । अगर मेरा ईश्वर ही मुझसे दूर हुआ तो मैं किनके सहारे अपना जीवन बीता दुँ ?

मैं ईश्वर से आशा करती हुँ, ऐसे असमय में माँ-पिता को किसी भी बालक जुदा न करे । अलग न करे ।

❑ ❑ ❑ ❑

क्या बात है ।

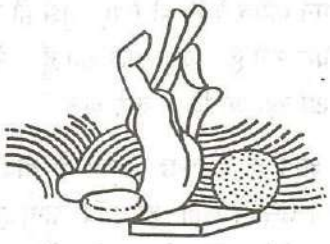

खुद ही अपना, खुदा बनो
वक्त तुम्हारे साथ है ।
मंजील तेरी अपनी खुद चुनो
डरने की क्या बात है ।
तेरी तकदीर तेरी इफाजत करेगी
रात हो या दिन सदा आँखे भरेगी
भरोसे की क्या बात है ।
लगन चाहिए दिल से चाहत बेकरार
राह भी तुझे अपनाकर खुद देगी पुकार
इंतजार की क्या बात है ।
रखो वफाई खुद के पास
बेवफा न बनना
देख बूरी है बुराई सदा
सच्चाई अपनाना
कामयाबी की क्या बात है ।

संकेत गंगाराम पाटील
प्रथम वर्ष, कला

यात्रावर्णन

मेरी हैद्राबाद की सैर

कु. रजिया मज्जिद खतीब, द्वितीय वर्ष, कला

३० दिसंबर की रात मैं और मेरे घरवाले हम सब एक साथ बैठे हुए थे । उस वक्त कही घुमने के लिए जाने की बात शुरु हुई । सभी ने अपनी-अपनी राय बता दी । लेकिन मेरे पापा ने कहा कि, हैद्राबाद घुमने चलते है । वो जगह बहुत सुंदर है । सब लोगों ने वह बात मान ली, फिर शुरू हो गई हमारी हैद्राबाद जाने की तैय्यारियाँ ।

हमने पॅकिंग करना शुरू कर दिया । कौन-कौन से कपड़े लेने हैं, खाने की चीजे लेने हैं यह सब तय हो गया । मेरे पापा, माँ, मेरा बड़ा भाई, छोटा भाई, मेरे चाचा, चाची, उनके दो बच्चे और मैं ऐसे हम नौ लोग थे । कराड़ से हैद्राबाद जाने के लिए मिरज से ट्रेन थी, इसीलिए हम यहाँ से छह बजे की ट्रेन से मिरज के लिए रवाना हो गए, और वहाँ हमारी चाची के घर पर रूक गए, सुबह नौ बजे की ट्रेन से हम हैद्राबाद के लिए रवाना हो गए ।

हमने खाना पहले से ही बनाकर लिया था । सभी ने खाना खा लिया और अपनी-अपनी सिटों पर आराम किया । हैद्राबाद जाने के लिए पुरा एक दिन और एक रात का लंबा सफर करना पड़ा । रात हो गई । बाकी लोगों ने सभी खिड़कियाँ बंद कर दी और सो गए । सुबह ठीक ८ बजे हम हैद्राबाद स्टेशन पर पहुँच गए । वहाँ का स्टेशन इतना बड़ा है की समझ में नहीं आता कि कहाँ जाना है ?

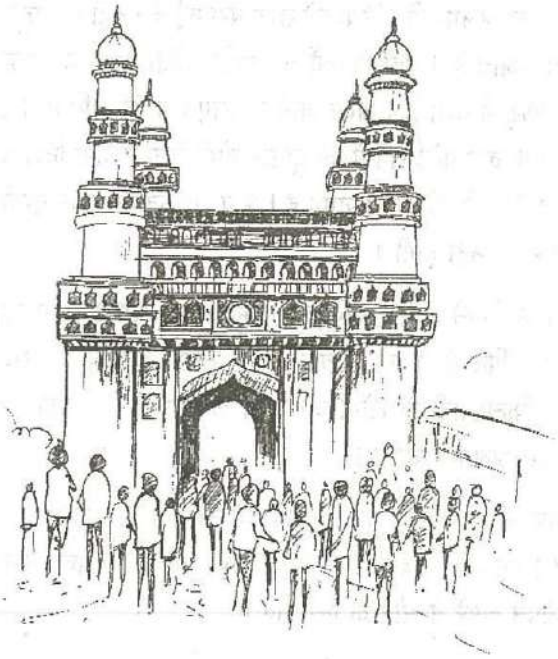

एक आदमी ने अच्छे होटल पर छोड़ दिया । वह होटल काफी शानदार था । हम सब हमारे कमरों में चले गए । इतना लंबा सफर करने के बाद सब बहुत थक गए थे । सबसे पहले हम सब नहा-धोकर तैयार हो गए । नाश्ता मँगवाया, वहाँ का खाना बहुत ही लजीज था । सब नाश्ता करके घुमने के लिए बाहर आए । वह होटल के कमरे सुरक्षित थे, इसीलिए हमने सामान वही पर रख दिया । उस होटल का नाम THE WHAIT HOUSE था । वह होटल बस नाम से नहीं था बल्कि था ही उतना खुबसुरत । सबसे पहले हम एक छोटीसी पार्क में घुमने के लिए निकले । होटल से वह पार्क काफी दूर था, इसीलिए हम ऑटोरिक्षा से उस पार्क की तरफ चले । पार्क के पास वहाँ पर बच्चों को खेलने के लिए बहुत अच्छी-अच्छी चीजे थी भुतघर भी थे । वहाँ का तालाब बहुत ही प्रसिद्ध है वह तालाब 'हुसेन सागर' नाम से जाना जाता है ।

> *यात्रा करने से दर्शकों को नई-नई कल्पना समझ में आती है । विविध भू-भाग प्रदेश का परिचय होता है । ऐतिहासिक जानकारी, भू-प्रदेश, तत्कालीन संदर्भ समझ में आते हैं । इसीलिए लोग बड़ी तादाद में सैर-पर्यटन कराने के लिए चले जाते हैं । 'हैद्राबाद' ऐतिहासिक शहर है । मन को बहलाने के लिए परिवारजन यात्रा के लिए निकलते है तो जीवन में चार चाँद लगते हैं ।*

वहाँ पर हमने बहुत खेल कुद की । धुम मचाई, हमें बहोत आनंद आया झुलों में बैठे रहे ।

शाम हो चुकी थी, अब बहोत भुख लगी थी । हम सब पार्क में से बाहर आ गए और उसी ऑटो से अच्छे होटल में खाना खाने के लिए निकले । उस होटल के बाहर पुलीस का पहरा था । होटल बहुत ही अच्छा था, खाना भी अच्छा था । सब ने खाना खा लिया । और हमारे होटल में आ गए । सब ने एक दुसरे को गुडनाईट कह दिया और अपने नरम मुलायम बिस्तर पर सो गए ।

सुबह कब हो गई यह पता भी नहीं चला । दरवाजे पर खटखट की आवाज आई, पापा ने दरवाजा खोला, तो वेटर चाय का ट्रे हात में लेकर खड़ा था । हम सब जल्दी से तैयार हो गए । सब के साथ चाय पीकर हम कमरे को ताला लगाकर बाहर आ गए । होटल में चढ़ने-उतरने के लिए लिफ्ट थी । और सिढ़ियाँ भी थी ।

अब हम दुसरे दिन हैद्राबाद की पहचान जो है उस जगह घुमने निकले 'चारमिनार' उस जगह पुलिस की पाबंदी थी, बहुत ही पहरे के अंदर चारमिनार की सुरक्षा थी, वहाँ पर वक्त के अनुसार अंदर छोड़ा जाता है और बाहर भी उसी प्रकार से छोड़ा जाता है । 'चारमिनार' के बाजू में ही चुड़ी बजार था । वहाँ पर इतनी खुबसुरत चुड़ियाँ थी । हमने सभी औरतों ने एक-एक सेट की खरीददारी की । सारी खरीददारी हो गई । खाना खाने के लिए एक होटल में रूके । खाने के बाद दुसरी जगह थोड़ा घुमकर होटल में वापस आ गए । रात हो चुकी थी । हम सबने क्या-क्या खरीदा एक-दुसरे को दिखाकर हम होटल की एक बड़ी सी बैठने की व्यवस्था थी हम वहाँ पर बैठते थे । वहाँ से बहोत खुबसुरत नजारा दिखाई देता था । होटल के सामने बड़ा-सा रोड़ था । उसके सामने फुलों से सजी, लाईटों से जगमगाती एक दर्गाह थी उसका नाम था ''नामपल्ली'' वह दर्गाह बहोत खुबसुरत दिखता था । हम जिस जगह बैठते थे वहाँ सि.सी.टि.व्ही कॅमेरे बिठाए थे । हम जो कुछ करते थे, वह सब उस होटल के मालिक को दिखाई देता था । फिर भी हमारी मस्ती रूकती नहीं थी । हम बहोत मजा करते थे ।

मुझे वहाँ पर बहोत मजा आता था । उस वक्त मैं १२वी कक्षा में पड़ती थी । मैंने कॉलेज से १० दिन की छुट्टीयाँ ली थी । हम हैद्राबाद में १० दिन रूके थे । वहाँ की खुबसुरत जगह पर घुमने के लिए बहोत लोग आते हैं । विदेशों से भी लोग आते हैं ।

हमने वहाँ से एक किताब ली और उसमें जो प्रसिद्ध जगह थी हम वहाँ पर घुमने के लिए निकले । सबसे पहले झु पार्क में हम घुमे । वहाँ पर सुरक्षा व्यवस्था बहोत कड़ी थी । अंदर जाते समय कोई भी चीज ले जाने की इजाजत नहीं थी । अगर जेब में कोई भी चीज छुपाकर रखी होगी तो मशीनों पर खड़े होने से आवाज आती है । ऐसे लोगों पर कारवाई की जाती है । अंदर जाते समय चिपकाने का स्टिकर देते हैं । वह पैसे देकर लेना पड़ता है और वह देखकर ही अंदर छोड़ा जाता है ।

हम अंदर चले गए । वहाँ पर अलग प्रकार की गाड़ियाँ थी, जो लोगों को क्रम से गाड़ी में बिठाया जाता था और उस गाड़ी का ड्रायव्हर ही मार्गदर्शक रहता । वह सभी जानवरों के बारे में जानकारी देता था । हमने पहली बार असल में जानवरों को अपनी आँखो से देखा था । बहोत खुबसुरत जानवर थे । हमारे चाचा ने आईस्क्रिम लाई और हम सबको दी । वह आईस्क्रिम बहोत जायकेदार थी ।

अब दुसरे दिन हमें दुसरे जगह घुमने जाना था । उसी उत्साह के साथ हम खुशी के साथ सपनों की नींद में खो गए । हमें इंतजार था दुसरी जगह घुमने जाने का । कौन-सी जगह होगी ? कैसी होगी ? ऐसे सवाल मेरे मन में आने शुरू हो गए थे ।

हम अगले दिन 'रामोजी' फिल्मसिटी घुमने निकले । 'रामोजी' यह उस फिल्मसिटी के मालिक का नाम है परंतु अब वह इस दुनिया में नहीं रहें । मगर 'रामोजी' सिटी यह हैद्राबाद की शान है । कोई हैद्राबाद जाए तो वह फिल्म सिटी जरूर देखे । वह जगह हैद्राबाद सिटी के बाहर अलग-सी दुनिया की तरह बस गई है । वहाँ पर बहुत दूर से लोग आते हैं । वहाँ फिल्मों का शुटींग होता है । वह जगह १,५०० एकड़ में बसी है । अंदर जाने के लिए बस की सुविधा है । अंदर जाने के बाद कोई सपनों की दुनिया होगी ऐसा नजारा दिखाई देता है । वहाँ घुमने की बहोत जगह है । आप थक जायेंगे मगर घुमने की जगह खत्म नहीं होगी ।

वहाँ पर देखने के लिए मैजिक शो, भुतबंगला ऐसी बहोत जगह है, वहाँ पर फिल्मों में जो आवाजे, गाने तैयार होते हैं वह सब 'रामोजी' फिल्मसिटी के लोगों की कला का कमाल है । वहाँ का खाना बहोत अलग रहता है ।

सुबह नौ बजे अंदर गए तो रात को नौ बजे ही बाहर आना पड़ता है । हम लोग सब जगह घुमकर बाहर आ गए । फिर खाना खाकर अपने कमरे में सोने के लिए गए ।

अब अगले दिन सब उठ गए । चाय के बाद सभी ने नाश्ता किया । फिर हम तैयार होकर लेसर शो देखने के लिए निकले । वह शो देखने के लिए बहोत लोग आते हैं । वह शो इतना शानदार था की, पूरा स्टेडियम भरा हुआ था । तलाशी होने के बाद ही अंदर छोड़ा जाता है । उस शो का वक्त होने पर गेट बंद करके पुरा अंधेरा किया जाता है । फिर वह शो शुरू होता है । वह शो बिजली और पानी के उपर चलता था । जैसे ही गाना शुरू हो जाता तो बिजली और पानी के फँवारे में अनेक प्रकार के चित्र दिखाई देते थे । वह बहोत खुबसुरत नजारा था । वह शो खत्म होने के बाद हम बाहर आ गए । रात को खाना खाकर हम होटल की और निकले ।

अगले दिन हम 'स्नोवर्ल्ड' इस जगह घुमने गए । इसे सामान्य भाषा में 'मिनी काश्मीर' कहते है । यह सचमुच एक स्वप्न की तरह लगता था । हम अंदर गए टिकट ले ली, फिर हम इंतजार कर रहे थे, की कब अंदर जाए । घंटे के हिसाब से अंदर छोड़ा जाता था । सच में कृत्रिम तरीके से बनाया हुआ जो बर्फ था वह असली लगता था ।

मानवी दिमाग कुछ जो है वह कुछ भी कर सकता है । सच में विज्ञान ने कितनी प्रगती की है । जब हमे अंदर छोड़ने का समय हुआ था, तब वहाँ के लोगों ने अंदर जाते समय रबर का कोट, मोजे, जुते, हातमोजे, टोपी यह सब दिया था । हमने वह पहन लिया और अंदर गए । कुछ मिनट के लिए ऐसा लगा की यह एक सपना है । अंदर खेलने के लिए झुले थे, और मजेदार चीजे थी । हमने बहुत खेलकुद की, मजा किया । बड़े लोगों ने भी बहोत मजा किया, वो भी हमारे साथ खेल रहे थे । मैं और मेरी बहन मिज्बा हम दोनों को किसी सहेली की आवश्यकता नहीं थी, बहन है तो सहेली का क्या काम । हमें इतना मजा आया की, ऐसा लगता था, जैसे हम कोई सपना देख रहे है । हमने हैद्राबाद की सभी प्रसिद्ध जगहों को देखा और वह जगह बहुत खुबसुरत थी । उसी दिन शाम को हम 'मीना बजार' घुमने गए । वहाँ पर जो चीज हमें चाहिए सब मिलती थी । वही पर हमने बहोत खरीदी की, उसी रात हम हैद्राबाद से वापस आनेवाले थे, हमने वहाँ जो चाहिए था वो सब खरीदा । वही हमने खाना खाया और पूरा 'मीना बजार' घुम लिया ।

वहाँ पर लड़कियों का ही सामान जादा तर दिखाई देता था । हमने वहाँ से खुब खरीदारी की, हमने वहाँ पर मेहंदी भी निकाली ।

इतनी खुबसुरत मेहंदी उन्होंने सिर्फ पाँच मिनट में हमारे हाथों पर निकाली ।

हम लोग बहोत जल्दी से हमारे होटल पहुँचे और सामान की तैयारी शुरू की, हमने जो कुछ खरीदा था सब सामान हमारे बॅगो में भरना शुरू किया । रात को ही हम हैद्राबाद से रवाना होनेवाले थे । हमने टिकट निकाली और ऑटो मँगवाई फिर हमने वो होटल छोड़ा । ठिक रात आठ बजे उस होटल के मालिक से हमने अलविदा कहा । उस रात दिन में अजीब सा लग रहा था । सिर्फ दस दिनों में हैद्राबाद ने हमारे दिल पर काबू किया ।

ठिक रात ९.३० बजे हमें हैद्राबाद से रवाना होनेवाली ट्रेन थी । हम सब सामान लेकर निकल पड़े ।

एक न एक दिन जिंदगी में हैद्राबाद की सैर जरूर करनी चाहिए, क्योंकि हैद्राबाद एक ऐसा शहर है, जो आपका दिल चुरा लेता है और आप पर काबू कर लेता है ।

वहाँ से आने का बिल्कुल भी मन नहीं होता । मेरा दिल चाहता है की, एक बार और सपनों के शहर में खो जाऊँ ।

❑ ❑ ❑ ❑

कभी खुशी कभी गम

कु.प्राजक्ता दिलीप चव्हाण
तृतीय वर्ष, विज्ञान

कभी खुशी कभी गम
खुशी मिली तो हस ना सके
गम मिला तो रोना ना सके
जिंदगी का यही दस्तुर है ।
जिसे चाहा उसे पा ना सके
और जिसे पाया उसे
चाहा ना सके ।

तुम मिलो ना मिलो
मिलने का गम नहीं
तुम पाससे निकल जाओ
तो मिलने से कम नहीं माना
की तुम्हें हमारी कदर नहीं
लेकिन तुम्हारा गम्
हम कभी भूला ना सके ।
नजर तो मिला ना सके
पर जुबान को भी हिला ना सके
लाख चाहा तुझे फिर भी
तुम्हें भूला ना सके ।
हम तो आपकी याद करते हैं ।
हर साँस के साथ
शायद आपको हमारी
साँसों की फिकर नहीं
फिर भी तुम्हें भूला ना सके ।

मुलाखत

साक्षात्कार

कु. प्राजक्ता सूर्यवंशी, तृतीय वर्ष, कला

प्राजक्ता : नमस्ते तात्या, अपने कहाँ तक शिक्षा पाई है ?

तात्या : मेरा नाम अशोक हिंदुराव सुर्यवंशी है, मैंने १०वी तक पढ़ाई की है ।

प्राजक्ता : आप पुलिस क्षेत्र में क्यों गए ?

तात्या : मैं आय.टी.आय. टर्नर था लेकिन मुझे कही नौकरी नहीं मिल रही थी । मैं नौकरी की तलाश में था । उसी समय सातारा जिल्हा पुलिस भर्ती शुरू हो रही थी और मैंने उसी वक्त भर्ती होने का फैसला किया ।

प्राजक्ता : आप किस वर्ष भर्ती हुए और आपका ओहदा कौन-सा था ?

तात्या : १९७० में पुलिस डिपार्टमेंट में भर्ती हो गया और मेरा पहला पद पुलिस कॉन्स्टेबल था ।

प्राजक्ता : आपके पुलिस जीवन का अविस्मरणीय प्रसंग बताइए ?

तात्या : मेरे जीवन में बहुत ऐसे प्रसंग है लेकिन एक प्रसंग है जो मैं जिंदगी में कभी भी नहीं भुल सकता । मैंने सातारा के मुख्य दफ्तर में दो साल नौकरी की । १९७२ में मायणी (वडूज पुलिस कार्यक्षेत्र के अंतर्गत) गाँव के मेले की सुरक्षा के लिए गया था । मायणी दूरक्षेत्र के निमसोड़ गाँव के अंतर्गत के माने कसबे में दक्षिण की ओर गुड़ नामक झरने में एक अनजान स्त्री का शव मिला । खबर मिलने के बाद निमसोड़ गाँव के पंचायत के कोतवाल और मैं उस जगह पर पहुँचे । उस शव को देखा तो उसकी देह से गर्दन अलग हो चुकी थी । हमने कोतवाल को, गाँव के पुलिस पाटील और गाँव के चार-पाँच लोगों को लाने के लिए कहा, लेकिन कोतवाल भयभीत होने के कारण वह गाँव में नहीं गया । रात का समय होने के कारण मैं खुद भयभीत हो गया था । उस मृतदेह को उसकी साड़ी में लपेटकर उस झरणे के तीर पर एक पेड़ के पास रखा था । रात के १ या १.३० बजे होंगे । गोपूज गाँव में जानेवाले लोग लालटेन को लेकर जा रहे थे । उस लालटेन को देखकर मुझे लगा की भूत है । उस वक्त मैं भयभीत हो गया था । लालटेनवाले लोग हमारे पास आ रहे थे । तब मुझे बहुत ड़र लग रहा था । तभी उसी वक्त पुलिस की गाड़ी देखकर मुझे चैन मिला । हमने उस शव की जाँच कर ली । उस प्रसंग को मैं आज भी भूल नहीं सकता ।

हेळगांव, तहसिल कराड निवासी श्री.अशोक हिंदुराव सुर्यवंशी उम्र ७० साल, पुलिस कॉन्स्टेबल जिन्होंने अपने ३५ साल पुलिस विभाग में सेवा करते हुए बिताए, इन्हीं सेवाकाल के दौरान आए हुए प्रसंग 'साक्षात्कार' के द्वारा साक्षात्कार कर्ता ने पाठकों के सामने रखे ! अशोक तात्या की मुलाकात उनकी भतिजी प्राजक्ता सुर्यवंशी ने ली है ।

प्राजक्ता : आज पुलिस के सामने कौन-कौन सी समस्याएँ है ?

तात्या : देश का कानून सक्त नहीं है । गुनहगारों को संरक्षण दिया जाता है । कठीण प्रसंग में पुलिस को किसी भी तरह की छुट नहीं दी जाती । पुलिस दिन-रात कोशिश करके गुनहगारों को पकड़ लेती हैं, लेकिन कानुन उन्हें जमानत पर छोड़ देता है । उसी वजह से पुलिस को तकलीफ का सामना करना पड़ रहा है । पुलिस को इसी कारण २४ घंटे ड्युटी करनी पड़ती है । बहुत तकलीफ होती है ।

प्राजक्ता : पुलिस होने के नाते आप समाज की किस प्रकार सेवा करते हैं ?

तात्या : जब मैं वडूज पुलिस स्टेशन को था तब दो गुनहगार लड़कों को मैंने अच्छी सिख देकर उनको अपने खुद के खर्च से पढ़ाया और अच्छे संस्कार देने की कोशिश की । जब मैं मेढ़ा पुलिस स्टेशन में था तब एक लड़की को उसके ससुरालवाले बहुत तकलीफ देते थे तब, मैंने उसके ससुरालवालों को समझाकर उस लड़की को उसके ससुरालवालों की तकलिफों से बचाया । जब मैं नांदगाँव पुलिस स्टेशन को था तब एक छोटे बच्चे के माँ-बाप दोनों भी गुजर गए थे । तब उस बच्चे को मैंने खुद के खर्च से पढ़ाकर उसे अपने पैरों पर खड़ा किया ।

प्राजक्ता : ईमानदारी से नौकरी करते समय सच्चाई के मार्ग पर आनेवाली बाधाएँ बताइए ?

तात्या : नौकरी करते वक्त सच्चाई से कह रहे हो तब किसी को कानून के दायरे में रहकर नौकरी करनी हो तो उसमें गाँव के गुंड़ों की, राजनीतिक लोगों की बहुत बाधाएँ आती है । जब हम कोई अच्छा काम करने लगते है तब नेता और समाज द्वारा भी दवाब आता है ।

प्राजक्ता : आप अपने परिवार की जिम्मेदारियों को कैसे निभाते थे ?

तात्या : मुझे नौकरी से जब भी वक्त मिल जाता था तब मैं घर परिवार की ओर ध्यान देता था । मुझे मेरे परिवार वालों ने बहुत अच्छा साथ दिया । मुझे लगता था की मेरे बच्चे अच्छी शिक्षा प्राप्त करके पुलिस में ही भर्ती हो और मेरे दो बेटे पुलिस में ही आज काम कर रहे है ।

प्राजक्ता : पुलिस की नौकरी करने के बाद आप कैसे महसूस कर रहे है ?

तात्या : मुझे जनता की सेवा करने का बहुत बड़ा मौका मिला । मैं जिस समाज में रहता हुँ उस समाज की सेवा करने का भी मुझे मौका मिला । इसलिए पुलिस की नौकरी करने के बाद मुझे अच्छा महसूस हो रहा है ।

प्राजक्ता : तात्या, आपको कौनसा राजनीतिक दल अधिक योग्य लगता है ? और अच्छा नेता भी अपने नजरों से कौन है ?

तात्या : सेवारत होनेवाले व्यक्ति को किसी भी राजनीतिक पार्टी/दल के प्रति आकर्षण नहीं होना चाहिए, और न ही किसी नेता के प्रति अपनी इच्छा व्यक्त कर देनी है ।

प्राजक्ता : तात्या, आप जीवन में किस समाजसुधारक को अपना आदर्श मानते हो ?

तात्या : हमारे भारत में तो किसी एक समाजसुधारक का नाम लेना यह दूसरे समाजसुधारक पर अन्याय करने के समान होगा । गाडगे महाराज, शाहू महाराज, ज्योतिबा फुले, डॉ.आंबेडकर, अण्णा हजारे ऐसे कई सुधारक है जिन्होंने स्वयं के बारे कम सोचा, समाज सुधार के बारे में सोचा ।

प्राजक्ता : देश सुधार के लिए क्या आवश्यक है ?

तात्या : देश सुधार के लिए शिक्षा, वह भी जो रोजी-रोटी दिला दे ।

प्राजक्ता : आप आज के युवकों को क्या संदेश देंगे ?

तात्या : जनता की सेवा अच्छी तरह से करना । गरीब जनता पर कोई अन्याय नहीं करना । किसी भी प्रकार की व्यसनाधीनता नहीं होनी चाहिए । जनता जनार्दन की सेवा का फल अच्छा ही मिलेगा ऐसा मुझे लगता है ।

प्राजक्ता : धन्यवाद ! तात्या आपने मुझे समय दिया ।

❑ ❑ ❑ ❑

चिंतनपर

भारत की समस्याएँ

कु. भाग्यश्री शंकर पोळ, द्वितीय वर्ष, कला

एक राष्ट्र को सबल बनने के लिए दुसरे राष्ट्रों से संघर्ष करना पड़ता है । इसके विकास के लिए अनेक समस्याएँ आती है । १५ अगस्त, १९४७ ई. को जब शिशु ने जन्म लिया, तभी से अनेक समस्याओं रूपी रोगों ने इसे घेर लिया । इनके समाधान के लिए भारतीय कर्णधारों ने पंचवर्षीय योजनाएँ बनायी । जिनमें ग्यारह पंचवर्षीय योजनाएँ पूर्ण हो चुकी है और बारहवीं पंचवर्षीय योजना चल रही है । कुछ समस्याओं का समाधान हो चुका है । कुछ समस्या आज भी देश को जर्जर कर रही है ।

कश्मीर की समस्या :-

अंग्रेजों की फूट डालो की नीति ने कश्मीर समस्या को हवा दी । फलत: इसके विलय की समस्या को लेकर भारत और पाकिस्तान में आपसी मतभेद पैदा हो गया । इस मतभेद को दूर करने के लिए दोनों राष्ट्रों के नेताओं ने शिमला में एकत्रित होकर आपस में समझौता किया; पर उसके बाद आज भी पाकिस्तान भारत के प्रति द्वेष भावना रखे हुए है । आतंकवादी गतिविधियों पर नियंत्रण पाने के लिए और राज्य का बहुमुखी विकास करने की दृष्टी से में कश्मीर में पुन: राष्ट्रपती शासन लागू कर दिया गया । आज स्थिति अलग है ।

राष्ट्रभाषा, भाषावाद, संप्रदायवाद और प्रांतवाद की समस्या :-

संपूर्ण राष्ट्र की भाषा हिंदी, अंग्रेजी अथवा कोई अन्य भारतीय भाषा हो, इस प्रश्न को लेकर देश में लोगों का आपसी मनमुटाव बहुत दिनों तक बना रहा और अब राष्ट्रभाषा हिंदी बन जाने पर भी कभी-कभी अन्य भाषी क्षेत्र इसका विरोध कर बैठते हैं । आज भाषा वाद राजनीति का चोला धारण किए हुए है । इस समस्या का समाधान यह है । कि हम भाषा को संकीर्णता की दृष्टि से न देखकर उसे समाज की अभिव्यक्ती मानकर उसका सन्मान करे ।

> *देश स्वाधीन हुआ, स्वाधीन होने के बाद सुख-सुविधा होगी, किंतू आज देश में विविध समस्याओंने उग्र रूप धारण किया है - जैसे कश्मीर समस्या/भाषावाद/ अस्पृश्यता, जनसंख्या, बेकारी, स्त्री-शिक्षा, बालविवाह, दहेज प्रथा । ये समस्या देखते हुए अब भी देश पराधीन है ।*

अस्पृश्यता की समस्या :-

यह हमारे देश की प्रमुख समस्या है । यह हिंदु समाज का सबसे बड़ा कलंक है । पुरातन युग में धर्म की दुहाई देकर धर्म के ठेकेदारों ने समाज के एक आवश्यक अंग को समाज से दूर रखकर इनके साथ अपमानजनक व्यवहार किया । इन्हें शुद्र कहकर छूत-छात की प्रथा को जन्म दिया । संतोष का विषय है कि वर्तमान भारत में इस ओर ध्यान दिया गया है । भारतीय संविधान ने हरिजनों को समानता का अधिकार प्रदान किया है । इनके लिए सरकारी नौकरियों में ५१ प्रतिशत स्थान सुरक्षित किए है ।

जनसंख्या एवं बेकारी की समस्या :-

जनसंख्या की दृष्टि से भारत का विश्व में दूसरा

स्थान है । स्वतंत्रता प्राप्ती के बाद बढ़ते-बढ़ते अब १२५ करोड़ से अधिक जनसंख्या पहुँच गई है । प्रो.माल्थस के मतानुसार मानव में संतान पैदा करने की स्वाभाविक प्रवृत्ती होती है । इसी इच्छा और प्रवृत्ती के कारण जनसंख्या की वृद्धी होती है । हमारे देश में इस जनसंख्या की वृद्धी के अनुपात से उद्योग-धंधों का विकास नहीं हो पा रहा है । स्वामी रामतीर्थ ने कहा था, ''जब किसी देश में जनसंख्या इतनी बढ़ जाती है की आवश्यकतानुसार सभी को सामग्री प्राप्त नहीं होती है, तब देश में भ्रष्टाचार का जन्म होता है ।''

स्त्री शिक्षा की समस्या :-

समाजरूपी गाड़ी को चलाने के लिए नर और नारी दो पहिए है । एक के अभाव और कमजोर होने पर समाज का संतुलन बिगड़ सकता है । परिणामत: समाज में पुरूष के समान स्त्री का भी शिक्षित, समर्थ और योग्य होना परमावश्यक है । पुरातन युग में समुचित शिक्षा के कारण स्त्रियाँ विदुषी हुआ करती थी । मध्ययुग में मुस्लिम आक्रमण काल में पर्दा प्रथा का जन्म हुआ ।

बालविवाह एवं दहेज प्रथा :-

पुरातन युग में बाल-विवाह का प्रचलन था । आज भी अशिक्षित समाज में बहुत ही छोटी अवस्था में विवाहों का प्रचलन है । इसमें वर-वधू दोनों ही अपना हित नहीं सोच पाते हैं और बड़े होने पर किसी न किसी कारणवश एक-दुसरे का परित्याग कर देते हैं । आयु पर भी बाल-विवाह का प्रभाव पड़ता है । आजकल इन विवाहों में पर्याप्त धन की माँग वर पक्ष की ओर से की जाती है जिससे समाज में लड़की होने से बड़ा ही बूरा समझता है । मध्ययुग में तो कन्या का जन्म अभिशाप ही माना जाता था और कुछ क्षेत्रों में जन्म लेते ही उसे मार दिया जाता था । अब इस दहेज प्रथा का उर्न्मूलन करना चाहिए ।

मूल्य वृद्धी एवं भ्रष्टाचार की समस्या :-

आज कमरतोड़ महँगाई अपना प्रभाव संपूर्ण समाज पर जमाए हुए है । आज का मानव अपनी आय से भरपेट भोजन नहीं जुटा पाता है । फलत: वह भ्रष्ट साधनों को अपनाता है । रिश्वत, काला बाजार, सिफारीश और अनुचित साधनों की प्रवृत्ती, सभी इस भ्रष्टाचार के अनेक रूप है । बड़े-बड़े नेता, मंत्री, अधिकारी, व्यापारी और सरकारी कर्मचारी सभी इससे प्रभावित है । आजकल भ्रष्टाचारी की प्रवृत्ति के कारण तस्करी की नई-नई योजनाएँ बन रही है । भारत सरकार इन्हें रोकने के लिए काफी प्रयास कर रही है । हम भारतीय भी मिलकर इन समस्याओं का निराकरण करे और देश के फिर से एक बार सोने की चिड़िया बना दे ।

❑ ❑ ❑ ❑

बेटी

कु.प्राजक्ता दिलीप चव्हाण
तृतीय वर्ष, विज्ञान

बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी घर की लक्ष्मी होती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी एक तेजस्वी ज्योती की तरह होती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी दो घर को रोशन करती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी मायका और ससुराल दोनों रिश्ते निभाती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी ही है जो माँ का फर्ज निभा सकती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी हर सुख-दु:ख में साथ देती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी सबको खुश रखना जानती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी हर दुख सहकर भी चूप रह सकती है ।
बेटी कभी बोझ नहीं होती
बेटी एक दुर्गा का रुप होती है....।

वैचारिक

अंधविश्वास एक बीमारी

अनिकेत आनंदा पाटील, प्रथम वर्ष, विज्ञान

अंधविश्वास जिन्हे हम इंग्लिश में 'Superstition' ऐसा बोलते है वहीं आज अपने भारत देश में बढ़ती जा रही है । २१ वीं सदी में प्रवेश कर चुका मानव समाज जहाँ एक और स्वयं को अति आधुनिक मानता है । वहीं दुसरी ओर समाज में तरह-तरह के अंधविश्वास एवं सामाजिक कुरीतियाँ जड़ जमाई हुई है । क्या है अंधविश्वास ? अंधविश्वास मतलब कोई भी चीज अगर इन्सान के काम करने में सफल कर दे तो अगले ही दिन वहीं इन्सान उसी चीज को लेके अपनी आदत बना देता है वो है अंधविश्वास । शायद हम आज यह नहीं पहचान पा रहे हैं कि हमारा अल्लाह, भगवान या ईश्वर कौन है ? सबको यह जान लेना चाहिए की कल का चमत्कार हकीकत में आज का विज्ञान है । जब शक्ति कम हो जाती हैं तो स्वयं आत्मविश्वास कम होता है । धर्म और अंधविश्वास को हमने ही बदनाम किया है । धर्म को मानना बुरा नहीं है । या भगवान को भी माना बुरा नहीं है पर भगवान के नाम पर जो कहा जाता है वो बुरा है । जब विश्वास टूट के बिखरता है तभी अंधविश्वास मजबूती से खड़ा हो जाता है । मनुष्य सगे से रिश्ते पर भी विश्वास नहीं करता पर ऐसे अंधविश्वास हैं जिसका शिकार हर एक व्यक्ति है चाहे वो पढ़ा लिखा हो या अनपढ़ ।

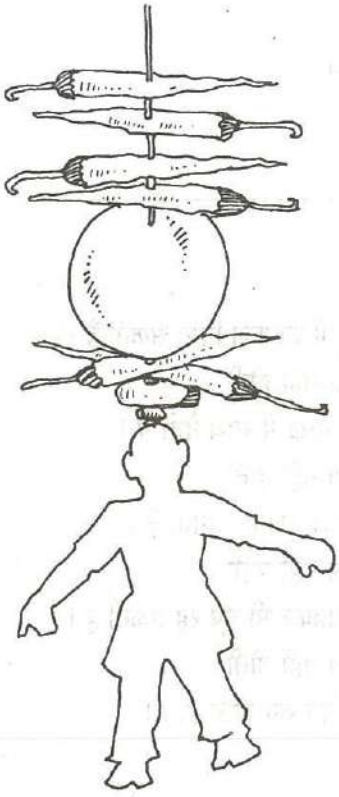

भारत देश में कितने ऐसे लोग हैं जो भगवान की भक्ति करते हो या भक्ति करते करते इस कदर खो जाते है कि कोई भी उनसे भगवान के नाम पर कुछ भी करवा ले हो । लोग करने के लिए तयार हो जाते है । यह ईश्वर के अस्तित्त्व में आस्था नहीं बल्कि उनके नाम पर अंधविश्वास हैं । अंधविश्वास और विश्वास मैं पतली सी Line का फरक हैं । आप कह सकते हैं कि जिस बात का कोई संबंध नहीं धर्म से उसी का ढोंग और पाखंड़ कहते हैं और अपने फायदे के लिए धर्म की आड़ में बनाए कानून को कुरीति करते हैं । इन्सान हारने से ड़रता हैं, क्योंकि हारने के पैसे नहीं मिलते । सब इन्सानों को समज आना चाहिए कि पैसा जीवन में उतना ही महत्त्वपूर्ण है जितना एक गाड़ी मैं Petrol ना ज्यादा ना कम । इन्सान कोई भी काम करने से ड़रता है और भुलता हैं कि उस काम मैं Risk हैं । बकवास Risk जैसी कोई चीज होती ही नहीं है इस दुनिया मैं । अरे मान लिया हजार वजह हैं ना काम करने के लिए अरे एक वजह तो चुनदो जिससे वो काम हो जाए । उठो !

> *भारत देश के लोग अधिक मात्रा में देहातों में रहते हैं । देहातों में कई मात्रा में अनपढ़, गवार लोग रहते हैं । गवार लोगों में कई अंधश्रद्धा जनम रहीं है । जब तक यह अंधश्रद्धा कम नहीं हो पाती तब तक देश तरक्की नहीं करता समाज सुधार के लिए, विज्ञान का सहारा लेना आवश्यक है ।*

ज्यों ज्यों इन्सान अंधविश्वास का शिकार हुआ तो तो वो जाल मैं फँसता गया । अंधविश्वास के कई सारे उद्धरण हैं जैसी की ३ और १३ नंबर अशुभ होता है । कई लोग इस संख्या को अशुभ मानते हैं और इन तिथि पर कोई उनका शुभ काम नहीं करते । १) अकसर ऐसा कहा जाता है कि Foreign hotels में 12 floor के बाद 14 floor आता है । २) अगर घर से बाहर निकलते वक्त कोई भी छीक दे तो वो बैठ जाते है और कहा जाता

है कि हम जो भी काम करने जा रहे थे वो पूरा नहीं हो पाता । ३) वॉट्सअॅप पर ऐसा संदेश आए की आप यह संदेश १० लोगों को send करो तो आपको दुआ मिलेगी इत्यादी । वास्तव में इन सबसे पीछे छिपा हैं व्यक्ति का ड़र, ऐसा ड़र जिसके कारण व्यक्ति अपने आपको कमजोर महसूस करता हैं और उसे दूर करने के कई कार्य करता है । वही कार्य उसे कहीं ना कहीं अंधविश्वासी बना देता है । अंधविश्वास पर कई फिल्में भी बनाई जा रही है । Oh My God, Bhoot and Insaan ताकी भगवा चौले के कैसे अपराध हो रहे हैं वो हम जान सके ।

अंधविश्वास का उपाय यह है कि अपने पर भरोसा, कड़ी मेहनत और संकल्प से अपने पथ पर चलनेवालों को मंजिल मिलती ही हैं । कई बार हमें सफलता मिलती हैं । कई बार असफलता पर हमें कोशिश नहीं छोड़नी चाहिए । अपने देश में अपने आसपास में बहोत लोग है जो बस बोलते रहेंगे पर याद रखना । ''सबसे बड़ा रोग क्या कहेंगे लोग !'' इन्सान को हमेशा अपने अंदर की आवाज सुननी चाहिए ताकी वो आज नहीं तो कल बन जाता हैं । हमेशा सदैव अपने कर्म पर विश्वास करना चाहिए और उस रास्ते पर मिलनेवाली सफलता एवम् असफलता से सीखना चाहिए । क्योंकि शौक तो सिरफ माँ-बाप के पैसों से पूरे होते हैं । अपने पैसो से तो सिर्फ जरूरते ही पूरी हो पाती है । जीवन में एक धर्म होना चाहिए । मनुष्य के पहले अपनी नजरों में उठना चाहिए । जो इन्सान अपनी नजरो में उठ गया हो । स्वयंचलित दुनिया की नजरों में उठ जाएगा ।

यह सभी उपाय से मनुष्य के अंदर आत्मविश्वास बढ़ता हैं । और मनुष्य को अंधविश्वासी होने से बचाता हैं ।

❑ ❑ ❑ ❑

माँ, मुझे भी पंख लगा दो ।

कु.मयुरी मारुती चव्हाण
तृतीय वर्ष, विज्ञान

मुझको जीवन दर्शन करा दो
इस गगन की सैर करा दो ।
मैं बेकरार हूँ उड़ने को, माँ
आओ, मुझे भी पंख लगा दो ।

तेरे बदन में लेटी-लेटी,
सपनों में ही उड़ती रही हूँ ।
जब भी चाहा उड़ना तुमने,
सोचों में भी उड़ती रही हूँ ।

उड़ान तुम्हारी देखकर
मन मेरा भी व्याकूल हुआ ।
माँ, लगा दो पंख मुझे,
फिर ये गगन अपना हुआ ।

मैं जा बैठूँगी बादल पर
बिजली से मैं खेलूँगी ।
और छिपाकर बाहों में
अपना चाँद ले आऊंगी ।

माँ, मेरे सपने बहुत बड़े है
जीने का एक मौका ही दे दो ।
नहीं बनूँगी बोझ मैं तुम पर,
खोल दो मुट्ठी, उड़ जाने को ।

मुझको जीवन दर्शन करा दो
इस गगन की सैर करा दो ।
मैं बेकरार हूँ उड़ने को माँ,
आओ, मुझे भी पंख लगा दो ।

वैचारिक

आधुनिक युग में नारी का स्थान

कु. माधवी विठ्ठल पोळ, द्वितीय वर्ष, कला

नारी का सम्मान करना एवं उसके हितों की रक्षा करना हमारे देश की सदियों पुरानी संस्कृति है । यह एक विडम्बना ही है । भारतीय समाज में नारी की स्थिति अत्यंत विरोधाभासी रही है । एक तरफ तो शक्ति के रुप में उसका गौरव किया है तो दूसरी तरफ उसे बेचारी भोली-भाली भी कहा जाता है । इन दोनों विचारों ने नारी के स्वतंत्र विकास में बाधा पहुंचाई है । प्राचीन काल से नारी को इन्सान के नजर से देखा ही नहीं ।

सदियों से ही भारतीय समाज में नारी की अत्यन्त महत्वपूर्ण भूमिका रही है । उसी के बलबूते पर भारतीय समाज टिका है । नारी ने विभिन्न रुपों में अत्याधिक महत्वपूर्ण भूमिका निभाई है । चाहे वह सीता हो, झाँसी की रानी, इंदिरा गांधी हो, सरोजनी नायडू हो, कल्पना चावला, सुनिता विल्यम्स, मदर तेरेसा, वंदना कोचर, डॉ.राणी बंग, नसीमा हुरजुक फिर भी वह क्रूर समाज के अत्याचारों और शोषण का शिकार बन गई है । उसके हितों की और समानता तथा न्याय दिलाने की संविधान में आरक्षण की व्यवस्था की गई है । महिला के विकास के लिए आज विश्वभर में तारीख महिला दिवस मनाया जाता है । इतना होकर भी नारी पर अत्याचार, अन्याय हो रहा है । अगर वो नारी शिक्षित है, हर क्षेत्र में महत्वपूर्ण भूमिका निभा रही है तो आवश्यक है कि उसे वास्तव में सामाजिक, आर्थिक एवं राजनितिक न्याय दिए जाने चाहिए । समाज का विकास तभी सम्भव होगा ।

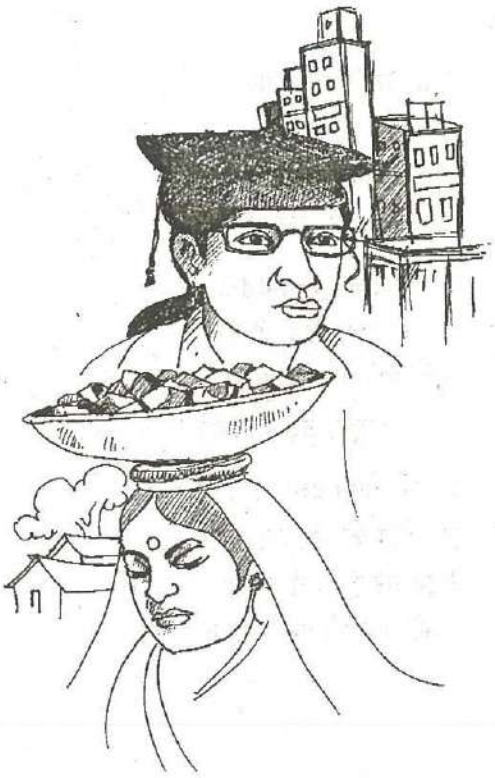

समाज के रुढी-परंपरा के कारण अभी तक महिलाएँ सक्षम नहीं हो गई है और उसको समाज में उसका स्थान मिला नहीं । पूज्या, भोग्या, सहचरी, सहधर्मिणी, माँ, बहन, अर्धांगिनी ना जाने और कितने रुप है नारी के । फिर भी नारी का इन सब रुपो में शोषण होता है लेकिन उसके संघर्षो से उसकी योग्यता से बन्धनो की कडियां चरमरा गई । उसकी क्षमताओं को पुरुष प्रधान समाज रोक नही पाया । उसने स्वतंत्रता संग्राम सरीखे आंदोलनो में कमर कसकर भाग लिया और स्वतंत्रता प्राप्ति के पश्चात संविधान में बराबरी का दर्जा पाया ।

> *समाज की रुढि-परंपरा के कारण महिलाएँ सक्षम नहीं हो गई है । नारी के विविध रुप हैं-पूज्या, भोग्या, सहचरी, सहधर्मिणी, माँ, बहन, बेटी । नारी के इतने रुप होते हुए भी, नारी का सब रूपों में शोषण होता है । उसकी क्षमताओं को पुरुष प्रधान समाजसत्ता में कुचला जाता है । हमें नारी समानता के लिए बदलाव लाना होगा ।*

राम राज्य से लेकर अब तक एक लम्बा संघर्षमय सफर नारी ने किया है । कई समाज सुधारकों आंदोलनों और संगठनों द्वारा उठाई आवाजों के प्रयासों से यहां तक पहुंची है नारी । जीवन के हर क्षेत्र में पुरुष के साथ कंधे से कंधा मिलाकर चलनेवाली नारी के सामाजिक स्थिति में फिर भी परिवर्तन ना के बराबरा हुआ है । घर बाहर की दोहरी जिम्मेदारी निभानेवाली महिलाओं से यह

पुरुषप्रधान समाज चाहता है कि वह अपने को पुरुषों के सामने दुसरे दर्जे पर समझे । आज की संघर्षशील नारी इन परस्पर विरोधी अपेक्षाओं को आसानी से नहीं स्वीकारती । आज की नारी के सामने जब सीता या गांधारी के आदर्शों का उदाहरण दिया जाता है, तब वह इन चरित्रों के हर पहलू को ज्यों का त्यों स्वीकारने में असमर्थ रहती है । देश, काल, परिवेश और अवश्यकताओं को व्यक्ती के जीवन में बहुत महत्व है । समाज इनसे प्रभावित हुए बिना नहीं रह सकता । सीता के समय के और इस समय के समाजिक परिवेश में धरती-आसमान का अंतर है । समाज सेविका श्रीमती ज्योत्स्ना बन्ना का कहना है कि ''आज के परिवेश में सीता बनना बड़ा कठीन है ।''

नैसर्गिक रुप से तो स्त्री-पुरुष एक-दुसरे के पूरक है ही । जिस आधुनिक लोकतांत्रिक समाज में मनुष्य अपने व्यक्तित्व की नयी उंचाइया छू रहा है । उसके निर्माण में भी स्त्री की भूमिका दूसरे दर्जे की नही मानी जा सकती । हमारे अपने देश मे भी, जब से देश के आधुनिक राष्ट्र में परिवर्तित होने की प्रक्रिया आरंभ होती है, तभी से हम स्त्रियों को सामाजिक, राजनीतिक प्रक्रियाओ में सक्रिय भूमिका निभाते पाते है यह और बात है कि जब इन प्रक्रियाओं को इतिहास या राष्ट्रीय 'माइथालॉजी' का रुप दिया जाता है तब स्त्रियों को केवल पुरुष की प्रेरणा के रुप मे प्रस्तुत किया जाता है या फिर अधिक से अधिक ऐसी वीरांगनाओं के रुप में जिन्हें परिस्थितियाँ पराक्रम के लिए बाध्य कर देती है । समाजिक राज विवेक और इतिहास बोध पर भी स्त्री का कोई दावा हो सकता है । यह आम तोर से राष्ट्रीय वृत्तांत्तो में स्वीकार नहीं किया जाता ।

हमें काफी कुछ बदलाव लाना होगा । हमें उन कुछ परम्परागत तथा धार्मिक रीतीरिवाजों को बदलना होगा जो कि महिलाओं को पुरुषों के मुकाबले नीचे के स्तर पर रखते है । शुरु से ही हम लड़कियों से यह अपेक्षा करते है कि वे घर-गृहस्थी के काम सीखे जब की लडकों से यह अपेक्षा की जाती है कि वे परिवार के लिए रोजी-रोटी कमाने का हुनर सीखे । इसका परिणाम यह होता है कि जब कभी लडकियों के उपर परिवार के भरण-पोषण के लिए की जिम्मेदारी आती है तो वह कामकाज के लिए अपने आपको प्रशिक्षित नहीं पाती है ।

इसके अलावा हमारे समाज की अपनी कुछ रीतियाँ है जो कि महिलाओं के प्रति भेदभाव को बढाती है । इनमें दहेज प्रथा लडके के जन्म पर समारोह तथा लडकी के जन्म पर खुश नहीं रहते है । पुरुष द्वारा ही सामाजिक और धार्मिक कृत्य करना, पर्दाप्रथा, गर्भस्थ शिशुओं का लिंग परिक्षण तथा बालिका भ्रूणों का गर्भपात, लडके के इलाज तथा अन्य उपचार आदि नैतिकता व चरित्र के बारे में महिलाओं और पुरुषों के प्रति दोहरे मानदण्ड लडकियों और महिलाओं के लिए अनेक सामाजिक वर्जनाएं तथा पुरुषों के लिए स्वच्छंदता आदि शामील है ।

महिलाओं के हित में विधेयक लाना तथा सरकारद्वारा उनके विकास के लिए विभिन्न परियोजनाएँ बनाने के लिए प्रयास उचित है लेकिन जिस बात की सर्वाधिक आवश्यकता है वह यह है कि इसे एक सामाजिक आंदोलन बनाया जाए । नि:संदेह इस बारे में सरकार एक जागरुकता तो उत्पन्न कर सकती है । लेकिन इसके प्रति गतिशीलता की भावना तो जनता के मध्य से ही उठनी चाहिए । लेकिन इस बारे में दु:ख की बात यह है कि कुछ नहीं हो रहा है । विडम्बना यह है कि महिलाओं की स्थिति में सुधार के लिए अतित में जिस प्रकार के समाज सुधार अंदोलन हुए ये वैसे आंदोलन आज नहीं हो रहे । सरकारी कार्यक्रम अभी तक जनता को इस प्रकार के अभियानों में प्रेरीत करके नई पहल कराने मे विफल रहे है । समाजसुधार के प्रति निष्ठावान उत्साही लोगों व संगठनों को इस दिशा में आगे बढना होगा ।

पंचायत में आकर ही महिलाओं में अनपढ होते हुए भी सीधे-सीधे अपनी निर्णय लेने की शक्ति को पहचाना है । यह ठीक है कि वे बहुत से फैसले घुंघट में रहकर पुरुष सदस्यों के इशारों पर करती रही हो लेकिन इन्हीं अनुभवों ने उनमे अपने बूते पर फैसले की इच्छा भी जगाई है ।

❑ ❑ ❑ ❑

समीक्षात्मक

मीडिया का आतंकवाद

शुभम अशोक पाण्डेय, प्रथम वर्ष, विज्ञान

नमस्कार मेरे प्यारे मित्रों । आज मैं आपको बहुत ही महत्वपूर्ण विषय पर बताने जा रहा हूँ । आप सभी ने 'आतंकवाद' नाम तो जरुर सुना होगा । आतंकवाद आज एक ऐसा शब्द है जिससे सब कोई परिचित है । चाहे बच्चा हो या बड़ा, चाहे बूढ़ा हो या जवान हर किसी को इसके बारे में पता है ।

लेकिन मित्रों क्या बंदूक और गोलियों से हमला करना या बम से तबाही मचाने को ही आतंकवाद कहते हैं, नहीं मेरे दोस्तों नहीं । सिर्फ इसी को आतंक या आतंकवाद नहीं कहते बल्कि, हर चीज जो सामाजिक स्तर पर या व्यक्तिगत स्तर पर शांति को भंग करे वो ही आतंक है और वहीं आतंकवाद है ।

आज हमारे समाज में एक ऐसा ही आतंकवाद फैल रहा है या कहें फैल चुका है । वो आतंकवाद ही है 'मीडिया का आतंकवाद' जिसे ना किसी गोली की जरुरत है और ना ही किसी बंदूक की । उनके हथियार तो सिर्फ कैमरे और माइक हैं । बेशक मीड़िया का जन्म एक बहुत बड़ी क्रांति थी । समाज को, देश को और यहाँ तक की विदेशों को जोड़ने की एक बहुत बड़ी सुरुवात थी । पर क्या समय के साथ-साथ मीड़िया के भी मायने नहीं बदल गये । पहले जब लोग समाचार देखते थे तो एक तो वो दूरदर्शन का एक ही चैनल जिस पर शाम को और सुबह कुछ खबरें आती थी । एक

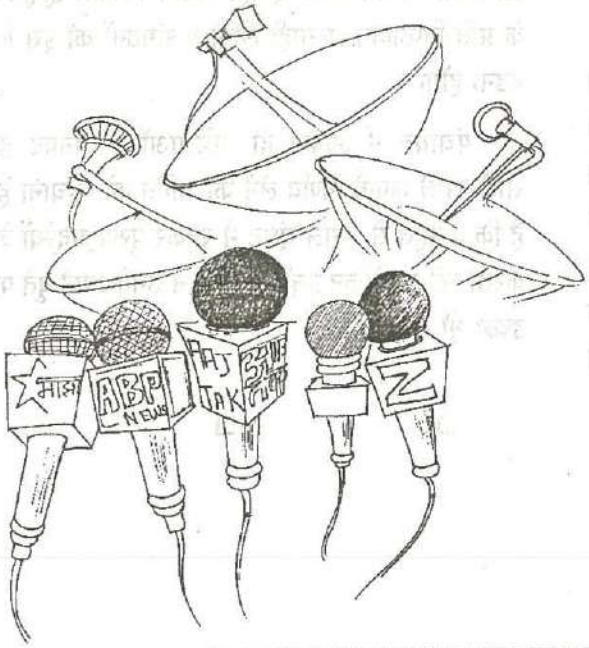

> *मीड़िया की कुछ खबरे समाज की शांति को भंग करती, उनमें सच्चाई बहुत कम होती है खबरों में मिर्च-मसाला जरुरी होता है । यह मिर्च-मसाला ही आतंकवाद है । २०१२ में पृथ्वी फट जाने की खबर मचा दी । न जाने कई लोगों ने आत्महत्या कर दी । असल में पृथ्वी फट गई ? यह सोचनीय है ।*

४०-४५ वर्ष की महिला आती थी शाम के कार्यक्रम में और बेचारी मन मार-मार के सारी खबरें पढ़ती थी । ऐसा लगता था जैसे किसी को सूली पे बैठा कर खबरें सुनाई जा रही हों । अच्छा उनका अंदाज भी बड़ा निराला होता था ।

''दूरदर्शन के शाम सात बजे के कार्यक्रम में आपका स्वागत है । पहले राज्यों की कुछ खबरें । आज फलाना राज्य में दुर्घटना में एक भैंस की मौत पर लोगों का हंगामा वगैरे-वगैरे । अब राष्ट्र की खबरें-आज देश के बड़े नेताओं की अहम बैठक । कुछ महत्वपूर्ण फैसले लिए गये । आज के लिए बस इतना ही । कल फिर मिलेंगे इसी वक्त, नमस्कार ।

ये तो हो गया पहले का अंदाज फिर समय बदला कुछ बदलाव हुए और अब तो बाबा रे बाबा ३०-३२ साल के युवक-युवतियाँ जब समाचार बताने आते हैं ऐसा लगता है जैसे कबड्डी खेलने आये हैं

और यहाँ तक तो ठीक है पर खबरें भी बड़ी कमाल की होती हैं। एक तो रात का समय आदमी वैसे ही दिनभर काम करके थका हारा होता है। सोचता है सोने से पहले कुछ समाचार देख लूँ मन भी बदल जायेगा और नींद भी अच्छी आयेगी। लेकिन कहाँ साहब ? ऐसा कहाँ होता है। एक तो पहले से हीं रात का समय और एकदम सन्नाटा और उसमें एक बड़ी-बड़ी मूँछों वाला आदमी आता है और फिर स्टोरी चालू।

''हॅलो आपका स्वागत है हमारे इस कार्यक्रम में 'यकिन नहीं होता' जी हाँ यकिन नहीं होता। क्या राज है इस मौत का जो पुलिस अब तक नहीं सुलझा पाई। कैसे एक बेरहम पत्नी ने अपने पति को मौत के घाट उतार दिया। टि.व्ही देख रहा बेचार पति अपनी पत्नी की ओर देखता है पर मजाल है कुछ बोल पाये।

आदमी डरा हुआ तो होता है लेकिन टि.व्ही भी नहीं बंद कर सकता कि भाई आगे क्या होगा ये जानने की जिज्ञासा जो होती है।

ऐसी ही ना जाने कितनी खबरें होती हैं जो लोगों की शांति को भंग कर देती हैं। लेकिन उनमें सच्चाई बहुत कम होती है। आपने सुना होगा की खबरों में मिर्च-मसाला जरुरी होता है। ये मिर्च-मसाला क्या है ? अरे भाई यही तो मीड़िया का आतंकवाद है। आप लोगों को याद होगा सन् २०१२ में पृथ्वी के फूट जाने की खबर को मीड़िया ने इतनी बुरी तरह फैलाया की ना जाने कितने लोगों ने डर के मारे आत्महत्या कर ली थी, लेकिन क्या हुआ ? क्या पृथ्वी फूटी ? लेकिन जो मर गये, उनकी तो प्रलय हो गई ना।

जैसे हर सिक्के के दो पहलू होते हैं वैसा ही यहाँ भी है। मीड़िया में सिर्फ बुराई ही नहीं है, बल्कि बहुत सारी अच्छाईयाँ भी हैं। जो हमें समय-समय पर दिखती भी हैं। पर ये उसे चलाने वालों पर निर्भर करता है की वो इसका कैसे इस्तेमाल करते हैं।

एक बहुत अच्छी बात सुनी हमने की अगर इस देश में तीन चीजें सुधर जायें तो पूरा देश ही बदल जायेगा। वो तीन चीजें हैं 'सत्यम, शिवम और सुंदरम्।' सत्यम अर्थात 'पत्रकार', शिवम का अर्थ 'कथाकार' और सुंदरम् मतलब 'कलाकार'। ये तीनों अगर पूरी इमानदारी और सच बताना, सच सुनाना और सच दिखाना शुरू कर दें तो समाज अपने आप बदल जायेगा।

हमारे देश में मीड़िया एक ऐसी दवा है जो लगभग सभी सामाजिक कुप्रथाओं को मिटा सकती है।

❑ ❑ ❑ ❑

शोक भरी सावित्री

कु.नेहा भारत ढेकळे
प्रथम वर्ष, कला

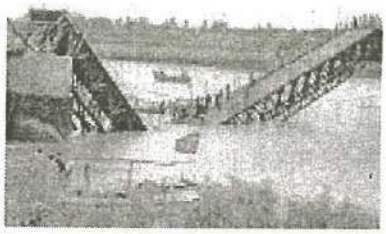

सावित्री ये नदी हमारी
है जीवनदायिनी,
सबको जीने के लिए
देती ढेर सारा पाणी ।।१।।

लोग सारे करते
पुजा उसकी रोज,
एक दिन नदी अचानक
क्यों, गई हमपर कोप ।।२।।

टुटा पुल गिरे सपने
डुब गए पानी में,
सबको अपने साथ लेकर
जा मिली समंदर में ।।३।।

मृत्यूघाट बनी महाड़नगरी
बारिश भरी वो घनी।
अमावस की रात
सच में निकली काली ।।४।।

किसे पता था
उस रात होगी,
इतनी बड़ी अनहोनी
सावित्री ये नदी बनी
शोक भरी कहानी ।।५।।

वैचारिक

दो पहलू

कु. प्रतिक्षा रमेश बहुलेकर, तृतीय वर्ष, कला

जीवन चलने का है नाम
सुख-दुःख रहे है तमाम
चलते रहो है सुबह शाम

सिक्के के दो पहलू होते हैं-अच्छाई और बुराई । इसी तरह हमारे जीवन के भी दो पहलू होते हैं-सुख और दुख । हमारे जीवन में सुख और दुख बहुत महत्त्वपूर्ण है । इन दोनों का हमारे जीवन में अपना-अपना अलग महत्त्व हैं । कभी हमें सुख मिलता है, तो कभी दुख । ऐसा कभी नहीं होता कि, हमें हमेशा सुख ही मिलता है या फिर हमेशा दुख ही ।

सुख और दुख दोनों भी एक पल के मेहमान की तरह होते है जैसे कि एक कहावत है ''चार दिन सास के और चार दिन बहू के ।'' इसी तरह सुख और दुख होते हैं । सच देखा जाए तो दुःख सहन करने के बाद ही सुख मिलता है । 'कष्ट उठाएँ बिना फल नहीं मिलता' यह कहावत भी उतनी ही सही है । दुख सहने पर मिला हुआ सुख बहुत महत्त्वपूर्ण होता है और हमारे लिए एक यादगार बन जाता है ।

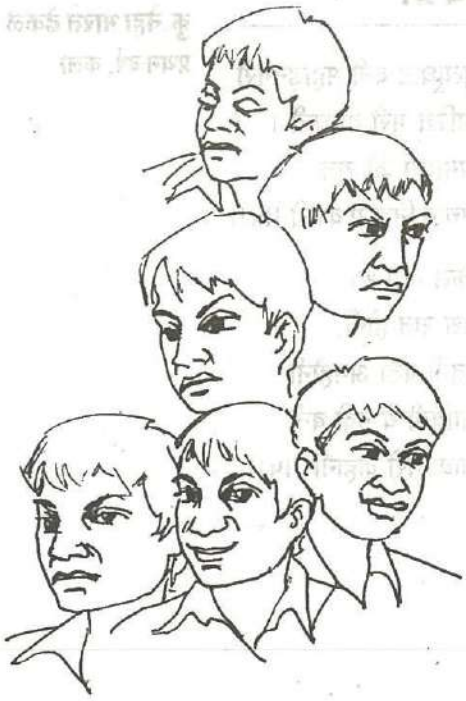

अगर हमें बार-बार मीठा खाने को दिया जाए तो हम मुँह फेर लेते हैं और अगर बार-बार तीखा खाने को दिया जाए तो भी हम मुँह फेर लेते हैं । आखिर ऐसा क्यों ? तो इस 'क्यों' का जवाब भी हम सभी जानते हैं । जब हम किसी दावत में जातें हैं तब हमें वहाँ तीखा खाने को दिया जाता हैं । लेकिन इसके साथ मीठा भी दिया जाता है । यह तो हुई मीठा और तीखा खाने की बात ।

लेकिन यही बात हमें कितना बड़ा अनमोल विचार दे जाती है । जीवन में भी ऐसा ही होता है । हमें कभी-कभी दुख का सामना करना पडता है और सुख को प्राप्त करना पडता है । दुख सहने पर हमें सुख मिलता है । जीवन में दुख और सुख तो आते ही रहेंगे । हमें कभी निराश नहीं होना चाहिए । निराश और दुख के बादल छाए हुए हैं तो क्या हुआ । ये बादल भी छट जाएँगे, फिर नया सवेरा, नई खुशी आएगी । सुख और दुःख कभी जीवन का पीछा छोड़नेवाले नहीं है ।

> *हमेशा हर एक वस्तू के लिए दो पहलू होते है । अच्छाई-बुराई । जीवन में भी सुख और दुःख दोनों भी मेहमान की तरह होते हैं 'चार दिन सास के चार दिन बहू के' । सच में दुःख सहनेपर ही सुख का निर्माण होता है । कष्ट उठाएँ बिना फल नहीं मिलता ।*

इन दोनों की वजह से ही तो जीवन को अर्थ प्राप्त हुआ है । जीवन की सुख और दुख दो आँखे है । सोचिए कि, अगर आदमी को एक ही आँख होती, तो क्या होता ? आदमी एक ही आँख से सबकुछ नहीं देख पाता । मतलब आदमी एक ही आँख पर कितना जोर डालेगा, एक ही आँख से वह कितना और क्या-क्या देखेगा ? इसी तरह अगर जीवन में भी सिर्फ सुख या सिर्फ दुख होगा तो जीवन में कुछ मजा ही नहीं रहेगा ।

"फूल खिलता है,
कली खिलने के बाद
मुझे खुशी होती है,
सुख मिलने के बाद ।"

जीवन एक गाडी की तरह है, सुख और दुख इस गाडी के दो पहिए है । गाडी का एक पहिया निकल जाए तो गाडी आगे कैसे बढ़ेगी ? उसी तरह अगर सुख या दुख इन दो पहियों में से एक को निकाल देंगे तो जीवन की गाडी कैसे चलेगी ?

हमें जिंदगी में अगर दुख का सामना करना पडे तो कभी निराश नहीं होना चाहिए । हमें उस दुख का सामना करना चाहिए और सुख का रास्ता खोजना चाहिए । क्योंकि "Nothing is impossible in the world." दुनिया में कोई भी चीज असंभव नहीं है । यदि हम पुरी लगन और निष्ठा से काम करे तो हर चीज संभव है । इसी तरह चाहे जितना सुख हो हमें उसे कभी भी कम नहीं समझना चाहिए । हमें हमेंशा दुख में से सुख प्राप्त करने की कोशिश करनी चाहिए ।

हम खेल में रेस लगाते हैं-रनिंग रेस, घोडे की रेस आदि । हमें हर बार जीत हासिल होती है, ऐसा नहीं है । अगर हमें बार-बार जीत हासिल होगी तो हमें जीतकर भी जीतने का मजा नहीं आएगा । जीत अगर बार-बार मिलती रही तो जीतने का महत्त्व कम हो जाएगा और फिर हम उसकी कीमत भी नहीं करेंगे ।

लेकिन जब हमारे जीवन में दुख के क्षण आते रहेंगे और इन दुखों के क्षणों में जो सुख मिलेगा, वह सचमुच एक महत्त्वपूर्ण सुख होगा । हमारा जीवन एक गुलाब के फूल की तरह है । गुलाब का फूल ही ले लीजिए । फुल अपनी खुशबू सभी ओर फैलाता रहता है और साथ ही साथ उस फूल को काँटे भी होते हैं । काँटे होते हुए भी हमें फूल अच्छा लगता हैं । इसी तरह हमारा जीवन भी एक फूल की तरह है । दुख के काँटे तो होते ही हैं लेकिन सुख की खुशबू महकने पर हमें जीवन बहुत ही प्यारा-प्यारा लगने लगता है ।

जिस तरह हर रात के बाद एक नई सुबह होती है, उसी तरह दुख खत्म होने के बाद एक नया सुख, नया सवेरा, नई किरण, नई खुशी लेकर आता है ।

"सुख की हमको राह नहीं,
दुख की हमको परवाह नहीं,
तन-मन-धन प्राण चढाऐंगे,
हम आगे बढते जाएँगे ।"

❑ ❑ ❑ ❑

माँ मुझे जीना है

अंकुर रामचंद्र माने
प्रथम वर्ष, कला

माँ मुझे जीना है ।
सारा संसार देखना है
तुम भी कभी, किसी माँ की बेटी थी,
क्या तेरी माँ ने कभी, ऐसी गलती की थी ?
अपनी माथे पर, क्यों ले रही हो ऐसा पाप
दुनिया के कहने पर क्यों ले रही हो मेरी जान ?
इतना तेरा अस्तित्व, क्यों मिट गया माँ ?
मैं बनूँगी समाज निर्माण के लिए झाँसी की रानी,
औरत होकर औरत को मत समझो कम,
निर्दय बनकर मत करो माँ मेरी हत्या तुम
कारण
माँ मुझे जीना है,
सारा संसार देखना है,
माँ मुझे जीना है,
माँ मुझे जीना है ।

बेटी

कु.भाग्यश्री सुदाम घाडगे
द्वितीय वर्ष, विज्ञान

बेटी बनकर आयी हूँ माँ-बाप के जीवन में
बसेरा होगा कल मेरा किसी
और के आँगन में
क्यों, ये रीत भगवान ने बनाई होगी ?
कहते है, आज नहीं तो कल तू पराई होगी ।
देखे जनम पाल-पोस कर जिसने
हमें बडा किया
वक्त आया तो वहीं हाथों ने हमें विदा किया ।
टूट के बिखर जाती है हमारी जिंदगी
वही पर फिर भी उस बंधन में प्यार
मिले ये जरुरी तो नहीं ।
क्यों रिश्ता हमारा अजीब होता है
क्या बस यही बेटियों का नसीब होता है ।

माहितीपर

भूमंडलीकरण और रोजगार

कु. काजल जहाँगीर पटेल, तृतीय वर्ष, कला

भूमंडलीकरण की प्रक्रिया में अन्य भारतीय भाषाओं की तुलना में हिंदी वैश्विक भाषा बनी है। भारतीय संविधान से प्राप्त अवसर और वैश्वीकरण के दौर में बढानेवाली नई जरूरतों ने हिंदी में अनेक रोजगार उपलब्ध कराए हैं। हिंदी के रोजगारों का वर्गीकरण दो विभागों मे इस प्रकार किया जा सकता है-

राजभाषा हिंदी के क्षेत्र में उपलब्ध रोजगार :-

राजभाषा हिंदी के क, ख क्षेत्र में सभी केंद्रीय शासन के कार्यालयों सभी राष्ट्रीयकृत बँक, जीवन बिमा निगम, अन्य सभी निगम, रेल, पेट्रोलियम, राज्यशासन, मंत्रालय के सभी विभाग, केंद्रीय अन्वेषण ब्यूरो, शेअर मार्केट, क्रिडा विभाग, दूरदर्शन एवं दूरसंचार विभाग, सुरक्षा-विभाग, विद्युत-विभाग आदि में तथा भारत प्रतिभूति मुद्रालय, चलार्थ पत्र मुद्रालय में हिंदी के पाँच पद नियुक्त होते है-हिंदी अधिकारी, वरिष्ठ हिंदी अनुवादक, कनिष्ठ हिंदी अनुवादक, हिंदी स्टेनो, हिंदी टायपिस्ट आदि। यातायात के केंद्रीय शासन के कार्यालयों में ये रोजगार उपलब्ध है। मंत्रालय, परराष्ट्र मंत्रालय, केंद्रीय अनुवाद ब्यूरों में हिंदी के मौखिक अनुवादक, दुभाषियों की आवश्यकता होती हैं।

आखिल भारतीय स्तरपर त्रिभाषा सूत्र के कारण सभी विद्यालय, महाविद्यालय, विश्वविद्यालयों में हिंदी पढ़ायी जाती हैं। राजभाषा हिंदी से संबंधित सभी रोजगारों के लिए भारतीय लोकसेवा आयोग की निर्धारित लिखित, मौखिक परीक्षाएँ उत्तीर्ण करना

> *भूमंडलीकरण के कारण समूचा विश्व एक हो गया है। व्यापार-व्यवसाय की सीमा अमर्याद हो रही है। उत्पादक अपनी वस्तुओंको पूरे विश्वभर में बेचने के लिए तैयार हो गये है। इस वैश्वीकरण के कारण माध्यम भाषा के रुप में हिंदी को अधिक मान्यता मिली है। हिंदी भाषा के कारण रोजगार के नये-नये द्वार खुले हुए है।*

अनिवार्य हैं। अनेक विश्वविद्यालयों ने, महाविद्यालयों ने, केंद्रीय हिंदी अनुवाद ब्यूरो, (गृहमंत्रालय) मानव संसाधन मंत्रालय ने इस प्रकार के पाठ्यक्रम जारी किए हैं। हिंदी साहित्य अकादमी, राष्ट्रभाषा प्रचार संस्थाए, केंद्रीय हिंदी संस्थान, राष्ट्रभाषा शिक्षा संस्थान आदि के द्वारा तथा इंदिरा गांधी आंतरराष्ट्रीय मुक्त विश्वविद्यालय के द्वारा इन रोजगारों के लिए आवश्यक प्रशिक्षणार्थी पाठ्यक्रम जारी किए हैं। गाँवो, कस्बों के छात्रों को उनका लाभ मिले, प्रशिक्षण मिले, ऐसे प्रयास किए जाना अनिवार्य हैं। दु:ख इस बात का है की आजादी के ६९ वर्षों के उपरांत भी हिंदी संसद की प्रमुख भाषा न होने पर भी व्यवहृत तथा कार्यान्वित नहीं हो पा रहीं हैं। विज्ञान तथा तकनीकी के क्षेत्र में हिंदी कहाँ तक प्रयुक्त होती है, इसका वस्तुनिष्ठ अध्ययन भी आवश्यक हैं।

जनसंचार माध्यमों में हिंदी के रोजगार :-

जनसंचार के मुद्रित और दृश्य श्राव्य माध्यमों

में हिंदी के विपुल रोजगार उपलब्ध हैं । 'प्रिंट मीडिया' में हिंदी के अनेक समाचार पत्रों में विदेशों में प्रचलित पत्रों में हिंदी के संपादक, संवाददाता, स्तंभ लेखकों की नौकरियाँ प्राप्त होती हैं । हिंदी के समाचार पत्रों के माध्यम से देश की स्वाधीनता, स्वाभिमान, सम्मान की भाषा बनाने का उज्ज्वल, दीर्घ इतिहास हमारे सामने हैं । रेडिओ पर हिंदी के अनेकानेक पद अनुवादक से निवेदक तक उपलब्ध हैं । दृश्य-श्राव्य माध्यम दूरदर्शन पर संवाददाता निवेदक, संपादक, संगणकीय तज्ञ, विज्ञापन तज्ञ, धारावाहिक के शीर्षक गीतों के कवि, पटकथा, लेखक, अनुवादक, सूत्रसंचालक, उद्घोषण, समीक्षक आदी हिंदी से संबंधित से रोजगार है जो परदे पर और परदे के पीछे काफी संख्या में नए क्षेत्रों में हिंदी के सबल विस्तृत जानग्राही बना रहें हैं । हिंदी चित्रपटोंने सही अर्थ में हिंदी को राष्ट्रीय एकात्मकता की भाषा सिद्ध किया हैं ।

भारत के हर अंचल प्रदेश में और विदेशों में हिंदी को पहुँचाने का हिंदी चित्रपटोंने किया हैं । गीत-लेखक, संवाद-लेखक, पटकथा-लेखक, समीक्षक अनुवादक आदि पदों के अवसर चित्रपटों में सौं सालों से उपलब्ध है । मीडिया ने हिंदी के अनेक द्वार खोल दिए हैं इसके लिए हिंदी की सर्जनात्मक प्रतिभा के साथ हिंदी की मनोविश्लेषणात्मक अभिव्यक्ति को कौशल्य, हिंदी की औच्चारणिक समता, प्रयोजनमूलक हिंदी की भाषिक क्षमता का आम होना अनिवार्य हैं ।

इसके लिए भी प्रशिक्षणों की आवश्यक हैं । वर्तमान समय की जरुरत यह है कि हिंदी के पारंपारिक पाठ्यक्रमों के साथ हर महाविद्यालय में रोजगारपरक हिंदी का प्रशिक्षण प्रमाणपत्र तथा पदविका स्तर पर पूरक रुप में जारी होना चाहिए । संगणकों में जिस प्रकार प्रशिक्षणों से समय के साथ रहना जरूरी हो गया है उसी प्रकार हिंदी साहित्य की जानकारी के साथ प्रयोजनमूलक और रोजगारपरक हिंदी के योग्यता प्रदान करानेवाले प्रशिक्षणों की शिक्षा संस्थाएँ, विद्यापीठ अनुदान आयोग, विश्वविद्यालय, राज्यशासन के शिक्षा मंत्रालय, मानव संसाधन मंत्रालय के द्वारा आखिल भारतीय स्तरपर पाठ्यक्रमों, प्रात्यक्षिकों के माध्यम से आरंभ करने चाहिए ।

इंटरनेट से हिंदी विश्व की प्रयोजनमूलक भाषा बन रही हैं । इस दृष्टी से हिंदी अनुवादक के कई रोजगार उपलब्ध हैं । मीडिया और संगणक दोनों में हिंदी अनुवादक के कई रोजगार उपलब्ध है । मीडिया और संगणक दोनों में हिंदी अनुवादक के कई रोजगार उपलब्ध है । मीडिया और संगणक दोनों में हिंदी अनुवादकों की बडी संख्या में आवश्यकता हैं, जिस अंग्रेजी को सत्ताधीश बनाकर हमनें सिर पर धारण किया है वह ब्रिटीश अंग्रेजी साहित्य में ही विद्यमान है । सच तो यह है कि अमेरिकन अंग्रेजी, भूमंडलीकरण के दौर में हिंदी की अनेक साहित्य-कृतियों का अनुवाद वैश्विक भाषाओ में और विश्वभर की साहित्य-कृतियों का हिंदी तथा भारतीय अन्य भाषाओं में अनुवाद हो रहें हैं ।

रोजगारपरक हिंदी और अंग्रेजी, एक ही सिक्के के दो पहलू हैं । हमारे हिंदी और अंग्रेजी के छात्रों को रोजगार के क्षेत्रों की दोनों भाषाओ का प्रशिक्षण उपलब्ध कराना, अनिवार्य हो गया हैं । विज्ञान और तकनीकी क्षेत्र के कामकाज, किताबों का अनुवाद हिंदी में बड़ी मात्रा में करने की अवश्यकता हैं । विधि के अनुवाद की नितांत आवश्यकता हैं । अनुवाद हिंदी में बहुत बड़ा उद्योग बन रहा हैं । संस्कृति भी मीडिया के क्षेत्र मे उत्पाद बनी हैं ।

'बाजार' की दृष्टि से हिंदी के रोजगार बढ रहे हैं । उन्हें सुव्यवस्थित रूप में ढालने की, उनके प्रशिक्षण की अवश्यकता है । हिंदी संप्रेषण की भाषा है । संप्रेषण-भाषा और संप्रेषणकला बाजार का प्राण हैं । देश-विदेश के मार्केट, उद्योग को जोडनेवाला सेतु हिंदी भाषा का सेतु हैं । इस दृष्टी से भी हिंदी के कई रोजगार राष्ट्रीय, अंतरराष्ट्रीय स्तरपर उपलब्ध हो रहे हैं । असल में रोजगारों की हिंदी में कमी नहीं है । कमी है-रोजगारपरक हिंदी की योग्यताओं की, तत्संबधी ज्ञान और जानकारी की । इस कमी को पूरा करना सबकी अहम् आवश्यकता हैं । हर विश्वविद्यालय में इसका अलग से एक प्रभाग और एक अध्ययन-मंडल बनना चाहिए । जो इसके लिए प्रशिक्षणोंकी समुचित जारी करेंगे, इनपर अनुसंधान, सर्वेक्षण करेंगे । समय के साथ हमारे अध्ययनक्रम बदलने चाहिए, दृष्टी बदलनी चाहिए । आकांक्षाएँ भी बदलनी चाहिए । तभी हिंदी भाषा को अच्छे दिन आ सकते हैं ।

❑ ❑ ❑ ❑

समीक्षात्मक

वर्तमान युग और सायबर

कु. रेश्मा बाबासाो पवार, द्वितीय वर्ष, कला

आज के वैश्वीकरण के युग में 'सायबर' एक महत्त्वपूर्ण संकल्पना बनी हुई है । नया ज्ञान, जानकारी, कौतुहल, जिज्ञासा जैसी बातें सायबर तंत्रज्ञान से अवगत होती है । सायबर कैफे के प्रति लोगों का बढता आकर्षण का कारण है इंटरनेट । इसमें जगभर की विस्तृत सुचनाएँ एकत्र की जाती है । कोई भी व्यक्ती इंटरनेट द्वारा किसी भी विषय की तुरंत जानकारी ले सकता है । वास्तव में इंटरनेट विभिन्न नेटवर्को का रुप है । इंटरनेट पद्धति में संपूर्ण सुचनाएँ कम्प्यूटर में भरी होती है, इन्हीं भाषा में 'वेबर्सवर' कहा जाता है । सभी कम्प्यूटर एक-दुसरे से जुडे होते हैं, इस जाल को वर्ल्ड वेब (www) के नाम से जाना जाता है । इंटरनेट हमें अनेक सुविधाएँ भी प्रदान करता है ।

ई-मेल द्वारा इंटरनेट से जुडे किसी कम्प्यूटर को तत्काल सुचना सम्प्रेषित कर सकते है । कम्प्यूटर उस सुचना को मुद्रित तथा आवश्यकतानुसार सुरक्षित रखना है । वाणिज्य व्यापार के क्षेत्र में ई-कॉमर्स तथा ई-बिजनेस का भरपूर लाभ किया जा रहा है । इसके माध्यम से वस्तुओं के विज्ञापन एवं क्रय-विक्रय तथा बीमा, उद्योग, व्यापार से सम्बन्धित अनेक महत्त्वपूर्ण कार्य किये जा रहे हैं । युनेट की सहायता के नेटवर्क में विहित सुचनाओं के भंडार को किसी विषयपर रुची रखनेवाले व्यक्तीयों से सुचनाओं का आदान-प्रदान, विचार-विमर्श कर सकते हैं । वीडिओ कॉन्फ्रेसिंग के माध्यम से हजारो किलोमीटर दूर कम्प्यूटर स्क्रीन पर बैठे दो व्यक्ती एक-दूसरे से

> *नया ज्ञान, नयी जानकारी, कौतुहल, जिज्ञासा जैसी बातें सायबर तंत्रज्ञान से अवगत होती रही है । सायबर कैफे के प्रति लोगों का बढ़ता आकर्षण पैदा हो रहा है । इंटरनेट के द्वारा किसी भी विषम की तुरंत जानकारी व्यक्ती ले सकता है । यह इंटरनेट हमें अनेक सुविधाएँ प्रदान करता है ।*

बातचीत कर सकते हैं । मोबाईल, सेटेलाईट सुचना सम्प्रेषण का एक लोकप्रिय माध्यम है । वर्तमान में इस प्रणाली में 'वैप' नामक तकनीकी का समायोजन करके अधिक सक्षम बना दिया है । इसके अतिरिक्त 'वर्ल्ड वाइड वेब', टेलनेट ई फॅक्स, मल्टी मीडिया, इनमारसैट पेजर इ. के माध्यम से मानव विभिन्न क्षेत्रों में लाभ उठा रहा है ।

जनकल्याण क्षेत्र में इंटरनेट महत्त्वपूर्ण भूमिका निभा रहा है । विकास कार्यक्रमों को यह आवश्यक है कि सरकार-जनता के माध्यम सरल सम्प्रेषण कार्यक्रमों का सुचित रुप से नियंत्रण और निर्देशन हो सके विश्व के अधिकांश देश इस सुविधा का लाभ उठा रहे हैं । भारत सरकार ने ग्रामीण विकास और उर्न्मूलन कार्यक्रमों का निरीक्षण के लिए १९८५ में कम्प्यूटरीत किया है । अंतरिक्ष में स्थापित उपग्रहों से प्राप्त आकडों का विश्लेषण कर मान्सुन, तूफान, वर्षा, चक्रवात, हिमपात की पूर्वसूचित करके नई दिशा प्राप्त हुई है । आज टेलिफोन नेटवर्क माध्यम

से करोडों किसान मीडिया से जुड रहे हैं । उसका लाभ उठा रहे है । जो इंटरनेट की उपयोगिता को सिध्द करता है ।

लोगों को अपनी व्यस्त दिनचर्या से समय निकालकर शहर के ट्राफिक डिपार्टमेंटल, स्टेट बँक, शेयर बाजार, वित्तीय संस्था में आने-जाने से इंटरनेट ने मुक्ती दिलाई है । यह सब इंटरनेट से संभव हुआ है । जिसे ई-कॉमर्सद्वारा लगभग ४५ अरब रुपयों का व्यापार हुआ है । इस सेवा में सुई से लेकर हेलिकॉप्टर तक लेन-देन की वेबसाइट उपलब्ध है । यह सेवा चौबीसौ घंटे उपलब्ध रहती है । ई-कॉमर्स की सफलता व्यापार में ग्राहक बढ़ाने उत्पादकता में वृध्दी आनेवाले समय में शायद वेबसाईट प्रमुख गुणों में, व्यापार में ३६५ दिनों के चौबीसी घंटे क्रय-विक्रय करना नई वस्तु सेवाका नाम देना, घटना, सरल गलतियों की आशंका कम, व्यापक चुनाव का अवसर, शादी जैसे कार्य भी सम्भव है ।

साईबर अपराध के अन्तर्गत गुप्त सुचनाएँ चुराना आम बात हो गई है । जिसे हम 'किंग' के नाम से जानते है । संदेश, पासवर्ड, क्रेडिट कार्ड, नम्बर प्राप्त करते है । नकल रोकना जपान सरकार के लिए एक चुनौती है । तकनीकी क्षेत्र में महारत हासिल करनेवाले अमेरिका को उस समय गहरा धक्का लगा, जब उसमें रक्षा-प्रतिरक्षा सम्बन्धित गोपनीय दस्तावेज की चोरी हो गई है ।

उपयुक्त विचारों से ऐसा लगता है, कि आधुनिक विश्व पर सायबर टेकनीक का प्रभाव बढता जाएगा । युं कहे की आधुनिक विश्व 'कागजविहिन' होगा । सभी कार्य कम्पूटर द्वारा होंगे ।

आजकल कर्मचारी इंटरव्ह्यू की प्रक्रिया भी कम्प्यूटरद्वारा हो रही है । मनुष्य की व्यापार तथा वाणिज्य की गतिविधियाँ सम्पादित हो रही है । विश्व के भूमण्डलीकरण में सूचना, टेकनीक महत्त्वपूर्ण भूमिका निभा रही है ।

❑ ❑ ❑ ❑

माँ तेरी याद आती है

कु.काजल दादासो गुरव
द्वितीय वर्ष, विज्ञान

मेरी माँ है ममता की मूरत,
मेरी माँ है ममता की मूरत,
इस भीड भरी दुनिया में एक अलग सी सूरत
एक अलग सी सूरत ।

माँ तुम हो मेरी हर जरूरत की जरूरत,
जिस मैं आज भी नहीं भूल पाती हूँ,
मैं तो थी अकेली,
असहाय और नन्हीं सी बच्ची,
जिसे मिली इस दुनिया में एक माँ तुम जैसी सच्ची ।

माँ आज भी तेरी याद आती है,
बहुत याद आती है । माँ वो तुम्हीं थी,
जिसने मुझे ऊँगली पकड कर चलना सिखाया,
माँ वो तुम्हीं थी, जिसने मुझे हर मुसीबत से बचाया ।

माँ तू मुझे बहुत याद आती है,
मैं तो थी बिलकुल नादान,
और जब सबकुछ नहीं था इतना आसान,
माँ तब भी तुमने दिखाई इतनी हिम्मत,

माँ तू ही मेरे लिए दुर्गा है,
तू ही मेरे लिए गोविंदा,
माँ तू कभी नहीं मरेगी,
क्योंकि, तू आज भी मेरे में जिन्दा है ।

वैचारिक

पर्यावरण प्रदूषण : एक गंभीर समस्या

अभिजीत अनिल शिंदे, द्वितीय वर्ष, कला

यों तो मनुष्य ने अपने विवेक बल से अपने जीवन को दिनों-दिन सुखमय और कल्याणमय बनाने के लिए विभिन्न प्रकार की उपलब्धियाँ अर्जित कर ली हैं । इस दिशा में वह आगे बढते हुए यह भूल हो गया कि उसने इन सुखद संसाधनों और स्वरुपों के कारण कुछ हानिप्रद यहाँ तक जीवन-घातक रुपों संसाधनों प्रतिरुपों को जन्म दे दिया है । इस प्रकार मनुष्य द्वारा लाये गये विज्ञान की देन ने प्रकृति का इतना शोषण और दोहन करना शुरू किया है कि, इसके प्रतिक्रिया स्वरुप पर्यावरण-प्रदूषण जैसी एक गंभीर समस्या उसके सामने खड़ी हो कर उसके विकास को धत्ता बतलाने लगी है ।

प्रदूषण के स्वरुप-

वातावरण में व्याप्त और फैलते हुए प्रदूषण के रुप एक नहीं अनेक हैं । अमेरिकी राष्ट्रीय विज्ञान अकादमी का मानना है कि, भूमि, जल और वायू के भौतिक, रासायनिक और जैविक गुणों से होने वाला कोई भी अवांछनीय परिवर्तन ही प्रदूषण है । यह प्रदूषण हमारे जीव-जंतू, उद्योग, संस्कृति और प्रकृति को बड़ी हानि पहुंचाता है । निरन्तर बढ़ती जनसंख्या और वस्तुओं को प्रयोग करने के पश्चात फैंक देने की प्रवृत्ति ने पर्यावरण-प्रदूषण को और भी अधिक विकरालता प्रदान की है । जिन पर प्रकाश डालना विषयानुकूल और प्रासंगिक होगी ।

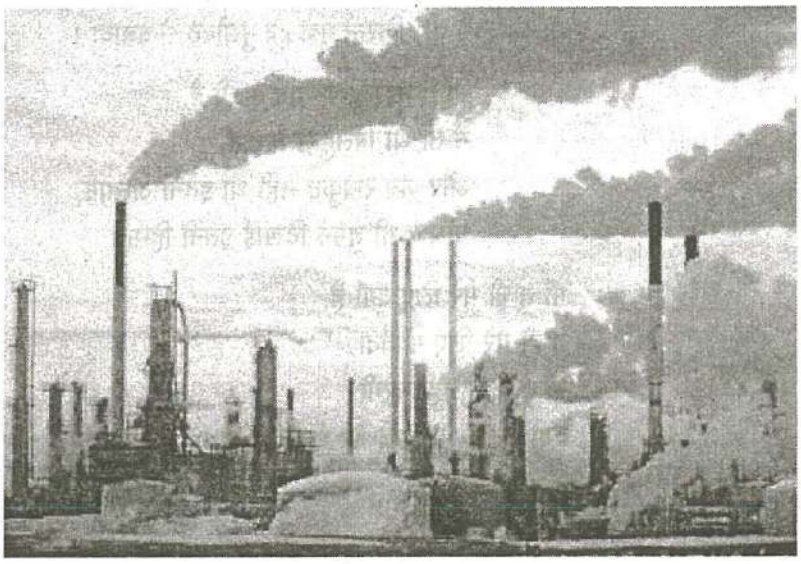

> *अमेरिकी राष्ट्रीय विज्ञान अकादमी का मानना है कि भूमि, जल और वायु के भौतिक, रासायनिक और जैविक गुणों से होनेवाला कोई भी अवांछनीय परिवर्तन प्रदूषण ही है । यह प्रदूषण हमारे जीव-जगत, उद्योग संस्कृति और प्रकृति को बड़ी हानि पहुँचाता है । आज भूमि-प्रदूषण, जल-प्रदूषण, वायु-प्रदूषण बडी मात्रा में फैला हुआ है ।*

भूमि-प्रदूषण-

भूमि प्रदूषण हमारे जीवन को सबसे पहले दुष्प्रभावित करनेवाला एक प्रमुख और शक्तिशाली प्रदूषण है । आज हमारे पर्यावरण में भूमि-प्रदूषण के मुख्य कारण हैं-बाँध और रासायनिक उर्वरकों का अधिक से अधिक मात्रा में प्रयोग । हम अब यह भलीभाँती जानने लगे हैं कि बाँध भूमि का अपक्षय करते हैं । यह भी हम जानते हैं कि उर्वरकों का प्रयोग अंततः भूमि के उपजाऊ तत्वों में कमी करता है । उर्वरकों का प्रयोग करते समय हम बिल्कूल यह भूल जाते हैं कि भूमि की उर्वरक शक्ति एक निश्चित और एक सीमा तक ही रहती है । फिर भी हम यह जानकर भी उर्वरकों की सहायता से भूमि की उर्वरा शक्ती और क्षमता का अधिकाधिक दोहन करते ही रहते हैं ।

जल-प्रदूषण-

विज्ञान को हाथों में लेकर आज मनुष्य ने अद्भूत

और बेजोड शक्तिपूर्ण उद्योग-धन्धों को शुरु कर दिया हैं । अंधाधुंध मशीनीकरण इसका ही परिणाम हैं । इससे प्रदूषण नामक कुपरिणाम सामने आने लगा है । मीलों, फैक्टरियों और दूसरे उद्योगों-धन्धों से निकलने वाला कचरा नालों और नालियों से बह-बहकर नदियों और जलाशयों के जल को प्रदूषित करने में जरा भी नहीं ठहरता । यही कारण है कि गंगा-यमुना जैसी विशाल नदियाँ दिनों-दिन प्रदूषण की चपेट में आने के कारण अपनी पवित्रता व शुध्दता को बरकरार रखने में असमर्थ हो रही हैं । जल-प्रदूषण को बढाने में रासायनिक उर्वरकों के प्रयोग कम नहीं है । यह हम भलीभाँती जानते हैं कि जल-प्रदूषण के कारण प्रदूषित जल-पान से लगभग ७० प्रतिशत बीमारियाँ उत्पन्न होती हैं । इनमें से अधिकांश बीमारियाँ तो बिल्कुल ही साध्य होती हैं ।

वायु-प्रदूषण-

सच्चाई यह है कि वायु-प्रदूषण सबसे बड़ा और कुप्रभावशाली प्रदूषण । इसका प्रभाव सबसे पहले और सबसे अधिक समय तक पडता हैं । भूमि-प्रदूषण और जल-प्रदूषण दोनों ही वायु में निरन्तर फैलते रहते हैं । फलत: शुध्द और ताजा वायु का मिलना असंभव नहीं, तो कठिन अवश्य हो जाता है ।

वायु-प्रदूषण का एक कारण जनसंख्या का अत्यन्त तेजी से बढना भी है । एक अनुसंधान के अनुसार लगभग कार्बनडाइऑक्साइड पाँच अरब टन प्रतिवर्ष दर से बढ रही हैं । मनुष्य के साथ पशु-पक्षी और अन्य प्राणी भी वायु-प्रदूषण के कारण शुध्द वायु के लिए छटपटा रही हैं । वैज्ञानिकों की यह खोज है कि वायु-प्रदूषण से समुद्र तटीय-क्षेत्र दुष्प्रभावित होने लगे हैं । अंटार्कटिका जैसे शान्त क्षेत्र भी अब तूफानों की गिरफ्त में आ गया है । सी.एफ.सी.गैर का बढना जारी है । इसके ही दुष्प्रभाव से आज ओजोन की परत पतली होती जा रही है । इसके कारण पराबैंगनी किरणें सीधे धरती पर आती हैं, जो अन्तत: कैंसर आदि भयानक बीमारियों का कारण बनती जा रही हैं ।

वायु-प्रदूषण का मुख्य कारण औद्योगिक इकाइयां है, वहीं परमाणु ऊर्जा पर आधारित बिजलीघर और कारखाने भी हैं । इनसे वायु मंडल में रेडियोधर्मी लहरे दुष्प्रभावित होती है । इनसे बाहर निकलने वाली गैसे वायुमंडल को प्रदूषित करती रहते हैं । इसके साथ-साथ वायु-प्रदूषण का भयानक चाप तो परमाणु-परीक्षण-विस्फोट, परमाणु-शक्ति-संचालित अंतरिक्ष अभियान भी प्रमुख कारण हैं । इनसे वायुमंडल अब अधिक प्रदूषित होकर आन्दोलित होने लगा हैं ।

प्रदूषण रोकने के उपाय-

प्रदूषण के विकराल कालमुखी दुष्प्रभाव को रोकने के लिए यह नितान्त आवश्यक है कि प्रदूषण के कारणों का गलाघोंट कर दिया जाए । दूसरे शब्दों में भूमि-प्रदूषण की रोक के लिए यह आवश्यक हैं कि बाँधो के लगातार निर्माण, बेशुमार वन-कटाव और रासायनिक उर्वरकों की सीमित और अपेक्षित प्रयोग हो । जल-प्रदूषण की रोक-थाम के लिए यह आवश्यक हैं कि उद्योग के प्रदूषित जल को स्वच्छ जल से बचायें । वायु-प्रदूषण की रोक तभी संभव हैं, जब उद्योग-धन्धों की दूषित वायु को वायुमंडल में फैलने न दें । इसके लिए उद्योगों की चिमनियों पर उपयुक्त फिल्टरों को लगाना चाहिए । इसके अतिरिक्त परमाणु-ऊर्जा से उत्पन्न होने वाले वायु-प्रदूषण की रोक के लिए अंतराष्ट्रीय ऊर्जा-संघ के नियमों का सख्ती से पालन किया जाए । पर्यावरण-प्रदूषण की रोक तो जनसंख्य वृध्दि पर अंकुश लगा कर ही की जा सकती हैं ।

उपसंहार-

प्रदूषण हमारे लिए प्राण-घातक है । यह सृष्टि और प्रकृति के प्रति सरासर अन्याय और दुस्साहस है इसलिए अगर इसके प्रति हम समय रहते हुए कोई गंभीर नहीं उठाते हैं, यो ती यह कुछ समय बाद हमारे वश में नहीं रहेगा । फिर हमारे कठिन से कठिन प्रयासों को यह ठेंगा दिखाते हुए हमारी जीवन-लीला को देखते-देखते ही समाप्त कर देगा ।

❑ ❑ ❑ ❑

ममता भरी माँ !!!

हवाओं का झरना, भगवान का दुसरा नाम ।
प्रेम का मीठा स्वर, बच्चों के मन का पक्का घर ।
कौन होता है ऐसा, जो करीब होता है दिल के हरदम ।
हाँ जी, बिलकुल सही समझे, वो होती है ममता भरी माँ !
माँ मतलब माँ कौन होती है ?
दुध पर आने वाली मुलायम मलाई होती है ।
प्रेम से भरी एक देवता होती है ।
माँ मतलब माँ कौन होती है ?
बच्चों पर प्यार की वर्षा करनेवाली बरसात होती है ।
हर मुसीबतों से बचानेवाली एक रक्षक होती है ।
माँ मतलब माँ कौन होती है ?
बच्चे गलती करे तो थोडे समय तक,
दुर्गा होनेवाली अरे, माँ ही होती है ।
संस्कारों की हमें खान बनाने वाली,
वो एक माँ ही होती है ।
माँ मतलब माँ कौन होती है ?
अपने गर्भ में सँभालकर रखनेवाली, माँ ही होती है,
हमारे श्वास श्वास का खयाल रखने वाली,
माँ ही होती है ।
माँ मतलब माँ कौन होती है ?
खुद को दूसरा जन्म देने वाली,
और हमें स्वर्ग जैसी पृथ्वी में लानेवाली,
भगवान का एक अनमोल रत्न होती है....
एक अनमोल रत्न होती है ।
माँ मतलब माँ कौन होती है ?
अगर पापा किसी कारण परेशान हो,
तो उनकी भी कुछ समय के लिये,
माँ बन जाती है ।
ऐसी ही सब की ममता भरी माँ होती है ।
जो हर गम खुद लेकर
बच्चो में, परिवार में सिर्फ खुशिया बिखेरती है....
....सिर्फ खुशिया ही बिखेरती है !!!

कु. धनश्री मनोज बामणे
प्रथम वर्ष, कला

चिंतन

जिंदगी में जो हम चाहते हैं,
वो आसानी से नहीं मिलता
लेकिन जिंदगी का सच ये भी है कि,
हम वहीं चाहते हैं ।
जो आसानी से नहीं होता....???

किमत उस 'ताले' की नहीं होती
जो हर चाबी से खुले,
किमत तो उस 'चाबी' की होती है,
जिसस हर ताला खुले

इन्सान असफल तब नहीं होता,
जब वो हार जाता है
असफल तब होता है,
जब वो यह सोचले की,
अब वो जीत नहीं सकता ।।

काम-काम करते, ऐसा काम किया की,
कभी मरेगा ही नहीं ।
और एक दिन ऐसे मरा की,
कभी जिया ही नहीं ।।

कु. धनश्री चंद्रकांत माळी
प्रथम वर्ष, विज्ञान

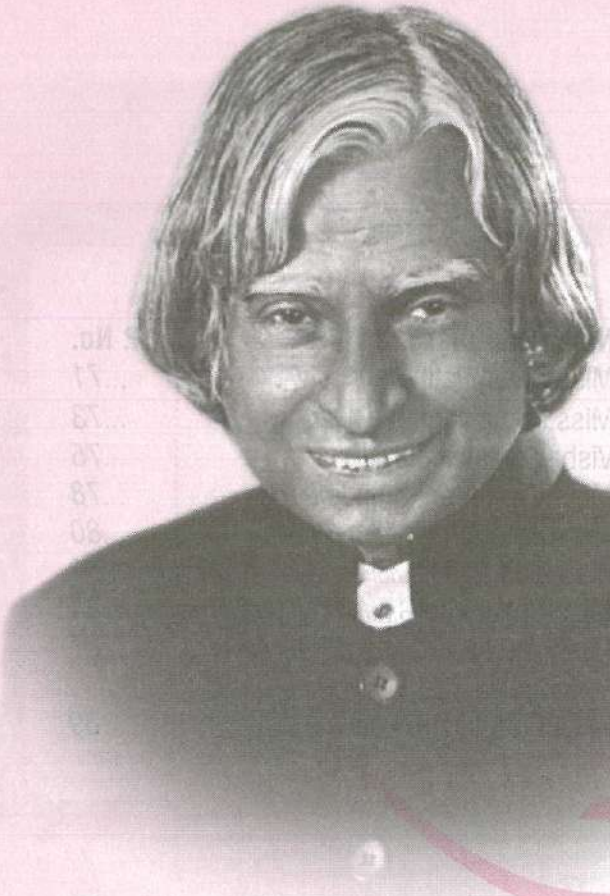

Look at the sky.
We are not alone.
The whole universe is friendly
to us and conspires only to
give the best to those who
dream and work

- APJ Abdul Kalam

सद्गुरू
सन २०१६-२०१७

बिंब
English Section

- **Section Editor**
  Prof.Suhas Godse
  Prof.Sushen Kamble

INDEX

Prose

No.	Type	Tittle	Name and Class	P. No.
1.	Informative	Dream, Believe andAct	Miss.Shital Patil *B.A.III*	...71
2.	Travalogue	Visit to Wonderful City - Mumbai	Miss.Pooja Jagtap *B.A.III*	...73
3.	Informative	Eye Phone	Vishal Yadav *B.C.S. III*	...75
4.	Interview	An Interview a Policeman	Miss.Varsharani Shinde *B.A.III*	...78
5.	Informative	Cyber Crime	Miss.Shraddha Patil *B.com III*	...80
6.	Informative	Demonetization	Mahimud Patel *B.com II*	...82
7.	Thoughtful	Young Generation and Parents	Miss.Shital Patil *B.A.III*	...84
8.	Informative	Social Engineering Hackers & Social Networks	Miss.Varsha Khandagale *B.com III*	...87
9.	Character Sketch	The First Woman President of India Pratibha Patil	Miss.Bhagyashri Patil *B.C.S. II*	...89

सद्गुरू
सन २०१६-२०१७

Poem

No.	Tittle	Name	P.No.
1.	Love	Shraddha Janugade *B.C.S. I*	...72
2.	My India	Varsha Khandagle *B.com III*	...74
3.	Life	Komal Dubal *B.Sc.I*	...74
4.	*Someday*	Shraddha Janugade *B.C.S. I*	...77
5.	The Winner	Ravijant Patil *B.Sc.II*	...81
6.	If You Want to	Aniket Thorat *B.Sc.II*	..83
7.	Student History	Gaurav Patil *B.Sc.I*	...86
8.	A True Friend	Shraddha Janugade *B.C.A. I*	...86
9.	Wonderful Teacher	*Neha Bhosale B.A.III*	..90

सद्गुरू
बिंब
English Section

Informative

Dream, Believe and Act

Shital Patil, B.A.-III

We see a dream of heavenly world that dream drives us towards the life struggle even in the time of crises. We continue our fight because we have our dreams with us. Naturally the topic of my presentation is "DREAM, BELIEVE AND ACT.

So, What is the Dream ? and what is the importance of dream ? Dream means something that you have wanted very much to do, be or have for a long time. Having a dream gives you a direction. It helps you make better choices because you don't want to mess up your chances for success. Dreams help you to do better in your career because you can do struggle to get to where you want to go.

Every one of us dreams, especially when we are young. Unfortunately a lot of us lose sight of our dreams and fall into the rat race of life.

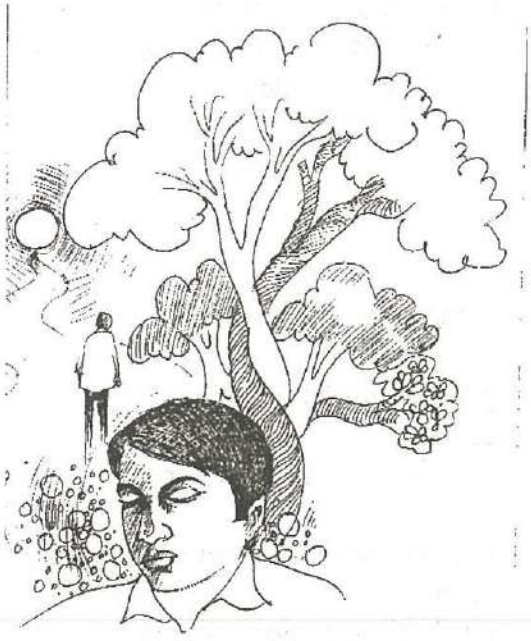

Dream it and believe it. We have to have faith in ourselves. Without believing ourselves we will never mount up enough courage to even go for our dreams. Not believing in yourself will restrict you from having the confidence or moral in order to even try. Remind yourself in times of adversity and as often as possible that you are destined to do great things on this earth and that the only person who can stop you from success is yourself.

> *The dream dies unless you believe in it. Once you dream it and believe it, you must take immediate massive action. Dream it, believe it see it come alive with colour, sound and action. See yourself in the images, enjoying the success of your dream.*

Achieve it, after you dream it and believe in yourself enough. You will achieve it. Achieving success is a combination of keeping a strong, confident, humble, diligent and courageous head on your shoulders.

Remember the 1st time you straddled a bicycle. Were you a bit nervous, excited and encouraged ? If you thought that you would not be able to ride the bike, you had a much more difficult time learning to ride.

If you thought that you could ride, you persisted with a knowing that success was close at hand. Because your thoughts were positive, the learning process was easier. It is the thinking that makes (success) so much easier and faster.

Ask most successful personalities about their success for and you will note a recurring theme. They all offer the following advice on creating success.

1) Vision - See clearly in detail what you intend to create before it exists.

2) Timing - Know when the time is right to develop a new idea.

3) Action - Take immediate and massive action.

Bill Gates started Microsoft with a dream. He was asked on Larry King live that how he become one of the richest man in America. Bill replied, "I saw the potential in the computer industry. You might say he visualized the potential. He had a dream of what made the computer industry could become. Larry asked then-"Bill, other people also saw the potential of the computer industry. Then what made the difference for you ? Bill replied, "Larry I not only saw the potential; I took immediate and massive action.

Martin Luther King gave the speech at the Mason temple in memphis on the evening of 3rd April 1968. He says in his speech "I have seen the promised land. I may not get there with you but I want you to know tonight, that we as a people will get to the promised land and I'm not fearing any man. Mine eyes have seen the glory of the coming of the lord.

Dr.Abdul Kalam had also said that Dream, Dream, Dream; Dreams transforms into thoughts and thought results in action.

The dream dies unless you believe in it. Once you dream it and believe it. You must take immediate massive action. Dream it, believe it see it come alive with colour, sound and action. See yourself in the images. See yourself enjoying the success of your dream. Create a success plan with complete details of what will happen, when it will happen and how it will happen. Take immediate and massive action. If you really believe in your dream and believe it can become a reality. Put it on paper as a success plan and start implementing. Because to achieve something, we must not only act but also dream, not only plan but also believe.

See always the dreams with determination of their fulfillment and believe that your dreams are pure, honest and practicable.

❑ ❑ ❑ ❑

Love

Shraddha Janugade
B.C.A.I

I love flowers,
They show me how to smile.
I love birds,
They teach me how to sing.
I love books.
They reveal to me new things.
I love teachers,
They teach me to respect knowledge.
I love my parents
They teach me to obey others.

Travelogue

Visit to Wonderful City Mumbai

Pooja Prakash Jagtap, B.A.-III

I just finished my first semester exam. I was very much tired and need a change in my routine life. So I decided to visit Mumbai. It is said that Mumbai is very wonderful city which was known as Bombay also. It is very very big and densely populated city very much known as commercial capital of India. It is a cosmopolitan city accomomdating different people from different region and religion. I also had a dream to visit this wonder city.

In the month of November I took a bus from Karad. I purposefully decided to travel early in the morning. The journey was excited as the bus travelled through tunnels and ghats. Just the rainy season was over, so there was greenary every where and the atmosphere was pleasant. I travelled near about 8 hrs. and at last reached the destination. I was excited to see the wonder city which people say never sleeps. Fortunately my relatives were there in Mumbai so there was no problem of stay. I stayed there in the house of my relative located on the 13th floor of high rising building with a very wonderful view of the city. I decided to stay in Mumbai for 3 days.

> *This Natural bay is 'C' shaped 6 lane road along the coast. At night time it looks like a wick lace as the steel lights appears as the string of pearls.*

The very first day we went to South Mumbai. We travelled on the beautiful and modern Worli sea link. Our car moved on the smooth straight roads, giving us a beautiful view of sea to either side of us. Once across the sea link, we were at Marine drive, 3.4 kilometer long street with trees on each side in South Mumbai. This natural bay is a 'c' shaped six lane road along the coast. At night time it looks like the necklace as the street lights resemble the string of pearls. Here we remained till evening and had different types of snakes.

Afterwards we went to Gateway of India, which was built during the British rule. Here the viceroys and governors used to land upon their arrival in India. This is again the place from where Kasab and other entered in India and killed number of innocent people inhumanly. The pleasant atmosphere and beautiful scenery here made our day pleasant, we also visited the hotel 'Taj' one of the best Hotels in India.

Next day we visited a theme based adventure park Imagica, it is located 2-3 hrs away from Mumbai at Mumbai-Pune express way. In the park we had a lot of fun with various eateries throughtout the park. We enjoyed continental food. We enjoyed the water rides which was the best of all rides.

Next day we visited the most famous place in Mumbai-Juhu Beach. This is the place where most of the Bollywood celebrities had their homes. We enjoyed at the beach for some hours and had various streetfood like bhelpuri, panipuri etc. Then we visited the local market in Bandra. Where I purchased some artificial jewellary for my mother and sister.

At last we visited the Mount Mary Church and wandered a long walkway along the sea in Bandra. On the road we saw six statues famous Bollywood actors. The place was beautiful and peaceful, but we have to leave. We returned back to home. Next morning my return journey begins. It was very difficult for me to come back, but I had no other alternative except to come back. Throughout the return journey. I was thinking that what people say about this wonderful city is true.

❑ ❑ ❑ ❑

My India

Kashmir for looking
Madras for working

Kerala for dance
Mysore for romance

Ahemadabad for mills
Nagaland for hills

Gulmarg for beauty
Delhi for majesty

Bengal for writing
Punjab for fighting

Bihar for mines
Himachal for pines

Gujarat for wealth
M.P. for health

U.P. for readers
and finally
Maharashtra for leaders

Varsha Laxman Khandagale
B.Com.(IT).III

Life

Life is an opportunity, benefit from it
Life is a beauty, admire it
Life is a dream, realize it
Life is a challenge, meet it
Life is a duty, complete it
Life is a game, play it
Life is a promise, fulfill it
Life is a sorrow, overcome it
Life is a song, sing it
Life is a struggle, accept it
Life is a tragedy, confront it
Life is an adventure, dare it
Life is a luck, make it
Life is too precious, do not destroy it
Life is a life, fight for it

Komal Dattatray Dubal
B.Sc.I

Informative

Eye Phone

Vishal Bajirao Yadav, B.C.S.-III

Abstract :-

As smartphones evolve researchers are studying new techniques to ease the human-mobile interaction. We propose Eyephone, a novel "hand-free" interfacing system capable of driving mobile applications/functions using only the user's eye movements and actions. (e.g. wink)

Eyephone tracks the user's eye movements across the phone's display using the camera mounted on the front of the phone; more specifically, machine learning algorithms are used to :

i) Track the eye and infer its position on the mobile phone display as a user views a particular application and

ii) Detect eye blinks that emulate mouse click to activate the target application under view.

We present a prototype implementation of Eyephone on Nokia N810, which is capable of tracking the position of the eye on the display, mapping these positions to an application that is activated by wink. At no time does the user have to physically touch the phone display.

> *The Eyephone is an emerging technology which detects eye movement and performs the action on a smart phone or even in a car. It can help to make things easy for drivers as well as for persons who havr some disabilites.*

Human-Computers interaction (HCI) researchers and phone vendors are continuously searching for new approaches to reduce the efforts users exserts when accessing applications on limited form factors devices such as mobile phones. The most significant innovation of the past few years is adoption of touchscreen technology introduced with apple iphone and recently followed by all other vendors such as Nokia and HTC. The touchscreen has changed the way to perform actions using movement of one or more fingers on the display (e.g. pinching a photo to zoom in and out, or panning move a map)

Human-Phone Interaction :-

Human-Phone interaction represents an expression of the field of HCI since HPI presents new challenges that need to be addressed specifically driven by issues of mobility, the form factor of the phone and its resource limitations (e.g. energy and computation). More specifically, the distinguishing factors of the mobile phone environment are mobility and lack of sophisticated hardware support i.e. specialized headsets, overhead cameras and dedicated sensors that are often required to realize HCI applications.

A mobile phone subject to uncontrolled movement i.e. people interact with their mobile phones while stationary, on the move, etc. It is almost impossible to predict how and where people are going to use their mobile phones. A HPI application should be able to operate reliably in any encountered condition.

Eye captures using Nokia N810 front camera running the Eyephone system. What is challanging is being able to distinguish between the gestures itself and any other action the person might be performing. For example, if a person is running or if a user tosses their phone down on the sofa, a sudden shake of the phone could produce signature that could be easily confused. In response, erroneous actions could be triggered on the phone. Similarly, if phone's camera is used to infer a user action, it becomes important to make the inference algorithm operating system on the video captured by the camera robust against lighting conditions which can vary from place to place. In addition, video frames blur due to the phone movement.

Because developers of HPI Application cannot assume any optional operating conditions before detecting gestures in this example (e.g. requiring a user to stop walking or running before initiating a phone call by a shaking movement.) then the effects of mobility must be taken into account in order for the HPI application to be reliable and scalable. Hardware challenges. As opposed to HCI applications, any HPI implementation should not rely on any external hardware. Asking people to carry or wear additional hardware in order to use their phone might be reduce the penetration of the technology.

Moreover state-of-the art HCI hardware, such as glass mounted cameras or dedicated helmets or not yet small enough to be conformably worn for long periods of time by people. Any HPI application should rely as much as possible on just the phone's onboard sensors. Although modern smartphones are becoming more computationally capable, they are still limited when running complex machine learning algorithms. HPI solutions should adopt lightweight machine learning techniques to run properly and energy efficient on mobile phones.

Eyephone Design :-

One question we address in this paper is how useful a cheap, ubiquitos sensor, such as the camera, in building HPI applications. We develop eye tracking and blink detection mechanisms based algorithms originally designed for desktop machines using USB cameras. We show the limitations on the off-the-shelf HCI technique when used to realize a HPI application on a resource limited mobile device such as Nokia N810.

The Eyephone Algorithmic design breaks down into following pipeline phases :

1) An eye detection phase;

2) An open eye template creation phase;

3) An eye tracking phase;

4) A blink detection phase;

Eye Counters :-

While the original algorithm identifies the eye pair with almost no error when running on a desktop computer with a fixed camera, we obtain errors when algorithm is implemented on the phone due to the quality of the N810 camera captured and compared to one on the desktop.

Eyephone on Nokia N810 :-

The smaller dots are erroneouly interpreted as eye counters. The unavoidable movement of the phone while in a person's hand. Based on these experimental observations we modify the original algorithm by :

i) Reducing the image resolution which according to the authors reduce the eye detection error rate.

ii) Adding two more criteria to the original heuristics that filter out the false eye counters. In particular, we filter out all the counters for which their width and height in pixels are such that widthmin ≤ width ≤ widthmax and heightmin ≤ height ≤ heightmax.

The widthmin, widthmax, heightmax, heightmin thresholds, which identify the possible sizes for a true eye counter, are determined under various experimental conditions (e.g. bright, dark, moving, not moving) and with different people. This design approach boots the eye tracking accuracy considerably.

APPLICATIONS :-

Eye Menu :-

An example of an Eyephone application is Eye Menu. Eye Menu is a way to shortcut the access to some of the phone's functions. The set of applications in the menu can be customized by the user. The idea is as following :

The position of person's eye is mapped to one of the nine buttons. A button is highlighted when Eyephone detects the eye in the position mapped to the button. If user blinks his eye the application associated with the button is launched. Driving the mobile phone user interface with the eyes can be used as a way to facilitate the interaction with mobile phones or in support of people with disabilities.

❑ ❑ ❑ ❑

Someday

Shraddha Janugade
B.C.A.I

Someday you will need me
like I needed you.
Someday you will miss me.
like I missed you.
Someday you will cry for me
like I cried for you.
Someday you will love me
But I didn't love you.

Interview

An Interview with a Policeman

Varsharani Suresh Shinde, B.A.-III

Student - Good morning, sir. I am Varsha Shinde. Final year student of S.G.M. College, Karad. I want to know something about the life of a policeman. Would you like to spare some time for me ?

Policeman - Yes, why not.

Student - What is your name sir ?

Policeman - I am Amol S.Chavan. I have completed B.A. from Karad.

Student - Sir, I think you are an Arts graduate. It was possible to get another job, then what makes you to join police force ?

Policeman - You know today's situation. It is not easy to get any job. In fact after graduation, I was in search of a job; but was unlucky to get one. In the meantime I saw an advertisement of police recruitment and decided to join the police force.

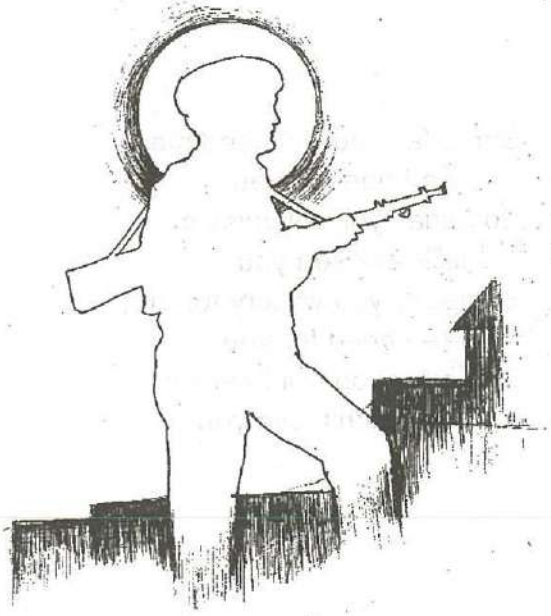

Student - What do you think about today ? I mean what are the problems today that the police department is facing.

Policeman - Law and order is not strictly followed. Criminals are protected. In critical situation the department is not excused. Criminals are arrested by police but in the court they are released on bail. This is not fair. In fact it hurts police.

Student - When did you join the police force ? What was your position initially ?

Policeman - I joined the police force in 1995 as a constable.

Student - Means during last 21 years you served in different police stations.

Policeman - Yes, near about 7 police stations in Satara Dist.

Student - Sir, let me know where you were satisfied, I mean comfortable.

Policeman - My dear child, it is a police station, and the atmosphere in any police station is the same.

Student - Sir, can you tell me about your schedule ?

Policeman - There is no proper schedule like the other jobs. Every now and then we have to be alert. It is not possible to know what and when a mishap will take place.

Student - Would you like to share any memorable incident as a policeman ?

Policeman - In fact there are number of such incidents but I still remember that incident when I was in Satara to attend the C.M. for an inaugural function. From morning to evening we were on duty. I was performing my duties in front of Bus-Station, a crowded road. Suddenly I heard a voice. Some people and one of our policeman was beating two teenagers. They want to meet us but they were prohibited. But any how they managed to come to us but were caught sight. When enquired I come to know that they had brought some eatables and wanted to give us. That I will never forget society respects us.

Student - What do you think about today ? I mean what are the problems today that police department is facing ?

Policeman - Law and order is not strictly followed. Criminals are protected. In critical situation the department is not excused. Criminals are arrested by police but in the court they are released on bail. This is not fair. In fact it hurts police.

Student - As a police what social services do you offer to society ?

Policeman - In fact it is not necessary to mention because such things are not informed to the people. But as you asked, I want to tell you when I was in Lonand police station. I arrested 2 teenagers. I tried to convince them and provided money for their education. Now they are settled and are earning their livelihood honestly.

Student - Now is it possible to shoulder the family responsibilities ?

Policeman - Despite my busy schedule when I got time I spend it with my family. In fact my family co-operated me.

Student - What message would you like to give to the younger generation ?

Policeman - Follow the right path. Respect the elders and women. Remain away from all evil things.

❑ ❑ ❑ ❑

Informative

Cyber Crime

Shraddha Sanjay Patil, B.Com. (IT)-III

Cyber Crime is usually restricted to describing criminal activity in which the computer or network is an essential part of the crime. This term is also used to include traditional crimes in which computers or networks are used to enable the illicit activity.

Examples of cyber-crime which the computer or network is a tool of the criminal activity include, spamming and criminal copy right crimes, particularly those facilitated through peer-to-peer networks :

Examples of cybercrime in which the computer or network is a target of criminal activity include unauthorized access (i.e., defeating access controls)~mail.cious code and denial-of service attacks.

Examples of cybercrime in which the computer or network is a place of criminal activity include theft of service (in particular, telecom fraud) and certain financial frauds.

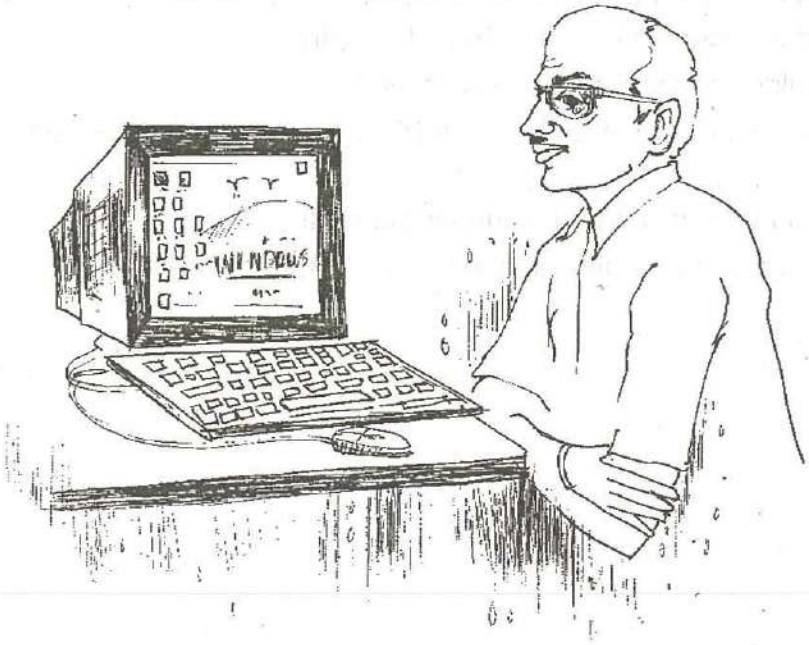

> *Cybercrime is simply as criminal activity involving the information technology infrastructure including illegal access, illegal interception, data interferance, systems interference, misuse of devices and forgery*

Finally, examples of traditional crimes facilitated through the use of computers or networks include Nigerian 419 or other gullibility or social engineering frauds (e.g. hacking "phishing", identify theft, child pornography; online gambling, etc :). Cyberstalleing is an example of a traditional crime-harassment-that has taken a new form when facilitated through computer networks.

Cyber-crime is simply as criminal activity involving the information technology infrastructure including illegal access (unauthorized access); illegal interception (by technical

means of non-public transmissions of computer data to, from or within a computer system); data interference (unauthorized damaging, deletion, detenoratio : ~ altertion or suppression of computer data), systems interference (interferring with the functioning of a computer system by inputing, transmitting, damaging, deleting; deteriorating, altering or suppressing computer data), misuse of devices; forgery (ID theft7 and electronic fraud:)

One of the recent researches showed that a new cyber-crime is being registered every 10 seconds in Britain. During 2006 the computer crooks were able to strike 3.24 million times : some crimes performed online even surpassed their equivalents in real world. In addition, experts believe that about 90% of cybercrimes stay unreported.

According to study performed by Shirley Mc Guire, a specialist in Psychology of the University of San Francisco; the majority of teenagers who hack and invade computer systems are doing it for fun rather than with the aim of causing harm. Shirley McGuire mentioned that quite often parents cannot understand the motivation of the teenage hackers : She performed an anonymous experiment, questioning more than 4,800 students in the area of San Diego. Her results were presented at the American Psychological Association conference :

38% of teenagers were involved in software privacy;

18% of all youngsters confessed of entering and using the information stored on other, personal computer or website;

13% of all the participants mentioned they performed changes in computer systems or computer iiles.

The study revealed that only 1 out of 10 hackers were interested in causing certain harm or earn money. Most teenagers performed illegal computer actions of curiosity to experience excitement : Many cyber police is getting more complaints about orkut these days as many fake profiles being created and thus leads to crime.

❑ ❑

The Winner

Ravikant Chandrakant Patil
B.Sc.II

The winner is always a part of an answer.
The looser is always a part of a problem.

The winner always has a plan.
The looser always has an excuse.
The winner says let me do it for you.
The looser says that is not my job.

The winner sees an answer in any problem.
The looser sees a problem in every answer.
The winner sees green near every sundrop.
The looser sees a sundrop near every green.

The winner says,
It may be difficult but it's possible.
The looser says,
It may be possible but it's difficult.

Informative

Demonetization of Currency and Effect on Economy

Mahimud Allauddin Patel, B.Com.(IT)-II

Demonetization, whenever or wherever it is done, brings about an unsetting impact on the daily life of nation. I would like to make basic difference between withdrawal and 'Demonetization of currency.', though the words may appear to mean similar. In this case it is life and business as usual the paper simply gets changed over a prescribed period of time. It has to be an abrupt stopping of currency and remonetising with new issued legal tender. In India, at the stroke of midnight on 8th Nov, 2016, took the first sure-footed step towards independence from Black-money and Terrorism. The Prime minister of India, Mr.Narendra Modi in his address to nation announced the withdrawal of ₹500 and ₹1000 legal tender.

Objectives of the Study :-

1) To know about current financial condition of our economy.
2) To analyse the statistical data of the assessment year and the previous year.
3) The effect of demonetization on economy.

> *We reached the conclusion that the decision of demonetization of money is as good as bad. Decision of demonetization of currency is good for long time of the economy but the current impact is a little bad.*

Definition :-

"Demonetization is the act of stripping a currency unit of its status as legal tender. Demonetization is necessary whenever there is a change of national currency. The old unit of currency must be retired and replaced with a new currency unit."

Impact :-

After month of the announcement of India's demonetization, initiative long lines of people looking to exchange notes still spew out of banks, some sectors of the

economy continue struggling with the lack of readily available cash, grass roots business are still being revolutionized with electronic payment capabilities and masses of people continue transitioning towards new ways of paying for basic goods and services. In certain parts of the country there used to be always an official amount and an unofficial amount for property. Nagina explained, "Now with this so-called black-money going out of the window people are expecting that the price of real estate is going to fall, which going to make it more affordable for honest tax paying people.

It Impacts upon following :-

1) International Trade
2) Bank Rates
3) Cashless Transaction
4) Economy

We study the effects on economy. Demonetization effect the economy through the liquidity side. Its effect will be one-such, nearly 86% of currency value in circulation was withdrawal without replacing bulk of it. Withdrawal of 500 and 1000 notes created huge gap in the currency composition as after ₹100 and ₹2000 is the only denomination. Effectively this will make ₹2000 less useful as a transaction currency though it can be store value denomination. It creates a situation where lack of currencies jams consumption, investment, production, employment etc. Following are the main impacts.

1) Welfare of currency using people are affected.
2) Consumption will be hit.
3) Loss of growth momentum.
4) Impact on bank deposit rate.
5) Impact on black money.
6) Impact on counter feit currency.

Conclusion :-

We conclude that the decision of demonatisation of money is as good as bad. Decision of demonetization of currency is good for long time of the economy but the current impact is a little bad. There is shortage of cash in our country. Its badly affected to poor people in the country.

Suggestion :-

Govt. of India has provided more cash to the banks. So the shortages may comes to end and transaction may complete fluently. India has taking a good step towards the black money and terrorism. Indian govt., has to provide more facility to cashless transaction.

❑ ❑ ❑ ❑

If You Want To....

If you want to kill, kill bad habits.
If you want to conquer, conquer selfishness
If you want to eat, eat wrath.
If you want to give, forgive and forget.
If you want to leave, leave sins.
If you want to speak, speak sweetly....

Aniket Rajendra Thorat
B.Sc.I

Story

Young Generation and Parents

■
Shital Patil, B.A.-III

As usual at 12.30 p.m. after the periods were over, at the bus stop I and my friends were waiting for the bus. Beside us there was an old couple of about 60 to 70 years old along with a young man and a beautiful woman. Perhaps the young couple was their son and daughter-in-law. The young man told them to remain there and he and Sunita (Sunita-name of the beautiful woman/daughter-in-law) will go to bring them the necessary thing and they went.

The old couple remained there for a long time, but their son and daughter-in-law didn't come back. They were worried. The old man asked me, 'My son what time is it now ?' I told them, 'Now, it's 2 O' clock.' I asked the old man, 'What happens uncle ? Why are you so worried ?' The old man replied, "my son and daughter-in-law had gone to bring something from the shop. But yet they didn't come back. We are waiting for them." "Don't worry uncle, they will come. Please, sit down here. Where are you from ? Where are you going ?" I asked them. "We are from a small village near Karad. We are going to attend the marriage ceremony of our relatives in Satara. Then, we are going to Mumbai with my son", the uncle replied. 'Mumbai !', Yes, my child, Mumbai. My son and daughter-in-law both are doctors and settled in Mumbai. They always request us to come and live with them. They say that we have taken a lot of efforts and hard work for them. It is now their time to serve them. 'But how could we go leaving all behind as it is ? How is it possible for us to adjust with the city life ? But finally we decided to go and remain there at least for some days.'

> *Arunlal and his wife were very sad. Their son and daughter-in-law decided to sell out the property in the village and will settle permanantly in America. But Arunlal was not ready for this. He was very much attached with the village.*

I was very much pleased. But suddenly I remembered the incident

told to me by my uncle. He had a friend whose son was well educated and was working in U.S.A. He was officer there. He married an American girl and settled there. Arunlal was the name of my uncle's friend. Arunlal and his wife were waiting for their son's arrival. But they only received his letters. Through letters he was informing them about him and his family. Poor father ! what he can do and one day a letter arrived informing his arrival to the village. Arunlal and his wife were very happy.

At last their son returned. He told all the villagers about the arrival of his son and American daughter-in-law. The villagers were also happy and were eager to meet Arunlal's daughter-in-law as she was a foreigner.

All the villagers felt proud of Arunlal's son as he was well educated and was working as an officer in America. Now he returned with his American wife. Now the atmosphere in Arunlal's house was joyous. Arunlal's wife prepared everything that her son likes. But this joyous atmosphere did not remain for long time. Now, there was sadness. Arunlal and his wife were worried. Their son and daughter-in-law declared their intention. They wanted to sell out the total property in the village and permenantly settle in America. They did not like the proposal. They did not want to leave the village. They were very much attached to this village. People of the village requested them not to leave the village. In fact, Arunlal also did not want to leave, but for the sake of his son he and his wife were finally ready to go to America with their son.

Arunlal's son sold the property and deposited the money on his account. At last all of them left the village and went to Mumbai. They reached the airport where Arunlal's son told his parents to remain there, they will come back with reservation. Arunlal, the poor old man and his wife were waiting for their son and daughter-in-law, but they didn't come back. They wandered here and there with the intention that they will meet their son and daughter-in-law. They asked the people about them, but people laughed at them. Now, they were frightened. They were helpless. They began to think what to do, where to go. They did not have money. People told them that they were fooled by their in-laws. Their son and daughter-in-law had gone and will never come back. Now you have to go to ..... . This is the only option in front of them. Arunlal also thought that this was now the option in front of them as their son with his wife fooled them and eloped taking all the money.

Whenever Arunlal remembers this incident he becomes sad. He prays to god that it is better to be a childless rather than to have such son.

How Arunlal's son forget his parents who had taken a lot of efforts, with whom he had spent his past in poverty ? In Indian tradition parents are worshiped as god. Whether he had forgotten the Indian tradition ? Different questions are there, but I could not get the answers. I began to think, what will happen with this old couple, but at the same time I saw their son and daughter-in-law carrying number of things. I was very happy and told them, 'Look uncle, your son is back.' The old couple was also very happy. The son said sorry to his parents and said that because of traffic they were late and they could not get all the things under one roof (in one shop.) He showed the different thing which they brought and told them that they purchased specially for them, which they will need in Mumbai.

When I saw these people talking happily with each other and the happiness on their faces I was also very much happy. I began to think

that both are Indian yet different. One befooled his parents with his wife where as other one takes care of his old parents with his wife. Thanks to daughter-in-law who loves her father-in-law. After all it is the Indian tradition not to forget our parents. Even daughter-in-law should consider her in-laws as her mother and father and take care of them.

I prayed to god to keep this family happy forever like now.

❑ ❑ ❑ ❑

Student History

Class test over,
Practical done,
But don't expect fun,
For study leave has began !
Which book to refer,
Which notes to gather,
We tap all sources,
And run for all courses !
With full timetable
we recently make,
But that's just for
satisfaction sake,
Care to follow it.
We rarely take,
Theory is such a pain,
Some subjects are so insane,
But we have to bear this bane,
Because we don't want them again.
Everything to crack,
Over brain we rack,
A semester's work,
In month we pack,
We grand resolution.
But that's just all in vain.
For history has to repeat again....!!!

Gaurav Prashant Patil
B.Sc.I

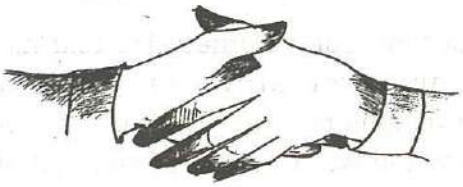

A True Friend

A true friend is a friend
who is there for all,
one who will catch you
if you start to fall.

One who will lift your spirit
When you are in need,
This is the one
Who's a true friend indeed.

The one that will listen
To every word you speak,
The one to give you
Strength when you're weak.

A true friend to you
Will always be near,
And be the one
To control every fear.

There is nothing
Like a true friend
That will always help you.
That is what a true friend is all about.

Shraddha Janugade
B.C.A.I

Informative

Social Engineering : Hackers and Social Networks

Varsha Laxman Khandagale, B.Com.(IT)-III

What is social Engineering ?

You may have heard the term "Social Engineering", but have you ever thought of what exactly social engineering was ? May be you are a victim of social engineering or currently are a victim of social engineering and you don't know it. Yet, social engineering at its core is manipulating a person into knowingly or unknowingly give up information; essentially hacking into a person to steal valuable information.

Various different tacties come into play with social engineering, with the most well known being phishing. In addition to phishing there are other tacties such as diversion. Social networking and pretexting. At times, social engineering may be used to extract what people feel is useless information, but in the right hands, that useless information can easily become critical information for a hacker to break into a person's account. The end goal of social engineer to extract information out of person, like a computer virus extracts information out of a hard drive.

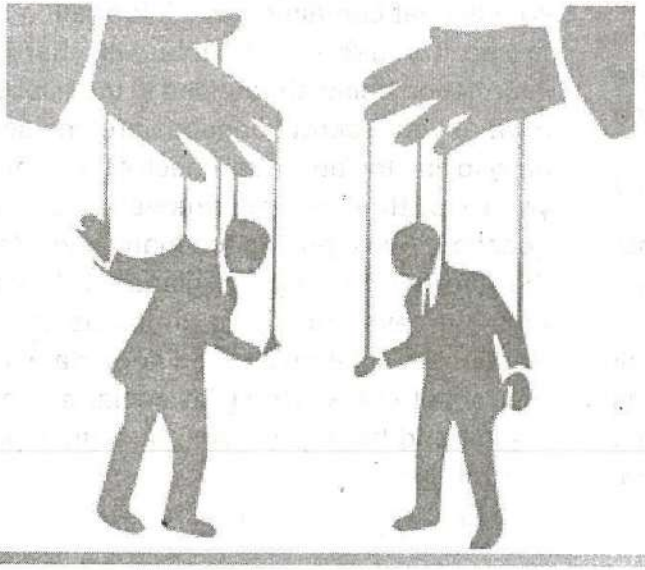

> *As a social engineer, a hacker will look into your social networking sites to see if they can extract the answer to your secret questions. The name of your pet ? It is on your facebook account.....*

Social Engineering and You :

Think of yourself as a walking computer, full of valuable information about yourself. You've got a name, address and valuables. Now categorise those items like business does. Personally identify data, financial information, cardholder data, health insurance data, credit reporting data and so on. There are several laws, compliance regulations and standard rules, that were designed and communicated to businesses to protect this type of information.

But what about at the individual level ? What are you doing to protect your valuable data ? A business would place 'controls' in place to

mitigate the risk of compromises but what 'controls' do you have in place for your information ? What type of information is out on the world wide web for social engineers to target ?

Remember, what you feel is important may not be encompassing enough. Social engineers use their tactics to extract any and all information they can out of you. Simple information such as your pet's name, where were from, the place you have visited, information that you'd give out freely to your friends; social engineers want that information.

Social Network and Social Engineering :

There are many social engineering methods out there, but one I'd like to focus on for this article is social networking. With the rise of social networking. Everyone seems to have a profile on Facebook, Orkut, Myspace, Linked In, Twitter, Google Buzz, Xanga and so on. A lot of information being placed on these sites may seem harmless; profile information, pictures, little life updats, pet updates and so. But in the hands of a social engineer, these are all tidbits of information they can use to hack into your various accounts.

Take a close look at some of the 'secure' sites you log into. Some have a 'secret question' you have to answer, if you can not remember your username or password. The questions seem pretty tough for an outsider looking into trying to hack into your account. What's the name of your first pet ? What is your maiden name ? When was your mother/father born ? Where were you born ? Do these sound familiar ?

As a social engineer, a hacker will look into your social networking sites to see if they can extract the answer to your 'secret question.' The name of your pet ? It's on your Facebook account. Your maiden name. Your mother has a facebook account and she's listed as a friend on your profile with her full name displayed. When was your mother/father born ? Your twitter account has an update notifying the world that your father just celebrated his fifty fifth birthday. Where were you born ? Your Myspace account lists out your home town.

All this information is out in the wild, ready for the hacker to pick up and use to hack into accounts. What was originally thought of as harmless and useless tidbits of information have now become tools for hackers to use ?

Protecting Yourself from Social Engineering :

How do you protect your information from getting into the wrong hands ?

You need to be diligent. Many social networking sites have privacy settings that you can set, but remember the default settings aren't always the best settings. Look through each setting option and ask yourself, is this information that I really want people to know ? The 'secret question' answers for the secure sites you visit; is the answer staring back of you through your profiles or pictures ? Are you reviewing each request to be friend you on your social networking site or are you blindly accepting invites ?

Try to keep an open mind about the information that's out there about you. Before placing information online, imagine a TV or radio commercial containing this information and try to see if you're comfortable with that type of information being announced to the public. Look at what your secret questions are and see if it's easy to find the answers; check if the information you're putting online answers your secret question. Avoid putting too many open items on the Internet for social engineering to use and keep an eye out for suspicious requests. Remember, all it takes for a large dam to fall is one small crack. Don't let social engineering exploit and hack you using one small piece of information.

❑ ❑ ❑ ❑

Character Sketch

The First Woman President of India : Pratibha Patil

Bhagyashri Prakash Patil, B.C.S.-II

From Jalgaon in Maharashtra to Rashtrapati Bhawan in New Delhi, it has been a long journey for Pratibha Devisingh Patil who started out as a lawyer and even practised for a few years at the Jalgaon court, soon turned to politics full time. She is the first woman in politics in her family of lawyers. Her initiation, say those close to her, happened at the behest of the Maharashtra congress doyen, Vasantdada Patil who persuaded her family to let her take the plunge.

She won her first Assembly election in 1962, when she was just 27, becoming the youngest member of the Maharashtra Assembly then and went on to serve five terms as MLA. With stints in both the Rajya Sabha and the Lok Sabha, Patil was the Governor of Rajasthan when there came another twist in her career, not seen by many. Left as well as Congress Party unanimously nominated Pratibha Devisingh Patil as a candidate of presidental election. Pratibha Devisingh Patil became the 12th president of India as well as the first woman president of India.

Left as well as Congress Party unanimously nominated Pratibha Devisingh Patil as a candidate of presidental election. Pratibha Devisingh Patil became the 12th president of India as well as the first woman president of India.

Sarvapalli Radhakrishnan is remembered on Teachers day whereas K.R.Narayanan is recognized as a thinker.

In spite of traditional outfit she tried to do things differently. She cared a lot for women and children and army veterans and their families. Recently, in her extempore speech at a meeting held for industrialists, she identified farmers as entrepreneurs.

People who have watched her closely during her years in the Rashtrapati Bhawan highly appreciated her tenure. Unlike her male predecessors, she does not always have her spouse by her side at public events. She has sometimes spent weeks all by herself in the high ceiling rooms, each vast enough for a magnificent echo.

❑ ❑ ❑ ❑

Wonderful Teacher

With a special gift for learning
And with a heart that deeply cares,
You add a lot of love
To everything you share,
And even though,
You mean a lot,
You'll never know how much,
For you helped,
To change the world,
Through every life you touched,
You sparked the creativity,
In the students whom you taught,
And helped them strive for goals,
That could not be bought,
You are such a special teacher,
That no words can truly tell,
However much you're valued,
For the work you do so well.

Neha Bhosale
B.A.III

कॅम्प्युटर प्रोग्रामिंग के जनक : महर्षि पाणिनी

व्याकरणनियमैः संस्कृतं संस्कृतम् इति उच्यते ।
संस्कृताय एतैः नियमैः संस्कारिताय नमः पाणिनये ।।

(अर्थ - व्याकरण नियमांनी संस्कृतला 'संस्कृत' असे म्हटले जाते.
संस्कृताला या नियमांनी संस्कारीत करणाऱ्या
(महर्षी) पाणिनींना नमस्कार असो.)

सद्गुरू
बिंब
संस्कृत विभाग

▪ विभागीय संपादक
प्रा.सीमा चव्हाण

रयत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

अनुक्रमणिका

संस्कृत विभाग

नं.	लेखन प्रकारः	विषयस्य/लेखस्य नाम	छात्रलेखकस्य नाम	
1.	माहितीपरम्	स्वामी विवेकानन्दः।	शुभमः गुरवः । प्रथम वर्षः कला ।	..93
2.	चिन्तनपरम्	छात्रकर्तव्यानि।	विराजः माने । प्रथमः वर्षः कला ।	..94
3.	एकांकिका	पुत्री अपि श्रेष्ठा।	प्रगती वाघमारे । प्रथमः वर्ष कला ।	...95
4.	काव्यम् -२	१. नमः गुरूचरणाभ्याम्	कोमल मस्करः । प्रथमः वर्ष कला ।	..96
5.	वैज्ञानिकम्	वेदेषु विज्ञानम्।	अक्षदा चव्हाणः । द्वितीयः वर्ष कला ।	..97
6.	माहितीपरम्	सुभाषितानि।	दिपाली पोळः । प्रथम वर्षः कला ।	..99
7.	काव्यम् -२	शरणम्।	कोमल मस्करः । प्रथमः वर्ष कला ।	..101
8.	माहितीपरम्	संस्कृतशब्दावलिः।	आरती शिंदे । द्वितीय वर्षः कला ।	..102

सद्गुरू
बिंब
संस्कृत विभाग

माहितीपर:

स्वामी विवेकानंदः ।

शुभम: बाळासाहेब: गुरव:, बी.ए. प्रथम:

''रामकृष्णस्य शिष्योत्तम: भारतस्य पुत्रोत्तम: ।
नमामि विवेकानन्दाय वेदान्त पथदर्शकाय ।।''

विवेक: यस्य आनन्दे एकरूपमाभवत् स: अस्ति स्वामी विवेकानन्द: । विवेकानन्द: इति नाम्ना एव शरीरे शक्तीसंचार: भवति । ज्ञानं, वैराग्यं, भक्ति: तथा च शक्ते: उत्तम: सङ्गम: स्वामी विवेकानन्द: अस्ति । दिव्य:, अद्भूत:, किञ्चित् गुढ: तथा च मानवकल्याणाय पूर्णत: समर्पित: महापुरुष: स्वामी विवेकानन्द: अस्ति । यस्य कार्यस्य विवरणं तथा च यस्य चरितस्य वर्णनं शब्दै: न भवितुं शक्नोति स: महान् योगी स्वामी विवेकानन्द: अस्ति ।

कोलकत्ता नगरे सिमुलिया विथ्याम् दत्तपरिवारे स्वामी विवेकानन्दस्य जन्म १२ जानेवारी १८६३ तमे वर्षे अभवत् । तस्य मातु: नाम भुवनेश्वरीदेवी तथा पिता विश्वनाथबाबु: आसीत् । बाल्यकाले स: आसीत् नरेन्द्र: दत्त: । जिज्ञासु च विचारशील: नरेन्द्र: सप्रमाणेन एव सर्वं स्वीकरोति स्म । अंधविश्वासेन स: किमपि न स्वीकृतवान् । तस्य जन्मत: ईश्वरस्य उपरि तस्य श्रद्धा आसीत् । ईश्वरं स: न दृष्टवान् तथापि ईश्वर: अस्ति इति तस्य विचार: युवावस्थायामपि दृढ: आसीत् ।

महाविद्यालये पठन् आसीत् तदैव तम् तस्य गुरु: प.पू.रामकृष्ण: परमहंस: महोदय: प्राप्त: । रामकृष्णमहोदयेन अनमोलं मार्गदर्शनं नरेन्द्राय कृतम् । रामकृष्णमहोदयस्य मार्गदर्शनेन एव नरेन्द्र: संन्यासी स्वामी विवेकानन्द: अभवत् । यदि स्वामी विवेकानन्द: स्थूलरूपमस्ति चेत् रामकृष्ण: परमहंस: महोदय: तस्य सुक्ष्म: रूपमस्ति ।

स्वामी विवेकानन्दाचा जन्म, त्यांचे आई-वडिल, त्यांचे गुरु रामकृष्णपरमहंस यांच्या विषयी व स्वामी विवेकानन्दाच्या कार्याविषयी यात थोडक्यात माहिती दिलेली आहे. स्वामी विवेकानन्दाची ईश्वराविषयीची ओढ, त्यांना योग्य मार्गदर्शन करणारे गुरु व त्या गुरुंच्या आदेशाने स्वामीजींनी केलेले कार्य याची या लेखात माहिती दिली आहे.

रामकृष्णमहोदयेन विवेकानन्दाय तेषां जीवनस्य किं लक्ष्यम् अस्ति तत् बोधनस्य कार्यं दत्तम् ।

गुरुणा दत्तं कार्यं कर्तुं स्वामी विवेकानन्दमहोदय: हिमालयत: कन्याकुमारीपर्यन्तं भ्रमणं कृतवान् । तस्मिन् भ्रमणे एव तेन अमेरिकागमनस्य कार्यं निश्चितं कृतम् । स्वदेशबान्धवा: महोदयं हिंदूधर्मस्य प्रतिनिधिरूपेण अमेरिकां प्रेषितवन्त: । तत्र शिकागो धर्मपरिषदे ''मम भगिन्य: च बान्धव: इति द्वाभ्यां शब्दाभ्याम् एव तेन परिषद: जीत: । तत्रत्: एव स्वामी विवेकानन्द: विश्वगुरु: विवेकानन्द: अभवत् ।

स्वामी विवेकानन्देन वेदान्तज्ञानस्य दानं विश्वाय दत्वा गुरुणा दत्तं कार्यं पूर्णं कृतम् । तेन रामकृष्ण: मिशनस्य स्थापना अपि कृता । आत्मनो मोक्षाय जगहितायश्च कार्यं कृत्वा तेन स्वजीवनं कृतार्थं कृतम् । तस्मै श्री स्वामी विवेकानन्दाय अहं वारंवारम् नमामि ।

चिंतनपर:

छात्रकर्तव्यानि

विराज: रामदास: माने, बी.ए. प्रथम:

ज्ञानतृष्णा गुरौनिष्ठा सदाध्यन दक्षता ।
एकाग्रता महत्त्वेच्छा विद्यार्थिनां पञ्चगुणा: ।।

एवं कोऽपि सुभाषितकार: छात्राणां विषये यतोक्तमास्ति तत् सत्यमेवास्ति । विद्यार्थी नाम छात्र: । अस्य छात्रस्य प्रथमं कर्तव्यमस्ति ज्ञानार्जनस्य तृष्णा । एतस्य छात्रस्य द्वितीयं कर्तव्यमास्ति ज्ञानदाता गुरो:विषये हृदये सन्मानं तथा निष्ठा । छात्रस्य परमं कर्तव्यमास्ति सदा अध्ययनदक्षता । अध्ययने एकाग्रता तथा अग्रे किमापि विशेषं कर्तुं महत्त्वकांक्षा अपि छात्राणां मनसि भवेत् ।

छात्रजीवनं नाम अनुशासनस्य जीवनम् । अस्य छात्रजीवनस्य केचिद् नियमा: तथा च कर्तव्यानि सन्ति ते एतादृश्यानि-विद्यालये यथासमयमागमनम्, विद्यालयस्य नियतं परिधानधारणम्, वृथा कोलाहल: न करणीयम्, सावधानेन पठनम्, गुरुणामाज्ञापालनम्, अपशब्दानां नोच्चारणं च । प्रतिदिने छात्रा: विनाकारणेन स्वाध्याये प्रमाद: करिष्यन्ति चेत् स: तेषां दोष: भविष्यति । कदापि छात्रै विनाहेर्तुविशेषण स्वाध्यायं न परित्यक्तव्यम् । छात्रा: राष्ट्रस्य आधार: तथा च राष्ट्रस्य भविष्यमापि सन्ति । अत: छात्रै: अनुशासहीनं भूत्वा स्वबहुमूल्यं समयं न विनाशनीयम् ।

उत्तमा:, सदाचरणयुक्ता: छात्रा: राष्ट्रस्य अनमोलं धनं वर्तन्ते । राष्ट्रनिर्माणकार्यं छात्रै: द्वारा एव भविष्यति । अत: छात्रजीवनत: छात्रा: राष्ट्रस्य विषये जागृका: भवेयु: । राष्ट्रस्य संस्कृतिं ज्ञात्वा तस्या: सन्मानं करणीयम् । अस्माकं भारतदेशस्य विविधा: परम्परा: सन्ति । एतेषां परम्पराणां पालनं छात्रै: करणीयम् । राष्ट्रस्य अखण्डता तथा विविधतां रक्षणार्थमापि छात्रा: बध्दपरिकरा: भवेयु: । राजकीयविवादेभ्यो छात्रै: सर्वदा दूरमेव स्थातव्यम् ।

> *राष्ट्राचा आधार व उद्याचे भविष्य असणाऱ्या विद्यार्थ्यांची विद्यार्थी म्हणून असणारी जी कर्तव्ये आहेत त्यावर चिन्तनकरण्यायोग्य अनेक महत्त्वाच्या गोष्टी या लेखात वर्णिल्या आहेत.*

जातिभेदं वा कोऽपि भेदभावं छात्रै: कदापि न करणीयम् । सहछात्रै: सह सख्यं कृत्वा सर्वदा तेषां साहयं करणीयम् । ज्ञानाराधना छात्राणां कृते बहुमूल्या अस्ति । अत: येन केन प्रकारेण सर्वदा ज्ञानाराधना छात्रेभ्य: भवेत् ।

छात्रजीवनं सत्यमेव तपोजीवनम् । अत: छात्रा: सर्वदा तपाय बध्दपरिकरा: भवेयु: । विद्यार्थिजीवनं बहु महत्त्वपूर्णमास्ति । छात्रै: अस्मिन् काले सावधानेन विद्या आधितव्या ।

सुखार्थी चेत् त्यजेत् विद्या, विद्यार्थी चेत् त्यजेत् सुखम् ।
सुखार्थिनो कुतो विद्या, विद्यार्थिन: कुत: सुखम् ।।

विद्यार्थीजीवने या विद्या अधिगता सा एव गृहस्थकाले तथा आजीवने उपयोगिता भवति । अत: एव अस्मिन् काले सद्ग्रन्था: पठनीया: । तथैव 'शरीरमाद्य खलु धर्मसाधनम्' एतेन न्यायेन शरीरसंर्वनमापि छात्रजीवने कर्तव्यम् । ये छात्रा: विद्यार्थिजीवने प्रयत्नशीला: तथा कर्तव्यदक्षा: सन्ति ते उत्तरे जीवने आदर्शा: पुरुषा: तथा च आदर्शा: नागरिका: भवन्ति ।

नाटकम्

पुत्री अपि श्रेष्ठा

कु. प्रगती देवानन्दः वाघमारे, बी.ए. प्रथमः

बालक : अयि भगिनी ! पश्यतु का वार्ता अस्ति ?

बालिका : दर्शयतु, का वार्ता अस्ति ?

बालक : काचित महिला काश्चित स्त्रीअर्भकः सर्वकारः चिकित्साल यस्य समीपे त्यक्तवती

माता : बहु भयंकरः अस्ति एषः प्रकारः

बालिका : किन्तु सा तथा किमर्थं कृतवती ?

बालक : तां पुत्रस्य इच्छा आसीत् किन्तु पूत्री अभवत् अतः ।

बालिका : किन्तु पुत्री-पुत्रयोः कः भेदः

माता : पुत्र श्रेष्ठः पुत्री कनिष्ठा ।
एवं मन्यन्ते बहवः जनाः ।

बालक : अद्यत्वे पुत्रः यथा श्रेष्ठ तथा पुत्री अपि अस्ति ।

माता : किन्तु पुत्रः कूलदिपकः वृध्दावस्थायाः आधारः च धनार्जनस्य उपायः एवं मन्यन्ते जनाः ।

बालिका : अद्यत्वे तु पुत्री अपि कूलदिपिका वृध्दावस्थायाः आधारः च धनार्जनस्य उपायः आस्ति ।

बालक : तथापि स्त्रीभ्रूणहत्या भवति एषा तु जनानां मूढता अस्ति ।

संगणकयुगात व इंटरनेटच्या या जमान्यात स्त्रिया खूप शिकल्या मोठमोठी स्थाने त्यांनी भूषविली व आज अजूनही सर्व क्षेत्रात स्त्रीया आघाडीवर असतानाही स्त्रीभ्रूणहत्या घडताहेत, स्त्री अभ्रक जन्मल्यावर कुठेतरी फेकून देणाऱ्या बातम्या येताहेत. त्यावर हे नाटक आहे. अशा अनेक घटनांची चर्चा करत मुली ही श्रेष्ठ आहेत असे या नाटकात सांगीतले आहे.

बालिका : माते महिला किं न कर्तुं शक्नोति ?

माता : सत्यं अस्ति भवत्याः ।
सर्वेषु क्षेत्रेषु महिला आधुनिक काले अग्रमाना अस्ति ।

बालक : भवती यत् वदति तत् सर्वे जनाः अपि जानन्ति तथापि स्त्रीभ्रूणहत्या भवन्ती अस्ति किमर्थं ?

बालिका : शिक्षणस्य अभावेन कदाचित्

माता : शिक्षणस्य अभावः केवलं न तर्हि रुढीपरंपरायाः प्रभावः च जनजागृतेः अभावः अपि स्त्रीभ्रूणहत्यायाः कारणम् अस्ति ।

बालक : भगिनि, इदानीं महिलाभिः एव किमपि कृत्वा दर्शनीयं, येन जनाः महिलानाम् आदरं कर्युः च पुत्री रुपेण अपि आनन्देन स्वीकुर्युः ।

बालिका : अरे भ्रातः । अद्यपर्यन्तं महिला किं न कृतवती ? शिक्षिका, वैद्या, संशोधिका, नेता, नर्तकी, गायिका, क्रीडिका, तंत्रज्ञा, वाहनचालिका अपि महिलाः सान्ति । सर्वेषु क्षेत्रेषु महिलानाम् अग्रता अस्ति, इतोऽपि किं दर्शनीयम् ?

माता : जनानां मनसि परिवर्तनस्य आवश्यकता अस्ति । दूरदर्शनं, आकाशवाणी च वार्तापत्रस्य आधारेण जनानां मनसः परिवर्तनं वयं कर्तुं शक्नुमः ।

बालक : अहम् अपि तदर्थं कार्य करोमि । भगिनी श्रेष्ठा, माता श्रेष्ठा तर्हि पूत्री किमर्थं कनिष्ठा ?

बालिका : पुत्रात अपि पुत्री श्रेष्ठा तस्याः भवति सर्वत्र प्रामाणिमी निष्ठा ।

माता : भोः भोः उत्तिष्ठन्तु पुत्री-पुत्रयोः भेदः मा कुर्वन्तु ।

❑ ❑ ❑ ❑

काव्यम्

नमः गुरुचरणाभ्याम् ।

कु. कोमल संभाजी मस्करः, बी.ए. प्रथमः

ज्ञातं भवति सर्वं जीवनम् आखिलं सकलम् ।
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।१।।

सरस्वती कृपां करोति, लक्ष्मी पूरयति जलम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।२।।

धनं, ज्ञानं भासति जगत् अपि तृणम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।३।।

नश्यति पापं भवसागरात् भवति तारणम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।४।।

परितृष्टति हृदयम् अंतरंगात् भवति ज्ञानजागृतम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।५।।

शरीरं पोषितं भवति, मनसः पूर्णतोषणम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।६।।

जीवनं भवति सरलं केवलम् आनन्दमयम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।७।।

मोक्षस्य इच्छा, भवति जीवनमरणचक्रात् मोचनम्
ययोः कृपया ताभ्यां नमः गुरुचरणाभ्याम् ।।८।।

अध्यात्मिक गुरू हे जग, जीवनाचे सर्व ज्ञान झालेले सिध्द, आत्मसाक्षात्कारी असतात. त्यांचे कृपेने शिष्याचे झालले कल्याण या कवितेत वर्णन केले आहे.

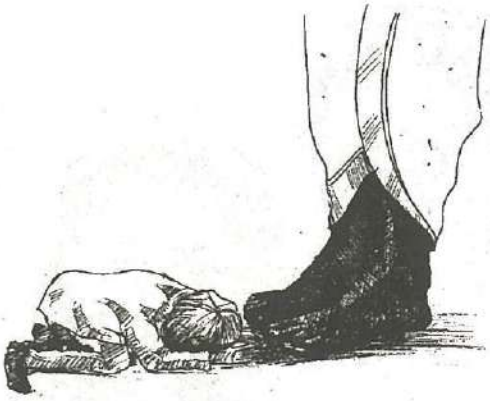

❑ ❑ ❑ ❑

वैज्ञानिकम्

वेदेषु विज्ञानम् ।

कु. अक्षदा विनायकः चव्हाणः, बी.ए. द्वितीयः

संस्कृते विज्ञानसम्बन्धिनः विषयाः बहवः सन्ति । केचन विषयाः अद्यतनविज्ञानस्य प्रगतिदृष्ट्या अतीव सामान्याः भवितुमर्हन्ति, परन्तु पूर्वजांनां चिन्तनम् उत्तमम् आसीत् इत्थत्र तादृशाः एव विषयाः प्रमाणम् । केषुचित् विषयेषु इदानीमपि शोधः अपेक्ष्यते । आधुनिकदृष्ट्या गणितशास्त्रस्य उपेक्षा अस्माभिः कृता । तेन पाश्चात्त्यदेशे गणितशास्त्रं प्रगतिपथं नीतम् । भूमेः आकर्षणशक्तेः विषये अस्माकम् ऋषीणाम् आविर्षकारस्य, उपेक्षया अप्रचारेण वा तत् श्रेयः अन्यत्र गतम् । एषः एव समुचितः कालः । इतः परं वेदविज्ञानस्य शास्त्रेषु निहितस्य विज्ञानस्य च उपेक्षा न करणीया । एतदेव मनसि निधाय वेदेषु निहिताः केचन विज्ञानसम्बन्धिनः विषयाः अत्र उपस्थाप्यन्ते ।

व्याकरणमहाभाष्ये भगवानः पतञ्जलिः प्रसङ्गवशात् उदाहरणमेकं प्रस्तौति -

'लोष्टः क्षिप्तः बाहुवेगं गत्वा नैव तिर्यग् गच्छति नौर्ध्वमारोहति, पृथिवीविकारः पृथिवीमेव गच्छति आन्तर्यतः' इति ।

अत्र भूमेः गुरुत्वशक्तिः स्पष्टम् उपवर्णिताऽस्ति । अपि च उक्ते पतञ्जलिवाक्ये इदमपि स्पष्टं भवति पृथिवीविकारः एव पृथिव्याः गुरुत्वशक्तेः प्रभावितः भवति इति । यतः अग्नेः ज्वाला सर्वदा ऊर्ध्वमुखेनैव भवति । पृथिव्याः गुरुत्वशक्त्या प्रभाविता भूत्वा अधोमुखं न ज्वलति । वायुना ज्वाला विचलिता भवति, न तु पृथिव्याः गुरुत्वशक्त्या । तथैव वायुः, न सर्वदा अधिमुखं वाति, पृथिव्याः गुरुत्वशक्त्या वायुः प्रभावितः न भवति । गुरुत्वाकर्षणशक्तिः पृथिव्याः विकाशन् एव् प्रभावयति इति महाभाष्यकारस्य आशयः । विषयेऽस्मिन् बहुधा चिन्तनम् अपेक्ष्यते ।

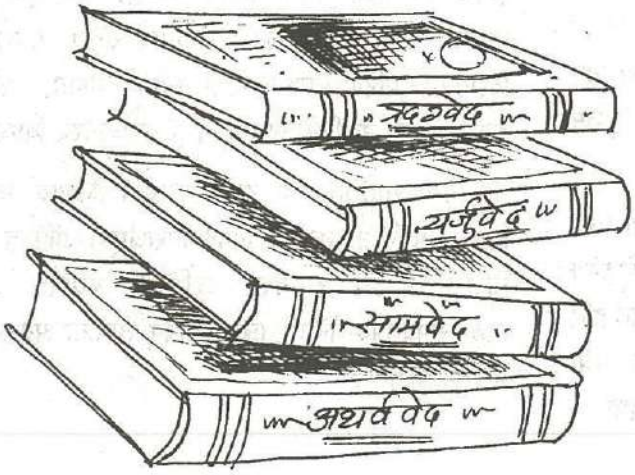

वेद म्हणजे धार्मिक ग्रंथ, कर्मकांडयुक्त ग्रंथ. त्यामध्ये देवता, यज्ञ याव्यतिरिक्त काही नाही असेच अनेकांना वाटते. पण या वेदांमध्ये मोठे विज्ञान लपलेले आहे. गुरुत्वाकर्षणशक्ती विषयीचे वर्णन असणारे श्लोक आहेत. प्रजोत्पादन, सूर्य, चन्द्र, पृथ्वीचे सत्य सांगणारे श्लोक आहेत. गणित, बीजगणिताचे ज्ञान सांगणारेही विज्ञान वेदात आहे. याचेच वर्णन असणारा हा लेख आहे.

कृष्ण यजुर्वेदे तैत्तिरीय संहितायाम् अग्निष्टोमप्रकरणे कश्चित वैज्ञानिकः विषयाः उपस्थाप्यते । अग्निष्टोमेन यागेन प्रजापतिः प्रभाः सृष्टवान् । तंत्र सृष्टासु प्रजासु अश्वतरः प्रजापतेः नियन्त्रणे न आसीत् । महता वेगेन धावति स्म सः । अश्वतरे रेतः (प्रजोत्पादनशक्तिः) अधिकम् आसीत । महता वेगेन धावति स्म सः । अश्वतरे अनुधावन् तस्मात् रेतः निष्कासितवान् । अश्वतरात् निष्कासितं रेतः गर्दभे स्थापितवान् । अतः गर्दभः द्विरेताः सञ्जातः । अर्थात् गर्दभे स्वभावेन विद्यावाना गर्दभोत्पादनशक्तिः (गर्दभरेतः) प्रजापतिना स्थापिता अश्वतरोत्पादनशक्तिः (अश्वतररेतः) चेति शक्तिद्वयं सञ्जातम् । तत्रैव प्रकरणे प्रजापतिः अश्वतररेतः बडवायाम् (अश्वजातौ स्त्री) स्थापितवान् इत्यपि वदति वेदः । अस्मिन् पक्षे बडवा द्विरेताः सम्पन्ना । वेदवाक्यानां सारः इत्यम्-अश्वतरात् रेतः

निष्कासितमिती कारणात् अश्वतर: प्रजोत्पादनशक्तिहीन: गर्दभे बडवायां वा रेत: स्थापितवान् इति कारणात् गर्दभ: गर्दभ्या साकं निषेचनेनं गर्दभं, बडवया साकं निषेचनेन अश्वतरं च जनयति । बडवाया: अश्वेन साकं निषेचनेन अश्व:, गर्दभेन साकंनिषेचनेन अश्वतर:च जायति इति । अत्र अनुसन्धानस्य अयं विषय: - किं वस्तुत: अश्वतर: प्रजोत्पत्तिशक्तिहिन: किं वस्तुत: गर्दभे उभयविधप्रजोत्पत्तिसामर्थ्यम् अस्ति ? तथैव किं बडवायाम् उभयविधप्रजोत्पत्तिसामर्थ्यम् अस्तिं ?

एतत्सम्बन्धिन: मन्त्रा: -

अग्निष्टोमेन वै प्रजापति: प्रजा असृजत् । ता अग्निष्टोमेनैव पर्यगृहात् । तासां अप्रगृहीतानाम् अश्वतरोत्यप्रवत:..... तस्यानुहास रेत आदत्त । ..... तद्गर्दभे न्यमार्ट । तस्माद गर्दभो द्विरेता: । ... अथो आहुर्बडवायां न्यमार्डिति । तस्मात् बडवा द्विरेता: । तस्माद अश्वतरो न प्रजायत आत्तरेता हि..... ।

अन्यदिदं पश्चत । भूपे: चन्द्र: स्वर्णमय: दृश्यते । सूर्यात् प्रकाशं प्राप्य चन्द्र: तथा दृश्यते इति विज्ञानिन: । एवमेव भूमि: अपि अन्तरिक्षात् रजतमिव भासते इति । भूमौ वसन्त: वयं भूमिं किंरुपेण पश्चन्ति ? पक्षिण: किमर्थं रात्रौ न चरन्ति, नींड प्रति गच्छन्ति ? एतस्य उत्तरं वयं न जानीम: । वेदे अस्मिन् विषये एका कथा श्रूयते ।

आदिकाले भूमि: जलमयी आसीत् । प्रजापति: सृष्टिकर्ता एकस्मिन् पद्मपत्रे वायुरुपेन आसीत् । जले स: कुलायम् अपश्यत् । तस्मिन् कुलाये नम स: अग्निचयनम् अकरोत् । (संस्कृतायाम् उत्तरवेद्याम् इष्टकाभि: पञ्चसु सोपानेषु चिति: निर्मियते । इयं चिति: अग्ने: स्थानं भवति । इष्टकानां मन्त्रो: परस्पर संयोजनम् उपधानमिति उच्यते । एतस्य कार्यजातस्य अग्निचयनमिती नम ।) कुलाये अग्निचयनावसरे प्रजापति: अग्रभागे एकाम् इष्टकां स्थापितवान् । सा भूमे: पुच्छम् अभवत् । सा एव प्रतीची दिशा जाता । वामत: एकाम् इष्टकां स्थापितवान् । सा वामपक्ष: अभवत् । सा एव उत्तरा दिग् जाता । सर्वोपरि एकाम् इष्टकां स्थापितवान् । सा एव भूमे: पृष्ठम् अभवत् । सा एव ऊर्ध्वा दिग् जाता ।

अनया कथया इदं ज्ञायते-भूमि: पञ्चभि: इष्टकाभि: सृष्टा । सा भूमि: पक्षिरुपेण एव सृष्टा । एवम् अग्निचयनप्रक्रियया इयं भूमि: अग्निरुपेण एव सृष्टा इति । अर्थात पक्षिरुपेण सृष्टा भूमि: अग्निरुपेण वर्तते इति कारणात् पक्षिणाम् अग्ने:च सम्बन्ध: विशिष्ट: । अत एव पक्षिण: रात्रौ न चरन्ति, एवं रात्रौ भूमिम् अग्निरुपेण पश्यन्ति इति वेद: वदति -

सर्वो वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते,
तस्मादिमां वयांसि नकं नाध्यासते इति ।

किं वस्तुत: पक्षिण: भूमिं रात्रौ अग्निरुपेण पश्चन्ति ? तैत्तिरीयसंहितायां (५, ६, ४, २) वर्णितम् इमं विषयं विज्ञानिन: अनुसन्धधीरन् ।

गणितविषये आपस्तम्बेन उत्कं कञ्चन विषयं परिशीयाम: । आपस्तम्ब: प्रसङ्गवशात् $\sqrt{२}$ इत्यस्थ वर्गमूलं १.४१४२१५६ इति वदति ।

प्रमाणं तृतीयेन वर्धयेत्, तच्च चतुर्थेन, आत्मचतुस्त्रिंशेन, सविशेष: इति तदुत्कं सूत्रम् ।

तदनुसारेण-

$$\sqrt{२} = १ + \frac{१}{३} + \frac{१}{३} + \frac{४}{} \frac{१}{३} + ४ + ३४ = १.४१४२१५६$$ इति ।

इदं तु वास्तविकं मूल्यं गणित प्रक्रियया प्रमाणितञ्च । परन्तु आपस्तम्बगणनाप्रकारे विशिष्टमस्ति इति च अनु-सन्धानस्य विषय: ।

इदमपरं परिशीलयत । प्रश्नोपनिषदि एवं वर्णितमस्ति - 'हृदि ह्येष आत्मा । अत्रैतत् एकशतं नाडीनां, तासां शतं शतमेकैकस्यां द्वासप्ततिद्वसिप्तति: प्रतिशाखा नाडी सहस्त्राणि भवन्ति, असुण्यान: चरन्ति' इति ।

एतदनुसारेण किमन्त: नाडीविशेषा: शरीरे चरन्ति इति गणयाम:चेत् (१००+१००+१००+७२) = ७,२०,००,००० इति संख्यामिता: नाड्या: भवन्तीति उत्तरं प्राप्यते । आधुनिककाले केन्द्रीयनाडीमण्डलस्य (Central Nervous System) विषये विज्ञानम् अपरिमितं विकासं प्राप्नोतू । नाडीनां गणनं, पृथक्करणमिति सर्वम् अनायासेन साध्यते । साधनानाम् अभावेऽपि तस्मिन् काले कथं नाडी नामियं संख्या स्पष्टमुक्ता ? किमियं संख्या सर्वथा आधुनिकै: विज्ञानिभि: परिगणितया संख्यया समानतां भजते ? यदि न, अस्या: संख्याया: किं मूलमिति एष: नूनम् अनुसन्धानस्य विषय: ।

इत्यं समुचित: एष: काल: संस्कृते विशिष्य वेदेषु निहितस्य विज्ञानसम्बन्धिन: तत्त्वस्य आविष्कारार्थम् । अपि च संस्कृतज्ञानां विज्ञानीनां च समवेत: कश्चित् प्रयास: अपेक्ष्यते । ताद्यशसमवेतप्रयासेनैव एताद्यशविषयेषु स्पष्टता अग्रे अनुसन्धानं वा भवितुम् अर्हति ।

❑ ❑ ❑ ❑

माहितीपर

मैत्रीचे संस्कार करणारी सुभाषिते

कु. दिपाली उत्तम: पोळ:, बी.ए. प्रथम:

मैत्री ही मनुष्य जीवनातील अतिशय सुंदर गोष्ट. विश्वास त्यातला प्राण असतो. मैत्रीमुळे मन मोकळे करायला हक्काचे कुणी मिळते. खरी मैत्री म्हणजे जणू काही ईश्वराचे वरदानच. कारण ज्याला खरा मित्र मिळतो त्याला कधीच काही कमी पडत नाही. त्याचे कुठेच काही नडत नाही. परंतु मित्रही ओळखता आला पाहिजे. कुणाशी मैत्री करावी व कुणाशी टाळावी हे कळले पाहिजे. संस्कृत साहित्यामध्ये मित्राचे महत्त्व सांगणारी तसेच खरा-खोटा मित्र ओळखायला मदत करणारी व मैत्री कशी असावी याचे संस्कार करणारी अनेक सुभाषिते आहेत. त्यापैकी काही इथे देत आहे.

> *मैत्री-विषयी अनेक कविता, चारोळ्या आहेत. परंतु संस्कृतसारख्या साहित्यात मनुष्यजीवनातील अतिशय सुंदर भावना जी ही मैत्री तिच्याविषयी अनेक सुभाषिते आहेत. मैत्रीवर काही निवडक सुभाषिते इथे अर्थासहित दिलेली आहेत.*

१) न मातरि न दारेषु न सोदर्ये न चात्मनि ।
विश्वासस्तादृश: पुसां यादृशमित्रे स्वभावजे ।।

अर्थ : आपल्या खऱ्या मित्रावर माणसांचा इतका विश्वास असतो की, तेवढा आईवर, पत्नीवर, सख्ख्या भावावर इतकाच काय खुद्द स्वत:वरही नसतो.

स्पष्टीकरण : आपल्या चांगल्या मित्रावर माणसे जवळच्या इतर सर्व नात्यांपेक्षाही अधिक विश्वास करतात आणि खरोखर चांगला मित्र हा आपल्याही नकळत आपले चांगले करीत असतो. त्यामुळे अशा मित्रावर स्वत:पेक्षाही अधिक विश्वास ठेवला जातो.

२) पापान्निवारयति योजयते हिताय
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटीकरोति ।
आपद्गतं न च जहाति ददाति काले
सन्मित्रालक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्त: ।।

अर्थ : पापाचरणापासून निवृत्त करतो, हिताकडे प्रवृत्त करतो, गुप्त गोष्ट झाकून ठेवतो, गुण प्रकट करतो, संकटात सापडलेल्या (मित्राला) सोडून देत नाही आणि योग्य वेळी साहाय्य करतो. चांगल्या मित्राची ही लक्षणे सज्जन सांगतात.

स्पष्टीकरण : चांगला मित्र आपल्या मित्राचे नेहमी फक्त हितच करतो. प्रसंगी त्याचा रोष ओढवूनही त्याला दूराचरणापासून दूर करतो व चांगल्या गोष्टींमध्ये लावून देतो. मित्राच्या खाजगी गोष्टी चुकूनही कुणाला सांगत नाही; परंतु त्याचे चांगले गुण मात्र सर्वत्र सांगत सुटतो. मित्र एखाद्या संकटात सापडला तर तिथे त्याला सोडून निघून जात नाही तर मदत करतो. अशी चांगल्या मित्राची लक्षणे आहेत.

३) इक्षोराग्रात्क्रमशः पर्वणि पर्वणि यथारसविशेषः ।
तद्वत्सज्जन मैत्री विपरीतानां च विपरीता ॥

अर्थ : ऊसाच्या टोकाच्या कांडापासून जसजसं पुढे जावं तसा अधिकाधिक (ऊसाचा) रस मधुर लागतो. त्याप्रमाणे सज्जनाशी मैत्री केली असता अधिकाधिक मधुर बनत जाते आणि याउलट (दुष्ट) लोकांची अधिकाधिक त्रासदायक बनत जाते.

स्पष्टीकरण : मैत्रीच करायची असेल तर ती जाणिवपूर्वक सज्जनांबरोबरच करावी. सज्जन न्याय व नितीच्या मार्गाने जाणारे असतात. त्यामुळे सज्जनांची मैत्री ही केवळ हित करणारीच असते.

४) दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न कारयेत ।
उष्णौ दहति चाङ्गारः शीतः कृष्णायते करम् ॥

अर्थ : दुर्जनांबरोबर प्रेम आणि मैत्री (कधीच) करू नये. (कारण हे दुर्जन) उष्ण असल्यावर कोळशाप्रमाणे दाहक होतात व थंड झाल्यावर हात काळे करतात.

स्पष्टीकरण : दुष्टांची ना मैत्री चांगली ना दुश्मनी. कोळशाला थंड असताना जर आपण हातात घेतले तर तो आपला हात काळा करतोच तसे दुर्जनाशी जर मैत्री केली तर कोळश्याच्या काळेपणाप्रमाणे बदनामीचा काळेपणा ती दुष्टांची मैत्री आपल्याला देतेच देते आणि जर त्यांच्याशी दुश्मनी केली तर तापलेल्या कोळश्याला जसे आपण हात लावू शकत नाही त्याप्रमाणे अविचाराने कुठल्याही स्तराला जाणाऱ्या त्यांच्या दुश्मनीत आपण पोळून निघतो म्हणून अशांपासून चार हात लांबच रहाणे योग्य.

५) विद्या मित्रं प्रवासेषु भार्या मित्रं गृहेषु च ।
व्याधितस्यौषधं मित्रं धर्मो मित्रं मृतस्य च ॥

अर्थ : प्रवासात विद्या मित्र (ठरतो) घरामध्ये पत्नी मित्र असते. रोग्याचा औषध मित्र व मेलेल्याचा (चांगले कर्म म्हणजेच) धर्म मित्र असतो.

स्पष्टीकरण : साथ, सोबत व मदत करणारा जो असतो तो मित्र असतो. त्यामुळे जेव्हा ज्याची ज्याची साथ, सोबत व मदत मिळेल तेव्हा तो तो आपला मित्रच जाणावा हेच हे सुभाषित आपल्याला सांगत आहे.

६) न कश्चित् कस्यचिन्मित्रं न कश्चित् कस्यचित् रिपुः ।
अर्थतस्तु निबध्यते मित्राणि रिपवस्तथा ।

अर्थ : कोणी कोणाचा मित्र व कोणी कोणाचा शत्रू नसतो (गरजेमुळेच) कारणामुळेच मित्र व शत्रू बनतात.

स्पष्टीकरण : कारणाशिवाय कोणी कोणाचा मित्र नसतो व कारणाशिवाय कोणी कोणाचा शत्रू नसतो. या जगात विनाकारण कोणतीच गोष्ट घडत नाही. प्रत्येक गोष्टीला काहीना काही तरी कारण हे असतेच.

७) आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण
लघ्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।
दिनस्य पूर्वार्धपरार्धभिन्ना
छायेव मैत्री खलसज्जनानाम् ॥

अर्थ : दिवसाच्या पूर्व भागातील व उत्तर भागातील सावलीप्रमाणे प्रारंभी मोठी व नंतर क्रमाक्रमाने कमी होणारी आणि प्रथम लहान व नंतर वाढणारी (अशी अनुक्रमे) दुष्टांची व सज्जनांची मैत्री असते.

८) क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा तेऽखिलाः
क्षीर तापमवेक्ष्य तेन पयसा स्वात्मा कृशानौ हुतः ।
गन्तुं पावकमुन्मनस्तदभवद्दृष्ट्वा तु मित्रापदं
युक्तं तेन जलेन शाम्यति सतां मैत्री पुनस्त्वीदृशी ॥

अर्थ : दुधाने आपल्याकडे आलेल्या पाण्याला पूर्वी (प्रथम) ते (रंग, रूप इत्यादी) सर्व (प्रसिद्ध) गुण दिले. दुधाचे दुःख पाहून त्या पाण्याने आपला देह अग्नीत अर्पण केला (आटले) (नंतर) मित्रावरील संकट पाहून ते दूध अग्नीत जाण्याकरीता प्रवृत्त झाले. परंतु (पुनः) त्याच पाण्याने युक्त झाले असता शांत झाले. खरोखर सज्जनांची मैत्री अशीच असते.

स्पष्टीकरण : दूध व पाण्याचे उदाहरण देवून सुभाषितकाराने सज्जनांची मैत्री किती व कशी समर्पण करणारी असते हे अतिशय प्रभावीपणे सांगितले आहे.

९) मित्रं प्रीतिरसायनं नयनोराजनन्दनं चेतसः
पात्रं यत् सुखदुःखयोः सह भवेन्मित्रेण तद्दुर्लभम् ।
ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्याभिलाषाकुलास्ते
सर्वत्र मिलन्ति तत्त्वनिकषग्रावा तु तेषां विपद् ॥

अर्थ : मित्र म्हणजे डोळ्यात घालण्याचे प्रीतिरूपी औषध, मनाला आनंद देणारी गोष्ट. मित्राबरोबर सुखदुःख वाटून घेणारा जो मित्र असतो तो दुर्लभच आणि पैशाच्या अभिलाषेने भरलेले इतर जे

समृद्धिच्या काळात आपले मित्र असतात ते सर्वत्र आढळतात. संकट म्हणजे त्यांचा खरेपणा पारखण्याचा कसोटीचा दगडच होय.

स्पष्टीकरण : जीवनाच्या प्रवासामध्ये मित्र बरोबरीला असणे याहून रम्य आनंद तो कुठला; पण मित्र कुठल्या तरी स्वार्थाने झालेला नसावा. खरा मित्र जर तपासायचा असेल तर संकटाच्या कालावधीत पहावे. स्वार्थाने आलेले मित्र संकटाच्या कालावधीत कुठल्या कुठे पळून जातात आणि जे खरे असतात ते याच संकटाच्या कालावधीत घट्ट होतात.

१०) अणुपूर्वं बृहत्पश्चाद् भवत्यार्येषु सङ्गतम् ।
विपरीतमनार्येषु यथेच्छसि तथा कुरू ॥

अर्थ : सज्जनांबरोबर मैत्री आधी लहान स्वरूपाची आणि नंतर मोठी (होत जाणारी) असते. दुष्टांबरोबर मैत्री याच्या विरूद्ध असते. (हे लक्षात घेवून) तुझी इच्छा असेल तसे कर.

स्पष्टीकरण : सज्जन हे कोणाबरोबरही मैत्री करताना विचारपूर्वकच मैत्री करतात. सुरूवातीला त्या व्यक्तीला ते समजून घेतात व नंतरच त्याला स्वीकारतात; पण एकदा स्वीकारल्यावर ते कधीही कोणत्याही कारणाने त्याची मैत्री सोडत नाहीत. याउलट दुर्जन मात्र फायद्याच्याच विचाराने कुणाशीही मैत्री करतात; पण जर फायदा झाला नाही तर पुन्हा त्या मित्राकडे जाणे व पहाणेही सोडून देतात.

❑ ❑ ❑ ❑

शरणम् ।

सद्गुरूं शरणं, सद्गुरूं शरणं, इच्छाम्यहं गुरूचरणयोः शरणम्
जीवनं दुष्करं, दुर्लभं, दुःखदं, दुर्घटं सर्वदा अनाकलनीयम्
कथं जाने मार्गं, धर्मं च स्वर्गं निज तत् स्वरूपम्
किमर्थं जननं, जीवनं च मरणं ज्ञातुं इच्छामि तत् सर्वम्
अतः शरणं, सदगुरूं शरणं, इच्छाम्यहं गुरूचरणयोः शरणम् ॥१॥

बहोऽभवत् इहलोके अवागमनं, सुखदुःखे भ्रमणं च श्रमणम्
अत्र तत्र पलायनं स्वालयं च देवालयं कदा तु धर्मालयम्
नास्ति इच्छा इदानीं पुनश्च पुनः कर्मस्य तत् सर्वम्
अतः शरणं, सदगुरूं शरणं, इच्छाम्यहं गुरूचरणयोः शरणम् ॥२॥

शुभवर्तनं, साधनं, पूजनं च अर्चनं नास्ति मे बहू जपं च ध्यानम्
अज्ञ मे जीवितं च जीवनं नास्ति मे बहू पुण्यसंचयनम्
गुरू आश्रयश्च आधारः कृपया करोति भवसागरे उद्धारम्
अतः शरणं, सदगुरूं शरणं, इच्छाम्यहं गुरूचरणयोः शरणम् ॥३॥

कु. कोमलः संभाजी भस्करः
बी.ए. प्रथमः

शिष्टाचार

माहितीपर:

कु. आरती रामचन्द्र: शिंदे, बी.ए. द्वितीय:

संस्कृत शब्द	मराठी अर्थ
राम: राम: ।	रामराम
हरिओम् ।	हरिओम
नमस्ते/नमस्कार: ।	नमस्ते/नमस्कार
सुप्रभातम् ।	शुभप्रभात
शुभरात्रि: ।	शुभरात्री
धन्यवाद: ।	धन्यवाद
स्वागतम् ।	स्वागत असो
चिन्ता मास्तु ।	काळजी करू नका
कृपया ।	कृपा करून
क्षम्यताम्/क्षमस्व ।	क्षमा करा
पुन:मिलाम: ।	पुन्हा भेटू
अस्तु ।	ठीक आहे
साधु ।	चांगले
सम्यक् ।	ठीक
उत्तमम् ।	उत्तम
समीचिनम् ।	खूप चांगले
कथम् अस्ति ?	कसे आहे ?

नाते संबंध

संस्कृत शब्द	मराठी अर्थ
पिता/जनक:	वडील
माता/जननी/आम्बा	आई
पुत्र:/सुत:	मुलगा
पुत्री/कन्या/सुता/दुहिता	मुलगी
सोदर:/भ्राता/बन्धु:	भाऊ
सोदरी/भगिनी	बहिण
पति:	पती
पत्नी	पत्नी

संस्कृत शब्द	मराठी अर्थ
पितामह:/मातामह:	आजोबा
मातामही/पितामही	आजी
पितृव्य:	काका
पितृव्या	काकी
भ्रातृजाया	भाऊजय
याता	जावू
मातुल:	मामा
मातुलानी	मामी
पौत्र:	नातू (मुलाचा मुलगा)
सखी	मैत्रीण
दौहित्र:	नातू (मुलीचा मुलगा)
पौत्री	नात (मुलाची मुलगी)
दौहित्री:	नात (मुलीची मुलगी)
जामाता	जावई
स्नुषा	सुन
मातृभगिनी	मावशी
विमाता	सावत्र आई
ननान्दा	ननन्द
देवर:	दीर
श्वश्रु:	सासू
श्वशूर:	सासरा
पितृभगिनी	आत्या
भ्रात्रीय:	पुतण्या
भ्रात्रीया	पुतणी
भागिनेय:	भाचा
भागिनेयी	भाची
प्रतिवेशी	शेजारी
सापत्न	सावत्र

॥ गुणवंत यशवंत (ज्युनिअर) ॥

काजल पाटील
११ वी आर्टसमध्ये
वर्गात सर्वप्रथम

शुभम पवार
११ वी सायन्समध्ये
वर्गात सर्वप्रथम

गौरी माने
११ वी कॉमर्समध्ये
वर्गात सर्वप्रथम

प्राजक्ता यादव
११ वी एस.सी.व्ही.सी.मध्ये
वर्गात सर्वप्रथम

पल्लवी जोशी
१२ वी आर्टस्
वर्गात सर्वप्रथम

ऐश्वर्या श्रोत्री
१२ वी कॉमर्समध्ये
वर्गात सर्वप्रथम

निकीता थोरात
१२ वी एम.सी.व्ही.सी.मध्ये
वर्गात सर्वप्रथम

स्नेहा गायकवाड
एम.बी.बी.एस.
साठी प्रवेश

अपेक्षा तिवारी
एम.बी.बी.एस.
साठी प्रवेश

सौरभ कणसे
एम.बी.बी.एस.
साठी प्रवेश

ओंकार पाटील
एम.बी.बी.एस.
साठी प्रवेश

मृणालीनी पाटील
एम.बी.बी.एस.
साठी प्रवेश

सुजित दडस
एम.बी.बी.एस.
साठी प्रवेश

श्रीकांत देशमाने
NIT क्वालिफाईड

शिवम पाटील
COEP साठी प्रवेश

अनिकेत पवार
COEP साठी प्रवेश

पंकज माने
११ वी सायन्स
महाराष्ट्र शासन स्वच्छता मित्र
वक्तृत्व करंडक स्पर्धेत तालुका,
जिल्हा स्तरावर प्रथम क्रमांक
राज्यस्तरीयसाठी निवड

॥ शिकाऊ भरती मेळावा ॥

शिकाऊ भरती मेळाव्यात मार्गदर्शन करताना
मा.विनायक औंधकार (CEO कराड नगर परिषद)

शिकाऊ भरती मेळाव्यात मार्गदर्शन करताना
मा.दिलीप गुरव (CEO दि कराड अर्बन बँक)

।। कार्यक्रम विविधा ।।

मा.मधुकर सावंत यांनी आपले चिरंजीव राहुल यांचे स्मरणार्थ महाविद्यालयास दिलेल्या कारंजाचे उद्घाटन प्रसंगी : मा.प्राचार्य, मा.मधुकर सावंत, सर्व प्राध्यापक व विद्यार्थी

सायबर क्राइम व्याख्यान : मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.श्री.प्रमोद जाधव वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक

संस्कृत दिन समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.सौ.शैलजा सबनीस

'१४ सप्टेंबर हिंदी दिवस' समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.सौ.निर्मला माने (सातारा)

मानसशास्त्र विभाग : पालक मेळाव्यात मार्गदर्शन करताना उपप्राचार्य व्ही.टी.जाधव

कॉमर्स असोसिएशन : मार्गदर्शन करताना मा.प्रविण उजागर (निलाय ॲकॅडमी, पुणे)

भूगोल विभाग : 'भूगोल दिन' कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.बी.जे.पाटील

मराठी विभागातर्फे 'वाचन प्रेरणा दिन' कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना प्राचार्या डॉ.सुलक्षणा कुलकर्णी (कडेगाव)

।। यांनी गाजविली क्रिडांगणे (सिनिअर विभाग) ।।

राजेश्वरी पळसे
बी.एस्सी भाग २
अखिल भारतीय क्रिकेट व सॉफ्टबॉल स्पर्धेकरिता शि.वि.संघात निवड

अश्विनी थोरात
एम.ए.भाग १
अश्वमेघ स्पर्धेकरिता शि.वि.कबड्डी संघात निवड

ज्योती तोडकर
एम.ए.भाग १
शि.वि.सॉफ्टबॉल संघात व महाराष्ट्र संघात निवड

ओंकार इंगवले
बी.एस्सी.भाग २
शि.वि. फुटबॉल संघात निवड

ऐश्वर्या गायकवाड
टँग सू-डो नॅशनल स्पर्धेकरिता दिल्ली येथे पंच म्हणून निवड

दिपक शिंगे
बी.ए.भाग ३
इंटरनॅशनल बॉक्सिंग स्पर्धेत रौप्य पदक

गौरव सावंत
बी.ए.भाग १
इंटरनॅशनल बॉक्सिंग स्पर्धेत कास्यपदक

अश्विनी लावंड
बी.कॉम भाग १
राज्यस्तरीय रायफल शुटींग स्पर्धेत कास्यपदक

आदिती साळुंखे
बी.कॉम भाग ३ (आय.टी.)
शि.वि.कबड्डी संघात निवड

अबोली अवसरे
एम.ए.भाग १
शि.वि.आंतरविभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय विभागीय व आंतरविभागीय

पूजा खंडागळे
एम.ए.भाग १
शि.वि.आंतरविभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय विभागीय व आंतरविभागीय

प्रज्ञा गायकवाड
बी.ए.भाग १
शि.वि.आंतरविभागीय कुस्ती स्पर्धेत द्वितीय विभागीय व आंतरविभागीय

पूजा गंभीर
तायक्वाँदो स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

अक्षय बामणे
तायक्वाँदो स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

ऐश्वर्या तांदूळवाडकर
बी.एस्सी भाग ३
तायक्वाँदो स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

सुजय पवार
बी.ए.भाग ३
शुटींग चॅम्पियन स्पर्धेत निवड

धनंजय हंकारे
बी.ए.भाग ३
शुटींग चॅम्पियन स्पर्धेत निवड

स्वप्निल सुतार
बी.एस्सी भाग १
बॉक्सिंग स्पर्धेत तृतीय क्रमांक

अभिजित रैनाक
एम.ए.भाग १
जलतरण स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

ओंकार घाडगे
बी.एस्सी.भाग १
जलतरण स्पर्धेत तृतीय क्रमांक

सागर चव्हाण
बी.एस्सी.भाग ३
जलतरण रिले स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

मनोज यादव
बी.एस्सी.भाग ३
जलतरण रिले स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

सातारा झोनल फुटबॉल स्पर्धेत प्रथम क्रमांक प्राप्त मुलांचा संघ मा.प्राचार्यांचे समवेत

सातारा विभागीय क्रिकेट स्पर्धेत प्रथम क्रमांक प्राप्त (मुली) संघ मा.प्राचार्यांचे समवेत

कोल्हापूर विभागीय स्तरावरील सॉफ्टबॉल स्पर्धेत तृतीय क्रमांक प्राप्त संघ

सातारा विभागीय कबड्डी (मुली) स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक प्राप्त संघ

।। यांनी गाजविली क्रिडांगणे (ज्युनिअर विभाग) ।।

अभिजीत थोरात
११ वी सायन्स
नवी दिल्ली येथे जितकुने दो खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत दूसरा क्रमांक

नमिरा मुजावर
११ वी कॉमर्स

आकांक्षा पाटील
११ वी कॉमर्स

मयूरी शिंदे
११ वी कॉमर्स

आकाश माळी
११ वी सायन्स

पांडुरंग पाटील
११ वी सायन्स

कैलास हिंगमिरे
११ वी सायन्स

शिर्डी येथे झालेल्या सॉफ्ट-बेस बॉल खेळाच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग

अनिकेत मोरे
११ वी सायन्स
पुणे बालेवाडी येथे झालेल्या पिस्तूल रायफल राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग

साई तेली
११ वी कॉमर्स
मडगाव-गोवा येथे झालेल्या टँग-सु-डो राष्ट्रीय स्पर्धेत दुसरा क्रमांक

ऋषिकेश जाधव
१२ वी
पश्चिम बंगाल येथे झालेल्या मॉडर्न खो-खो स्पर्धेत सहभाग

प्रज्ञा लाड
१२ वी कॉमर्स
नाशिक येथे झालेल्या जलतरण स्पर्धेत सहभाग
सागरी जलतरण स्पर्धेत सहभाग
(रोट रॅक्ट युथ पुरस्कार २०१७)

अनिल चव्हाण
१२ वी आर्टस्
राहुरी येथे झालेल्या कुस्ती स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

प्रतिक मोरे
११ वी
नाशिक येथे झालेल्या टँग-सू-डो राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग

प्रथमेश माळी
११ वी कॉमर्स
नाशिक येथे झालेल्या टँग-सू-डो राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग

दिपाली करडे
११ वी आर्टस्
राज्यपातळी बेस बॉल निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

आनंदा कुंदल
११ वी आर्टस्
राज्यपातळी शुटींग व्हॉलीबॉल निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

रोहित जगताप
सांगली येथे झालेल्या तायक्वाँदो स्पर्धेत सहभाग

शुभम जाधव
११ वी आर्टस्
सांगली येथे झालेल्या विभागीय मैदानी स्पर्धेत सहभाग

किरण नांगरे
१२ वी आर्टस्
पाटण येथे झालेल्या वेटलिफ्टिंग विभागीय स्पर्धेत सहभाग

अमृता सुतार
११ वी आर्टस्
सांगली येथे झालेल्या बॅडमिंटन निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

गायत्री बगल
११ वी कॉमर्स
सांगली येथे झालेल्या बॅडमिंटन निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

पुष्कराज कुलकर्णी
११ वी कॉमर्स
सांगली येथे झालेल्या बॅडमिंटन निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

हर्षदा चव्हाण
१२ वी एम.सी.व्ही.सी.
कुराश खेळात विभागीय स्पर्धेत सहभाग

विराज उमापे
१२ वी
भुईंज येथे झालेल्या कुस्ती स्पर्धेत सहभाग

प्रतिक पवार
११ वी सायन्स
विभागीय पातळी वरील बेसबॉल निवड चाचणी स्पर्धेत सहभाग

सातारा विभागीय 'खो-खो' मुले स्पर्धेतील तृतीय क्रमांक प्राप्त विजेता संघ

'स्पोर्टस डे' उद्घाटक उपप्राचार्य प्रा.व्ही.जे.पाटील

।। राष्ट्रीय सेवा योजना ।।

विशेष श्रमसंस्कार शिबीर मौजे घोणशी उद्घाटन : मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ.डी.के.गायकवाड शिवाजी विद्यापीठ एन.एस.एस.समन्वयक

श्रमसंस्कार शिबीरात आपले विचार व्यक्त करताना घोणशीचे उपसरपंच मा.दिपक पिसाळ

विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात जनजागृती रॅली - मौजे घोणशी

राष्ट्रीय सेवा योजना श्रमसंस्कार शिबीर स्वच्छता रॅली

राष्ट्रीय सेवा योजनेमार्फत कॅशलेस महाराष्ट्र कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना मा.मंदार गोगटे

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने ५ सप्टेंबर शिक्षक दिन साजरा मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ.सुभाष एरम (कराड)

।। पारितोषिक वितरण व कार्यक्रम विविधा ।।

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा.किरण माने (दूरदर्शन कलाकार)

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात मार्गदर्शन करताना अध्यक्ष मा.डॉ.अमर आडके (दूर्ग अभ्यासक)

आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्क दिन पोस्टर प्रदर्शन

आंतरराष्ट्रीय मानवी हक्क दिन : मार्गदर्शन करताना प्रमुख वक्ते प्रा.एस.एस.तोरणे

शिवाजी विद्यापीठामार्फत महाविद्यालयात आयोजित नवनिर्मित स्थानिक चौकशी एकदिवसीय कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना प्राचार्य डॉ.बी.एन.पवार (कला व वाणिज्य महाविद्यालय, पलूस)

॥ अभ्यास सहल ॥

प्राणीशास्त्र विभाग : मालवण - सिंधुदुर्ग
रॉकी गार्डन बीच (बी.एस्सी भाग २)

प्राणीशास्त्र विभाग : कोयनानगर चिपळूण कर्दे हर्णेबंदर
मुरूड गुहागर (बी.एस्सी भाग ३)

रसायनशास्त्र विभाग : तासवडे एम.आय.डी.सी.
नांगरे पॉलिमर्स मॅनेजर नांगरे यांचे समवेत (एम.एस्सी भाग २)

भूगोल विभाग : रायगड (बी.एस्सी भाग २)

जैवतंत्रज्ञान विभाग : रेशीम संशोधन केंद्र वाई
येथे भेट (बी.एस्सी भाग १)

जैवतंत्रज्ञान विभाग : डॉ.बाळासाहेब सावंत कोकण
कृषी विद्यापीठ राहुरी येथे भेट (बी.एस्सी भाग ३)

।। कलादालन/फोटोग्राफी ।।

पेन्सिल स्केच :
अश्विनी जगताप
बी.एस्सी भाग १

पेन्सिल स्केच :
अंजली जाधव
१२ वी (वाणिज्य)

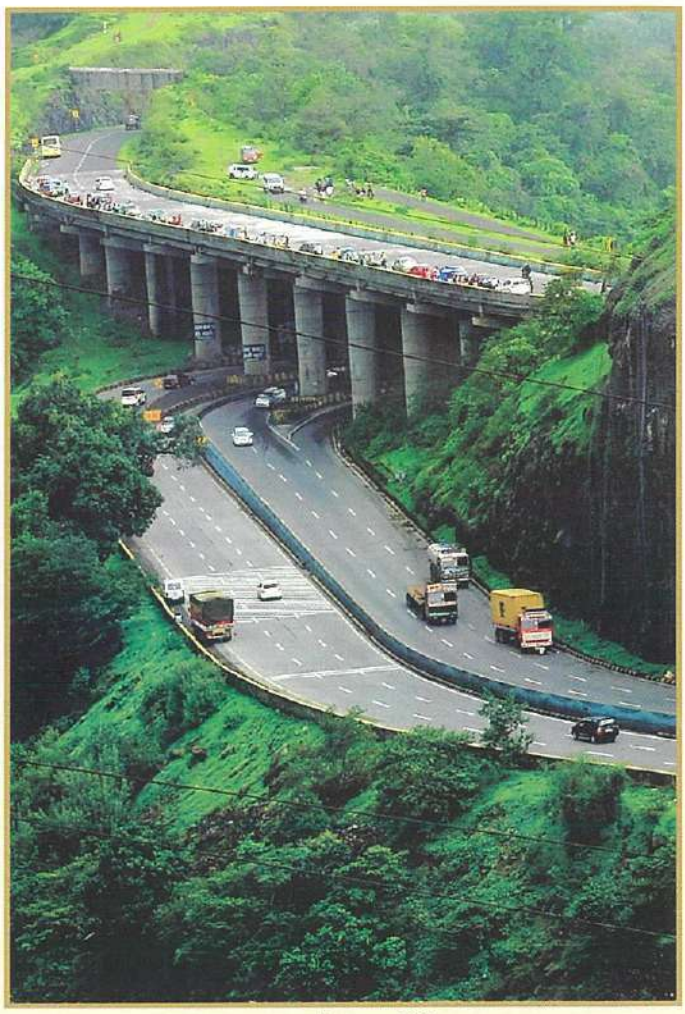

फोटोग्राफी : **पायल थोरात, ऋषिकेश चव्हाण**
बी.ए.भाग २

पेंटींग : **ओंकार थोरात**
बी.ए.भाग २

फोटोग्राफी : **गिरिश थोरात,**
१२ वी सायन्स

स्वत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

सद्गुरू
सन २०१६-२०१७

वामन होवाळ यांची भूमिका समन्वयवादी होती. दलितांची दुःखे समाजापर्यंत पोहचविण्यासाठी त्यांनी समाजव्यवस्थेतील आणि सरकारी व्यवस्थेतील विसंगतीचा आधार घेऊन प्रहार करण्याचा मार्ग स्वीकारला.

- वामन होवाळ

सद्गुरू प्रतिबिंब

पदवीपूर्व व पदव्युत्तर स्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा साहित्यिक अविष्कार

▪ विभागीय संपादक
प्रा. सुजाता मोहिते

सद्गुरू सन २०१५-२०१७

अनुक्रमणिका

स्वत शिक्षण संस्थेचे
सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड

गद्य विभाग

१.	व्यक्तिचित्रण	स्त्री शिक्षणाच्या उद्गाराला क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले	ऋतुजा बांडागळे ११ वी शास्त्र	..१०५
२.	आत्मकथन	मी कोपर्डी....	सलोनी पाटील १२ वी शास्त्र	..१०७
३.	सामाजिक समस्या	अंधश्रद्धा निर्मूलन काळाची गरज	अमृता सावंत ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	..१०९
४.	जातक कथा	चार मित्र	दिक्षिता भोसले ११ वी शास्त्र	..१११
५.	राजकीय लेख	सर्जिकल स्ट्राईक आणि राजकारण	पंकज माने ११ वी शास्त्र	..११३
६.	तंत्रज्ञानावर आधारित लेख	हमखास यशाचा फॉर्म्युला	ऐश्वर्या मडिलगेकर १२ वी एम.सी.व्ही.सी.	..११५
७.	अर्थशास्त्रीय लेख	अर्थक्रांती - नोटाबंदी व कॅशलेस अर्थव्यवस्था	प्रज्ञा लाड १२ वी वाणिज्य	..११७
८.	कथा	प्रसंगावधान	तेजस जगदाळे ११ वी शास्त्र	..१२०
९.	शब्दचित्र	अवकाशातील - रणरागिनी	प्रियांका गवळी ११ वी शास्त्र	..१२२
१०.	माहितीपर लेख	चहा...	अतुल पाटील १२ वी	..१२४
११.	मनोगत	धावता धावता...	ऐश्वर्या बागल ११ वी कला	..१२६
१२.	शब्दचित्र	प्रेरणादायी विज्ञानमहर्षी	शिवांजली सावंत ११ वी शास्त्र	..१२८
१२.	ललित	सुखाचा शोध	दिक्षिता भोसले ११ वी शास्त्र	..१३०
१३.	ललित	संस्काराचे मोती	प्रदीप लोहार ११ वी शास्त्र	..१३२
१४.	ललित	बदललेली पिढी	धनश्री मंदरे ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	..१३४
१५.	ललित	या जन्मावर या जगण्यावर शतदा प्रेम करावे	गिरीश थोरात १२ वी शास्त्र	..१३५
१६.	ललित	गुरू	सदाशिव घेवारे १२ वी शास्त्र	..१३७
१७.	संस्कृत	१. योगस्य महत्वम्	मानसी पाटणकर ११ वी शास्त्र	..१३९
		२. अर्वाचीनकालस्य ज्ञानकल्पवृक्षः।	प्रणिता चव्हाण ११ वी शास्त्र	..१४१
		३. भारत-तारा कल्पना चावला	ऋषीकेश नलवडे ११ वी शास्त्र	..१४२
१९.	कन्नड	कायकवे कैलासा	निष्ठा जाधव ११ वी शास्त्र	..१४४
	प्रवासवर्णन	सिंगापुरमे तीन दिन।	प्रशांत शिंगे ११ वी शास्त्र	..१४६
		मृत्युंजय कर्ण	प्रशांत शिंगे ११ वी शास्त्र	..१४९
२०.	वैचारिक	बढता कालाधन: एक बिकट समस्या	अनिता माने एम.ए.भाग १	..१५१
२१.	चिंतनपरक	विश्व:शान्ति और भारत	भाग्यश्री जोशी एम.ए.भाग १	..१५२

पद्य विभाग

१.	आभास/आई	अर्पिता पाटील ११ वी वाणिज्य	१०८
२.	आयुष्य	अमृता सावंत ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	११०
३.	सकाळ	योगिता सोनी ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	११०
४.	बाबा	ऋतुजा कदम १२ वी शास्त्र	११२
५.	दुरावा	ऐश्वर्या बागल ११ वी कला	११२
६.	मैत्री	ऐश्वर्या बागल ११ वी कला	११९
७.	स्त्री	अपर्णा क्षीरसागर ११ वी शास्त्र	१२१
८.	हे विघ्नहरा तुझाच जय-जयकार	रविकिरण पाटील एम.ए.भाग १	१२३
९.	गाडगेबाबांची आण	तेजस क्षीरसागर ११ वी वाणिज्य	१२५
१०.	बेटी का महत्त्व	सविता पाटोळे ११ वी वाणिज्य	१३६
११.	सपना	धनश्री मंदरे ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	१३६
१२.	कॉम्प्युटरसारखं मन...	अपर्णा क्षीरसागार ११ वी शास्त्र	१४०
१३.	7 Great Quotations	धनश्री मंदरे ११ वी एम.सी.व्ही.सी.	१४३
१४.	A Fairy Song	निष्ठा जाधव ११ वी कला	१४३
१५.	The Dream, The Success	आदित्य मगर ११ वी कला	१४७

सद्गुरू प्रतिबिंब

पदवीपूर्व व पदव्युत्तर स्तरावर अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा साहित्यिक अविष्कार

व्यक्तिचित्रण

स्त्री-शिक्षणाच्या उद्‌गात्या क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले

कु. ऋतुजा रवींद्र बांडागळे, ११ वी शास्त्र

महाराष्ट्राच्या कणखर, राकट पण तितक्याच कोमल व नाजूक देशात अनेक सोन्याचे दिन उगवले. सुवर्णअक्षरांनी लिहिण्यासारख्या अनेक घटनाप्रसंगांनी हा भूभाग नटलेला आहे. महाराष्ट्राने या भूमीवर अनेक स्त्री रत्ने जन्माला घातली. आशा भोसले, इंदिरा गांधी, जिजामाता, कल्पना चावला, श्यामची आई, किरण बेदी, काशिबाई कानिटकर, झाशीची राणी लक्ष्मीबाई, महाराष्ट्राच्या इतिहासात क्रांती निर्माण करणाऱ्या क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले या महान स्त्री रत्नांनी तर स्त्रियांच्या शिक्षणाची बंद झालेली कवाडे उघडण्याचे धाडस केले. त्यांना माझा कोटी कोटी प्रणाम !

आज आम्ही मुली मोकळेपणाने सायकलवरून, स्कूटरवरून सहज जातो. प्रगतीच्या कोणत्याही मार्गाने जाण्याची आम्हाला मुभा आहे. कोणीही आमचा प्रगतीचा मार्ग आज रोखू शकत नाही. याचे सारे श्रेय सावित्रीबाई फुले यांनाच आहे. हे आजच्या विज्ञान युगातील स्त्रियाही मान्य करतील.

इ.स. १८३१ रोजी जानेवारीच्या तिसऱ्या दिवशी सावित्रीबाईंचा जन्म झाला. नायगावमध्ये हा हा म्हणता ही बातमी पसरली. सावित्रीबाईंचे वडील खंडोजी पाटलांनी संपूर्ण गावाचे तोंड गोड केले. आईचे रूप व वडीलांचा धिप्पाडपणा घेऊनच ही मुलगी जन्माला आली होती.

> *माणसाच्या आयुष्याला शिक्षणामुळेच वेगळे वळण लागते. त्यात जर स्त्री शिकली तर संपूर्ण कुटुंबाचा विकास होतो असे आपण म्हणतो. स्त्रिया शिकायला लागल्या पण त्याच्या उद्‌गात्या होत्या सावित्रीबाई फुले. शिक्षणासाठी सनातन्यांनी अंगावर फेकलेले शेण, खडे त्यांनी फुलाप्रमाणे मानून आपले हाती घेतलेले काम तसेच सुरू ठेवले. त्यामुळेच त्याची फळे आता आपण चाखतो आहोत.*

चंद्राच्या कलेप्रमाणे आईवडीलांच्या कृपा-छत्राखाली मायेच्या ऊबेत सावित्री वाढत होती. आईवडीलांचे कोडकौतुक, लाड आणि तेवढीच सुसंस्कारांची शिदोरी घेऊन, वडीलांच्या स्वभावाने प्रेरित होऊन ती बंडखोर, बाणेदार व मुत्सद्दी बनली. थोर विभूती आपल्या भावी कार्याची चुणूक बालपणीच दाखवितात. सावित्रीबाईंना ती निर्भयता, अन्यायाची चीड, स्वतंत्र विचारप्रणाली, दुःखाशी झुंज देण्याची जिद्द हे गुणच घडवत होते. इ.स. १८४० रोजी जोतिरावांशी सावित्रीबाईंचे लग्न मोठ्या थाटामाटात मंगलमय वातावरणात पार पडले.

जोतिरावांच्या वडीलांनी त्यांना उत्तम शिक्षण दिले. आपल्याला मिळालेले शिक्षण जोतिरावांनी आपली पत्नी सावित्रीबाईंना देण्याचे ठरवले.

शेतावरील मातीची पाटी झाली. आंब्याच्या झाडाच्या फांद्यांच्या काड्या पेन्सिली बनल्या. अक्षरे गिरवली गेली. सावित्रीबाई लिहित्या-वाचत्या झाल्या.

जीवनाला शिक्षणामुळेच वेगळे वळण लागते. पुण्यासारख्या सनातनी व कर्मठ लोकांच्या नगरीत त्यांनी अनेक गोष्टी उघड्या डोळ्यांनी पाहिल्या. 'ज्ञानाशिवाय तरणोपाय नाही', याची त्यांना जाण झाली. बालपणापासूनच दीन दलित मैत्रिणींचा सहवास लाभल्यामुळे दलितांच्या उध्दाराची त्यांना तीव्र जाणीव झाली. खेडोपाडी तसेच पुण्यासारख्या ठिकाणीही दलित-शूद्रांचे शिक्षणाअभावी किती हाल होत आहेत हे त्यांना समजले. आपल्या पतीच्या पावलावरून चालून त्यांनी स्त्री-शिक्षणाचा वसा घेतला व स्त्री शिक्षणाच्या प्रवाहात स्वत:ला झोकून दिले.

स्त्रियांवर होणारे अन्याय, अत्याचार, त्यांचा करूण कहाण्या ऐकून सावित्रीबाईंचे हृदय पिळवटून जाई. त्या काळात महाराष्ट्रात रुढींना व धार्मिक आचार-विचारांना उधाण आले होते. समाज जुनाट बुरसटलेल्या प्रथा परंपरांनी त्रासून गेला होता. पुण्यासारख्या ठिकाणी केशवपन, सती जाणे, बालविवाह, जरठ-कुमारी विवाह परंपरा त्या काळी स्त्रियांचे जीवन उध्वस्त करत असत. सती जाण्याच्या स्त्रियांच्या करूण किंकाळ्या सावित्रीबाईंच्या कानात घोंगावू लागल्या. शिक्षणाची व ज्ञानाची नाडी समाजातील मूठभर लोकांच्याच हातात होती. स्त्रीची पावलोपावली विटंबना होत होती. स्त्री चा पतिनिधनानंतर कोणीच वाली उरला नव्हता. या सर्व गोष्टी मोडायच्या असतील तर स्त्रियांच्या आधी शिक्षण दिले पाहिजे, हे कटू सत्य सावित्रीबाईंना समजून चुकले. स्त्री मुक्ततेची गंगोत्री वाहू लागली. स्त्रियांना व शूद्रांना शिक्षणाचा नवा किरण दिसला.

याच वर्षी १जानेवारीला पुण्यात तात्यासाहेब भिडे यांच्या वाड्यात जोतिरावांनी शाळा काढली. अनंत अडचणी आल्या. गरज शोधाची जननी बनली. पण एका शाळेने स्त्रियांचे अज्ञान थोडेच नष्ट होणार होते ? १५ मे १९४८ रोजी पुण्यात महार वाड्यात त्यांनी आणखी एक शाळा काढली. जोतिरावांनी काढलेल्या शाळेत सावित्रीबाई शिक्षिका झाल्या. एक माळी स्त्री शिक्षिका विद्यादानाचे पवित्र काम करते आहे, हे सनातन्यांना समजल्यावर त्यांच्या अंगाचा तिळपापड झाला. तरीही संकटांशी झगडत त्यांनी हे काम सुरूच ठेवले. शाळेत सावित्रीबाई मुख्याध्यापिका झाल्या. 'भारतातील पहिल्या स्त्रीशिक्षिका' हा मान त्यांच्याकडे जातो. सनातन्यांनी त्यांच्या अंगावर फेकलेले शेण, खडे त्यांनी सहन केले. त्या म्हणत, ''बंधुंनो, मी आपल्या भगिनींना शिकवण्याचे पवित्र कार्य करते आहे. तुम्ही माझ्यावर फेकलेले शेण, खडे नसून मला उत्तेजन देण्यासाठी ही फुले तुम्ही उधळीत आहात. ईश्वर तुम्हाला सुखी ठेवो !''

स्त्रियांना व शूद्रांना शिक्षण देणाऱ्या एकूण १८ शाळा फुले दांपत्यांनी काढल्या. ख्रिस्ती मिशनऱ्यांचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवून शैक्षणिक कार्याचा वेलू गगनावरी जाऊ लागला. सावित्रीबाईंना होणारा निषेध हळू हळू मावळला. ब्रिटीश सरकारने त्यांचा सत्कार केला. धनंजय किर, मेजर कँडी साहेब, म. कर्वे, आंबेडकर, गांधीजी, गो.ग. आगरकर, लो. टिळक इ. नेत्यांनी, समाजसेवकांनी सावित्रीबाईंच्या स्त्री शिक्षणाने प्रेरित होऊन स्त्री शिक्षणाचा गाडा आजच्या पिढीपर्यंत आणून ठेवला आहे.

आज सर्व क्षेत्रात स्त्री आपल्याला अतिशय चाणाक्षपणे काम करताना दिसते. राजकारण, समाजकारण, शिक्षण, अर्थकारण, संरक्षण, संशोधन, विज्ञान, तंत्रज्ञान या सर्व क्षेत्रात स्त्री चे काम अतिशय कौतुकास्पद आहे. स्त्री शक्तीच्या जोरावर शासनालाही झुकवून सर्व क्षेत्रात स्त्रियांसाठी ५०% राखीव जागा शासनाला ठेवाव्या लागल्या. मला वाटते, या सर्वांचे श्रेय आजची स्त्री ही या स्त्री शिक्षणाच्या उद्‌गात्या क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले यांनाच देतात. सावित्रीबाईंचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवूनच आजची स्त्री उद्याचा आदर्श भारत घडवेल.

❑ ❑ ❑ ❑

ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹೊಳೆ ಹರಿಸಿ
ಇಳಿತ್ತದು ಕೆಂಗೊಳಿಸುತ
ಬಿ. ಬಸವರಾಜ

आत्मकथन

मी कोपर्डी...

कु. सलोनी पाटील, १२ वी शास्त्र

''बहिणीसाठी एकसाथ मराठा
जातीने टाकली कात मराठा
अठरा पगड ही जात मराठा
वीर दौडले सात मराठा
स्वराज्याचा घाट मराठा
सागराची लाट मराठा
सह्याद्रीचा थाट मराठा''

माझ नाव कोपर्डी माझी जात मराठा. मराठा म्हणजे 'मराठा तितुका मेळवावा' असे म्हणणाऱ्या रामदास स्वामींच्या शब्दातील मराठा. स्वातंत्र्य मिळण्याआधी जो महाराष्ट्रात राहायचा तो असे समाजायचे लोक. मराठा ही जात नाही. साम्राज्य आहे छत्रपती शिवाजी महाराजांचं. अटकेपार झेंडे लावणारे मराठे जाती-पातीच्या भानगडीत न पडता शिवाजी महाराजांच्या नावाने जीव ओवाळून टाकायला तयार असणारे मराठे. माझ्यावर एवढी वाईट वेळ येऊनही मी शांत आहे. फक्त शिवाजी महाराजांची आठवण करून देते. कारण मला माहिती आहे, माझे शिवराय न्याय मिळवून देतील. कुठल्याच नेत्याच्या सभेला गर्दी नसते, शिस्त नसते, असतात ते फक्त पैसे देऊन भूल लागलेले लोक, शिट्ट्या मारत ट्रक भरून निघालेली पोरं, पैसे घेऊन आलेली म्हातारी कोतारी. परंतु माझ्या शिवबाच्या नावाने जमले लोक. घरची पिठली-भाकरी घेऊन पहिल्यांदा आल्या माझ्या आया-बहिणी. शिवाजी महाराजांचे मावळे कसे असतील हे

> *शिवाजी महाराजांपासून पेशव्यापर्यंत अटकेपार झेंडे लावले. त्या महाराष्ट्रात मराठ्यांना आरक्षणासाठी भांडावे लागते. माय-बहिणींच्या होणाऱ्या विटंबना पाहाव्या लागतात हे केवढे दुर्दैव आहे. आजपर्यंत महाराष्ट्राचा इतिहास निर्भिड आणि लढाऊ अशी ओळख असलेला आणि आता त्याच महाराष्ट्रात कातडी बचाव वृत्तीचा राग येतो व तो शब्दातून व्यक्त होतो तो असा.*

पहिल्यांदा दिसले. एवढ्या तीन-चारशे वर्षात भावा-बहिणींनो आता एकत्र आलाय, तर असेच रहा. मराठा म्हणजे महाराष्ट्र. महाराष्ट्र म्हणजे मराठा. माझ्या शिवाजी महाराजांचे राज्य आलंय असं वाटलं. आज इथून पुढे कुठल्याच बहिणीवर अत्याचार होणार नाही याची खात्री पटली. आज असेच एकत्र रहा. एकेकाळी वेडात मराठे वीर दौडले सात, परंतु आज सात लाख मराठे एकत्र आले. इथून पुढे कोणत्याच मुलीकडे वाकड्या नजरेने पाहण्याची हिम्मत नाही कोणाची ही अपेक्षा. मला माहित आहे, शिवाजी महाराज नाहीत. परंतु तुमच्यासारखे मावळे आहेत. खरंतर तुम्ही एकत्र यायला हे निमित्त नको होत. परंतु आपल्या पोरीसाठी असंच पुढे या मराठ्यांच्या पोरी जीव गेला तरी खानदानाची बदनामी होऊ देत नाहीत, जगू द्या त्यांना अभिमानानं. कारण मराठा जात नाही, मराठा म्हणजे महाराष्ट्र... !

माझ्या शिवाजी महाराजांच्या स्वप्नात होतं तसं सुराज्य पाहिजे. माझ्या जिजाऊंच्या मनातील महाराष्ट्र पाहिजे. त्याची सुरूवात झाली. पुन्हा कोपर्डीची आठवण नको. माझ्यामुळे कोपर्डीचे नाव निघालं की प्रत्येक नराधमाची दातखिळी बसली पाहिजे. कोपर्डीचं नाव निघालं, की प्रत्येक माणसानं सांगितलं पाहिजे, ही महाराष्ट्रातल्या मुलीवरची अत्याचाराची शेवटची वेळ, या नंतर कोणत्याच मुलीकडे वाकड्या नजरेनं पाहण्याची नराधमाची हिम्मत झाली नाही पाहिजे. कारण एक मराठा म्हणजे एक महाराष्ट्र माझ्या शिवरायांचा महाराष्ट्र ...!

आजपर्यंतच्या जगाच्या इतिहासात निर्भिड आणि लढाऊ अशी ओळख असलेला समाज. पाटील की जमीनदार या पदव्या जरी मराठ्यांच्या पदरी असल्या तरी सर्वसामान्य लोकांजवळ गुंठाभर जमीन असती, मग त्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह, मुलांची शिक्षणं, लग्न. परंतु आरक्षणाच्या पध्दतीमुळे उत्तम गुण असूनही दुय्यम दर्जाचे शिक्षण घ्यावे लागते. आजच्या समाजात कितीतरी मुलं बेरोजगार आहेत. आणि जेव्हा permanent करण्याची वेळ येते तेव्हा आरक्षणाचा मुद्दा उफाळून वर येतो.

आज आमच्या आया-बहिणींवर होणारे अत्याचार बलात्कार पाहण्याइतपत आमचे रक्त शांत नाही झालेलं. कोणत्याही समाजातील स्त्रियांवर झालेला अत्याचार पाहून शांत बसणे शक्य नाही. स्त्रियांचा आदर करण्याचा आदर्श आमच्या महाराजांनी आम्हाला घालून दिलाय. मग ती व्यक्ती कोणीही असो गुन्हा केला तर शिक्षा ही झालीच पाहिजे. स्त्रियांचा आदर झालाच पाहिजे, मग स्त्री कोणत्याही धर्माची असो. गुन्हेगाराला जात धर्म नसते..... आम्ही एकत्र आलोय अन्यायाविरोधात न्याय मागायला.

''ओठ बंद असूनही बोलतोय मराठा
न बोलताही खूप काही सांगतोय मराठा
धिक्काराचा शब्दही न उच्चारता
नापसंतीचा दाहक हुंकार करतोय मराठा
घोषणा न करताही मागणीचा बाण
अचूक मारतोय मराठा
रक्ताच थेंबही न सांडता प्रतिपक्षाला
जायबंदी करतोय मराठा
सत्तेचं सिंहासन हलवतोय मराठा
एक मराठा..... लाख मराठा.... !''

❑ ❑ ❑ ❑

आभास

कु. अर्पिता अनिल पाटील
११वी, वाणिज्य

जे वाटतं हवं हवं,
ते नेहमीच मिळत नाही.
जे असतं आपल्याजवळ,
त्याची गोडी कळत नाही.
गेला तो क्षण सुखाचा,
हे तरी कुणी सांगाव ?
हातचं सोडून उगीच का,
पळत्याच्या मागं जावं ?
गेलेल्या त्या क्षणासाठी,
रडत असतो प्रत्येकजण.
रडताना परि कळत नाही,
निघून जातो आणखी एक क्षण.
आयुष्याचा खरा अर्थ,
त्याला कधीच कळला नाही.

आई

कु. अर्पिता अनिल पाटील
११वी, वाणिज्य

किती वेदना झाल्या तिला,
तुला जन्म देताना.
लहानाचा मोठा झालास तू,
आईच्या कुशीत असताना.
जाणीव ठेव बाळा,
कष्ट ती उपसत असताना.
कितीही मोठा झालास तरी,
विसरु नकोस तिला.
तिनेच जग दाखवले तुला,
जाण तुला नसताना.
सांभाळून जा पुढे बाळा.
जेव्हा मारशील हाका,
आई तुझी या जगात नसताना.

सामाजिक समस्या

अंधश्रध्दा निर्मूलन : काळाची गरज...

कु. अमृता विश्वनाथ सावंत, ११ वी एम.सी.व्ही.सी.

भारत ही साधु संतांची, शूरांची, विरांची, जीवाला जीव देणाऱ्या मावळ्यांची भूमी आहे. या भूमित प्रेम, माया, आपुलकी, जिव्हाळा श्रध्दा या गोष्टी आहेत. पण याच भूमीत अंधश्रध्देचा भस्मासूर जन्माला आला आहे. ह्या भस्मासूराचे निर्मूलन करणे आज मानवाची नैतिक गरज आहे. आपला भारत सुजलाम, सुफलाम् होण्यासाठी ही गरज आहे आणि पूर्ण केली पाहिजे. आज हा भारत अंधश्रध्देच्या सावलीत जखडून गेला आहे. ही सावली दूर करण्यासाठी प्रथम अंधश्रध्देला या भारतातून बाहेर काढले पाहिजे. हे जर करायचे असेल तर अज्ञानी हा ज्ञानी झाला पाहिजे. अशिक्षित हा शिक्षीत झाला पाहिजे हे सांगताना महात्मा फुले म्हणतात -

''विद्ये विना मती गेली, मती विना निती गेली,
निती विना गती गेली, गती विना वित्त गेले,
वित्ता विना शुद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले''

शिक्षणाची गरज ओळखून महात्मा फुले व त्यांच्या पत्नी यांनी मुलींची पहिली शाळा पुण्यात सुरू केली. ज्ञानाची ज्योत सावित्रीने मनामनात पेटवली आणि स्त्रीच्या आयुष्यातील अंध:कार दूर केला.

झेलले शेणाचे गोळे, झेलल्या कर्मठ विखारी नजरा, जोतिबाची सावित्री ती,
स्त्री शिक्षणासाठी तीने केला खुला शिक्षणाचा झरा, जरा हरली,
जरा डगमगली, कित्येक आली संकटे जरी घरा,
सदैव राही तत्पर ती शिक्षीत करण्या समाज सारा.....

> *म. फुलेंच्या म्हणण्यानुसार, 'विद्येविना मती गेली' नुसार विद्या नसेल तर माणूस अंधश्रध्देच्या, बुवाबाजीच्या चक्रात असा फसतो की त्यातून तो उभारी घेवू शकत नाही; असा हा अंधश्रध्देचा भस्मासूर त्याचे भस्मच करतो म्हणून मानवाने विज्ञान शिक्षण व विवेक यांची सांगड घालून आपले आयुष्य व्यतित करावे.*

इतके करूनसुध्दा समाज शिक्षीत झाला नाही. आत्तापर्यंत तरी हे सर्व खरे आहे ही अंधश्रध्दा आपल्या घरीही आली कशी ? ती आली नाही तर आपणच आणली आहे. उदा. मुलाला तापच जास्त आला की डॉक्टरऐवजी मांत्रिक, ढोंगी बुवांना बोलवायचे. तो लगेच म्हणतो, 'बुवा काय तरी करा पण माझ्या पोराला वाचवा.' तांत्रिक म्हणतो, 'हाय, एक उपाय हाय, बांधा त्या पोराला लिंबाच्या झाडाला.' नंतर चोप-चोप चोपतात. त्या पोराला मार सहन होत नाही. तो बिचारा पाच-सहा वर्षाचा मुलगा मरण पावतो. हो काय चूक होती त्या पोराची ? असे अनेक प्रकार या पावन भूमीत होतात. ते फक्त आपल्यामुळे आणि आपल्याच मुळे.

भारतात जसे गांधीजींनी इंग्रजांना 'चले जाव, भारत छोडो' अशा घोषणा दिल्या तसे या अंधश्रध्देच्या राक्षसाला बाहेर काढण्यासाठी क्रांतिकारकाच्या सारखे हाकलायला हवे. या

राक्षसांना म्हणजे अंधश्रध्देच्या छोट्या-मोठ्या राक्षसांना काढण्यासाठी आपल्याला आधी अंधश्रध्देला बाहेर काढले पाहिजे. कारण या अंधश्रध्देने स्त्रीभ्रूण हत्या, दारिद्र्य, लूटमार इ. संकटे भारतावर आणून ठेवली आहेत. या संकटांना आपण तोंड दिले पाहिजे. तरच आपल्याला आपण केलेल्या कष्टाचे फळ मिळेल.

''प्रयत्नांती परमेश्वर'' म्हणजे प्रयत्नांमध्ये परमेश्वर असतो. आपण प्रयत्न केले तरच परमेश्वर आपल्याला फळ देईल. प्रयत्नांच्या शक्तीपुढे त्या अंधश्रध्देची त्या भस्मासूराची शक्ती मुंगी एवढी ! आपण जर शक्ती वापरली तर या भस्मासुराला समृध्द भारतातून पळवून लावू व आपण जर एकजुटीने शक्ती लावली तर भारतातून नव्हे तर संपूर्ण जगातून अंधश्रध्देचे निर्मूलन होवू शकते. पण आपण तसे करत नाही. उलट आपण अंधश्रध्देच्या आहारी निघालेलो आहे.

अंधश्रध्देमुळे मानव आपली प्रगती करू शकत नाही. मानव शिकू शकत नाही. अंधश्रध्देमुळे जर मानव शिकला नाही तर त्याची प्रगती कशी होणार ? मानव शिकला नाही म्हणून अंधश्रध्देच्या जाळ्यात अडकला आहे. त्यातून जर त्याला बाहेर निघायचे असेल तर मानव शिकला पाहिजे. आधुनिक काळात समाजाला शिक्षणाची खूप गरज आहे म्हणून वाटते की,

''शिक्षक हाच गुरु, सदैव त्या स्मरू ।
त्यांच्या ज्ञानाच्या शिदोरीने, सारे जीवन उध्दारू ।''

आपण सर्वांनी अंधश्रध्देचा वापर करण्यापेक्षा विज्ञानाचा वापर हाती घ्या असे मी आपणांस सांगते ! पण तरीसुध्दा आपण तांत्रिकांचा वापर करत आहोत. तांत्रिक आपणास अंधश्रध्द बनवतात. काळी मांजर आडवी गेली तर अपशकून घडतो. डावी पापणी फडफडली तर काहीतरी अपशकून होतो असे मानले जाते.

''नवजीवन सुरू करा. या नव्या लढाईतून अंधश्रध्देचा झेंडा खाली उतरवा व अंधश्रध्दा निर्मुलन झाल्याचा झेंडा फडकवा.''

❑ ❑ ❑ ❑

आयुष्य

बघायला गेल तरी आयुष्यही
खूप सोप असत....
जगायला गेल, तरी दु:खातही
सुख असत....
चालायला गेल तर निखारेही
फुल होतात....
तोंड देता आले तर संकटही
क्षुल्लक असतात....
वाटायला गेलं तर अश्रुतही
समाधान असत....
पचवायला गेल तरीही
अपयशही सोप असत....
हसायला गेल तर रडणही
आपल असत....
बघायला गेल तर आयुष्यही
खूप सोप असत....

कु. अमृता विश्वनाथ सावंत
११ वी, एम.सी.व्ही.सी.

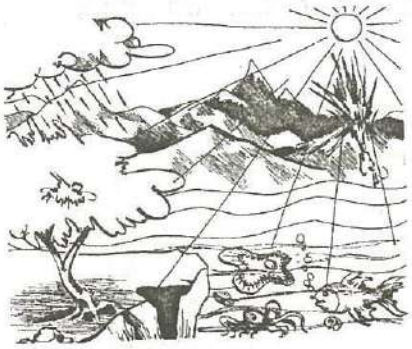

सकाळ

हसत, खिदळत येती ती सकाळ
नवकिरणांना घेऊन येते सकाळ
फुले, पाने, झाडे यांच्यावर
पसरतात दवबिंदूसारखी असते सकाळ

कशी येवून जाते सकाळ
हीच तर आहे सकाळची कमाल
सूर्याची भेट घालून देते सकाळ
पक्ष्यांचा पाखरांचा किलबिल करते सकाळ

जुनीच असते ती सकाळ
पण आपल्या जीवनात
नवीन वाटणारी ती सकाळ
अशी ही नवीन सकाळ

कु. योगिता अरुण सोनी
११ वी, एम.सी.व्ही.सी.

जातककथा

४ मित्र

कु. दिक्षिता रामचंद्र भोसले, ११ वी शास्त्र

एका गावात एक मुलगी राहात असते. तिला चार मित्र असतात. त्यापैकी चौथ्या मित्रावर ती जिवापाड प्रेम करत असते. त्याला ती नेहमी मोठमोठ्या भेटवस्तू देत असते. जगातली सर्वात महत्त्वाची गोष्ट त्याला मिळायला हवी, असा तिचा कटाक्ष असे.

त्या खालोखाल तिसऱ्या मित्रावरही ती प्रेम करत असते. त्याला ती नेहमी शेजारची राज्य दाखवत असते, मात्र ती बघून तो आपल्याला कधीतरी सोडून जाईल अशी भीती तिच्या मनात नेहमीच असते.

दुसऱ्या मित्रावरही ती प्रेम करत असते. तिचा दुसरा मित्र अतिशय निष्ठावान असतो. तिची संपत्ती, तिची मालमत्ता राखण्यात त्याचा मोठा सहभाग असतो. तिचा पहिला मित्र त्याचा आत्मविश्वास वाखाणण्यासारखा असतो. मनाने तो खूप प्रेमळ, दयाळू आणि संयमी असतो. तो तिला नेहमी समजून घेत असतो. ती जेव्हा कधी संकटात सापडते, काही समस्या तिला भेडसावतात; तेव्हा तेव्हा ती आपले मन त्याच्याकडे मोकळे करते. तो ही तिला समजून घेतो, त्यातून बाहेर पडण्याचा मार्ग सांगतो. तरीही तिला तो फारसा आवडत नसतो. तो मात्र तिच्यावर खूप मनापासून प्रेम करत असतो. ती क्वचितच त्याची दखल घेत असते.

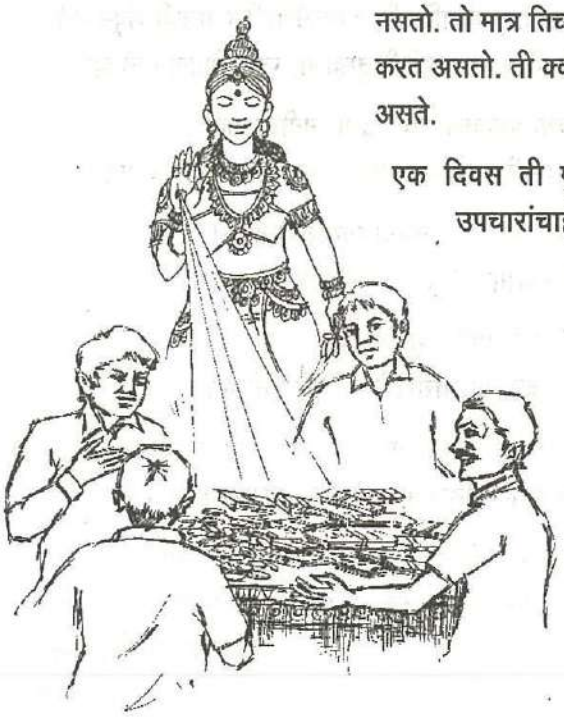

एक दिवस ती मुलगी आजारी पडते. उपचारांचाही काही परिणाम होत नाही. आपल्याकडे खूप कमी वेळ आहे, हे तिच्या लक्षात येते. तिच्या मनात विचार येतो, ''माझ्याकडे भरपूर संपत्ती आहे, माझे जिवाभावाचे चार मित्र आहेत; पण जेव्हा माझा मृत्यू होईल, तेव्हा मी एकटीच असेन.'' या विचारांनी ती अस्वस्थ होते.

> *एखाद्या गोष्टीवरून काहीतरी उपदेशपर शिकणे हे जातककथांमध्ये आढळते. प्रस्तुत कथेत एक मुलगी व तिचे चार मित्र त्याप्रमाणे शरीर, कुटुंब, प्रॉपर्टी आणि आत्मा यांची ही कथा काहीतरी शिकवून जाते.*

ती आपल्या सर्वात आवडत्या चौथ्या मित्राला म्हणते, ''मी तुझ्यावर सर्वाधिक प्रेम केले. जगातल्या सर्वात मौल्यवान भेटी मी सतत दिल्या. तुझी खूप काळजी घेतली. आता माझा अंतकाळ जवळ आला आहे. तू माझ्याबरोबर येशील ना ? माझी साथ करशील ना ?''

''अजिबात नाही'', असे म्हणून काहीही न बोलता तो मित्र निघून जातो. त्याचे हे बोलणे तिचे काळीज चिरत जाते.

त्यानंतर ती मुलगी तिसऱ्या मित्राकडे येते. ''आयुष्यभर मी तुझ्यावर प्रेम केले. आता मी काही दिवसांचीच सोबती आहे. तू माझ्या बरोबर येशील ना ?''

तिच्या या बोलण्यावर तो थंडपणे ''नाही'' म्हणतो. ''जीवन खूप सुंदर आहे. तू गेल्यानंतर मी दुसऱ्या मुलीबरोबर लग्न करीन.'' त्याच्या या बोलण्यावर ती निराश होते.

आपली निराशा लपवत ती दुसऱ्या मित्राकडे येते. ''तू निष्ठेने माझ्या संपत्तीचे आणि मालमत्तेचे रक्षण केलेस. यावेळीही तसाच वागशील ना ? येशील ना माझ्या बरोबर ?''

''मग मी तुझ्याबरोबर जास्तीत जास्त स्मशानभूमीपर्यंत येऊ शकेन. त्यापुढे नाही.''

त्याच्या या उत्तराने ती मुलगी पुरती कोलमडून जाते. काय करावे तिला कळत नाही. तेवढ्यात एक आवाज येतो,

''मी येईन तुझ्याबरोबर. तू जिथे जाशील, तिथे मी येईन.'' ती मुलगी आवाजाच्या दिशेने बघते, तर समोर तिला तिचा पहिला मित्र दिसतो. पोषणाअभावी, दुर्लक्षामुळे खूप अशक्त झालेला. मुलगी म्हणते, ''मी खरोखर तुझी खूप काळजी घ्यायला हवी होती; पण आता वेळ निघून गेली आहे.''

वास्तवातही या मुलीप्रमाणे आपलेही चार मित्र असतात. आपला चौथा मित्र म्हणजे शरीर. त्याचे आपण कितीही कौतुक केले, कितीही चोचले पुरविले, तरीही मरणाच्या वेळी ते आपली साथ सोडतं.

आपला तिसरा मित्र म्हणजे, आपले कुटुंबिय आणि मित्र परिवार. ते आपल्या कितीही जवळचे असले, तरी आपली सोबत ते जास्तीत जास्त स्मशानभूमीपर्यंत करू शकतात. दुसरा मित्र म्हणजे आपली मालमत्ता, संपत्ती, आपली पत-प्रतिष्ठा. आपल्या मरणानंतर हे सगळे आपोआप दुसऱ्याचे होते. आणि पहिला मित्र म्हणजे कोण ? आपला पहिला मित्र म्हणजे आपला आत्मा.

सत्ता, संपत्ती, भौतिक सुखे मिळविण्याच्या नादात त्याच्याकडे नेहमीच दुर्लक्ष होते. खरे तर आत्मा ही अशी एकमेव गोष्ट आहे, जी नेहमी आपल्या बरोबर असते. शेवटपर्यंत आपली साथ करते.

❑ ❑ ❑ ❑

दुरावा

आई मला तुला सांगायचे आहे काही,
तुझ्या दुराव्याने दिसतात निराधार दिशा दाही !

आई तूच आहेस माझे आयुष्याचे धन,
तुझ्या दुराव्याने माझे फरपटते आहे मन !

पाहते मी जेव्हा ती दुधावरची साय,
तुझ्या दुराव्याने मी खूप हळहळते ग माय !

खूप जपलेस मजला जेव्हा मी होते लहान,
तुझ्या दुराव्याने मी विसरते गं तहान !

क्षणाक्षणा येते तुझी मज आठवण,
तुझ्या दुराव्याने वाटतो गं सुना सण !

एवढेच बोलून मी थांबणार नाही,
परत ये ना गं आई,
मला तुला सांगायचे आहे काही,
सांगायचे आहे काही !

ऐश्वर्या देवेंद्र बागल
११वी, कला

बाबा

सांगताना तुमच्याविषयी, शब्दकोशातील शब्दही संपून गेले ।
नाही विसरणार कधीही तुम्हाला, जरी शिकून मोठे झाले ।।

नदीच्या प्रवाहाला साथ देतो, नदीचा काठ ।
तुमच्यामुळेच जीवनात वाहतो माझ्या, आनंदाचा पाट ।।

हातात घेते जेव्हा तुमचा मायारुपी हात ।
मिळाल्यासारखी वाटते परमेश्वराची साथ ।।

जेव्हा येते तुमची आठवण ।
पाण्याविना माश्यासारखे व्याकूळ होते मन ।।

माझ्यासाठी घेतलेले कष्ट नि करुणारुपी तुमचे मन ।
गाडी बंगला घेऊनही नाही फेडू शकणार हे ऋण ।।

म्हणून बाबा ही स्नेहपूर्ण काव्यपंक्ती तुमच्यासाठी ।
खूप शीतल आहे मुलगी-वडील ही रेशीमगाठी ।।

कु. ऋतुजा सुरेश कदम
१२ वी, शास्त्र

राजकीय लेख

सर्जिकल स्ट्राईक आणि राजकारण

पंकज धनाजी माने, ११ वी शास्त्र

२८ सप्टेंबर २०१६ या दिवशी भारताने केलेले सर्जिकल स्ट्राईक आणि तेव्हापासून आता या क्षणापर्यंत या घटनेवर आपल्या देशात त्या सर्जिकल स्ट्राईकपेक्षाही मोठा जो राजकीय-वैचारिक मतभिन्नतेचा स्ट्राईक चालू आहे त्याच्यावर केलेले एक चिंतन.

राज्य जम्मू काश्मीर .... जिल्हा बारामुल्ला... गाव उरी..... सेक्टर उरी येथे नेहमीप्रमाणे पाकिस्तानने अर्थात त्यांच्या दहशतवाद्यांनी १८ सप्टेंबर २०१६ रोजी सुमारे पहाटे साडेपाचच्या सुमारास केलेल्या हल्ल्यात २८ जवान शहीद झाले. याच्याविरूध्द भारताने २८ सप्टेंबर २०१६लाच सर्जिकल स्ट्राईक केले. पण तुकारामांच्या शब्दात सांगायचे झाले तर,

'न देखवे डोळा ऐसा पराक्रम ।
द्वेष भावना येई उफाळुनिया वर ।।'

अर्थात पराक्रमाचा सारेच हेवा करतात त्याप्रमाणे सर्जिकल स्ट्राईकमागेही तेवढंच राजकारण झालं ते काय व कसं झालं, हे सांगण्यासाठी या लेखाचा उपद्व्याप करत आहे. सर्वात प्रथम या सृष्टीला वंदन !

१९४७ पासून सीमेवर उभ्या असणाऱ्या माझ्या प्रत्येक जवानाच्या रक्ताचा बदला म्हणजे हे सर्जिकल स्ट्राईक होय. सगळ्यात पहिल्यांदा सर्जिकल स्ट्राईक या देशाच्या मातीत कधी कधी झालं. जगातलं सगळ्यात मोठं सर्जिकल स्ट्राईक हे भारताच्या मातीत घडल व तेच जगातले पहिले सर्जिकल स्ट्राईक होते. ते म्हणजे, हनुमानाने जाळलेली लंका ! त्यानंतर आपल्याला माहित आहे, ३५० वर्षांपूर्वी शिवाजी महाराजांनी शायिस्ते खानावर हल्ला केला तेही खऱ्या अर्थाने सर्जिकल स्ट्राईक होय. नोंदीनुसार सांगायचं झालं तर १९७१ साली पहिलं सर्जिकल स्ट्राईक भारत सरकाने केलं.

त्यानंतर छोटे मोठे हल्ले होत राहिले. २०११ साली पुन्हा Operation Ginger नावाचं सर्जिकल स्ट्राईक झालं असं मत त्यावेळचे जनरल मेजर ए.के.चक्रवर्ती यांनी व्यक्त केलं. त्यानंतर २०१४ साली युपीए-२च्या काळातही एक सर्जिकल स्ट्राईक झालं आणि आत्ता २०१६ साली नरेंद्र मोदींनी केलेलं सर्जिकल स्ट्राईक.

दिल्लीचे मुख्यमंत्री व 'आप' (आम आदमी पक्ष) नेते अरविंद केजरीवाल यांनी आधी या सर्जिकल स्ट्राईकचे कौतुक केले. परंतु त्यानंतर दुसऱ्याच दिवशी त्याच केजरीवालांनी सरकारकडे पुरावे का मागावेत ? एवढंच नाही एकीकडे काँग्रेस प्रवक्ता रणदीप सुरजवाला म्हणतात, 'सरकारने उचललेल्या या पावलाला आमच्याकडून पाठिंबा आहे.' तिथंच काँग्रेस नेते व मुंबई काँग्रेस अध्यक्ष संजय निरूपम म्हणतात, 'मोदी सरकार खोटारडे आहे आणि सर्जिकल स्ट्राईक झालंच नाही. शिवाय D.G.M.O. ला Press Conference करण्याचे आदेश कोणी दिले.' एकाच

पक्षाच्या नेत्यांच्या या अशा प्रतिक्रिया भाबड्या जनतेने काय आणि कसे अर्थ लावायचे ? याच्याहीपेक्षा मोठं राजकारण झालं असेल तर ते अजित डोवाल नावाच्या माणसावर झालं. कारण या सर्जिकल स्ट्राईक मुळे जेवढी प्रसिध्दी भाजपा पक्षाला मिळाली, मोदींना मिळाली, त्यांच्या मंत्रीमंडळाला मिळाली तितकीच अजित डोवाल (राष्ट्रीय सुरक्षा सल्लागार) यांनाही मिळायला हवी होती. ती का मिळू नये ? प्रसार माध्यमांनी त्याकडे दुर्लक्ष का करावे ? हे न उलगडलेले कोडेच आहे.

ज्या नेत्यांना मतदारसंघ बदलून दिला तर निवडून यायचे कोडे पडतात त्यांनी विचार करावा किती धाडस लागत असेल दुसऱ्याच्या हद्दीत जाऊन त्यांचेच दशहतवादी मारायला. त्यामुळे ज्या नेत्यांना या सर्जिकल स्ट्राईकचे पुरावे पाहिजेत ना त्यांनी सगळ्यात पहिल्यांदा तर स्वत:चा इतिहास चाळा. तुमच्या घरात कोणी सीमेवर लढताना शहीद झालं आहे का ? असेल तर तो नेता नक्कीच पुरावे मागणार नाही. अरे पण पुरावे मागायला हे सर्जिकल स्ट्राईक स्टिंग ऑपरेशन आहे का ? का पिक्चरचा ट्रेलर आहे ? जो तुम्हाला दाखवता येईल. तुमचा तुमच्या लष्करावर विश्वासच नाही का ?

आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे रशियाचे भारतातील राजदूत ॲलेक्झांडर काडकीन म्हणतात, "For evidence Hafiz can see dead face of his friend." याचा अर्थ असा की, पुराव्यासाठी हाफीजने त्याच्या सहकाऱ्यांचे मुडदे पहावे. विदेशी माणसाला या घटनेचा इतका अभिमान असावा तर मग भारतीय नेत्यांनी पुरावे मागावे, याहून दुर्दैवाची गोष्टच नाही.

उत्तर प्रदेशमध्ये तर या राजकारणाचा कहरच झालाय. यु.पी.त बॅनर लागलाय त्यावर मुलायमसिंह व अखिलेश यादव यांचे फोटो आहेत व त्यावर लिहिलंय, 'सरकारने मुलायमजींच्या सल्ल्याने केलेल्या सर्जिकल स्ट्राईकला आमचा पाठिंबा.' खरं तर समाजवादी पक्षाचा हा हास्यास्पद राजकारणाचा पब्लिसिटी स्टंट वाटतो. कारण मुलायमसिंह आणि सरकारचा काहीच संबंध नाही. सगळ्यात आश्चर्य वाटलं ते दिग्विजय नेत्यांनी अर्थातच काँग्रेस नेते दिग्विजय सिंहांनी केलेल्या व्यक्तीश: वक्तव्याचं. ते म्हणाले होते, ''मोदी व डोवाल युध्दपिपासू !'' पण याच दिग्विजय सिंहांना विसर पडू नये त्यांनीही लादेनला लादेनजी म्हटलं होतं.

लेखाच्या समारोपाकडे जात असताना फक्त एकच प्रसंग सांगावासा वाटतो, सर्जिकल स्ट्राईक केल्यानंतर सर्व जवानांसाठी एक खास प्रेस कॉन्फरन्स आयोजित केली होती तेव्हा त्यामध्ये एका जवानाला विचारण्यात आलं, 'नेमके किती मारले ?' त्यावेळी जवानाला या प्रश्नाचा अर्थबोध झाला, त्याने लगेच उत्तर दिले, ''मोजले नाहीत, मारत गेलो.'' हीच देशप्रेमाची भावना वृध्दींगत होणं गरजेचं आहे. -

''यार कफनों को तो मत बेचो
वतनवालो वतन न बेच देना
ये धर्ती ये चमन न बेच देना
शहिदोंने जान दी है वतन के वास्ते
अरे कंटको शहिदों के कही कफन ही न बेच देना''

या सर्जिकल स्ट्राईकचा तुम्ही आम्ही असाच अभिमान बाळगू ! महाविरांच्या शब्दात एवढंच सांगतो, ''मी या सृष्टीवर प्रेम करत होतो, करतो आणि करतच राहणार.'' जाता जाता बस इतकंच -

''हे असे आहे पण हे असे असणार नाही
दिवस उद्याचा येतो आहे तो घरी बसणार नाही ।''

❑ ❑ ❑ ❑

ಫಲ ಬೇಕು ಕರಣಾಗಿ ಪರಧನವನೊಲ್ಲೆನೆಂಬ
ಫಲ ಬೇಕು ಕರಣಾಗಿ ಪರಸತಿಯನೊಲ್ಲೆನೆಂಬ
ಫಲ ಬೇಕು ಕರಣಾಗಿ ಪರದೈವವನೊಲ್ಲೆನೆಂಬ
ಫಲ ಬೇಕು ಕರಣಾಗಿ ಅಂಗ ಬಯಕೆಯ ಬಿಂದೇ ಬಂಬ
ಫಲ ಬೇಕು ಕರಣಾಗಿ ಪ್ರಸಾದ ಬಿಟುವೆಂಬ
ಫಲವಿಲ್ಲದವರ ಮೆಚ್ಚ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ

ಬಸವಣ್ಣ :-

तंत्रज्ञानावर आधारीत

हमखास यशाचा फॉर्म्युला

कु. ऐश्वर्या मडिलगेकर, १२ वी ऑफिस मॅनेजमेंट

देवाने आपणा सर्वांना जवळ-जवळ समान शारीरिक क्षमता दिलेल्या आहेत. तसेच समान बौध्दिक क्षमता सुध्दा दिलेल्या आहेत. म्हणजेच आपल्या सर्वांचे हार्डवेअर जवळजवळ सारखे असून प्रश्न आहे तो फक्त त्यामुळे इन्स्टॉल करण्यात आलेल्या सॉफ्टवेअरचा. तो बरोबर आहे की चुकीचा ?

जर सॉफ्टवेअर इन्स्टॉल करायचा असेल तर आपण यशस्वी लोकांच्या डोक्यात इन्स्टॉल केलेल्या सॉफ्टवेअरचा आपण वापर केला तर आपणही त्यांनी मिळविलेल्या यशाची पुनरावृत्ती करू शकतो.

आपण स्वत:ला सतत एक प्रश्न विचारला पाहिजे आणि तो म्हणजे हमखास यश मिळविण्यासाठी कुठला फॉर्म्युला आहे का ? यशस्वी व्यक्ती कुठला मार्ग वारतात, ज्यातून त्यांना जे पाहिजे ते यश मिळते.

बऱ्याच आदर्श व्यक्तिमत्वाचा अभ्यास पुस्तके, शिक्षण व मुलाखतीमधून केला असता असे आढळून येते की, जरी यशस्वी माणसे वेगवेगळ्या क्षेत्रातील असतील, त्यांची ध्येये व साध्य करण्याचे आराखडेही वेगवेगळे असले, तरी त्यांच्यामध्ये काही समान आहे आणि या आधारे यशस्वी माणसे त्यांना जे पाहिजे ते मिळविण्यासाठी एक विशिष्ट क्रमामध्ये विशेष असे पाऊल उचलतात व ही पाऊले म्हणजेच त्यांच्या क्रमालाच हमखास यशाचा फॉर्म्युला म्हणतात. याचे विभाजन चार प्रकारात केले आहे. ते प्रकार पुढीलप्रमाणे स्पष्ट करता येतील.

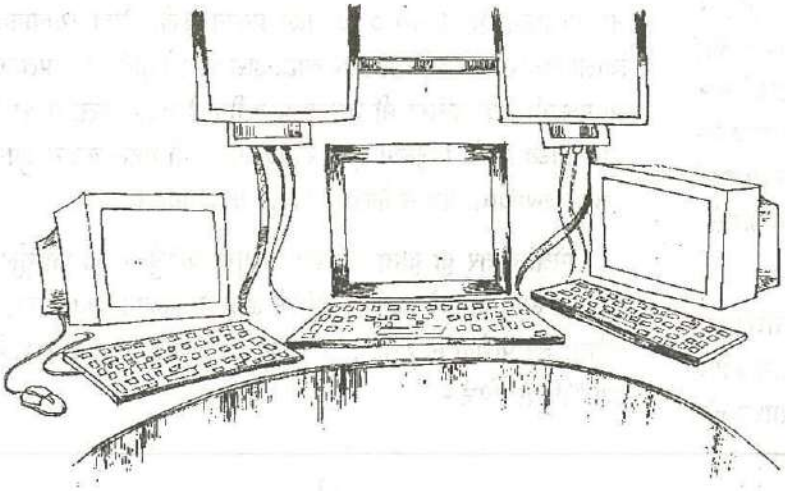

> *प्रत्येकाला हमखास 'यश' हवे असते आणि त्यासाठी कुठला फॉर्म्युला आहे का ? असा निश्चित कुठला फॉर्म्युला नाही पण त्यासाठी निश्चित अशी पाऊले (कृती) मात्र आहेत. त्याचा जर आपण सतत पाठपुरावा केला तर निश्चित यश मिळू शकते.*

१) तुमचे ध्येय स्पष्ट करा :

तुम्हाला जे पाहिजे ते मिळविण्यासाठी तुम्हाला नेमके काय पाहिजे, ते माहित असणे अत्यंत आवश्यक आहे. कारण त्यांना नेमके काय पाहिजे आहे हेच अनेकांना माहित नसते. बरेच लोक म्हणतात की, मला यशस्वी व्हायचे आहे. पण जर त्यांना विचारले की, म्हणजे नेमके काय ? तर बहुतांशी जणांचे उत्तर असते की, की काय ते माहित नाही किंवा मग ढोबळ उत्तर देतात, 'मला सुखी व्हायचे आहे आणि मला सर्व अडचणींवर मात करायची आहे. खूप पैसा कमवायचा आहे.'' इ.

पण हे लक्षात ठेवलं पाहिजे की ज्यावेळी आपल्याला आपले ध्येय माहित नसते त्यावेळी आपल्यातील क्षमतेचा, वेळेचा व इतर साधनसामुग्रीचा वापर कसा करावा हे आपल्याला समजणार नाही. यशस्वी लोकांचा हा एक महत्त्वाचा गुणधर्म असतो की, त्यांनी आपली ध्येये मनामध्ये कोरलेली असतात व त्या दिशेने ते प्रयत्नशील असतात.

सचिन तेंडूलकरला लहानपणापासून एकच माहित होते की, मला भारतीयांसाठी क्रिकेट खेळायचे

आहे आणि म्हणूनच तो रात्रंदिन फक्त एकच गोष्ट जगायचा ती म्हणजे क्रिकेट आणि म्हणूनच तो आज भारताचा मास्टर ब्लास्टर तर क्रिकेटमधील विक्रमवीर आहे. यावरून अशा व्यक्तीची ध्येये स्पष्ट जाणवतात.

ध्येय स्पष्ट करण्यासाठी आपल्याला नेमके काय पाहिजे ते नेमक्या शब्दात कागदावर मांडून मेंदूला नेमक्या शब्दात सूचना देऊन कार्यक्षमता वाढवावी लागते.

२) ध्येय साध्य करण्यासाठी आराखडा तयार करणे :

आपली ध्येयच स्पष्ट नसतील तर ती साध्य करण्यासाठी आराखडा कसा काय बनविणार ? कंपनीचा टर्नओव्हर पाच करोड करण्यासाठीचा आराखडा व पन्नास करोड करण्यासाठीचा आराखडा हा वेगळा असतो, पण आपण तो तेव्हाच तयार करू शकतो, ज्यावेळी आपण आपले ध्येय स्पष्ट केले असेल. तर मग आराखडा बनविणे म्हणजे काय ? आराखडा बनविणे म्हणजे तुमचे ध्येय साध्य करण्यासाठी कराव्या लागणाऱ्या कृतींची मांडणी होय. उदा. तुम्हाला जर गुंतवणूक करायची असेल, तर आपण अशी कंपनी निवडणार की जी सतत नफ्यामध्ये आहे व आपल्या भागधारकांना ती न थकविता लाभांश देते. ते पाहूनच आपण त्या कंपनीचे भागधारक होऊ. या क्रमावर कृती येथे कराव्या लागतील. म्हणजेच ध्येय साध्य करण्यासाठी जो आराखडा बनवाल त्याचा क्रम महत्त्वाचा आहे. हा आराखडा लेखी स्वरूपात कागदावर असावा.

३) आराखड्याशी संलग्न कृती करणे :

आराखड्याशी संलग्न कृती करणे म्हणजेच आपण त्यावेळी ध्येयाच्या जवळ पोहोचलेलो असतो. यशस्वी व्यक्ती व स्वप्न बघणाऱ्यामध्ये फरक असेल तर तो संलग्न कृतीचा. आपल्याला आपले ध्येय साध्य करायचे असेल तर ही कृती केलीच पाहिजे. तुम्हाला अशी व्यक्ती माहित आहे का, जी तुमच्यापेक्षा कमी गुणवान आहे पण तुमच्यापेक्षा जास्त यशस्वी आहे. असेल तर लक्षात घ्या की जरी तुम्ही त्या व्यक्तीपेक्षा जास्त हुशार असाल तर त्या व्यक्तीने तुमच्यापेक्षा कृतीवर जास्त भर दिला आहे. संलग्न कृती करण्यासाठी मानसिक व शारीरिकरित्या सक्षम असणे अत्यंत आवश्यक असते.

४) अपयशातून शिकणे :

जेव्हा आपण आराखड्यानुसार संलग्न कृती करतो तेव्हा दोन गोष्टी घडण्याची शक्यता असते. एक म्हणजे ध्येयाच्या दिशेने आपण वाटचाल करतो आणि दुसरी म्हणजे अपेक्षित परिणाम साध्य होत नाहीत, काहीतरी अनपेक्षित घडते यालाच अपयश म्हणतात.

हे अपयश सर्वांच्याच आयुष्यात येते का ? तर एखादाही यशस्वी माणूस शोधूनही सापडणार नाही, की त्याने अपयश अनुभवलं नाही. याउलट जेवढे लोक कृतीवर भर देतात तेवढे अपयशाचे प्रमाणही जास्त असते.

तर या अपयशाला सामोरे कसे जावे ? काही लोक अपयश मिळाले की इतर गोष्टींना कारणीभूत ठरवतात. इतरांवर अपयशाचे खापर फोडतात. त्यांना वाटते ध्येय साध्य करणे खूप कठीण आहे. मग ते निराश होवून ती कृती करण्याच्या भानगडीत पडत नाहीत. ते म्हणतात, ''मी प्रयत्न केला व फसलो. आता पुन्हा कशाला ?'' परंतु त्याच कृतीची पुनरावृत्ती करणारी माणसेही प्रयत्नशील असतात. ते अपयशाने खचून जात नाही. त्यांना असे वाटते की, आपण जास्त कसोशीने प्रयत्न करूया. अगोदर केलेली कृती पुन्हा करूया. त्यामुळे वेगळा परिणाम अनुभवास मिळतो व त्या चुका पुन्हा होऊ न देण्याची खबरदारी घेतली जाते. जेव्हा ते आपले ध्येय साध्य करीत नाहीत तेव्हा ते त्याला अपयश मानत नाहीत. तर ते त्यातून नवीन काहीतरी शिकतात, की त्यांनी केलेल्या कृतीत कोठेतरी कमतरता होती. तेव्हा नवीन शिकून आपल्या आराखड्यामध्ये योग्य ते बदल करतात व पुन्हा ती कृती करतात.

जर पुन्हा ते अयशस्वी झाले तर त्यातून ते पुन्हा नवीन काहीतरी शिकतात, आराखड्यामध्ये योग्य बदल करतात आणि कृती करतात. असे ते तोपर्यंत करतात की जोपर्यंत यश साध्य होत नाही.

यावरून हे लक्षात घेतले पाहिजे की जेव्हा आपणास यश मिळत नाही तेव्हा आपल्याला त्यातून नवीन काही शिकायला मिळेल व त्यातून आपल्या प्रयत्नांमध्ये बदल केले पाहिजेत. जोपर्यंत आपले ध्येय साध्य होत नाही. थॉमस एडिसनने विजेच्या बल्बचा शोध लावण्यासाठी एकूण १०,००० वेळा प्रयत्न केले. तेव्हा त्याबाबत त्याला विचारण्यात आले. त्यावर त्याचे असे म्हणणे होते की, ''प्रत्येक अपयशस्वी प्रयत्नानंतर मी माझ्या पध्दतीमध्ये बदल केला व माझे ध्येय साध्य झाले. पहिल्या ९९९९ प्रयत्नातुन मी बदल करून चुका दुरूस्त करण्याचा प्रयत्न केला व शेवटी यश मिळाले.''

मित्रांनो तर हा होता हमखास यशाचा फॉर्म्युला, हा फॉर्म्युला आपल्या आयुष्यामध्ये नक्कीच पाहिजे आहे ते मिळवून देण्यास मदत करील. तर प्रत्येक मित्रांनी हा फॉर्म्युला आचरणात आणावा म्हणजे यश निश्चित मिळेल !

❑ ❑ ❑ ❑

अर्थशास्त्रीय लेख

अर्थक्रांती-नोटाबंदी व कॅशलेस अर्थव्यवस्था

कु. प्रज्ञा शरद लाड, १२ वी वाणिज्य

दि. ८ नोव्हेंबर २०१६ रोजी मा.पंतप्रधानांनी १००० व ५०० रु.च्या नोटा चलनातून रद्द केल्या व एका दगडात अनेक पक्षी मारण्याचा केलेला प्रयत्न भारतीय अर्थव्यवस्थेवर काय परिणाम करून गेला, त्याचाच हा लेखाजोखा.

देशाच्या अर्थव्यवस्थेमधे आलेली मरगळ, रुपयाचे जागतिक बाजारपेठेमध्ये झालेले अवमुल्यन, रिझर्व्ह बँक तसेच सरकारचे अर्थव्यवस्थेवर कमी झालेले नियंत्रण, देशातील अशांतता, अतिरेकी कारवाया तसेच नक्षलवाद, डुप्लीकेट नोटा, काळापैसा, समांतर अर्थव्यवस्था, प्रचंड मोठी गरीब व श्रीमंत यांच्यामध्ये निर्माण झालेली दरी, (आर्थिक विषमता) या सर्वांवर मात करण्यासाठी देशाचे पंतप्रधान नरेंद्रजी मोदी यांनी उचललेले धाडसी पाऊल.

दि. ८ नोव्हेंबर २०१६ रोजी मा.पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी स्वत: रात्री ८ वाजता निवेदन करून रु. ५०० व रु. १०००च्या नोटा रद्द केल्याचे जाहिर केले. तसेच ३० डिसें. २०१६ पर्यंत बदलून घेण्याचे आवाहन केले. एकाच दगडात अनेक पक्षी मारण्याचे अस्त्र वापरले. त्याचे भारतीय जनसामान्य तसेच अर्थव्यवस्थेवर दूरगामी परिणाम होतील.

भारतीय चलन : रिझर्व्ह बँकेने छापलेले चलन रु. १६.४२ लाख कोटी आहे. त्यापैकी ८६% चलन हे रु. ५०० व १०००च्या नोटांमध्ये आहे. त्यापैकी रु. १००च्या नोटांमध्ये १०% चलन व रु. ५० व त्यापेक्षा कमी रकमेध्ये ४% एवढे चलन आहे.

अमेरिकेचे दरडोई उत्पन्न रु. २३००० डॉलर एवढे आहे आणि सर्वात मोठी नोट १०० डॉलर एवढी आहे. हेच दरडोई उत्पन्न रुपयामध्ये १५,६४,००० एवढे आहे. भारताचे दरडोई उत्पन्न रु. ४०,०००/- एवढे आहे व सर्वात मोठी नोट रु. १०००ची आहे. त्यामुळे भारतीय चलन स्वत:जवळ ठेवणे सोपे असते.

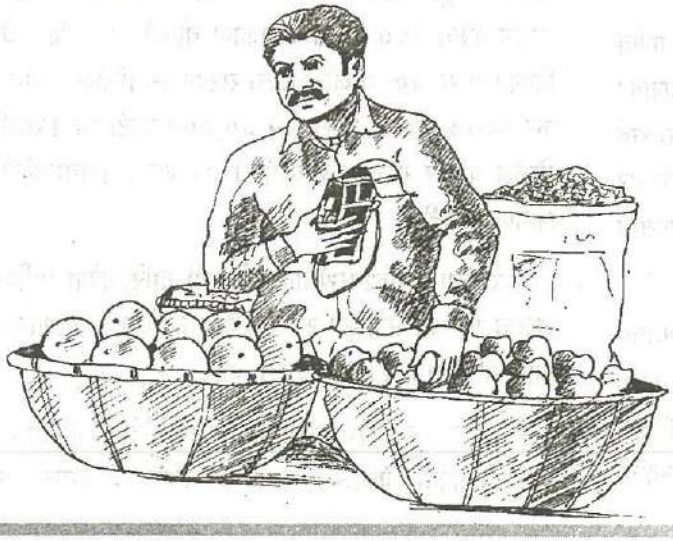

पैशाचा वापर : अर्थव्यवस्थेतील एकूण चलनाच्या २०% पैसा बँकेमार्फत व्यवहारात वापरला जातो व ८०% पैसा रोख स्वरूपात वापरला जातो. रोख व्यवहाराला कोणताही पुरावा राहात नाही व येथेच काळ्या पैशाची निर्मिती होते.

बँकेमार्फत व्यवहार : यामध्ये पारदर्शकता राहते, पुरावा तयार होतो, सरकारला कर मिळतो. सरकारचे अर्थव्यवस्थेवर नियंत्रण राहते, अर्थव्यवस्था सुदृढ होते.

रोख व्यवहार : रोख व्यवहारामध्ये पारदर्शकता राहात नाही, पुरावा निर्माण होत नाही. यामुळे सरकारला सर्व कर मिळत नाही, काळ्या पैशाला चालना मिळते.

वस्तु व विनीमय :

चलन हे विनीमयाचे साधन आहे. यावर सर्वांचा अधिकार असतो याचा वापर सर्वांना करता आला पाहिजे. उदा. हवा, पाणी सर्वांनाच गरजेची असते. त्याला ताब्यात कोणीही ठेवू शकत नाही. याला विनीमयाचे साधन असे म्हणतात. तसेच पैसादेखील

विनीमयाचे साधन आहे. तो कोणीही ताब्यात ठेवू शकत नाही. त्याचा वापर सर्वांना मुक्तपणे करता आला पाहिजे.

वस्तू ताब्यात ठेवता येते. त्यावर मालकी ठेवता येते व यामुळे वस्तू व विनीमयाचे साधन यामध्ये फरक असतो. भारतीय लोक रोख रक्कम (पैसा) ताब्यात ठेवतात. त्यामुळे पैसा विनीमयाचे साधन न राहता वस्तू बनते. त्यामुळे विनीमयावर मर्यादा पडते.

सन २००१मध्ये अमेरिकेवर अतिरेकी हल्ला झाला व त्याचवर्षी भारतीय संसदेवर देखील अतिरेकी हल्ला झाला. त्यानंतर आजपर्यंत अमेरिकेवर अतिरेकी हल्ला झाला नाही. परंतु भारतात आजपर्यंत हल्ले सुरूच आहेत. आतापर्यंत ३६००० लोक अतिरेकी हल्ल्यात मृत्यूमुखी पडले. याचे मुलभूत कारण म्हणजे अमेरिकेने अतिरेक्यांची सर्व खाती गोठवली. अमेरिकेचे अर्थव्यवस्थेवर पूर्ण नियंत्रण आहे. त्यामुळे अतिरेक्यांची मनीपॉवर नष्ट झाली. हे करणे भारत सरकारला जमले नाही. कारण भारतात रोख पैशाचा वापर केला जातो. त्यामुळे अतिरेक्यांची मनीपॉवर नष्ट करता आली नाही. ते राजरोसपणे डुप्लीकेट चलन वापरतात.

काळा पैसा : हा पैसा वस्तू व सेवा तयार न करता झालेला असतो. उदा. भ्रष्टाचार, डुप्लीकेट नोटा छपाई, सरकारचा कर बुडवलेला पैसा, हवाला व्यवहारातील पैसा इ.

डुप्लीकेट पैसा निर्माण करणे शत्रुराष्ट्राला सहज जमते. कारण नोटांसाठी वापरला जाणारा कागद भारत व पाक एकाच ठिकाणाहून घेतात. छपाई तंत्रज्ञान सर्वज्ञात आहे. अर्थव्यवस्था रोख असल्याने हा पैसा सहज मिसळता येतो.

अर्थव्यवस्था :

सरकारी (नियंत्रित) अर्थव्यवस्था - सर्व व्यवहार बँकेमार्फत चालतात. त्यामुळे व्यवहारात पारदर्शकता येते, सरकारचे व्यवहारावर नियंत्रण राहते, सर्व व्यवहार कायद्यानुसार होतात, सरकारला सर्व कर मिळतो, अर्थव्यवस्था कल्याणकारी व सुदृढ असते, विकास दर सातत्याने वाढतो. एकूण व्यवहारापैकी २०% व्यवहार भारतात यामध्ये येतात.

समांतर अर्थव्यवस्था - यालाच रोखीची अर्थव्यवस्था म्हणतात. या अर्थव्यवस्थेवर सरकारचे नियंत्रण राहात नाही. यामध्ये काळा पैसा, भ्रष्ट मार्गाचा वापर, अनुत्पादक पैसा, कर चुकवेगिरी होते असे व्यवहार भारतात जवळपास ८०% होतात. याचा परिणाम चलनवाढ, महागाई वाढते, सामान्य लोकांची क्रयशक्ती कमी होते. अवास्तव मुल्य निर्मिती होते.

कॅशलेस अर्थव्यवस्था -

अमेरिका तसेच युरोपीय राष्ट्रांची अर्थव्यवस्था सध्या कॅशलेसच्या दिशेने वाटचाल करत आहे. कॅशलेस अर्थव्यवस्था करण्याचा पहिला मान स्विडन या देशाने मिळवला.

कॅशलेस अर्थव्यवस्था म्हणजे काय ?

अर्थव्यवस्थेतील सर्वच्या सर्व व्यवहार बँक व बँकनिर्मित पैशाच्या सहाय्याने करणे, कोणताही व्यवहार रोखीने न करणे म्हणजेच कॅशलेस अर्थव्यवस्था होय.

फायदे :- १) सर्व पैसा बँकेत जमा होईल; २) भांडवल निर्मिती होईल; ३) सरकारला संपूर्ण कर मिळेल (उत्पन्न वाढेल); ४) व्याजदर कमी होतील (भांडवल स्वस्त होईल); ५) उद्योगधंदे वाढतील; ६) रोजगार निर्मिती होईल; ७) लोकांची क्रयशक्ती वाढेल; ८) उत्पादन खर्च कमी होईल; ९) व्यवहार पारदर्शक होतील; १०) अर्थव्यवस्थेवर सरकारचे पूर्ण नियंत्रण राहील; ११) विकासदर वाढेल; १२) रुपयाचे मूल्य जागतिक बाजारपेठेत वाढेल.

कॅशलेस अर्थव्यवस्थेमुळे अजून काही बाबी समोर येतील व सरकारला कर रूपाने प्रचंड पैसा मिळेल. समजा आज संपूर्ण देशामधून सरकारला १२.५० लाख कोटी रु. एवढा कर जमा होतो. त्यासाठी प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष २४ लाख लोक (कर्मचारी) काम करतात.

आज दिवसाला बँकेमार्फत २०% व्यवहार होतात. साधारणपणे रु. २.५० लाख कोटीचे व्यवहार दररोज बँकेमार्फत होतात. जर सरकारने ट्रांजेक्शन टॅक्स २% एवढा घेतला तर वर्षाचे सुट्ट्या सोडून बँकेचे ३०० दिवस कामकाज चालते. २% टॅक्स घेतला तर दिवसाला रु. ५००० कोटी टॅक्स सरकारला मिळेल. वर्षाचा एकत्रित कर ३०० × ५००० = रु. १५,००,००० कोटी एवढा सद्यस्थितीला मिळेल व कर गोळा करण्यासाठी २४ लाख कर्मचाऱ्यांची गरजही लागणार नाही.

समजा अर्थव्यवस्थेतील लोकांची दारिद्र्यरेषा पाहिली तर हे लक्षात येते की सरासरी रु. ५० पेक्षा कमी खर्च करणारांची संख्या आपल्या देशामध्ये ७०% एवढी आहे.

त्यांच्यासाठी २०% व्यवहार रोखीने ठेवले व ८०% व्यवहार जर बँकेमार्फत (केशलेस) झाले तर सरकारचे उत्पन्न सद्यस्थिती

धरून रु. ६० लाख कोटी एवढे होईल. यासाठी कर गोळा करण्यासाठी स्वतंत्र यंत्रणेची गरजही लागणार नाही. सरकारला कर्ज घेण्याची वेळ येणार नाही. देशाचा चौफर विकास करण्यासाठी निधी कमी पडणार नाही.

नोटा छपाई :

१९५७ पर्यंत भारतामध्ये नोटाछपाई सोने तारणावर होत असे. त्यामुळे रुपयाचे मुल्य हे वास्तव होते. त्यानंतरच्या काळात सोने तेवढेच राहिले व नोटाछपाई गरजेनुसार वाढली. त्यामुळे जागतिक बाजारात रुपयाचे अवमूल्यन झाले. सध्याचे रुपयाचे मूल्य - ०.०१५ एवढे आहे.

एका डॉलरचे मूल्य दर्शवणारा तक्ता :

वर्ष	१९४७	१९५७	१९६७	१९७७	१९८७	१९९७	२००७	२०१७
रु.चे मुल्य	१.००	५.००	७.००	८.७७	१२.९५	३६.३६	४१.२०	६८.००

वरीलप्रमाणे अवमुल्यनाची कारणे : १) तारणापेक्षा जादा नोटा छपाई; २) काळा पैसा; ३) अज्ञात उत्पन्न; ४) कर चुकवलेला पैसा; ५) अनुत्पादक पैसा (उत्पन्न); ६) अर्थव्यवस्थेतील डुप्लीकेट नोटा; ७) सरकारचा तुटीचा अर्थसंकल्प.

रुपयाचे अवमूल्यन थांबवण्यासाठी उपाययोजना : आजच्या परिस्थितीत अर्थक्रांतीला पर्याय नाही, कॅशलेस अर्थव्यवस्थेची गरज आहे, देशातील बँका, गरीबी यांची सद्यस्थिती पाहिली तर २०% रोखीने व ८०% कॅशलेस अर्थव्यवस्था होऊ शकते. असे झाले तर भारतीय अर्थव्यवस्था जगात सुदृढ अर्थव्यवस्था म्हणून पुढे येईल. भारत एक आर्थिक महासत्ता होईल.

मोठ्या रकमेच्या नोटा रद्द केल्याने पैसा रोख साठवता येणार नाही. रोख व्यवहार करणे अडचणीचे होईल. सध्याची रु २०००/- ची नोट ही तात्पुरती आहे. थोड्याच दिवसात बंद होईल. लोकांना बँकेमार्फव व्यवहार करण्याची सवय लागेल.

वरील प्रमाणे सर्व फायदे देशहिताचे असले तरी आपली सामाजिक स्थिती वेगळी आहे. सरकारसमोर अनेक आव्हाने आहेत. बँकांची जाळी निर्माण करणे गरजेचे आहे. सर्वसामान्य लोकांना कॅशलेस पध्दती शिकवणे गरजेचे आहे. सायबर गुन्हे होणार नाहीत यासाठी यंत्रणा उभी करणे आवश्यक आहे.

कोणतीही गोष्ट अशक्य नाही. कारण कोणतेही ज्ञान नसलेली ग्रामीण स्त्री गॅस, मिक्सर, कुकर, रिमोट हाताळू शकते. मोबाईल, डेबीट, क्रेडीट कार्ड सहज स्वॅप करू शकते. तर कॅशलेस अर्थव्यवहार देखील करू शकेल यात शंका नाही. फक्त इच्छा शक्ती व प्रयत्नांची आवश्यकता आहे. त्याची सुरूवात मंगळवार, ८ नोव्हेंबर २०१६ या दिवशी झाली हे मात्र खरे आहे.

❑ ❑

मैत्री

ऐश्वर्या देवेंद्र बागल
११वी, कला

❑ ❑

सुंदर अशा किस्स्यांची साठवण,
मनाने मनाला दिलेली आठवण !

प्रत्येक क्षण एकमेकींसाठी,
आयुष्यातल्या मैत्रीच्या गाठी !

फुलपाखरासारखे जरी असले मन,
एकमेकींच्या साथीने करू सद्वर्तन !

आला एखादा दु:खाचा क्षण,
तरी दु:खही घेऊ आम्ही वाटून !

साथीने करू एकमेकींचा विकास,
यशाच्या शिखरावर जाण्याचा ध्यास !

एकमेकींचा सुंदर सहवास,
मैत्री हाच आमचा श्वास !

कथा

प्रसंगावधान

तेजस रामचंद्र जगदाळे, ११ वी शास्त्र

मागे एकदा वर्तमानपत्रामध्ये एका अपघाताविषयी बातमी वाचली. 'स्फोटामुळे रूग्णवाहिकेच्या चिंधड्या' अशी ती बातमी होती. नेलकरंजी (ता.आटपाडी) येथे ऑक्सीजन सिलिंडरचा स्फोट होऊन रुग्णवाहिकेच्या चिंधड्या उडाल्या होत्या. सुरूवातीला ही आग रूग्णवाहिकेच्या इंजिनमध्ये लागली आणि वाढत जाऊन ती सर्वत्र पसरली. या आगीमध्ये रूग्णवाहिकेतील ऑक्सीजन सिलेंडरने सुध्दा पेट घेतला आणि मोठा स्फोट झाला. ही बातमी वाचल्यानंतर मला मे महिन्यातील माझ्या आयुष्यातील भयानक प्रसंग आठवला.

मे २०१५ मध्ये मी आमचे मामा श्री. सुरेश साळुंखे सर यांचेबरोबर घाटाई, कास या ठिकाणी उन्हाळी ॲडव्हेंचर कॅम्पसाठी गेलो होतो. घाटाई देवीच्या मंदिराच्या परिसरात तंबू ठोकून आम्ही १०० मुले आमच्या प्रशिक्षकांच्या सोबत राहात होतो. साळुंखे सर प्रशिक्षणासोबत चांगले जेवण सुध्दा देत होते. दररोज सकाळी उठून रॉक क्लायबिंग, रॅपलिंग, व्हॅली क्रॉसिंग, रीव्हर क्रॉसिंग, ट्रेकिंग असे ट्रेनिंग असे. दुपारी विश्रांती मिळे. सायंकाळी प्राणी व पक्षी निरीक्षण चाले. कधी रात्रीचे 'नाईट मिशन' आखले जाई. रात्रभर वन्यप्राणी पाहण्यासाठी घनदाट जंगलातून आम्ही मोजकेच विद्यार्थी सरांबरोबर फिरत राहायचो. खूप थंडी वाजायची, भीती वाटायची पण साहस वाटायचे. साळुंखे सर खूप धाडसी होते, हे मला त्यावेळी जाणवले. ते अनेक वर्षांपासून या परिसरात येतात व निरनिराळ्या ऋतूमध्ये निरनिराळे कॅम्प येथे आयोजित करत असतात. मला सुध्दा आता या कॅम्पची गोडी लागली होती.

> *ज्यावेळी एखाद्या माणसावर 'बाका' प्रसंग येतो, त्यावेळी माणसाचे 'अवधान' असणे आवश्यक असते. पण बऱ्याचदा घाबरून माणसाला योग्य वेळी योग्य कृती करणे जमत नाही. पण एखादी व्यक्ती अशी असते की जी व्यक्ती 'प्रसंगावधान' राखू शकते; त्याचीच ही कथा.*

साळुंखे सर अधून-मधून सातारा शहरामध्ये भाजीपाला किंवा किराणामालाच्या खरेदीसाठी जात असत. एक दिवस मी सुध्दा त्यांच्याबरोबर साहित्य आणण्यासाठी निघालो होतो. आम्ही दुचाकीवरून कास मधून साताऱ्याच्या दिशेने निघालो होतो. सकाळचे ९.३० किंवा १०.०० वाजले असतील. आम्ही पठारावरील 'प्रकृती' रिसॉर्टच्या मागे १/२ किलोमीटर अंतरावर पोहोचलो होतो. त्या परिसरात वनविभागामार्फत मातीचे बंधारे बांधण्याचे काम सुरू होते. एक जेसीबी मशीन गेले महिनाभर तरी तेथे काम करीत होते. रस्त्यापासून २०० ते ३०० मीटर अंतरावर उत्तरेच्या बाजूला म्हणजेच कण्हेर धरण असलेल्या बाजूला जमीन खोदण्याचे काम सुरू होते. आम्ही गप्पा मारत गाडीवरून जात असताना जेसीबीचा कानडी बोलणारा, लांब केस वाढलेला, मळके कपडे घातलेला ड्रायव्हर धावत रस्त्याकडे येताना दिसला. तो हाताने इशारे करून गाडी थांबवण्यासाठी विनंती करीत होता. खरेतर आम्ही

घाईत होतो. खरेदी संपवून जेवणाच्या वेळेच्या अगोदर परत येण्याची आम्हाला घाई होती. मामांची गाडी थांबवण्याची मुळीच इच्छा नव्हती. मी त्यांना थोडं थांबूया असे सुचविले. तो जेसीबीचा ड्रायव्हर आम्हाला गाडी परत वळवून कुठेतरी मागे घेऊन चला असे सुचवत होता. तो हाताने जेसीबीच्या मशिनमधून येणारा धूर दाखवीत होता. त्याला आम्ही पहिल्यांदा शांत केले व तिघेही जेसीबीच्या दिशेने धावत गेलो. जेसीबीच्या वायरिंगमध्ये बिघाड होऊन आग लागली होती. मी व तो ड्रायव्हर गोंधळून गेलो होतो. आम्ही त्या आगीवर मातीचे ढेकूळ फेकायला लागलो. पण आग विझत नव्हती. आग वाढतच होती. रस्त्यावर फारशी वर्दळ नव्हती. मदत करणारे आणखी कोणीही येऊ शकत नव्हते. साळुंखे सरांनी त्या ड्रायव्हरला शांत करून टूल बॉक्स उघडायला लावले व त्यातून दोन पाने काढून घेतले. त्याला बॅटरी कोठे आहे ते विचारले. जेसीबीची बॅटरी पुढच्या बाजूला जेथे खोरे असते तिथे होती. सरांनी बॅटरी पाहिली आणि शांतपणे त्याला जोडलेल्या वायर पान्याने बाजूला करायला सुरूवात केली. ५ ते १० मिनिटात सर्व वायर्स बॅटरीपासून अलग केल्या. हळूहळू पेटलेली आग शांत झाली. धूर यायचा बंद झाला. सरांनी घेतलेले पाने पुन्हा जागच्या जागी ठेवून दिले. कापडाला हात पुसून सर रस्त्याच्या दिशेला चालायला लागले. माझा तर विश्वासच बसत नव्हता की, ती आग खरोखर विझली आहे. सुदैवाने ती आग फक्त वायरिंगला लागली होती. त्या मशीनमध्ये खूप डिझेल होते पण आम्ही वेळीच तेथे पोहाचल्याने ती आग डिझेलच्या टाकीपर्यंत पोहोचली नाही व फार मोठी दुर्घटना टळली, मोठी आर्थिक हानी टाळता आली.

आम्ही परत रस्त्यावर आलो. तो पर्यंत जेसीबीचा मालक अगोदर फोन आल्यामुळे वेगाने गाडीवरून येऊन आमच्या गाडीपर्यंत पोहोचला होता. त्याने जेसीबी सुरक्षीत आहे हे पाहिल्यावर त्याचा जीव भांड्यात पडला. त्याने सरांचे आभार मानले. मात्र आम्ही तेथे जास्तवेळ न थांबता आमच्या मार्गाने निघून आलो.

आजही तो प्रसंग आठवला की, अंगावर काटे उभे राहतात. त्यावेळी सर तेथे नसते, मी एकटाच किंवा मित्रांबरोबर तेथे असतो तर ते मशीन वाचवू शकलो असतो का ? सरांच्याकडे धाडस होते, ज्ञान होते व महत्त्वाचे म्हणजे प्रसंगावधान होते म्हणून मोठी दुर्घटना टळली. सरांनी त्या गोष्टीचा प्रचार किंवा जाहिरात केली नाही. यातच त्यांचे मोठेपण दिसून आले. माझ्यासाठी कायमच ते एक आदर्श गुरू आहेत.

❑ ❑ ❑ ❑

स्त्री

सर्वांना वाटे तिचा अभिमान
वाटे मलाही....
कथा तिच्या कर्तृत्वाची
अशीच आहे काही....

दाही दिशा टाकल्या उजळून
तोडून अंधाराची दारे....
तिच्याच प्रगतीचे वाहते आहे
आता सगळीकडे वारे....

यशाच्या पंखांनी घेतली
तिने उंच भरारी....
काहीही करुन दाखवण्याची
आहे तिची तयारी....

तिच्या पंखात आले
बळ शिक्षणाने....
सर्व कार्यात उभी
आहे तत्परतेने....

प्रत्येक क्षेत्रात आहे ती अव्वल
या गोष्टींचे वाटते सर्वांनाच नवल
स्वत:च्या निर्णयावर असते ती ठाम
तिच्या कर्तृत्वाला सर्वांचाच सलाम

अपर्णा संजय क्षीरसागर
११ वी शास्त्र

ವಚನಗಳು :-

ಕಳೆಬೇಡ ಕೊಲಬೇಡ
ಹುಸಿಯನುಡಿಯಲು ಬೇಡ
ಮುನಿಯ ಬೇಡ
ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಸಹ್ಯ ಪಡಬೇಡ
ತನ್ನ ಬಣ್ಣಿಸಬೇಡ
ಇದಿರ ಹೊಳೆಯಲು ಬೇಡ
ಇದು ಇದೇ ಅಂತರಂಗ ಸುದ್ಧಿ
ಇದೇ ಬಹಿರಂಗ ಸುದ್ಧಿ
ಇದೆ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನೆಂಬ ಪರಿ.

-: ಬಸವಣ್ಣ :-

शब्दचित्र

आकाशातील रणरागिणी

कु. प्रियांका गवळी, ११ वी शास्त्र

चंद्र आणि तारे तोडून आणण्याच्या वल्गना सारेच करतात तर आत्तापर्यंत अनेक कवींनी चंद्र ताऱ्यांच्या कल्पना आपापल्या काव्यरचनेमध्ये केलेल्या आहेत. मात्र चंद्र काय किंवा तारे काय पण यामध्ये रममाण होणारी व त्यांचा अभ्यास करून त्यांनाच आपले विश्व मानणारी भारतातील एकमेव व अद्वितीय महान अशी व्यक्ती म्हणजे 'कल्पना चावला' होय.

कल्पना चावलाने जे जे इच्छिले होते ते सर्व काही साध्य केले. अर्थात जोडीला होता ठाम निश्चय, कठोर परिश्रम व नशीबाची साथ. जन्माने भारतीय असलेली कल्पना चावला ही एक अमेरिकन अंतराळवीर होती. अंतराळात प्रवास करणारी ती पहिली भारतीय स्त्री होय. मायभूमीशी ती नेहमीच निगडीत होती. कल्पना चावला म्हणजे भारतमातेच्या कुशीतून घडलेलं एक उत्तुंग व्यक्तिमत्व होय. तिच्या घरात सनातन वातावरण असल्यामुळे मुलींना परवानगीशिवाय घराबाहेर पडता येत नव्हतं. मात्र अंतराळवीर होण्यासाठी तिने या सर्व अडचणींचा हसत सामना केला. मात्र कोणत्याही उच्च कोटीचं कार्य होण्यापूर्वी तिला स्वप्न पहायची सवय होती. 'झोपल्यानंतर स्वप्नं पडतात ती महत्त्वाची नसतात तर जी झोपूच देत नाहीत त्यांना स्वप्न म्हणतात' हेच कल्पनाच्या बाबतीत खरं होतं.

कल्पनाचा जन्म हरियानामध्ये करनाल या गावी झाला. तिचा जन्म १ जुलै १९६१ रोजी झाला. तिने भारतात विज्ञान शाखेत पदवी घेतल्यानंतर उच्च शिक्षणासाठी

> *चंद्र आणि तारे यांच्यात रमणे म्हणजे कवीवृत्ती पण त्यांच्यात रममाण होऊन त्यांचा अभ्यास करणारी, त्यांनाच आपले विश्व मानणारी, स्वतःच्या इच्छांना गरुडपंख देऊन प्रत्यक्षात अंतराळवीर म्हणून जगन्मान्य होणारी कल्पना चावला.*

युनायटेड स्टेट्समध्ये गेली. तिला चालून आलेल्या प्रत्येक संधीचे तीने चीज केले. जे.आर.डी. टाटा जे भारताचे पहिले वैमानिक होते त्यांच्याकडे पाहून कल्पनामध्ये विमानाची आवड निर्माण झाली. कल्पनाच्या वडीलांनाही जीवनामध्ये फार मोठा संघर्ष करावा लागला. त्यांना मसाला विक्रेत्याचीही नोकरी करावी लागली. त्यानंतर एका वर्कशॉपमध्येही त्यांनी नोकरी केली. तर डब्बे बनविण्याचे कामही त्यांनी केले. तर शेवटी बिन्नी टेक्सटाईलचे भव्य शोरूम उभारले. या शोरूमने एक इतिहास रचला व भारतीय किरकोळ टेक्सटाईल मार्केटवर आपले अधिराज्य गाजवले.

कल्पनाला तिच्या लहानपणी घरी प्रेमाने 'मोंटो' या नावाने संबोधायचे. मोंटोला चांदण्या फार आवडायच्या. ती शाळेमध्ये असताना एकदा तिच्या वर्गमैत्रीणी वर्गाच्या संपूर्ण फरशीला झाकेल एवढा मोठा भारताचा नकाशा काढण्यात व्यस्त होत्या. कल्पना मात्र फरशी सोडून वर्गाच्या छताला आकाशात रूपांतरीत करण्यात गुंग झाली. तर स्वप्न

हेच तिचे जीवन झाले. तिला विमानाची व अंतराळ यानाची फारच आवड होती. तर तिला उडणाऱ्या विमानाची चित्र काढायची फार आवड होती. कल्पनाला मोठेपणी पुष्पक विमानात बसायची फार आवड होती. मात्र त्यात बसण्यापेक्षा ते चालविण्याची तिची इच्छा होती. आणि ती वडीलांसोबत कलबला गेली, तिथे प्रथम ती विमानात बसली. तर विमानातून उतरत असताना तिच्या मनात एक विचार आला, आकाशातून पाहिल्यावर जी एकसारखी दिसणारी माणसं असतात त्यांना जात, पंथ, वर्ग किंवा धर्माच्या अनुषंगाने वेगवेगळे कसे काय मनात येवू शकते. अकरा वर्षाच्या त्या चिमुरड्या मुलीचा हा विचार मोठमोठ्यांना लाजविणारा व तिच्या कल्पकतेची खोली दर्शविणारा आहे. कल्पना जेव्हा दहावीत गेली तेव्हाच तिने निर्णय घेतला की, फ्लाईट इंजिनियर व्हायचे. वास्तविक तिला हे माहित नव्हते की फ्लाईट इंजिनियरला विमान चालवावे लागते. तिला वाटले फ्लाईट इंजिनियर केवळ विमानाचा आराखडा बनवतो. एकदा एका वृत्तपेपरमध्ये एक यान मंगळावर उतरतानाचे छायाचित्र तिने पाहिले. नकळत कल्पनाचे अंतराळ प्रवासाचे व शेजारच्या ग्रहावर म्हणजेच लालबुंद मंगळावर उतरण्याचे स्वप्न पाहण्यास सुरुवात झाली. ती. १९८२मध्ये उत्तीर्ण झाली. या परीक्षेत तिचा तिसरा क्रमांक आला. अशाप्रकारे ती त्या कॉलेजची पहिली स्त्री ॲरोनॉटिक इंजिनिअर झाली.

आकाशातील ताऱ्यांना जवळून भेटण्याचे कल्पनाचे बालपणीचे स्वप्न होते. ती ताऱ्यांना भेटली. ती आता ताऱ्यांच्या कुटुंबांची स्थायी सभासद झाली आहे. ती फार अल्प आयुष्य जगली. पण तिचे जीवन विलक्षण असून कारणी लागले. आज ती भारताच्या दैदिप्यमान इतिहासाचा एक भाग झाली आहे.

'वांच्छावे ते लाभावे' हा तसा दुर्मिळ योग पण ते अशक्य आहे असे खचितच नाही. हे मानणारी कल्पना मनाने कणखर होती. १६ जानेवारी २००३ला कल्पनाने कोलंबिया यानातून अवकाशात शेवटची झेप घेतली. तिची जीवनगाथा समजावून घेणे म्हणजे अवकाशातील अणू रेणू सारखे आहे.

या भारतभूमीवरती पुन्हा एकदा कल्पनासारख्या अफाट व्यक्तीमत्वाच्या मुली जन्माला यायच्या असतील तर एवढेच म्हणावे लागेल की,

''ये ना भूवरी कल्पना, ये ना भूवरी''

❑ ❑ ❑ ❑

हे विघ्नहरा तुझाच जयजयकार

''हे विघ्नहरा तुझाच जयजयकार,
सुख-समृद्धीने कर या सृष्टीचा उद्धार,
हे सुखकर्ता तुझाच आम्ही करतो जयजयकार ।।धृ।।

दुष्काळाच्या विळख्यात सापडतोय शेतकरी,
पावसासाठी आभाळाकडे डोळे लावतोय कष्टकरी,
पाण्याच्या पहिल्या थेंबारुपाने ये तू धरतीवरी,
तुझ्या पदस्पर्शाने तृप्त होवू दे सृष्टी सारी,
भक्तांना प्रेरणा देऊन कर या पर्यावरणाचा उद्धार
हे चिंतामणी तुझा मी करतो जयजयकार ।।१।।

व्यसनाचे ओढ लागले तरुणाईला,
ऐन तारुण्यात आमंत्रण देते मरणाला,
म्हातारपणाचा आधारच सोडून जातोय आई बापाला,
उद्याच्या भविष्याची चिंता लागलीये भारतमातेला,
ज्ञानाने कर आजच्या या तरुणाईचा उद्धार,
हे विघ्नहरा तुझा मी करतो जयजयकार ।।२।।

स्वातंत्र्यानंतर आजही होतोय अतिरेकी हल्ला,
आजही अनेक आघात सोसावे लागतायत भारतमातेला,
हल्ल्याचा रात्रंदिवस प्रतिकार करावा लागतोय जवानाला,
चिमुकलं मुल शेवटच पाणी पाजतयं शहिद पित्याला,
प्रेमाने कर संपूर्ण विश्वाचा उद्धार,
हे गणराया तुझा मी करतो जयजयकार ।।३।।

रविकिरण विलास पाटील
एम.ए.भाग १

माहितीपर

चहा...

अतुल विजयकुमार पाटील, १२ वी शास्त्र

इसवी सनाच्या पूर्वी कित्येक वर्षापासून चिनी लोक प्रथम चीनमध्ये चहाची लागवड करू लागले. चहाचे 'चहा' या नावाचे मूळही चिनी भाषेतच आहे. चिनी भाषेत चहाला छा 茶 असे म्हणतात. ते प्रथम चहाचा 'औषध' म्हणून उपयोग करीत असत. नंतर जपानही चहाची लागवड करू लागला. इ.स. १८३३ सालापासून युरोपियन कंपन्यांनी हिंदुस्थानात येऊन चहाची लागवड करण्यास सुरूवात केली.

चहाची झाडे सिलोन, हिंदुस्थान, चीन, जपान व जावा बेटे येथे प्रामुख्याने आढळतात. ती समुद्रसपाटीपासून साधारण १५०० मी. उंचीवर व जास्त पर्जन्यमान असलेल्या भागात बहुतांशी आढळतात. चहाचे झाड ६-७ फूट उंच असते पण ते कापून ३-४ फूट करतात. चहाची लहान कोवळी पाने गोळा करून नंतर ती काहीशी वाळविल्यानंतर चुरडतात. नंतर पुन्हा वाळवतात, पुन्हा चुरडतात. ही कामे यंत्राने केली जातात. नंतर ती हवाबंद डब्यात बंद करून डबे बाजारात विकावयास पाठवितात. ऑरेंज पीको, रूपेरी ह्या चहाच्या उंची जाती आहेत.

चहा तयार करण्याच्या दोन पध्दती आहेत. पैकी दुसरी चांगली असे म्हणतात.

१) प्रथम पातेल्यात पाणी व साखर घालून उकळी आल्यावर त्यात चहाची पाने म्हणजेच चहापूड घालून उतरतात.

२) प्रथम चहादाणीत पाने घालून त्यावर आधण आलेले पाणी ओततात व नंतर ढवळून उतरतात.

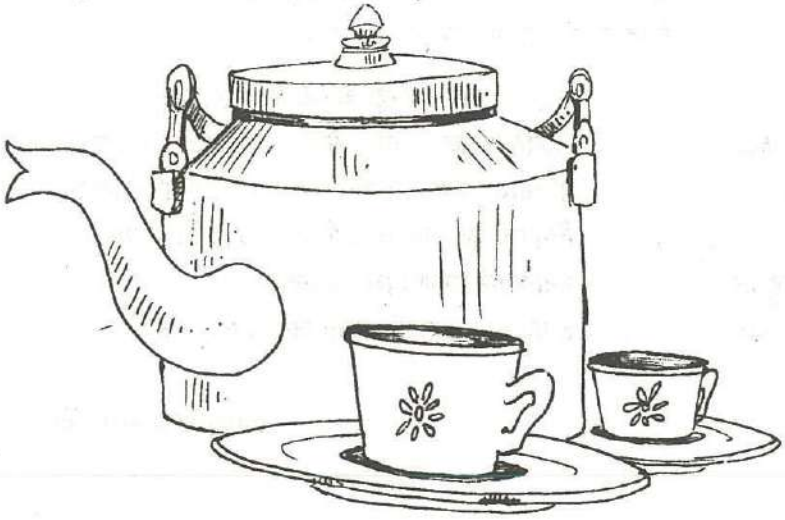

> *चिनी छा 茶 भारतात चहा झाला. जणू स्वर्गातले अमृतच धरतीवर अवतरले आहे. या चहारूपी मोहिनीने आपल्यावर जे जाळे फेकले आहे ते काढून टाकणे, फेकून देणे जवळ जवळ अशक्य होऊन बसले आहे. पण आता हा माहितीपर लेख वाचा व मग ठरवा की चहाला जवळ करायचे की दूर लोटायचे ते....*

चहा हे पाण्याखालोखाल जगातील लोकप्रिय पेय आहे. चहाचे नाव घेतल्याबरोबर तुम्हास त्याच्या मधूर लज्जतेची आठवण होत असेल. तुम्हाला माहितच असेल चहाची मधुरता अथवा गोडी ही एक मोहिनी आहे. ती प्रत्येकास मोहून टाकण्याचा प्रयत्न करते. परंतु त्या मोहिनीजवळ एक खंजीर आहे. तो कशाकरिता ? खून करण्या करता. पण कोणाचा ? प्रत्येकाचा काय ? नव्हे. जो त्या चहाच्या लज्जतेस भूलेल त्याचा. चहा हा सुंदर सोनेरी हरणाचे रूप घेतलेला मारीच राक्षस आहे व तो तुम्हास विश्वासघाताने ठार करण्याकरीता आला आहे. हे पक्के मनात बाळगा. चहा खरोखरच इतका भयंकर आहे का ?

चहात थीइन, टॅनीन व दुसरी कित्येक द्रव्ये असतात. थीइन शेकडा ३ भाग व टॅनीन शेकडा १३ भाग असते. अधणाच्या पाण्यात चहाची पाने जितका वेळ राहू द्यावी तितके त्यात टॅनिन अधिक उतरते.

टॅनिन हे अपायकारक द्रव्य असते. म्हणून जास्त वेळ उकळलेला चहा पिण्यास अगदी अयोग्य आहे.

चहातील थीइन द्रव्यामुळे मेंदू व मज्जातंतू उत्तेजित होतात. चहाने तरतरी येवून थकवा कमी होतो व उत्साह वाढतो. परंतु वरील फायद्यापेक्षा चहापासून तोटेच अधिक होतात हे तुम्हास दिसून येईल. चहा जास्त प्रमाणात घेतल्याने (दिवसातून एकदा घेतला तरीसुध्दा) शक्ती नष्ट होते. हे सर्वांस विदितच आहे. चहातील टॅनिन द्रव्यापासून अपचन होते व अन्नाचे चांगले पचन होऊ न लागणे म्हणजे पुढे रोगमालिका येण्याबद्दलचा इशाराच आहे. टॅनिन द्रव्यापासून क्षुधामांद्यही येते. चहाने अंगातील जोम जाऊन शरीर नि:सत्व बनते. चहा अंगातील रक्त जाळतो. चहाने डोळ्यातील शक्ती कमी होऊन त्यातील पाणी जाते व चेहऱ्यावरील कांती मावळून चेहरा काळवंडतो.

हिंदुस्थानासारख्या उष्ण देशात चहापानापासून इतके तोटे असूनही आमचे लोक चहा पितात व विदेशी कंपन्यांना पोसतात या त्यांच्या जाज्वल्य (?) देशाभिमानाचे कौतुक करावे तितके थोडेच ! काही काही गरीब लोक म्हणतात, 'आम्हाला दूध पिण्याची ऐपत नाही म्हणून आम्ही चहा पितो' काय हा मुर्खपणा. आमचा त्यांना 'दूधच प्या' असा कोठे आग्रह आहे ? चहा पिऊ नका म्हणजे झाले. चहा हे अन्न नाही. चहा लहान मुलास व नाजूक प्रकृतीच्या माणसांना अगदी अयोग्य आहे. काही चहाभक्त दिवसातून ५-६ वेळा चहा पितात. इतक्यांदा चहा पिणे म्हणजे मृत्यूस लवकर येण्यास आमंत्रण करण्यासारखेच आहे. कित्येक विद्यार्थी परीक्षा जवळ आली म्हणजे चहा पिऊन व जागरणे करून अभ्यास करतात. त्यांनीही ही आरोग्यघातकी सवय सोडून द्यावी. चहाचा फक्त ठराविक (ज्या आजारात चहा घेणे इष्ट आहे) आजारात औषध म्हणून पाहिजे तर उपयोग करावा. दूध हे प्यावे सर्वात उत्तम.

वरील सर्व विवेचनावरून चहा खरोखरीच प्रथम उपमा दिल्याप्रमाणे भयंकर आहे, याबद्दल तुमची खात्री पटलीच असेल. वाचकहो, तुम्ही आजपासून चहा सोडण्याची (घशात नव्हे !) शपथ घ्याच अशी माझी तुम्हास सविनय प्रार्थना आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

गाडगेबाबांची आण

तेजस सुनिल क्षीरसागर
११वी, वाणिज्य

कुटबी ठेवू नका घाण
गाडगेबाबांची तुम्हाला आण ॥

एका अंगाला जमवा कचरा
पाण्याचा नीट करा निचरा
रोगराईचं थांबवा येणं ॥१॥
गाडगेबाबांची आण

मोकळ्या जागत लावू झाड
बागेन फुलवू घर अन वाड
पर्यावरणाची राखू खूण ॥२॥
गाडगेबाबांची आण

नाली कडेला बसवू नका पोर
घाणीचं शिरतंय नाकात वारं
आरोग्याची ठेवा जरा जाण ॥३॥
गाडगेबाबांची आण

शौचालय बांधू घरोघरी
रोगराई संपेल खरोखरी
गाडून टाकू हे बेन ॥४॥
गाडगेबाबांची आण

स्वच्छ राहू दे नदी सागराचे पाणी
सुखान राहतील जलचर प्राणी
जलसंपत्ती देशाला भूषण ॥५॥
गाडगेबाबांची आण

रस्त्यात घाण नका फेकू
येता जाता नका हो थुंकू
लक्षुमीच रोखू नका येणे ॥६॥
गाडगेबाबांची आण

वसा स्वच्छतेचा घेवू एकमेक
देश आपला राहू दे नंबर एक
एक मताने राहू सर्वजण ॥७॥

मनोगत

धावता-धावता

कु. ऐश्वर्या देवेंद्र बागल, ११ वी कला

काल जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेवरून घरी आले. स्पर्धेत यश न मिळाल्याची आणि त्याहूनही जास्त अंतिम फेरीसाठी आपली निवड न झाल्याची थोडीफार निराशा मनात होती. याच निराशेने थोडेसे जेवले आणि झोपण्यापूर्वी विचार करू लागले. मला अपयश का आले आणि माझे काय चुकले ? याच अखंड विचारात असताना मी निद्राधीन कधी झाले हे माझे मलाच समजले नाही. आज सकाळी ६ वाजता उठून आजच्या तालुकास्तरीय स्वच्छता मित्र वक्तृत्व करंडक स्पर्धेची तयारी करू लागले. विषय निवडला 'स्वच्छतेची आवड, सुंदरतेची निवड'. बापू (आजोबा) आणि मी या विषयाचे मांडण्याचे मुद्दे तयार करत होतो. इंटरनेटवरून स्वच्छतेविषयीचे स्लोगन्स (सुवाक्ये) मराठी, इंग्रजी, हिंदी या तिन्ही भाषांतून शोधत होतो, सद्गुरू गाडगे महाराजांचे कार्य पाहत होतो. भारताचे पंतप्रधान श्री. नरेंद्र मोदी यांनी राबविलेल्या योजना जाणून घेत होतो. या सर्व घटकांना एकत्रित करून माझे भाषण तयार झाले.

कराडच्या पंचायत समितीमध्ये पोहोचले. उद्घाटन समारंभ संपन्न झाल्यानंतर आम्हाला सांगण्यात आले की, ही स्पर्धा दैत्यनिवारिणी मंदिराजवळील सभागृहात संपन्न होईल. या स्पर्धेची सुरूवात मला माझ्या भाषणाने करण्याची संधी मिळाली. माझ्या भाषणानंतर १२ विद्यार्थ्यांनी वक्तृत्व केले. त्यानंतर सिनिअर विभागाची स्पर्धा सुरू झाली.

खरी स्पर्धा काय असते याचा अनुभव मला सिनिअर विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी केलेल्या वक्तृत्वातून आला. त्यांचे शांतपणे, आवाजात चढ-उतार करून योग्य मुद्दे

> *वक्तृत्व स्पर्धेमध्ये यश न मिळालेल्या मुलीने नाराज न होता आपल्यापेक्षा सरस असलेल्या विद्यार्थ्यांकडून केलेल्या चांगल्या सूचना अमलात आणायच्या व आपल्यात असणाऱ्या थोड्याशा कमतरता भरून काढायच्या हा केलेला निश्चय कौतुकास्पद आहे हे निश्चित.*

मांडणे, चेहऱ्यावरील हावभाव, त्यांचे हातवारे, त्यांची बोलण्याची व उभे राहण्याची पध्दत या सगळ्या गोष्टींचे मी बारकाईने निरीक्षण करत होते. सर्व स्पर्धकांचे वक्तृत्व झाल्यानंतर आम्हाला थोड्या कालावधीसाठी विश्रांती देण्यात आली. याच दरम्यान मी सभागृहाबाहेर पडले. सभागृहाबाहेर पडताक्षणी माझ्यासमोर महिला महाविद्यालयाच्या इंग्रजी विषयाच्या प्राध्यापिका सौ. देशमाने मॅडम व त्यांच्यासोबत आलेल्या दोन विद्यार्थीनी (तेजस्विनी व सुप्रिया) दिसल्या. वक्तृत्व स्पर्धेच्या सुरूवातीपासून माझ्याशी मैत्री केलेली माझी VC (वेणूताई चव्हाण कॉलेज, कराड) कॉलेजची नवी मैत्रीण विशाखा सोबत होती. मला त्या क्षणी तेजस्विनीशी बोलावेसे वाटले कारण तिने सुंदर वक्तृत्व केले होते. मी आणि विशाखा त्या तिघींजवळ (देशमाने मॅडम, तेजस्विनी, सुप्रिया यांच्या जवळ) गेलो, त्यांची ओळख करून घेतली. तिथेच आमच्या चर्चेला खरी सुरूवात झाली.....

कोणाचे भाषण कसे झाले, कोणाच्यात कोणते चांगले गुण आहेत, कोणाच्या भाषणात कशाची कशाची कमतरता भासली व इतर वक्तृत्वाशी निगडीत गोष्टींवर आम्ही चर्चा करू लागलो. याच आमच्या चर्चेमध्ये सिनिअर विभागातील स्पर्धक अजिंक्य शेवाळे हा दादा सहभागी झाला. त्याने सुंदर असे वक्तृत्व सादर केले होते. त्याला राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेचा अनुभव होता. आणि हाच अनुभव त्याने आम्हाला चर्चेमार्फत सांगितला.

खरे भाषण कसे करावे, आवेशाने करावे की शांतपणाने आपले विचार मांडावेत, भाषणाची सुरूवात कशी करावी ? काव्यपंक्तींनी करावी की मोठ्या व्यक्तींनी सांगितलेल्या त्यांच्या अनुभवांचे वर्णन करून करावी, मुद्द्यांची मांडणी कशी करावी, आपली वेशभूषा-केशभूषा कशी असावी, आपण इतर मोठ्या व्यक्तींच्या बोलण्याची (वक्तव्याची) कॉपी (नक्कल) करू नये, व्यासपीठावर कसे उभे राहावे, भाषणाचा शेवट कसा करावा, भाषण तयार कसे करावे, भाषणाची तयारी कशी करावी या व अशा अनेक वक्तृत्वाशी निगडीत गोष्टी त्याने अवघ्या ८.३० मिनीटांच्या कालावधीत आम्हाला सांगितल्या व नंतर तो आपल्या मित्रांशी चर्चा करण्यासाठी निघून गेला.

नंतर देशमाने मॅडम व आम्ही चौघी (मी, सुप्रिया, तेजस्विनी, विशाखा) दीर्घकाळ या विषयावर चर्चा करत होतो. याच चर्चेतून मला एक समजले की माझी मैत्रीण झालेली विशाखा सकाळपासून खूप शांत होती. पण जसजशी चर्चा फुलत होती तसे ती तिचे विचार व्यक्त करत होती. या चर्चेतून मला देशमाने मॅडमचे व्यक्तिमत्व समजले. सुंदर विचारांच्या नि:स्वार्थी व भावनिक मनाच्या मला देशमाने मॅडम वाटल्या. त्या त्यांचे विचार मांडत होत्या. आमचे विचार स्वीकारत होत्या व चर्चा फुलवत होत्या. थोड्या वेळाने त्यांनी मला एक वही दाखवली, त्यात त्यांनी प्रत्येक स्पर्धकाचे नाव त्याच्यातील चांगले गुण व त्यातील (वक्तृत्वातील) कमतरता लिहून ठेवली होती.

या वहीत पहिले नाव माझे होते. त्यात त्यांनी आत्मविश्वास, विषयाची योग्य मांडणी, उत्तम सुरूवात, Current Newsचा समावेश या चांगल्या गुणांचा समावेश केला होता. परंतु त्यात त्यांनी एक कमतरताही लिहिली होती. ती म्हणजे शेवटचा भाग कमी (अव्यवस्थित मांडणी) त्यांनी मला माझ्या सर्व चुका समजावून सांगितल्या. केवळ चुका समजावून न सांगता त्यांच्या एका अनुभवाचा उल्लेख केला.

त्या म्हणाल्या, ''मी १७ वर्षांची म्हणजे तुझ्या एवढी असताना व्यासपीठावर अर्धवट भाषण सोडून निघून गेले होते. पण तू वयाने लहान असूनही एवढ्या आत्मविश्वासाने तुझ्यापेक्षा वयाने मोठ्या असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसमोर, परीक्षकांसमोर एवढे सुंदर भाषण केलेस.''

या त्यांनी केलेल्या कौतुकामुळे माझ्या चुका मी सुधारून पुन्हा नव्या आत्मविश्वासाने व उत्साहाने पुढच्या वक्तृत्व स्पर्धेस तयार व्हावे व अधिक प्रगती करावी हा त्यांचा उद्देश मला समजला. देशमाने मॅडमशी चर्चा करताना मला पवार मॅडमची आठवण झाली.

पवार मॅडम मला ८वी ते १०वी संस्कृत विषयाला संस्कृत विषय शिक्षिका म्हणून होत्या. परंतु शिवाजी हायस्कूलमध्ये मी इयत्ता ७वी प्रवेश घेतल्यापासून मला त्यांचा सहवास लाभला. संस्कृत विषयाबद्दलची गोडी त्यांच्यामुळे माझ्यात निर्माण झाली. माझे विद्यालयीन जीवनात एक आदर्श व सुंदर व्यक्तिमत्व तयार करण्यात माझ्या आई-वडीलांबरोबर पवार मॅडमचा मोलाचा वाटा आहे. माझी लहानात लहान चूक सुधारण्यासाठी व मी मोठ्यात मोठे यश संपादन करण्यासाठी त्या मला नेहमी प्रोत्साहन देतात. त्यांच्याविषयी विचार करायला लागले की असे वाटते, ''एखादी व्यक्ती एवढी चांगली कशी असू शकते की तिच्यातील एकही वाईट गुण निदर्शनास येत नाही किंवा शोधूनही सापडत नाही.''

परंतु देशमाने मॅडमशी भेटल्यावर असे वाटले की समाजामध्ये अशा मधुर वाणीच्या, चांगल्या स्वच्छ व नि:स्वार्थी विचारसरणीच्या व्यक्तीही भेटतात आणि त्यातूनही त्या आपल्याला मार्गदर्शन करतात हे विशेष !

थोड्या कालावधीने आम्हाला पुन्हा सभागृहात बोलविण्यात आले. विजेत्यांची नावे घोषित करण्यात आली. त्यामध्ये माझे नाव कोठेही नव्हते, परंतु चेहऱ्यावर काहीतरी नवीन शिकलेल्याचे आणि समाधानाचे हास्य होते ! स्पर्धेतील सर्टिफिकेट, ट्रॉफी व मानधनाच्या बक्षीसापेक्षा या स्पर्धेतल उत्कृष्ट स्पर्धकांचा, सूज्ञ परीक्षकांचा व विशेषत: देशमाने मॅडमचा लाखमोलाचा सुंदर सहवास मला लाभला. ह्या सर्वांनी मला काहीतरी नवीन शिकवले.

स्पर्धेपूर्वी मी पप्पांशी फोनवर बोलताना ते मला ''व्यासपीठाचा आनंद घे !'' म्हणजेच या स्पर्धेचा आनंद घे असे म्हणाले होते व खरोखरच हा आनंद मला या सर्वांच्या सहवासातून मिळाला. ''या स्पर्धेच्या धावपळीत झालेली ही या सर्वांची धावती भेट माझ्या सदैव स्मरणात राहील !''

❑ ❑ ❑ ❑

शब्दचित्रण

प्रेरणादायी विज्ञानमहर्षी

कु. शिवांजली नागेश सावंत, ११ वी शास्त्र

डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम हे नाव गल्लीबोळातल्या लहानशा मुलांनाही माहित आहे. डॉ. कलाम हे फक्त माझेच नव्हे तर अनेक युवक-युवतींचे आदर्शच आहेत. दि.२७.७.१५ ह्या एकादशी असलेल्या दिवसाच्या शेवटी एक अशी बातमी समजली ज्याने काळजाचा ठोकाच चुकला. बातमी होती की भारताचे माजी राष्ट्रपती 'डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम' यांचे निधन झाले. माझ्या प्रमाणेच अनेक लोकांना अश्रू अनावर झाले होते.

१५ ऑक्टोबर १९३१ साली पृथ्वीवर जैनुलाबदीन व आशिअम्मा यांच्या पोटी जन्मलेला हा महापुरुष ! असे म्हणतात, शतकातून कधीतरी एकच असा मनुष्य जन्मला येतो. असे हे अबुल पाकिर जैनुलाबदीन अब्दुल कलाम, यांचे मूळ गाव रामेश्वरम् हे होते. बालपणीच वडीलांचे छत्र हरवलेले डॉ. कलाम अतिशय गरीब परिस्थीतीतून जगले. डॉ. कलाम यांचे प्राथमिक शिक्षण रामनाथपूरमला झाले. लहानपणी ते दारोदारी जाऊन वर्तमानपत्र विकून शिक्षण घेत, तसेच घरात आर्थिक मदतही करत. प्रथम त्यांनी बी.एस्सी. केली तेव्हा त्यांना जाणवले की 'फिजिक्स व मॅथ्स' हे त्यांचे विषय नाहीत. म्हणून त्यांनी पुन्हा 'मद्रास इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी' मधून एरॉनॉटिकल इंजिनिअरिंग पूर्ण केले. यावरून आपणही एक धडा घ्यायला हवा की आपल्याला ज्या क्षेत्रात आवड आहे तेच क्षेत्र आपण निवडायला हवे. शिक्षण घ्यायला पैसे नसल्याने त्यांच्या बहिणीने स्वत:चे दागिने विकून त्यांना पैसे दिले. डॉ. कलाम म्हणायचे त्यांच्या बहिणीचा त्यांच्यावर खूप विश्वास होता.

> *आपल्या देशातील युवापीढीचे खरेखुरे आदर्श कोण तर फक्त डोळ्यांसमोर नाव येते, भारताचे माजी राष्ट्रपती डॉ. अब्दुल कलाम ज्यांनी आपल्या तरुण पिढीला योग्य मार्गदर्शन केले, प्रेरणा दिली.*

डॉ. कलामांविषयी अजून एक सांगायचे झाले तर त्यांना विज्ञानाबरोबरच अध्यात्माची ही तेवढीच आवड होती. सर्व धर्मापेक्षा माणूसकीचा धर्मच श्रेष्ठ ! असा त्यांचा विचार. ते कुरआन शरीफ ह्या ग्रंथाबरोबर भगवतगीता हा ग्रंथही वाचत. तसेच त्यांना संगीताची ही मोठी आवड. त्यांना रूद्रवीणा वाजवायला ही आवडायचे. डॉ. कलामांचे कार्य एवढे भव्य आहे की त्यांच्या क्षेपणास्त्राच्या कार्याचा अभ्यास करणे म्हणजे अफाट समुद्रातील चमचाभर पाण्यासारखे आहे.

त्यांनी रोहिणी उपग्रह, पृथ्वी, अग्नी, नाग, आकाश व त्रिशूल ही क्षेपणास्त्रे बनवली. तसेच त्यांनी अर्जुन एम.बी.टी. (मेन बॅटल टँक) व कॉंबॅट लाईट एअरक्राफ्ट बनवून देशाच्या इतिहासात सुवर्णक्रांती केली. त्यांचे खूप विचार घेण्यासारखे होते. ते नेहमी म्हणायचे,

''सपने वो नहीं जो आप सोते वक्त देखते है,
सपने तो वो होते है जो आपको सोने नही देते''

हा त्यांचा लाखमोलाचा उपदेश.

ते देशाचे ११वे राष्ट्रपती झाले परंतु त्यांना राष्ट्रपती असल्याचा गर्व कधीच झाला नाही. म्हणून तर ते देशाचे नव्हे तर लोकांचे, लोकांच्या मनाचे राष्ट्रपती होते. डॉ. कलाम कायम लहान मुलांमध्ये रमायचे. त्यांना अपंग मुलेही खूप आवडत. अनेक अपंग मुले म्हणायची की आम्हाला हात नाही, पाय नाही, आम्ही ह्या जगात काय करणार ? पण कलामसाहेबांनी मात्र त्यांचे विचार परिवर्तित केले. ते नेहमी त्या अपंगत्व आलेल्या मुलांना म्हणत, 'तुम्ही धैर्यवान व्हा, आपल्या प्रबळ इच्छाशक्तीच्या जोरावर काहीतरी करून दाखवा.'

डॉ. कलामांनी त्यांच्या जवळच्या व्यक्तीला विचारले, ''तू आता तरुण आहे, मला सांग तुला ह्या देशाने कोण म्हणून लक्षात ठेवावे असे वाटते ?'' त्यावर तो व्यक्ती खूप विचार करत राहिला. त्याने डॉ.कलामांनाच उलट प्रश्न केला की, ''तुम्ही भारताचे माजी राष्ट्रपती, मिसाईलमॅन, थोर शास्त्रज्ञ तुम्हाला काय म्हणून लक्षात ठेवावे ह्या देशाने असे तुम्हाला वाटते ?'' त्यावर डॉ. कलाम क्षणाचाही विचार न करता म्हणाले, ''शिक्षक !'' हेच ते महान व्यक्तीमत्व.

डॉ. कलामांचा अजून एक महत्त्वाचा गुण म्हणजे संवेदनशीलता ! पायलेट गाडीमध्ये एक जवान माजी राष्ट्रपती असल्याने ३ तास उभा होता. तेव्हा डॉ. कलामांनी अनेकवेळा त्यास खाली बसण्यास विनंती केली. परंतु त्या जवानाने ते ऐकलेच नाही. जेव्हा ते गाडीतून खाली उतरले तेव्हा डॉ. कलामांनी त्या जवानाला 'सॉरी' म्हणाले. तो जवान अक्षरश: भारावून गेला. खुद्द भारताचे माजी राष्ट्रपती आपली माफी मागताहेत. जवानाने लगेच उत्तर दिले, 'तीन तास काय मी तुमच्यासाठी अजून सहा तास उभा राहू शकतो.' हे होते कलामांच्या विषयीचे प्रेम !

डॉ. कलामांनी तरुणांना एक उपदेश केला होता, 'सूर्याएवढे चमकायचे असेल तर तेवढे तळपावेही लागेल.' त्यांना हे माहित होते की तरुणपिढी ह्या देशाची 'पॉवर' (शक्ती) आहे. जेव्हा २७.७.१५ रोजी डॉ. कलामांचे निधन झाले तेव्हा सर्व टी.व्ही. चॅनलवर 'अग्निपंख' विसावले असे लिहिले होते. पण मला असे वाटते की हे अग्निपंख विसावले नाहीत उलट त्या पंखांनी आम्हाला प्रेरणा दिली. आता ही माझी व ह्या युवा पिढीची जबाबदारी आहे की डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलामांनी जे २०२० सालचे भारताचे स्वप्न पाहिले ते आम्ही पूर्ण करू. आपण पुन्हा ते पंख उडवून दाखवू, त्यांचे हे स्वप्न पूर्ण करून. त्यांच्यावर काही चार ओळी मला सुचल्या त्या अशा,

जन्म होता तो महापुरुषाचा,
म्हणूनच होता तो सागर ज्ञानाचा
अग्निपंख विसावले असे नका म्हणू,
आता आपण युवा पिढी त्यांचे स्वप्न जगू,
ध्यास हा स्वप्नपूर्तीचा जरी हीच आहे श्रध्दांजली खरी.

डॉ. कलामांनी युवा पिढीला प्रेरणा देणारी अनेक पुस्तके लिहिली. त्यामध्ये टर्निंग पॉइंटस्, यू आर बॉर्न फॉर ब्लॉसम, द विंग्ज ऑफ फायर (अग्निपंख) इ. ही त्यांची पुस्तके. डॉ. कलाम यांना भारत सरकारने १९८१साली पद्मभूषण, १९९० साली पद्मविभूषण आणि त्यांच्या कार्याची जाणीव ठेवत १९९७ साली 'भारतरत्न' ह्या सर्वोच्च नागरी पुरस्काराने सन्मानित केले. डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांच्यासारखा विज्ञानपुरुष, मिसाईलमॅन, राष्ट्रपती, शास्त्रज्ञ 'न भूतो: न भविष्यति' होण्यासारखे आहेत. आपल्या अखेरच्या क्षणापर्यंत डॉ. कलाम कामात मग्न होते. अशा ह्या विज्ञानपुरुषाला मी श्रध्दांजली अर्पण करते.

❑ ❑ ❑ ❑

ಮರಳಿದ್ದು ಫಲವೇನು ನೆಳಲಿಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕೆ ?
ಧನವಿದ್ದು ಫಲವೇನು ವಯವಿಲ್ಲದೆನ್ನಕ್ಕೆ
ಹಸುವಿದ್ದು ಫಲವೇನು ಬಾಸವಿಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕೆ ?
ರೂಪಿದ್ದು ಫಲವೇನು ಗುಣವಿಲ್ಲದೆನ್ನಕ್ಕೆ ?
ಓಗಲಿದ್ದು ಫಲವೇನು ಬಾನವಿಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕೆ ?
ನಾನಿದ್ದು ಫಲವೇನು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದನ್ನಕ್ಕೆ ಕೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ.

ललित

सुखाचा शोध

कु. दिक्षिता रामचंद्र भोसले, ११ वी शास्त्र

सुखाच्या शोधात माणूस जवळच्या सुखाकडे जाणता-अजाणता दुर्लक्ष करून दुरापास्त आणि असाध्य अशा सुखाच्या मागे धावत सुटतो. माणूस कुठल्याही काळातला, कुठल्याही प्रांतातला असो त्याचे संपूर्ण जीवन हेच मुळी सुखाच्या शोधासाठी चाललेले असते. काही शब्द उच्चारताना त्याच्या विरोधी शब्दछटा त्या आधीच मनात तयार होऊन बसलेल्या असतात.

'सुख' हा शब्द उच्चारताच त्याच्या पाठोपाठ 'दु:ख' या शब्दाचं अस्तित्व सिध्द होते आणि 'दु:खाशिवाय सुखाची चवही कळत नाही.'

''सुख पाहता जवापाडे ।
दु:ख पर्वता एवढे ।।''

वगैरे सुभाषित वजा वाक्ये ओठावर रूंजी घालतात. हे सगळं करताना, अनुभवताना आपण सुखासोबतच दु:खाचाही अपरिहार्यपणे विचार केलेला असतोच.

दु:खापासून दूर पळण्याचा आणि सुखापाशी थांबवण्याचा मनोमन प्रयत्न आपण करीत असतो. सुखापाशी थांबणं म्हणजे नेमकं कुठे थांबायच ? आणि जिथे थांबतो ते सुखच असतं का ? आपल्याला पळणं ठाऊक आहे, पण थांबणं मात्र ठाऊक नाही आणि थांबणं आवडतं तरी कुणाला ? थांबतो म्हटलं तर, 'थांबला तो संपला' हे ओघाने आलेच की !

> *'सुख पाहता जवापाडे ।*
> *दु:ख पर्वता एवढे ।।'*
> *अमर्यादित आसक्तीमुळे माणसाला जन्मापासून मृत्यूच्या अंतिम घटकेपर्यंत धावायला भाग पाडते; जवा एवढ्या सुखासाठी माणसाला अमर्याद त्रास सहन करावा लागतो पण माणूस तिथपर्यंत जाईपर्यंत सगळे सहन करतो, यालाच 'जीवन' असे म्हणतात.*

व्यक्तीगत सुखासाठी माणसाचं धावणं हे तर अनादी कालापासून सुरूच आहे. व्यक्तिगत सुखाच्या सीमेपलीकडे काहीच नाही हीच आपली खुळी समजूत असते. आपल्या सुखाच्या कल्पना आपल्या चार भिंतीपुरत्याच सीमित असतात. या चार भिंतींच्या घरातल्या त्रिकोणी, चौकोनी कुटुंबातल्या घटकांसाठी आपण आयुष्याला एक वेग देतो. त्याला एका चढावर आणून सोडतो आणि एका इर्षेपोटी, आसक्तीपोटी त्याला त्या चढावरून उताराच्या दिशेने ढकलून देतो. कोण किती गतीनं पुढे सरकतो. कुणाची गती कीती अधिक या दौडीच्या कैफात आपली गती आपण अनुभवीत असतो.

या गतीत कधी आपण बाजी मारतो, कधी अडखळून मध्ये गतीहिन होतो. कधी गतीच संतुलन बिघडून घरंगळत जातो, रक्तबंबाळ होतो, कपाळमोक्ष करवून घेतो. कपाळमोक्ष झाला तो गतीहिन झाला म्हणून मागचा मात्र आपली गती थांबवीत नाही. तो

त्या गतीचाच एक घटक झालेला असतो. पुढच्याच्या गतीत कुठे अवरोध निर्माण झाला की, मागचा त्याच्यावर आदळतो. त्यामुळं मागच्यासाठी तरी पुढच्याला धावणं गरजेचं आवश्यक होऊन बसतं. याच वास्तवाच्या आवर्तात आज आपण जगत आहोत.

अमर्याद आसक्तीमुळे माणसाला जन्मापासून मृत्यूच्या अंतिम घटकेपर्यंत धावायला भाग पाडते. धावणारा संपतो तरी धावणं मात्र संपलेलं नाही. या अशा धावण्याचा किती सुंदर अन्वयार्थ टॉलस्टॉयने आपल्या एका कथेतून लावला. माणसाला शेवटी किती जमीन हवी असते ? मृत्यूनंतर त्या माणसाला किती जमीन लागली ? तर फक्त साडेतीन हात. हे ज्याला कळतं तोच सुखाचा खरा अर्थ उमगू शकतो.

❑ ❑ ❑ ❑

ಹೊಸ ಬೊರೆ

ಈ ಭುವಿಯ ಹೊಸ ಬೊರೆವ
ಹೊಸೆವಾಗಿ ಬಿಳುವ
ಓಜ್ಞನದ ನಿಧಿರೆ ರಚೆದು
ಬಿಚ್ಚೆಲಿದ ಮನವು
ಕಿರಾಣಿದು
ಕಿರಾಣಿದ ಓಣಿನದ
ಬಿಳ್ಳೆಡೆಯೊ ಪಸರಿಸಿ
ಯುಕ ನೀಡಿದೆ. ತನ್ನಿನ
ಹಸಿಗಳ ತಾ ಚುಮುರಿನಿ

ಇಂದು ನಾಳೆ ಮುಂದೆ ಬೇಕೆ
ಸಕಲರಿಗೂ ಸುಖವಿದೆ
ಸ್ವಾರ್ಥ ದ್ವೇಷ ಇಲ್ಲದೆಂದು
ರಚಿಸಿದರೆ ಸುಖವಿದೆ.

ನಾನು ನೀನೆ ನನಗೆ ತಂದೆ
ಓ ದೇವರ ಒಬ್ಬನೆ
ವರಿತು ಓವನ ಒಯಿಸಿದರೆ
ಬಾಳು ವ್ಯರ್ಥ ಸುಮ್ಮನೆ

ಕಳೆದು ಪೊರೆದು ರಚಿಸಿ ವೃಷ್ಟಿ
ಉದ್ದೆ ಮಾಡಿ ನೋಡುವಾ
ದೀನ ದಾಂತ ಮೇಲು ಕೀಳು
ಬಾಧಿಸದ ಮರೆತು ಬಾಳುವಾ

ಹೊಸ ಬೊರೆವ ಹೊಸ ಗೀತೆಯುವ
ಹಾಡಿ ರೃಷಿಯ ಬೆರೆಸುತ

-: ಕವಿತೆ :-

ರಶ್ಮಿ ರಚಿನಿ

ಬೈಗುಗೆಂಪನು ಬೀರಿ ಪಡುವಣ
ಬೆಟ್ಟದಮರಿಯೊಳಿಕು ಕಾಯ ಕಿಬ್ಬಿಣ-
ಮುಡೆಯುವವೊಳಿಳಿವ ನೇಸರ
ತೋಳಗಿ ಬೆಳೆಗಿದನು.

ಸುಂದರಗೊಂಪೊಳು ಮಿಂದು ತಾಣ್ಣಳ-
ರಾಜಿದಲ್ಲಿ ತೆಳಿಮಾಗಿ ನಲಿಯುವ
ನಳನಳಿಸಿ ಪ್ರಸೆತಳಿರ ನಾಳಿಸ
ಬಿನವು. ಮಲಗಿಸ ಮಗುವಿನುದಲಿ,
ಯೋಗನಿದ್ರೆಯೊಳಿರುವ ಕೆತ್ತಡಿ-
ಯುತೆ ರಾಜಿಸಿತು.

ರಾತ್ರಿಗಳ ಸದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಿನುಗು
ಸಂಚರಿಸಿ ರವಿಯಿಲ್ಲ. ತರಗೆಲೆ
ಸುಳಿವ ತಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ರೆಂಬೆಯುವ
ಸದ್ದಾಗೊಂದೇ ಮನದಮ್ಮಡಿ -
ಯಬಗುವುದರಿ ಸುತ್ತ ಬೆಳ್ಳಿತು.
ಕನಸಿ ನುಂದ ಬಲ!

ರು. ಮಂ. ಪ್ರ.

ललित लेख

संस्काराचे मोती

प्रदीप दत्तात्रय लोहार, ११ वी शास्त्र

'संस्कार' शब्द वापरला की आपल्याला लगेचच मनात मोठ-मोठे थोर व्यक्तीचित्रे, त्याच्यावर झालेले संस्कार, त्यांनी केलेली वाटचाल, त्यांचा आपल्या मनातील आदर, तसेच आदर्श अशी अनेक चक्रे मनात भिरभीरायला सुरूवात होते. खरं पाहिलं तर संस्कार हा शब्द फक्त मानव जातीसाठीच फक्त निगडीत नाही. संस्कार या शब्दाचा शुध्द अर्थ हाच की, चांगला, सुयोग्य आकार होय. मग तो संस्कार कोणत्याही प्रकारचा असेल, अगदी कुंभाराने मातीच्या गोळ्यावर संस्कार करून बनविलेल्या मुर्ती, विविध वस्तू असतील किंवा चित्रकाराने कागदावर रंगांच्या व आपल्या कौशल्याने संस्कार करून काढलेले चित्र असो. त्याचप्रमाणे सिंहीणीने आपल्या छाव्याला शिकार करण्यास शिकवणे असो यालाही संस्कारच म्हटले जाते.

स्वामी तिन्ही जगाचा
आई विना भिकारी

असे म्हणतात, मानवी जीवनात संस्कार म्हटलं की आईचे नाव प्रामुख्याने घेतले जाते. असं काही नाही एक पुरुष बाप म्हणून आपल्या मुलांवर अनेक संस्कार करू शकतो. मग सहज मनात विचार डोकावतो की, या संस्काराची खरंच गरज आहे काय ? याचे उत्तर नेहमी होयच असे येते. या जगात योग्य अयोग्य कळण्यासाठी तरी संस्काराची गरज असते. मनुष्य जीवन जगत असताना तो अनेक संस्कारांच्या टप्प्यांतून जात असतो. मग त्यामध्ये जन्मापूर्वीच्या आईच्या उदरातील नऊ महिने नऊ दिवसांचा गर्भसंस्कार असो वा मृत्यूनंतर कोणत्याही धर्मातील अंत्यसंस्कार, यावरून असे ध्यानात

> *'संस्कार' हा शब्द आपल्या मनात अनेक विचारांचे तरंग निर्माण करतात. संस्कार हे फक्त मानवातच नव्हे तर प्राण्यांमध्येही पाहावयास मिळतात. संस्काराचा उपयोग आयुष्यात सर्व प्राणीमात्रांवर प्रेम करणे, मदत करणे, सेवा करणे यासाठीही उपयोगात येतो. संस्कार व शिक्षणाच्या जोरावर जगावर राज्य करता येते.*

येते की, मनुष्य या जगात संस्काराच्या साथीने येतो आणि जाताना संस्काराच्याच माध्यमातून जातो.

महाभारतातील गोष्ट आहे, अर्जुनपुत्र अभिमन्यू हा आपल्या आईच्या म्हणजेच द्रोपदीच्या उदरात असताना चक्रव्यूहामधून बाहेर पडणे त्याला प्रत्यक्ष जीवनात शिकता आलं नाही. याचा जरासा संबंध आजच्या काळातील आईबरोबर जोडला तर त्या गर्भसंस्कारामध्ये कितीतरी मोठ्या प्रमाणावर फरक दिसून येईल. आपल्याकडे पुरूषप्रधान संस्कृती आहे. त्यामुळे पुरुष लोकांना आपल्या पाल्यावर योग्य ते संस्कार देण्यात अपयश येते. याचाच परिणाम म्हणून ज्याप्रमाणात वय वाढत जाते त्या प्रमाणात मुलांना आपल्या वडिलांबद्दल असुया निर्माण होण्यास सुरूवात होते. याउलट आई विषयीचे प्रेम मुलांच्या मनामध्ये मोठ्या प्रमाणावर दिसून येते. हे सर्व बालमनावर लहान असतानाचे संस्कार कारणीभूत ठरतात. विशेषत: याचा परिणाम हा वयाच्या सोळाव्या-

सतराव्या वर्षाच्या काळात दिसून येतो. या वयात प्रत्येक चकाकणारी गोष्ट ही सोन्यासारखी वाटत असते. परंतु ती गोष्ट काच असते ती काच कधी लागेल, कधी जखम होईल व त्या जखमेचे कधी गँगरीनमध्ये रूपांतर होईल सांगता येत नाही. यावर संस्कार हाच महत्त्वाचा मुद्दा असतो.

'प्राप्ते तु षोडशे वर्षे पुत्रे मित्रे वदाचरेत् ।
यथा पुत्रे तथा पुत्र्या स्नुषा यामपि मान्यता ।।'

ही अतिशय छान सुभाषितमाला सांगते की, ज्यावेळी मुलाला सोळा वर्षे पुर्ण होतील त्यापासून त्याच्याबरोबर एखाद्या मित्राप्रमाणेच वागावे, ज्याप्रमाणे मुलाबरोबर वर्तन असते तसेच वर्तन आपल्या मुलीसोबतचे ठेवावे व घरातील सुनेबरोबरही यांसारखे वर्तन करावे. म्हणजे विद्वान लोक सांगतात की, ठरावीक वयानंतर आपल्या मनातील मुलाप्रती असणारे संस्कार यांच्यात बदल घडवा.

समाजातूनही अनेक प्रकारच्या गोष्टी आपणाला शिकायला मिळतात. तसेच अनेक संस्कार आपल्याला समाजाच्या माध्यमातून आपल्यावर होत असतो. एकता, समता, बंधूभाव यांसारखी अनेक मुल्ये आपल्याला समाजातून मिळतात. परंतु चांगल्या संस्कारासाठी चांगली माणसे ही हवीत कारण एक नासका आंबा एक डझन आंबे नासवतो. त्याप्रमाणे समाजातून अनेक वाईटही संस्कार घडले जातात. त्यातील अंधश्रध्दा व व्यसन समाजातील घटकच याच्या सानिध्यात असतील तर त्याप्रमाणेच संस्कार हेच घडणार आहेत.

संस्कार ही गोष्ट एकाकडून दुसऱ्याकडे जाताना त्यात काळानुरूप बदल घडून येतात. एक सुंदर अशी कविता आहे,

देणाऱ्याने देत जावे, घेणाऱ्याने घेत जावे,
हिरव्या पिवळ्या माळाकडून हिरवी पिवळी शाल घ्यावी,
सह्याद्रीच्या कड्याकडून छातीसाठी ढाल घ्यावी,
वेड्यापिश्या ढगाकडून वेडेपिसे आकार घ्यावे,
रक्तामधल्या प्रश्नांसाठी पृथ्वीकडून होकार घ्यावे,
उसळलेल्या दर्याकडून पिसाळलेली आयाळ घ्यावी,
भरलेल्या अशा भीमेकडून तुकोबाची माळ घ्यावी,
देणाऱ्याने देत जावे, घेणाऱ्याने घेत जावे,
एक दिवस घेता घेता, देणाऱ्याचे हात घ्यावे ।।

संस्कार हे आपण जेवढे आपल्यावर करवून घेता येईल तेवढे करवून घ्यावेत. यासाठी सतत आपण नम्र राहता आले पाहिजे.

संस्काराचा उपयोग आयुष्यात प्रेम करणे, मदत करणे, सेवा करणे यासाठी होतो. हेच संस्कार आपल्याला आयुष्यभर उपयोगी पडतात. या संस्काराला जर विद्वत्तेची जोड मिळाली तर त्याचे रूपांतर हे विद्वान, महान व्यक्तींमध्ये होते. सुभाषितकार विद्वानांचे कौतुक करताना म्हणतात,

विद्वंच नृपत्वंच नै वं तुल्यं कदाचनं ।
स्वदेशे पुज्यते राजा, विद्वान सर्वत्रं पुज्यते ।।

याचा अर्थ असा की, राजा आणि विद्वान यांची कधीही तुलना होऊ शकत नाही. राजाला फक्त स्वत:च्या राज्यात पुजले जाते (गौरविले जाते) तर विद्वानाला सर्वत्र गौरविले जाते.

ज्याप्रमाणे स्वामी विवेकानंदांनी संस्कार व शिक्षणाच्या जोरावर जगावर राज्य केले होते व सुमारे साडेतीनशे वर्षापूर्वी शिवाजी महाराजांवर जिजाऊंच्या संस्कारामुळे स्वराज्य निर्मिती करता आली ती संस्काराच्या जोरावरच !!!

जय हिंद !!!
जय महाराष्ट्र !!!

❑ ❑ ❑ ❑

ಎತ್ತಣ ಮಾಮರ - ಎತ್ತಣ ಕೋಗಿಲೆ
ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯಾ?!
ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಿ - ಸಮುದ್ರದೊಳಗಣ ಉಪ್ಪು
ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯಾ?!
ಗುಡಿಯದೆವರಾದೆಯೂ - ಎನಗೆಯೂ
ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯಾ?!

ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು

ललित

बदललेली पिढी

कु. धनश्री संजय मंदरे, ११ वी एम.सी.व्ही.सी.

आम्ही एका हॉटेलमध्ये गेलो होतो. 'पोहे' संपवून चहा घेतला. तेवढ्यात तिथे एक ५०-५५ वर्षांची म्हातारी बाई आली. डोक्यावर भलं मोठं ओझं होतं. ते बाजूला ठेवलं. कुठेतरी एखादा काळा केस, कपाळावरती मोठी कुंकवाची छटा. घामामुळे कुंकवाचा लाल रंग भुवईपर्यंत आलेला, धारदार नाक, सुरकुतलेले हात. तिने तिनचार जोड देऊन हातानेच शिवलेलं नऊवारी लुगडं आणि चोळी असा काही तिचा वेश होता. म्हातारी म्हणाली, ''नुसतच कालवण मिळलं का ग बाई ? माझ्याकडे भाकर हाय.'' तिनं होकार दिला. तिचा होकार मिळताच काळपट कपड्यातून त्या म्हाताऱ्या बाईने शिळी भाकर काढली आणि दिलेल्या कालवणासोबत आधाशीपणे खाऊ लागली. आम्ही विचार करायला लागलो, आपण पैसे द्यावे का ? अशी वेळ का यावी तिच्यावर ? इतक्यात तिची भाकरी संपण्याच्या आत ती हॉटेलवाली मुलगी म्हणाली, ''आजी, मिसळपाव घ्या !! पैसे नाही घेणार !''

ती आजी बाई म्हणाली, पोरी आज खाईन पोटभरून... पण उद्या ? मुलगी म्हणाली, ''तसं नाय काय.'' ती आजीबाई म्हणाली, ''पोरगा मोठा सायब हाय. परदेशात इंजिनिअर हाय. पण त्याला येळच न्हाय !!'' कानाखाली कोणी जोराची चापट मारावी आणि त्याचा आवाज मेंदूपर्यंत घुमावा तसे हे शब्द आमच्या कानावर पडले आणि विचारांचं काहूर माजलं. 'माणूस इतका बदलतो का ?' आपलं संपूर्ण आयुष्य वाहून घेणाऱ्या या माऊलीची त्याला क्षणभरही आठवण येत नसेल का ? आणि सगळंच अनुत्तरीत होत चेहराखाली घालून आम्ही विचार करीत होतो. इतक्यात पाठीवर तोच थरथरता हात फिरला. वरती पाहिलं तर तीच बाई ! ती म्हणाली, ''इतका विचार करू नकोस, तुझ्या आई-बापाला नीट जप म्हणजे झालं'', मग तर मेल्याहून मेल्यासारखं झालं.

> *'काळ' हा कोणाच्याही कधीही कवेत येत नाही; मात्र तो बदलत राहतो. ऋतु बदलतात. अनेक निर्जीव गोष्टी ही बदलतात मग सजीव का बदलणार नाहीत ? माणसांचे तर सोडूनच द्या. संस्कार बदलतात, मूल्ये बदलतात, त्यामुळे माणसेही 'माणूसपणा' विसरून 'राक्षस' बनू लागला आहे.*

आत फक्त रडायचं बाकी होतं कारण क्षणार्धात पूर्ण अंतरंग त्या माऊलीनं वाचलं पण आम्हाला आमच्याच आई-वडिलांचं थोडसं दुःख सुध्दा कधीच जाणता येत नाही. वेड घेऊन पेडगावला तर अगदी रोजच जात असतो. जीवनाच्या सचोटीत एवढं शिक्षण घेऊनही आम्ही अगदीच अडाणी वाटतो. त्यांच्यासमोर ! कुठे शिक्षण घेतलं असेल त्यांनी हे ? सेटलमेंट, न्यू जॉब, इन्क्रिमेंट, प्रमोशनच्या घोळात आम्ही ही ''आमची माणसं'' कुठं हरवून बसलो आम्हालाच कळत नाही. डोकं जड झालं, आम्ही उठलो आणि चालू लागलो. शेजारच्या जिल्हा परिषदेच्या शाळेत सर मुलांना विचारत होते, ''आपण काय शिकलो ?'' मनाशीच उत्तर दिलं, 'आयुष्यात काही नाही होता आलं तरी चालेल पण चांगला आणि जबाबदार माणूर जरूर व्हायचं.'

काट्यांनी भरलेल्या रस्त्याने चालताना आम्ही तक्रार करत होतो, पायात चप्पल नसल्याची... !, समोरून पाय नसलेल्या माणसाला जाताना पाहून जाणीव झाली आपण भाग्यवान असल्याची... !

ललित

या जन्मावर या जगण्यावर शतदा प्रेम करावे...

गिरीश अरविंद थोरात, १२ वी शास्त्र

जीवन इतके सुंदर आहे, अनुभव तुम्हास येत जाईल,
प्रयत्न करायला विसरू नका, मार्ग तुम्हाला सापडत जाईल

किंवा जीवन ही रंगभूमी आहे; जीवन म्हणजे दोन घडीचा डाव; जीवन हा एक संघर्ष आहे; जीवनाच्या अशा अनेक व्याख्या थोर पुरुषांनी केल्या आहेत. आपले जीवन हा एक अनुभवप्रवाह आहे. प्रत्येक व्यक्तीचे जीवनाविषयीचे मत हे त्याला स्वत:ला येणाऱ्या अनुभवावर अवलंबून आहे.

जीवनात चढउतार असणारच. जीवन म्हणजे ऊन-सावलीचा खेळ असतो. सतत सुख किंवा सतत दु:ख असे क्वचितच आढळते. जाईल त्या क्षेत्रात कोणी मागे तर कोणी पुढे अशी स्थिती आढळते. आपण गतीमान असावे व प्रगतीपथावर रहावे ही प्रक्रिया सुरू होण्यात व चालू राहण्यात जीवनाचे सार्थक आहे.

एवढ्याश्या आयुष्यात खूप काही हवं असतं. हवं असतं तेच मिळत नसतं. हवं ते मिळालं तरी खूप काही कमी असतं. चांदण्यांनी भरून सुध्दा आभाळ रिकामं असतं. खरं म्हणजे जगण्याइतके आनंददायक असे जीवनात काहीच असू शकत नाही. सर्व कला, क्रिडा, साहित्य, संगीत, संशोधन हे जीवनाचे आविष्कार आहेत. त्यात जे रस घेतील त्यांना सविकल्प समाधीचे सुख लाभेल. हे सहज सौख्य माणसे विसरतात.

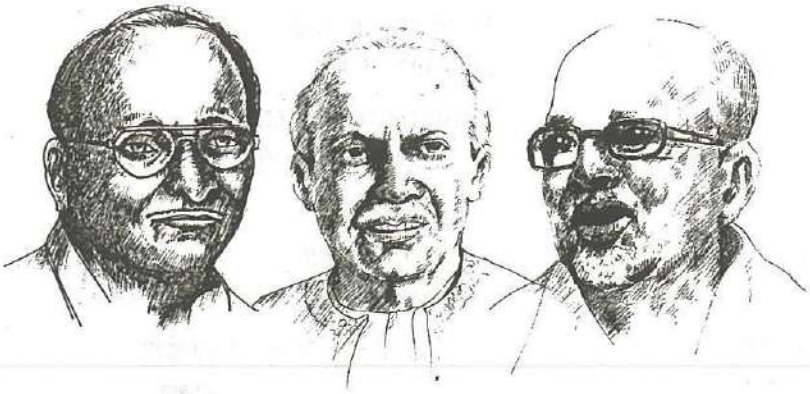

> *जीवन सुंदर आहे. जीवन म्हणजे दोन घडीचा डाव, ऊन-सावलीचा खेळ, एक संघर्ष. अशा जीवनाविषयी प्रत्येकाचं मत हे त्याला स्वत:ला येणाऱ्या अनुभवावर अवलंबून असते. म्हणून 'सत्यम-शिवम्-सुंदरम्' असे जीवन जगण्याचा प्रयत्न केला तर जीवनब्रह्माचे सुख सतत अनुभवत आपण राहू शकतो हे निश्चित.*

खेळीमेळीच्या वातावरणात, विचारात आकाशात आपापल्या मतांचे पतंग सोडवेत आणि प्रसंगी काटावेत. पण हा ऐश्वर्यछंद रंगपंचमीप्रमाणे सुखद सोहळा ठरावा. जीवन ही मानवाला लाभलेली अमोल देणगी आहे. तिचा चांगला उपयोग करणे महत्त्वाचे आहे. माणसाने केवळ क्षुल्लक दु:खाने व्यथीत होऊन त्याचा शोक करत बसू नये. त्याने एखाद्या आंधळ्याचा डोळा व्हावे, लंगड्याचा पाय व्हावे; अनाथांचा नाथ व्हावे. दुसऱ्याला आनंद द्यावा. दुसऱ्यासाठी जगावे.

''जगावे, जगू द्यावे; जगता जगता जीवनाकडे पहावे; जमेल तेवढे जाणावे.'' या जाणिवेचे गाणे गुणगुणत पुढे जात रहावे.

माणसाजवळ विचारशक्ती आहे. आचारशक्ती आहे. सद्बुध्दी आहे. एखाद्या आजाराप्रमाणे जीवनात

प्रवेश करणारा खोटेपणा निपटून काढला व साधे, सरळ जीवन जगण्याचा प्रयत्न केला तर 'सत्यम् शिवम् सुंदरम्' असे जीवनब्रह्माचे सुख सतत अनुभवत राहू. निरभ्र आणि अथांग आकश, सूर्य, चंद्र यांचे उदयास्त, सतत खळाळणारे लहानांचे हसणे, पायाशी घोटाळणाऱ्या कुत्र्याचे इमान, थोडे प्रेमाचे बोलके की वृध्दांच्या डोळ्यात तरळणारे आश्रू, एखादा रुपाया हातावर ठेवला तर चार पिढ्यांना दुवा देणारा देवाच्या दारातील भिक्षू, पहाटेच्या प्रहरी मंदिरातून येणारा घंटानाद, आभाळातून झेपावत जाणारे पाखरांचे थवे, शाळेच्या प्रांगणात बाळगोपाळांच्या कंठातून बाहेर पडणारे प्रार्थनागीत.... अशा अनेक अंगांनी नटलेले सजलेले हे जीवन किती विलोभनीय आहे. अशा कितीतरी गोष्टी आपल्याला जगण्यासाठी उत्साह देतात; प्रेरणा देतात. म्हणूनच आपणही प्रतिभासंपन्न कवी मंगेश पाडगांवकर यांच्या सुरात सूर मिसळून म्हणावे,

''या जन्मावर या जगण्यावर, शतदा प्रेम करावे !''

❑ ❑ ❑ ❑

बेटी का महत्त्व

लडकी को जीवन दो ।
उसका मान उसे लौटा दो ।
जब माँ कहे तब अच्छा लगे ।।
जब दुसरे की लड़की कक्षा में अवल आयी
तब चैन से उसे रात नींद न आयी ।
ऐसा पाप किया तो जेल जाना पड़ा ।
अपने समाज में अपना स्थान गँवाना पड़ा ।
अपने इस गुनाह के कारण बेटी का सुख गँवाना पड़ा ।
लड़की आए सबकी खुशियाँ ले आए
कक्षा में अच्छे गुणों से अपने बाप
का नाम रोशन कराए ।
इसके कारण पिता के आँखो में आँसू भर आए ।
अपने इस गुणों के कारण बेटी
बेटे से जादा अच्छी दिल में जगह बनाए
जब बड़ी हो जाने के बाद अपने ससुराल जाए ।
अपने माँ-बाप को रुलाएँ ।

कु. सविता पाटोळे
११ वी, वाणिज्य

सपना

जिंदगी कुछ नहीं,
एक सितम एक मुसीबत के सिवा ।
वक्त में भी कोई सहारा नही देता
बस यही हमारे दिमाग में नहीं आता ।
बदल जाती है जब किस्मत
न तब कोई साथ देता है ।
जिन्हे हम अपना समझते है,
वही धुत्कार देते है ।
करते है कोशिश हम,
पर रास्ता कहां मिलता है ।
नसीब भी क्या है
जो सोचा न था, वहीं होता है ।
किस्मत की बात अलग है
आखिर जिंदगी एक सपना है ।
याद किया तो अपना है,
और भूल गया तो सपना है ।

कु. धनश्री संजय मंदरे
११ वी, व्होकेशनल

ललित

गुरू

सदाशिव राजेंद्र घेवारे, १२ बी शास्त्र

माणसाच्या आयुष्यात अनेक गुरू असतात. पण सर्वात मोठा, महत्त्वपूर्ण गुरू आई-वडील पहिला गुरू, दुसरा शिक्षक व तिसरा गुरू समाज. पण माझ्या लक्ष्यात एक गोष्ट आल्यावाचून राहात नाही.

लहान मूल म्हणजे मातीचा गोळा. चिखल ओला आहे तोपर्यंत आपणाला हवा असणारा आकार देवू शकतो. तसेच मूल लहान आहे तोपर्यंत संस्कार घडू शकतात. हे संस्कार आई आपल्या बाळाला लहानपणापासून देत असते. मला सांगा बाळ जन्मल्यापासून आईजवळ असते. जन्मा अगोदर उदरात वाढत असते. आईने घेतलेला आहार बाळाला मिळत असतो. तसेच वागणं-बोलणं या सगळ्याचा परिणाम बाळावर होत असतो, म्हणतात ना-

बाप तसा बेटा ।
कुंभार तसा लोटा ।

म्हणजेच बापाचे संस्कार असतील तसे मुल जन्मते. कुंभार जसा आकार देईल तसा आकार घडत असतो. ''मुलाचे पाय पाळण्यात दिसतात'' - म्हणजेच मुलाच्या कृतीतून तो मुलगा मोठेपणी कोण होणार हे समजतं.

बरे असो मुल जन्मताच चांगलं किंवा वाईट नसतं ते निष्पाप असतं. त्याला बरं-वाईट याच ज्ञान नसतं पण जस ते शिक्षणानिमित्त शाळेत जातं तेव्हा शिक्षक हा गुरू त्याला मिळत असतो. शिक्षक गुरू हा सर्वांगीण विकास करण्याचं काम करत असतो.

> *'गुरुविना कोण दाखविल वाट' असे म्हणतात. वयाच्या १५ पर्यंत आई-वडील-शिक्षक हेच महत्त्वाचे गुरू असतात. पुढील आयुष्यात गुरू रूपी दिपस्तंभ आपल्याला हवे असतात. कारण त्याशिवाय व्यक्तीचे आयुष्य प्रकाशमान होत नाही.*

जस लहान रोपांची मायेने केलेली मशागत रोप वाढण्यास मदत करते.

'कसं रूजावे बियाणे
माळरानी खडकात
हवी मायेची पाखर'

बियाणे रूजण्यासाठी मशागत, पाणी योग्य वेळी देणं गरजेचं आहे तसं लहान मुलांवर योग्य वेळी योग्य संस्कार झाले तर माणूस माणसासारखा होण्यास वेळ लागणार नाही. पण त्यासाठी गुरू हा आलाच.

समाजात माणूस वाईट वागला तर म्हणतात, कोण गुरू भेटला ? जर अतिशय चांगला वागला तरीही म्हणतात, अरेच्च्या कोण गुरू भेटला ? म्हणजे म्हणतात ना पुती भी रडते व निपुती बी रडते. म्हणजे मुलगा आहे पण सांभाळत नाही तर मुलगा नाही म्हणून त्रास होतो. म्हणजेच कोणी माणूस सुखी नसतो.

माझ्या आयुष्यात आई हा महत्वाचा गुरू आहे. माझी आई कधी कठोर बनते तर कधी प्रेमळ वागते.

माझ्या आईला खोटं काहीच चालत नाही. जसं म्हणतात ना, माझं ते खरं म्हणण्यापेक्षा 'खरं ते माझं' असा विचार करावा असे सांगते. अभ्यासाच्या बाबतीत फार कठोर आहे. आजचा अभ्यास आजच कर असा तिचा आग्रह असतो. तसेच आहार, खेळ, व्यायाम याबाबतीतही ती दक्ष असते. ती माध्यमिक शिक्षक आहे.

आता दुसरा गुरू म्हणजे शिक्षक. ज्युनिअर-सिनिअर के.जी.पासून माझ्या आयुष्यात अनेक शिक्षक-गुरू आले. म्हणतात ना जर पाया पक्का असेल तर इमारत भक्कम होते. तसं डिसोजा मॅमने माझा पाया पक्का केला. म्हणूनच मी आज ताठ मानेने उभा आहे. इ. १ली ते १२वी पर्यंत सर्वच गुरू मला चांगले भेटले. जसं म्हणतात,

रोपाचे झाड होते
झाडाचा वृक्ष होतो
नाही आला बहर
फळा-फुलांचा तरीही
क्षणभर विसावील
वाटसरू सावलीत.

तसं गुरूच्या ज्ञानाच्या शिदोरीवर आज मी घट्ट उभा आहे. ही शिदोरी मी कितीही वापरली तर ती संपणार नाही व उरणारही नाही. पण मला नेहमी साथ देईल जसं मुळं झाडांना आधार देतात तसं.

कुणाचेच आई-वडील जन्मभर साथ देत नाहीत. पण ज्ञानाची शिदोरी मात्र कधीच संपत नाही. ती दिल्या-घेतल्याने वाढतच राहते. म्हणजे दुप्पट होते. जस म्हणतात ना,

ज्ञान दिल्याने वाढते
ते दुप्पट होते
ते न लाभे चोराला

म्हणजे ज्ञान कधीच चोरीला जात नाही. आजपर्यंत मी कधीच ज्ञानाची चोरी ऐकली नाही. आता पुस्तक, नोट्स चोरीला जाऊ शकते.

मला शेवटी एवढंच म्हणावसं वाटतं, मेंढरांचा कळप चाललेला असतो. प्रथम असणारं मेंढरू पुढे जात असतं. त्याच्या मागून सर्व मेंढरं चालत ती सर्व सर्व खड्ड्यात पडतात. तसं अर्धवट माणसं करत असतात. स्वत:ची बुध्दी असून वापरत नाहीत. पण दुसऱ्यानं काही चुकीचं सांगितलं तर ते करतात व तोटा सहन करतात. पण मी म्हणेन,

एकावे जनाचे, करावे मनाचे

हे सर्व झालं माणसाच्या बाबतीत. पण पक्षी, प्राणी पाहीलं तर आपल्या लक्षात येईल न बोलताही पक्षी, प्राणी पिलावर संस्कार करतात. पिलांच्या पंखात बळ येईपर्यंत चारा देतात. पण ते एकदा उडू लागले की स्वत:च्या पायावर उभं राहते पण माणूस २० ते २५ वर्षापर्यंत आई-वडिलांना भार असतो.

खायाला आधी
झोपायला मधी
कामाला कधी ?

पण पक्षी, प्राणी स्वत: अन्न शोधत असतात. पण मानव मात्र आळशी, चैनी-विलासी जीवन जगत असतो.

देतो तो निसर्ग, घेतो तो मानव

मानव हा परावलंबी आहे. तो जमीनीकडून पीक घेतो, प्राण्यापासून मांस घेतो म्हणून म्हणतात, निसर्ग भरभरून देत असतो पण मानव आधाशासारखा घेत असतो. शेवटी मी म्हणेन,

गुरूवीण कोण दाखवील मज वाट

गुरूच्या उपदेशानुसार तो वागत असतो. पण जर चांगला गुरू भेटला तरच आयुष्याचं सार्थक होईल. नाहीतर राईचा पर्वत होण्यास उशीर लागणार नाही. माणूस समाजशील प्राणी आहे. त्यामुळे तो समुहाने राहतो. सण, परंपरा जपतो म्हणून समाज हाच गुरू मानवाचा विकास साधत असतो. असे मोडके-तोडके चार शब्द लिहून गुरूंचे महत्त्व सांगू इच्छितो.

जय हिंद ! जय भारत !!

❑ ❑ ❑ ❑

माहितीपर

योगस्य महत्वम् ।

कु. मानसी शशिकांत पाटणकर, ११ वी शास्त्र

स्वस्य सरलया भाषया योगस्य महत्वं विवृण्वन्तः स्वामिनः वदन्तिस्म - योगः इति तादृशः कश्चन विषयः अस्ति येन प्रत्येकम् अपि जनः प्रायञ्चिकीं पारमार्थिकीं च उन्नतिं प्राप्नोति । प्रापञ्चिकीम् उन्नतिं साधुयितुम् अपि शरीरं रोगरहितं प्रसन्नं च भवेत् तथैव बुद्धेः विकासः अपि अपेक्षितः ।

योगेन एतत्सर्वं सहजसाध्यं भवति । आसनैः शरीरं शुद्धं भवति । प्राणायामेन मनः शुद्धं भवति । एवं च ध्यानधारणाभ्यां बुद्धेः विकासः भवति । बुद्धिः शुद्धा च भवति । सात्विका विचाराः स्फूरन्ति । स्थिरता लभ्यते । वासना न अवशिष्यन्ते ।

अनेके जनाः चिन्तया रात्रौ निद्रां न प्राप्नुवन्ति । एतस्याः चिन्तायाः दूरीकरणाय उपायः इत्युक्ते योगस्य आश्रयस्वीकरणम् । मनःशुद्धं पवित्रं च करणीयम् । तदर्थं आसन-प्राणायाम्-ध्यान-धारणादीनाम् यथायोग्यं स्वल्प-स्वल्पः अभ्यासः करणीयः । सः अभ्यासः एकस्मिन् मासे उत वर्षे पूर्णतां गच्छेत् अथवा अग्रिमं सोपानं प्राप्नुयात् एव इति अपि नास्ति । किन्तु एतादृशेन अभ्यासेन आध्यात्मिकं जीवनं सम्यक् भवति, मुक्तिःच लभ्यते । मुक्त्यर्थम् अनेकेषु जन्मसु प्रयत्नः करणीयः भवति चेदपि चिन्ता नास्ति इति शास्त्रैः उक्तम् अस्ति ।

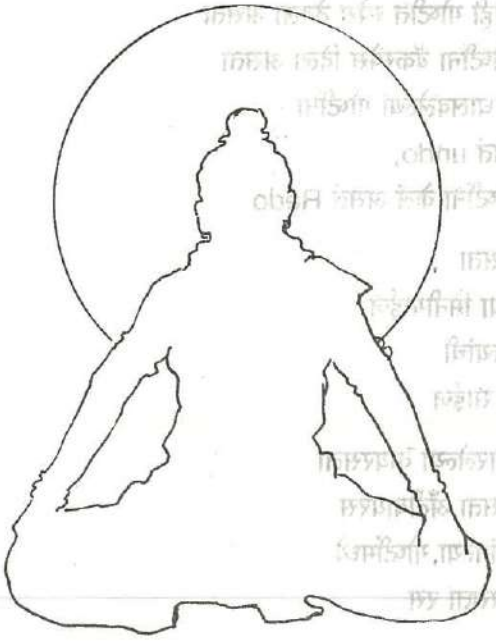

भगवद्गीतायाम् उक्तम यत् 'अनेक जन्मसं सिद्धः ततो' यति परां गतिम् इति । सद्यःकाले योगप्रचारार्थम् आसन-व्यायामादीनां कृते प्रोत्साहकं वातावरणं निर्मितम् अस्ति इति दृष्टवा स्वामिनः समाधानम् अनुभवन्ति स्म ।

वस्तुतः तु एतत् शरिरं मधुर-आम्ल-लवण-कटु-तिक्त-कषायादिभिः षड्भिः रसैः निर्मितम् । जगतः सर्वेषु पदार्थेषु एते एव षड्रसाः सन्ति

> *योगेन एतत्सर्वं सहजसाध्यं भवति । आसनैः शरीरं शुद्धं भवति । प्राणायामेन मनः शुद्धं भवति । एवं च ध्यानधारणाभ्यां बुद्धेः विकासः भवति । बुद्धिः शुद्धा च भवति । सात्विका विचाराः स्फूरन्ति । स्थिरता लभ्यते । वासना न अवशिष्यन्ते ।*

इति वयम् अनुभवामः । शरीरम् अपि एतैः षड्भिः रसैः निर्मितम् । षण्णां रसानां द्वारा एव प्रतिदिनं कार्याणि कृतानि भवन्ति । अतः शरीरे तेषु रसेषु या न्यूनता उत्पद्यते तस्याः पूरणार्थं भोजने एते षडपि रसाः भवेयुः ।

प्रत्येकम् अपि जनः यदि प्रतिसप्ताहं तिक्तानि शाकानि इत्यादिकं खादति तर्हि तस्मिन् रोगसङ्क्रमणस्य प्रमाणं न्यूनं भवेत् शारिरीकं, मानसिकं च स्वास्थ्यं तेन लभ्यते । मेथिका, कारवेल्लं, आमलकं, गवार, बिम्बफलं, हरितकी इत्यादीनि तानि उपयुक्तानि शाकानि ।

शरीरं ज्ञानेंद्रिययुक्तम् अस्ति । शरीरे महत्वपूर्णः एकः भागः पृष्ठरज्जुः । शरीर - रचनायां तस्य स्थानं महत्वपूर्णम् अस्ति । अन्यासु व्यायामपद्धतिषु स्नायुनां महत्त्वम् अधिकम् अस्ति । किन्तु योगशास्त्रानुसारं तत् अयोग्यम् ।

शरीरस्य वास्तविकः विकासः बौद्धिकेन सामर्थ्येन व्यक्तो भवति । मानवस्य शारिरीकः

मानसिक: च विकास: मज्जातन्तूनां द्वारा भवति । पृष्ठरज्जो: विषये उपस्थापनसमये मज्जातंतु संस्थाया: योग्य: विकास: एवंच तद्द्वारा बोद्धिकेशक्ते: प्राप्ति: इति एतयो: महत्त्वमपि चिन्तनीयम् । योगाभ्यासेन प्राप्ताया: शारारिकया: शक्ते: अथवा मानसिकया: शक्ते: परिणाम: तु बुद्धिविकासरूपेण एव भवति । योगशास्त्रं केवलं विचाराणाम् अथवा कल्पनानां न अपि तु अनुभवस्य शास्त्रम् अस्ति । योगासनानां अभ्यासेन जातां शारीरिकीं मानसिकीं च प्रगतिं बौद्धिकं विकासं च साधक: प्रत्यक्षतया अनुभवति । तथैव आध्यात्मिक उन्नत्यर्थम् आवश्यक्य: सात्विक्य: भावना: अपि बौद्धिक्या उन्नत्या माध्यमेन एव साधयितुं शक्यन्ते । तदर्थम् आहार: अपि सात्विक: स्यात् । राजसं तामसं च आहारं ये स्वीकुर्वन्ति तेऽपि योगमार्गे प्रगतिं कर्तुम् शक्नुवन्ति किन्तु सा मर्यादिता भवति ।

शरीरस्य सवनमनम्, उन्नयनम्, वर्तनं च इति एतासु तिसृषु क्रियासु एव सर्वाणि अपि यौगिक आसनानि क्रिया:च आधारिता सन्ति । ता: एव क्रिया: पुन: पुन: सौकर्येन च कर्तुं शनै: शनै: नियमिततया च प्रयत्न: कृत: चेत् तासु कठिनत्वं किमपि नास्ति + इति अनुभूयेत् । तथैव आसनै: के लाभा: सन्ति इत्यपि ज्ञानव्यम् । सहनया सातत्येन च अभ्यास: करणीय: । सर्वेषु महत्त्वपूर्ण: अंश: योगाभ्याससदृश्यस्य सत्कर्मण: इच्छाया: जागरणम् । अस्माकं प्राचीनानां ऋषीणां धर्मशास्त्रानुसारं पूर्वजन्मन: संस्कारानुसारमेव अन्त:करणे वासना: प्रवृत्तय: च उत्पद्यन्ते एवं च तदनुसारमेव जीवने उन्नति: व अवनति: वा भवति ।

❑ ❑ ❑ ❑

कम्प्युटरसारखं मन....

अपर्णा संजय क्षीरसागर
११ बी

कम्प्युटरसारखं असतं मन
तर किती बरं झालं असतं
पाहिजे तेव्हा खूप वेळा
रिफ्रेश केलं असतं

सेव्ह केला असता
हवा तेवढा डाटा
नकोश्या गोष्टींना
केला असता टाटा

चांगले आयकॉन्स ठेवले
असते मनाच्या डेक्सटॉपवर
अनेक चांगल्या गोष्टींची
घातली असती भर

काही काही गोष्टीत स्पेस ठेवला असता
अनेक गोष्टींना बॅकस्पेस दिला असता
चांगल्या घालवलेल्या गोष्टींना
केलं असतं undo,
वाईट गोष्टींना केलं असतं Redo

खूप गोष्टी सुरु असता
काही केल्या असत्या मिनीमाईज
मिनिमाईज करुन त्यांची
छोटी केली असती साईज

मनात शिरलेल्या वायरसला
दिला असता अँटीवायरस
अनेक चांगल्या गोष्टींमध्ये
घेतला असता रस

माहितीपर

अर्वाचिनकालस्य ज्ञानकल्पवृक्षः ।

कु. प्रणिता सुनिल चव्हाण, ११ वी शास्त्र

'परिवर्तिनि संसारे किं किं न परिवर्तते' इति न्यायेन एकविंशतितमे शतके साक्षरताऽपि एवं व्याख्यायते - यः सङ्गणकविषयेऽन्तर्जालविषये चानभिज्ञः स साक्षरोऽपि निरक्षर एव मन्यते । अधुना सङ्गणकोऽन्तर्जालं वा गृहे गृहे विद्यतेऽस्माकम् । तथा विद्यालयेष्वपि अध्ययनाध्यापनार्थं प्रयुज्यतेऽस्माभिः ।

प्रागैतिहासिककालतो विविधेषु संशोधनेषु अन्तर्जालमिति सर्वश्रेष्ठविष्कारो मानवस्य । अद्ययावन्महाक्रान्तिरेषा 'मोडेम्' नाम एकं सहायकं लघुपकरणमस्ति । तद् दूरसञ्चारतन्तुभिः सङ्गणकं संयोज्य अन्तर्जालस्य संरचना भवति सङ्गणकानां लघुगुरूजालकानां मिथः सम्बन्धेन विश्वव्यापि यज्जालं भवति, तदेव सङ्गणकजालन्तरिक्षं खलु अन्तर्जालमिति ज्ञानप्राप्तेरति - द्रुतगतिमार्ग एव । अन्तर्जालं नाम विश्वव्यापिजालं संज्ञापनतन्त्रज्ञानस्य महाजालं वा । जनानां जनहितार्थ जनैर्निर्मितमिदं गणतन्त्रदेव । अहो बत, नापेक्षतेऽस्यापरिमित - ज्ञानार्जनस्य कृते नाणकमेकमपि ।

यथा प्राचीनकाले कल्पवृक्षस्तथाऽर्वाचीनकाले अन्तर्जालमेव ज्ञानकल्पवृक्षः । निमिषमात्रेणैव मनोवाच्छितं ज्ञानलालसा वां सम्पूर्यतेऽनेन । नानाशास्त्रकलानां ज्ञानं, वैश्विकवार्ताः, विविधसंस्थानां विभागानां च संज्ञापनं, सहस्रशः ग्रन्थाः, पर्यटनार्थमुपयुक्तज्ञानमासनारक्षणं च, दूरस्थानां दर्शन तैश्च सह संभाषणं, सामान्यज्ञानं चेति समुपलभ्यतेऽनेन तन्त्रज्ञानेन । एष आधुनिकः कल्पवृक्षः अस्मासु सर्वविधं संज्ञापनं वितरति । सांख्यिकीयं ज्ञानं तथा सङ्गणकयन्त्रस्य 'सॉफ्टवेअर' इति कार्यक्रमोऽपि अन्तर्जाले उपलब्धो भवति । तस्य सहाय्येन विविधविषयकाणि नानाकार्याणि विना कर्मजं शीघ्रतया सहजतया विना प्रमादं स्वल्पमानवीयबलेन कर्तुं शक्नुवन्ति सर्वे जनाः ।

यथा प्राचीनकाले कल्पवृक्षस्तथाऽर्वाचीनकाले अन्तर्जालमेव ज्ञानकल्पवृक्षः । निमिषमात्रेणैव मनोवाच्छितं ज्ञानलालसा वा सम्पूर्यतेऽनेन । नानाशास्त्रकलानां ज्ञानं, वैश्विकवार्ताः, विविधसंस्थानां विभागानां च संज्ञापनं, सहस्रशः ग्रन्थाः, पर्यटनार्थमुपयुक्तज्ञानमासनारक्षणं च, दूरस्थानां दर्शन तैश्च सह संभाषणं, सामान्यज्ञानं चेति समुपलभ्यतेऽनेन तन्त्रज्ञानेन ।

अधुना आर्थिकमन्दायने तु सङ्गणकीयवाणिज्यं वरदानमेवेति सिध्दम् । आयुर्विमा - विद्युद् - दूरदर्शन - दूरध्वनि - सेवाशुल्कानि तथा विविधव्यवहारार्थ धनस्य हस्तान्तरणमनेन तन्त्रज्ञानेन कर्तुं शक्नुमो वयम् । एतदर्थं सद्यस्क - कुसीदवृत्तिः अवलम्ब्यते । जनाः सङ्गणकीयपत्रेण सत्वरं स्वसन्देशं प्रेषयन्ति तथा सद्यस्क आलापमपि कुर्वन्ति ।

एवं ज्ञानवृध्दिकरः वरः खलु एषः ।

व्यक्तिचित्रण

भारत - तारा कल्पना चावला (१९६१-२००३)

ऋषिकेश प्रदिप नलवडे, ११ वी शास्त्र

मित्राणि नक्षत्राणि !
युष्माभिरेव मयि अपारं प्रेम दर्शितं
लक्षश: प्रकाशवर्षाणाम् अन्तरे भ्रमतां
युष्माकं विश्वात्मकज्वालानाम् अगम्यो विस्तार:
रजनीगन्धाया: विकसितगुच्छवत्
आकाशे अस्मिन् प्रकटित: स: मदर्थम् एव ।

कविवर्येण विष्णु वामन शिरवाडकरनामेन कुसुमाग्रजेन लिखितं एतत् रमणीयं काव्यं सर्वान् अन्तर्मुखान् करोति । इदानीं तावत् भिन्न कारणै: अस्माकं हृदयं प्रस्फुटितम् । सर्वम् एतत् सर्वेषां कृते दु:खदायकम् आसीत् । कल्पनातीतम् आसीत् । अतीतस्य प्रवास: अयं नितराम् अकस्मात् अभवत् । अवकाशगामिनी कल्पना शाश्वतरूपेण अवकाशस्वामिनी जाता ।

कल्पना चावला इति तस्या: नामधेयम् । तस्या: जन्म भारतदेशे कर्नालनामके ग्रामे अभवत् । यथा सर्वेषां तथा तस्या अपि मातृभूमे: विषये महान् स्नेह: आसीत् । किन्तु तस्या: लक्ष्यम् आसीत् अवकाशगमनम् । तस्या: एक: स्वप्न: आसीत् आकशगमनं करणीयम् इति । अवकाशं गत्वा भारतमातु: दर्शनम् करणीयम् इति । भारतस्य प्रथम:

> *अदभ्यसाहसेन तथा इच्छाशक्त्या मनुष्य: किं - किं कर्तुं शक्नोति इति एतस्य विषयस्य कल्पना एकम् उदाहरणम् । यस्मिन् क्षेत्रे केवलं पुरुषाणाम् एव महत्त्वम् आसीत् तत्र एकया शूरया साहसिक्या कल्पनया परमोच्चं स्थानं प्राप्तम् ! केवलं स्वस्य एव न अपि तु भारतवर्षस्य नाम विश्वतिहासे सुवर्णक्षरै: लिखितम् ।*

अवकाशवीर: राकेश: शर्मा यदा अवकाशं गतवान् तदा प्रधानमन्त्रिणी मान्या इन्दिरा गान्धिमहोदया तं पृष्टवती - ''उपरित: अस्माकं देश: कथं दृश्यते ?'' इति ।

राकेश शर्मणा उक्तम् ''सारे जहाँ से अच्छा..... ''सर्वस्मात् जगत: सुन्दरतरा मम भारतमाता ।''

कल्पनाया: जन्म कर्नालग्रामे दिनाङ्के ख्रिस्तो: परं । जुलै १९६१ तमे अभवत् । वस्तुत: कर्नाल तु एक: लघु ग्राम: किन्तु तस्य लघु-ग्रामस्यैव एका कन्या अवकाशं गभिष्यति इति अनया एकया एव वार्तया स: ग्राम: विश्व प्रसिद्ध: अभवत् ।

आबाल्यात् एव कल्पनाया: मनसि विमानोड्ड्यने अवकाशगमने च रूचिरासीत् । अवकाशं गत्वा ग्रहै: तारकाभि: च सह मैत्रीं कर्तुं

तस्या: मनसि इच्छा आसीत् । बाल्यकाले तस्या: सख्य: यदा क्रीडन्ति स्म तदा सा वाचनं संगीतश्रवणं वा करोति स्म । शालायां चित्रकलाया: कालांशे सा सर्वदा विमानस्य एव चित्रं लिखति स्म ।

कॅलिफोर्नियास्य नासा-संशोधन केन्द्रस्य कृते सा सॅनजोस नामकस्य कॅलिफोर्नियाराज्यस्य एव एम.सी.ए. ही संस्थायां सहाय्यक-संशोधिकारूपेण कार्यं प्राप्तवती । विमानं यदा आकाशे उड्ड्यनं करोति तथा पुन: पृथ्वीतलम् आगच्छति तदा या प्रक्रिया भवति तस्या: प्रक्रियाया: उपरि तथा संशोधनं कृतम् ।

अदभ्यसाहसेन तथा इच्छाशक्त्या मनुष्य: किं - किं कर्तुं शक्नोति इति एतस्य विषयस्य कल्पना एकम् उदाहरणम् । यस्मिन् क्षेत्रे केवलं पुरुषाणाम् एव महत्त्वम् आसीत् तत्र एकया शूरया साहसिक्या कल्पनया परमोच्चं स्थानं प्राप्तम् ! केवलं स्वस्य एव न अपि तु भारतवर्षस्य नाम विश्वतिहासे सुवर्णक्षरै: लिखितम् ।

कल्पना चावलाया: इयम् यात्रा बहून् प्रयोगान् कर्तुम् आसीत् । यस्यां भूशास्त्रं, जीवशास्त्रस्य शाखा: उपशाखा: पर्यावरणस्य अभ्यास: इति एतेषां विषये प्रयोगा: आसन् ।

किन्तु एतान् प्रयोगान् सफलीकृत्य कल्पनया सह एते षड्वीरा: पृथिवीं न अवतीर्णा: । यत: ख्रि.प. फेब्रुवारी १, २००३ दिने पृथिवीं प्रति आगमन समये तेषां याने स्फोट: अभवत् । येन सर्वे अवकाशवीरा: मृता: । वीरा: सप्तर्षय: ते अवकाशं गत्वा अवकाशे एव विलीना: अभवन् ।

❑ ❑ ❑ ❑

A Fairy Song....

Over a hill, over a dale
Through brush, thorough bries
Over park, over pale
Though flood, though ..... !
I do wanders everywhere,
Swift than the moon's sphere
And ! ..... the fairy Queen
To dew our ..... upon the green;
The courtships tall her pensioners be;
In this gold coats spots you see
There the rubies, fairy favours
In those frankles line their Sanours
I must go seek som dew drops here
And hang a pearl in every lowships cap....

Miss. Nishtha Jadhav
11th, Science

7 Great Quotations

1) If you BORN poor, its not your mistake,
   But if you DIE poor, its your mistake !
2) Born with personality is an accident,
   By dying in a personality is an achievenment !
3) Your birth may be normal,
   But your death should be history !
4) Follow none,
   But learn from everyone !
5) Practice like a Devil,
   And play like and Angel !
6) Do or Die is an old concept,
   Do it before Die is new concept !
7) Like all, Trust few !

Miss. Dhanashree Sanjay Mandare
11th, Vocational

माहितीपर

कायकवें कैलासा - अर्थात कष्ट केल्यानेच फळ मिळते

कु. निष्ठा जाधव, ११ वी शास्त्र

ಕಾಯಕವೆ ಕೈಲಾಸ....

ಮೈನೆಯವರೆ ಮೈಎದ್ದಾಕೊಯೆ ಕೆಲಸ, ಮೈಡಿ ಹಡಿವನ್ನಾಗಲ್ಲ ಧನ್ನೆವನ್ನಾಗಲ್ಲ ಪಡೆಯುತ್ರೆಯ, ಬಾಳ್ಳ ಮೈಮುಯವರ ಬಕ್ಕೆಯೆಂಬೊತುಬ ಯುಮ್ಮನ್ನೆ ಕೆಲ್ಲೆಯ ಪೈನ್ನಾಯೆನ್ನ ಕೊಟ್ಟೆಕೆ ಕಾಲಕ್ಕೆವರೆ ಯುಂಟ್ಟರೆ ಯುಮ್ಮಾಕ್ಕೆ ಜೀಯೆಯ ಊಟ ಯೌಗೆ?

ಸೊಗ್ಯಮ್ಮಾಯ್ಯಾಡೆವನೆ ಬಾಳ್ಳ ಯೌಳ್ಳ! ಯಡಿವೆಯೆಂಳ್ಳ ಅನ್ನ! ಮನೆಯ ಕುಟುಂಬದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಯಾಯಿಯನ್ನ ಮೈಗೆ ಮೈಡಿವೆಯಾಳ್ಳ ಅವಂಗೆ ಬಂದಿದ ಕಿಯಾಗಳನ್ನು ಕೊಡುವರೆ ಅವನಿನ ಜೀವನ ಆದರದ ಜೀವನ! ಮನೆಯರ, ಉಳ್ಳಿಯ ಜನರ ಬಾಗ್ಯ ಒಳ್ಳುತೆನ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಮನೆಯ ಯಜಮಾನನ ಹೆಂಡತಿಯು ಮುಡಿದ ಗಂಡನಿಗೆ ಊಟ ಬಡಿಸುವಳು ಯಜಮಾನುದ್ದೆ ಹೆಂಡತಿ ತೆಗೆಳ್ಳ ಕುಳ್ಳ ಕಿನ್ನಯಾಂಯ ತೆರಕ್ಕೀಂತುವೆಳ್ಳ ಪಿಟ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮಾಯಾ ಉಮ್ಮಾಕೆ ಮೈಡಿಯೆಗೆಗುವುದು ಯಾ: ತಮಕ್ಕನೆಂಬ ಅಲ ಪಡೆದೆಳ್ಳ ಅದನ ಮೈಂಡಿಸಿಲ್ಲವೆಳ್ಳ.

ಜೆತ್ತೆ ಊರಲ್ಲ ಬೆಳೆದ ಉರಲ್ಲ ಕುಲದ ಬಿಯೆಯನ್ನ ಯಾದಿ ಕೊಂಡು ಬಂದೆಳ್ಳ ಜೆತ್ತೆ ಊರಲ್ಲಯ್ಯ ಮೂಡೆ ಎನ್ನೆದ ಬಿಯ್ಯೆಯನ್ನ 18000 ರೂ. ಗಳ್ಳೆ ಕೊಂಡು ತೊಂಡೆಳ್ಳ ಅದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಯೌವ್ವ ಹಂದಿ ಕೆಲಸದ ಬೀರ ಕಡಿದಿ ಅದ್ದೆಯ ಕೊಳ್ಳೆಯ ತೆದ್ದಳ ಮನೆಯ. ಒಂದ ಜೆತ್ತೆಲ್ಲ ಕರ ಅದರ ಅಕ್ಕೆ ಮಾಯಕ್ಕಿದ್ದಳ ಅದಂದ ಆ ಮನೆ ಅಕ್ಕ ಕಾಲನ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು ಅದಂದ ಮನೆರ. ಇದೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತ ಅದರ ಉಳ್ಳಿಯ ಅಲ್ಲ ಬಾಳ್ಳ ಚಾಂಗ ನಿಂದುಂದೆಳ್ಳಿಯ.

ಮನೆರ ಬಾಳ್ಳ!

ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದಂತೆಯಿರ ಉಳ್ಳ ಗಂಡ ರಾಯಟ್ಟೆಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮಡಿಯೆಯನ್ನ ಕೆಂಪು ಸೀರೆಯಾಯ್ದುವೆ ಕೊಲಯ್ಲ ಮುಡಿದ ಬಳೆಯನ್ನ ತೆಗೆದ ಫೆನ್ನೆವಾಗದೆಯ

ಹೆಂಡತಿಗಳ ಮಾಡ ಮನೆಯನ್ನ ಕಟ್ಟುವರು ದಾನ ಧರ್ಮ ಮಾಡಿ ಉನ್ನಯಕ್ಕಾಗಿ ರಾಯರ ಸ್ಮಾರಕರ ಕೊಡಿದ ಊರ ಮಂದ ಕೈಳ್ಳ ಒಂದ ಶಾಲೆ - ಕಲಿಯುವುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಿಗೆ - ಮನ್ನಿಯ ಅದರ ಮೇಲ ಶಿಲೆಗಳ್ಳಲ್ಲಿ ಮೈಡಿ ಬಂದಿದ

> *कायकवें कैलासा हे बसव्वन्ना यांच्या वचनातून घेतलेले वाक्य आहे.*
> *या जगात कष्ट केल्यानेच फळ भेटते, मान-सन्मान लाभतो. जो कष्ट करतो तोच टिकतो या आजकालच्या जगात.*

आजकालच्या जगात कष्ट केल्यानेच फळ भेटते. या जगात मानवाला कष्ट नकोसे झाले आहेत.

कायकवें कैलासा हे बसव्वन्ना यांच्या वचनातून घेतलेले वाक्य आहे.

घरातले काहीपण करून कष्ट करून पैसे, सुखशांती आपल्याला हवे त्या सर्व गोष्टी आपली हौस पुरवतात.

त्यातलीच एक कथा म्हणजे, एका स्त्रिची. आपल्या कुटुंबासाठी, चार पोरांसाठी १८,०००चे कर्ज घेते व त्यातून गायी, म्हैशी घेते. त्यांचे संगोपन करते, त्यांना चारा वेळच्यावेळी देते. तिचा नवरा दारूडा असून त्याच्या दोन्ही किडन्या फेल झालेल्या असतात. त्याच्या दवाखान्यासाठी व पोरांसाठी ती कष्ट करते. ती दूध विकत असते. स्वत:च्या गावी तसेच शेजाऱ्यांच्या गावी सुध्दा दुधाचे तूप काढूनपण विकते. ती खूप कष्ट करत असते. कष्ट करून ती कर्ज फेडते व घरचेपण व्यवस्थित करते.

या जगात कष्ट केल्यानेच फळ भेटते, मान-सन्मान लाभतो. जो कष्ट करतो तोच टिकतो या आजकालच्या जगात.

❑ ❑ ❑

ಸಿಂಗಾಪೂರದಲ್ಲಿನ ಮೂರು ದಿವಸ:-

ಸಿಂಗಾಪೂರ ಇದರ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಸಿಂಗಾಪೂರ ಟೌನಿಯಿಂದಾಗಿ ಇದರ ಹೆಸರಿಗೆ ಭಾರತದ ನಮ್ಮ ಇಂದು ಊರಿನ ನಿಮ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ ಸಿಂಗಾಪೂರ ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಸಿಂಗಾಪೂರ ಇದು ಸುತ್ತಲೂ ದೇಶ ಹಿಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಪಯಣ ಮಲೇಷಿಯಾ ಮತ್ತು ಇಂಡೋನೇಷಿಯಾ ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಇಂದಾ ದೇವಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರು ಭಾರತೀಯರೇ. ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಬೆಂಕಿಗೆ ಹೊಗೆ ಇಷ್ಟರಿಯ ಮರೆಗಳು ಬಿದ್ದನ ಕೆಂಪಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭಾರತದ ಮೂಲವಾಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಬಿಂದಿದೆ. ಮೂಲಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಾಯಿತ್ತೆ ಬೋಲಕ್ಕೂ ಮೂಲವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳು.

ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಈಗ ಸಿಂಗಾಪೂರಕ್ಕೆ ಬರುವಾ ಸಿಂಗಾಪೂರ ಮಲಯದ ಬಿಂದು ರಾಜ್ಯ ಭಾಗದ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗದ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಸಣ್ಣ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಬಗೆಯ ಮಾಯಾ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ನಂತರ ಹಡಗಿನ ಓಡುವಿಕೆ ಇವತ್ತಿದ್ದರೂ ಬಿಡಿ ಇಂಡಿಯಾದ ಮಲಯದ್ದೆ ಕಾಯ್ದಿದ್ದರು ಮೊದಲು ವ್ಯಾಪಾರ ಕೊಂಡು ಬಿಂದ ಇವರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿ ಬಂದಿದ ಮೇಲೆ ಬೀಡಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಸಿಂಗಾಪೂರ ಮೇಲಾಗ್ ಮತ್ತು ಚೀನಾದ ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಇತ್ತೀಚಿನ ಇದು ಚೀನಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳಿದ್ದವು. ೧೮೨೦ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಗಾಪೂರದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಗೆ ಬಂದು ಬರ್ಮಾ ಸಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ಜೊತೆ ಸಿಂಗಾಪೂರ ಡೆಂಗ್ಯೂ ಪೈಯದ ಮೂಲಕಾರಣಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಾಮಾಯವನ್ನು ಪಡೆದರು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಡಿಕಾಯಿಯರು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡರು ನಿಂತರೆ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತು ಡಿಕಾಯಿಯರ ತಂತ್ರ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಯಿ ಮತ್ತ ಸಿಂಗಾಪೂರದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಂಡರು ನಿಂತರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ೧೯ ಶತಮಾನದ ಹಿಡಿದರೆ ಸಿಂಗಾಪೂರದ ಮೇಲೆ ತಾಳ ಮೂಡಿ ೧೦ ವರ್ಷ ಹಿಡಿದರು.

ಸಿಂಗಾಪೂರದ ಮೆಸ್ಸಾಂಗ್ಬಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೂಂದ ರೆಸಾರ್ಟಾದ ಡ್ರೂಪಿನ ಬ್ಲೂಯಿ ಮೆಟ್ರೋದಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗಳು ಕಾಲು ಸಿಗುತ್ತವೆ ಭಾರತದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಒಬ್ಬ ರನ್ನಿಂಗನು ಸ್ಟಾರ್ಟ್ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಓಟದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಹಾಗೆ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ? ನಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ತಳೆಯಲೋಳ್ಳುವ ಸಿಕ್ಕು ಬೆಗುಬರಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಸ್ಟ್ರಾಟಿ ಮಾಡಬಲ್ಲಿ?

ಸಿಂಗಾಪೂರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಇಳಿದಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಾಪೂರದ ಪ್ರಾಚೀನ ಬೀಟುವನ್ನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಸರಿನ ಮತ್ತ ಮತ್ತೆ ಮರುಮುಖದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದು ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ಸಿಂಗಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿನ ಹೆಸರನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದರು ಪ್ರಾಚೀನ ಇಂದ ಸಿಂಗಾಪೂರ ಇದರ ಹೆಸರಿಗೆ ಇಳಿದರು ಇಂದ ಮೂಲ ಬಿಂದಿದ್ದ ಕಾಲ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲ ಇಂದ ಬಿಂದ ಸಿಂಗಾಪೂರ

प्रवासवर्णन

सिंगापूरमें तीन दिन ।

प्रशांत शिंगे, ११ वी शास्त्र

सिंगापुर इसका सही/मुँल नाम सिंगपुर । ऐसे रहते हुए इस नामसे वह भारत से संबंध है यह सिद्ध करता है, क्योंकि सिंगापुर यह संस्कृत शब्द है । पिछले जमाने में पूर्व के द्विपोकेंसाथ भारत का संबंध था । यह द्विपोंका समुह आज मलेसिया और इंडोनेशिया सभी तरफ संस्कृत साहित्य में स्वर्णभूमी कहा गया था । यह राज्य भारतीयोने स्थापित किया था । भूजंग नदी किनारे नला हुआ ईटों के घर बुध्द के मुर्ती, सबकुछ बताता है, की वह प्रदेश भारतसे संबंधित है । सिंगापुर मलाई राज्य का एक भाग है । शैलेंद्र साम्राज्य के अवनती के बाद मलय में मुस्लिम समाज का उदय हुआ । पहले करावळी का व्यापार अरबों के हाथ में था । क्रमेन वह पोर्तुगीज के हाथ में गया । बाद में डच, उसके बाद लोगोंको भगाके इंग्लिश लोग मलाई में अपना पैर रखा ।

पहले तो वह लोग व्यापार के लिये आए थे, धीरे-धीरे वह लोग मलाई राज करने लगे । १७९५में सिंगापुर पुरी तरहसे ब्रिटीशोंके हाथ में आ गयी । सिंगापुर में वस्तु संग्रहालय में द्राविडशैली मंदिर प्रतिकृती देखनेको मिलेगा । भारत के बाहर एक कन्नडी चार दिन रूका तो उसका मातृभाषा भूल जाना एक बहूत बडी भूल होती है । परंतु कोई ऐसा नही करता क्योंकि प्रत्येक आदमी को अपने सिंगापुर में ठहरे हुए होटेल न्यु पार्क चंग्गी हवाई जहाज स्थानक से कुछ दुरी पर था । और जब हम उतरे तो मार्गदर्शक परवेज मेहता ने हसतेहुए हमारा स्वागत किया । सिंगापुर में वही हमारा गाईड था । न्यु पार्क होटेलसे इर तरफ मार्केट ही नजर आ रहे थे । शंगरून मार्केट में जो चाहे वह वस्तु मिलती है । भारत के हर तरह का खाना उडपी होटेल, मसाला

> *देखा तो ऐसा लगा की स्वर्ग जैसा था । यहाँपर रोज ६०० जहाज आते और सहासो जहाज जाते भी है । यहाँके मार्केट में सोने के वस्तु और कुछ आकर्षक वस्तू जगमगाते है । यहाँपे १२ मंजिली इमारते है । सिंगापुर में गाँव का एक भाग फेमस है, उसका नाम है मंटॉसा नाम का छोटा द्विप । यहाँके कुछ बहुतही आकर्षक, इतिहास के प्रसिद्ध वस्तु संग्रालय यहाँपर है । यहाँ के पानी के फौव्वारे बहुत ही आकर्षक है ।*

डोसा, उप्पीट, डोसा, शिरा, इडली सब कुछ केले के पत्ते पर परोसते है । तब हमे ऐसा लग रहा था कि भारत अब बिल्कुल भी दूर नही है । परंतु पॉकेटमेंसे डॉलर कैसे खतम होता है पता ही नही चलता था । वहाँ का एक पेन भी ७५ ₹ का था । सिंगापुर में वस्तु बहुत मेंहगे होते हैं । फिर भी सिंगापुर में जाकर एक वॉच नहि लिया था । सिंगापुर आकर कोई फायदा नही ।

सिंगापुर में शिंगरून रस्ते के बाजुँ में एक देवी का मंदिर था । उसमें सब देवताओंकी मुर्तीया थी । भारत की भक्ती वहाँपर देखा जा सकती है । फुटपाथ में जब हम जा रहे थे, तो एक आदमी ने आकर ''येनम्मा, यन्न वेणू ?'' ऐसा पूछा, पिछे देखा तो एक आदमी उसके भाषा में उसके दुकान को बुला रहा था । उस जगह में बहुत सारे लोग तामिळ,

हरियाना और पंजाबसे थे । सिंगापुर टीन और रब्बर के लिए प्रसिध्द था । ऐसेही वहाँ ब्रिटीशोंने इसे बंदर के लिए भी प्रसिध्द किया था । यहाँ की मार्केट बहुत ही आकर्षक है ।

देखा तो ऐसा लगा की स्वर्ग जैसा था । यहाँपर रोज ६०० जहाज आते और सहासो जहाज जाते भी है । यहाँके मार्केट में सोने के वस्तु और कुछ आकर्षक वस्तू जगमगाते है । यहाँपे १२ मंजिली इमारते है । सिंगापुर में गाँव का एक भाग फेमस है, उसका नाम है मंटॉसा नाम का छोटा द्विप । यहाँके कुछ बहुतही आकर्षक, इतिहास के प्रसिद्ध वस्तु संग्रालय यहाँपर है । यहाँ के पानी के फौव्वारे (Water Fountain) बहुत ही आकर्षक है ।

एक ही बात में कहु तो यहाँ पे मुझे स्वर्ग जैसा महसुस हुआ । इसके बाद हम अभयारण्य देखने चले गए । यह नाईटसफारी थी । विश्व में कही ना दिखनेवाले एक पद्धती यहाँपर अपना लिया है । जंगल के प्राणी चुप चाप घम रहे थे । प्राणी रात्री के समय कोई हानी नही पोहचाते । यहाँपर हाथी और साते हुए शेर नदी के किनारे और पानी पिता हुआ शेर देखनेमें बहुत अच्छा लगता है । सिंगापुर में हमें हर तरफ अपने मर्जी से कार लेके घुम नही सकते । एक कारमें चार से कम लोगों को प्रवेश नही है । और यहा के सरकारने लोगों के लिये घर बनाने के लिये पैसे दिये हैं ।

❑ ❑ ❑ ❑

ನುಡಿದರೆ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರದಂತಿರಬೇಕು!
ನುಡಿದರೆ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ದೀಪ್ತಿಯಂತಿರಬೇಕು
ನುಡಿದರೆ ಸ್ಫಟಿಕದ ಶಲಾಕೆಯಂತಿರಬೇಕು!
ನುಡಿದರೆ ಲಿಂಗ ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಡುವನೆಂಬೆ?
ನುಡಿಯೊಳಗಾಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನೆಂತೋಲಿವನಯ್ಯ!!

ಬಸವಣ್ಣ

ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆವಂಗೆ ಮನೆಯೇನು?
ಮರೆಯೇನು?
ಮನದಲ್ಲಿ ನೆನೆದಿರುವವನು ಹೇಗಿರುವ
ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇನು ಸರ್ವಜ್ಞ

ಸರ್ವಜ್ಞ

The Dream The Success and Happiness....We have

Every person think aobut dream
But, every dream is not for us
The success is only dream that....we have
Our life makes our dream
with great efforts and confidence
We have
Every success is not a great success
We think
The great success is which
We learn and we implement
is success....we have
The great happiness in our
Success and Dream
The Dream that we think and
We can achieve that is a great happiness
We have

Adityaraj Magar
11th, Arts

ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಕರ್ಣ :-

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ಕಥೆಯು ಅತಿಶಯ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಯೆಲರು ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅರ್ಜುನ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದರೆ ಮಿಂದ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಇದನ್ನಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು ।। ಕರ್ಣನ ಪಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಕೆಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತದ ಯುದ್ಧದ ಅಂತ್ಯ ಮತ್ತು, ಧರ್ಮದ ತುಗಾ ನಡೆಯಲು ಯೋಚಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹೃದಯ ಕಾರ್ತಿಕವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಣ ಇವನು ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಕುಂತಿಯ ಪುತ್ರ ಮಾತೃಪ್ರೇಮದಿಂದ ಮದಲೆ ಮುಂದೆಯೆ ಕರ್ಣನನ್ನು ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೆಟ್ಟ ಜನರು ಬರಬಾರದೆಂದು ಕೊಂಡಿದೆಯಂತೆ ಈ ಮಗುವನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಾಗಿತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಈ ಮಗುವು ಒಬ್ಬ ಸೂತ ಅಧಿರಥ ಇಂದ ಮಮಕ್ಕನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು ಹೆಸರು ಈ ಮಗುವಿನನ್ನು ಕೆಳಯೊಂದು ಹೂಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕರ್ಣ ತನ್ನ ಒನ್ದೆಯಂದಿಗೆ ಸುಖದಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವನ. ಹಾಗೆಯೆ ಬೆಳೆದ ಕರ್ಣ ಕರ್ಣನು ಅಲಾವಿದೆ ಕರ್ಣನು ಗುರುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಸಂಕಲ್ಪ ತಾಯಾಗಿ ಪರಶುರಾಮ ಹುಡಕಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ತನ್ನ ಮಗುವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಪರಶುರಾಮರಿಗೆ ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ಸಕ್ಷತ್ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹುಡಕಿ ಗುರುವು ಕರ್ಣನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಹುಡಕಿದನು

ಕರ್ಣನು ಒಬ್ಬ ಮಂದಲು ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದನು. ಒಂದರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಬರದ ಹಾಗೆ ಅರ್ಜುನನಿತ್ತು ಕರ್ಣನ ಕಾರ್ಯ ಬಿಲ್ಲ ಯೆಲೆ ಬಿಲ್ಲಿಗೆಯನ್ನು ಕೆಂಡರು ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಜೆಯರು ಒಂದನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವುದು ಒಂದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಒಂದನ್ನು ಕಾಲಿಯಾಗಿ ಬಾರ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಣಿಗಳು ಪಾಂಡವರ ಹೊರಟಾಗ ಕಾಣಿಗಳು. ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆದರು ಒಂದೆ ಕರ್ಣನ ತಾಯಿ ರಾಧಾ ಮಗ ಬಾಣ ಕರ್ಣ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕೆಟ್ಟಿಂದ ಮಗ ಬಾಣವಿದ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದನು ನಂತರ ಒಂದು ಬಾಣವಿದ ಮರೆಯಿದನು.

ಕಡಿಮಾಗಿದೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ ಮತ್ತು ಒಂದರಿಂದ ಕಿಲ ಮತ್ತನ ಜಾತಿಯವರಾಗಿ ಘಟಿಯರು ಮುಂದಿದ್ದರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೆಂಡು ಕರ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳ ಮೂಡಿ ಮಾಡಲು ಹೊಡೆದಿದ್ದ ಮಾಡಲು ಕರ್ಣನು ಕರ್ಣನು ಪಾಂಡವರ ಮೇಲ್ತನುಡಿದ್ದನು. ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಿಂದ ಪಾಂಡವ ಕರ್ಣನನ್ನು ಪಾಂಡವರ ಗೊಂದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಇದರಿಂದ ಅವ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ಕರ್ಣನ ಸಹೋದರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕ್ರಿಯಿಂದ ಒಂದನ ಅಂಬಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಕಾಯಿ ಹೆಣ್ಣಾಗಿದರು. ಈ ಕಾಣಿ ಹೆಣ್ಣಿಯಾ ತನ್ನ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಲು ಇಲ್ಲದ ಕಲನ್ನು ಹಿಡಿದ ಒಂದರ ಒಂದಿಗೆ ಯಾವುದು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ತೆರ ಕರ್ಣನ ದುರ್ದೆ ಒಂದಾದ ತನ್ನ ತಾಜ ಕಿಲ್ಲಾಮಿದ ಒಂದನ ಸಂಬಂಧದ ಪರಿವರ್ತನೆಕಾಗಿ ಬೆಣ ಕೆಟ್ಟನು.

ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ತುಂಬಾ ಮನಸಿನ ಎಂದುಕೊಂಡಿದನು. ಈ ಮಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಾಧನೆ ಯಾವುದು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡವರನ್ನು ಇಲ್ಲ. ಒಂದರ ಈ ಕೈಗಾಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಕರ್ಣನ ಪರಾಜಿ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದನು. ಕರ್ಣನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನಾನು ದುರ ಮೃಗಾಲಯದಿಂದ ಎದ್ದು ಕಲಿಯಿದೆ. ಒಂದರ ಯಾವಾಗ ಕರ್ಣನು ಮೃಗಾಲಯದ ಪಕ್ಕದ ಹೋಗಿ ದ್ರೋಣನು ಕರ್ಣನ ಕೊಲ್ಲುವ ಮಾಡಿ ನಾನು ಕ್ಷತ್ರಿಯರನ್ನಷ್ಟೆ ಕಿಲ್ಲಿಗ ಕೊಡುವೆ ಎಂದು ಒಂದನ್ನು ಅಕ್ಷಿಗ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಿದನು. ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಹೃಗ ಹಾಕಿದರು ನಾನು ಒಂದನನ್ನು ಅರ್ಜುನ ಸಮಾಧಿ ಧನುರ್ವಾಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕಣಕಟ್ಟಿದ್ದೆನು ಇಂದಾ ಕರ್ಣನ ಕ್ಷತ್ರಿಯತ್ರವನ್ನು ನಿ ನಾನು ಈಗಲೆ ಅರ್ಜುನ ಸಮಾಧಿ ಧನುರ್ವಾಣಿ ಇಂದು ಒಳ್ಳಿಂದ ಹೊರಟನು.

ನಂತರ ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ಗುರುವನ್ನು ಶೋಧನೆ ಮಾಡಲಿರುವಾಗ ಒಂದನ ತಾಯಿ ಒಂದನನ್ನು ಪರಾಗುರು ಪರಶುರಾಮನ ಬಳಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಗುರು ದ್ರೋಣ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಗುರು ಒಬ್ಬನ ಮಹಾಗುರು ಪರಶುರಾಮ. ಈ ಎಷ್ಟೆಯ ಚಿಂತೆ ನಂತರ ಕರ್ಣನು ಕಿಲ್ಲಾ ಗುರು ಪರಶುರಾಮನ ಬಳಿ ಕಿಲ್ಲಾಸ್ಥಾನಿ ಹೋಗಿ ಪರಶುರಾಮನು ಈ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ನಾನು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕಿಲ್ಲಾ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆನೆ ಒಂದರ ಕರ್ಣನು ತನ್ನ ಜಟಿಯಿಂದ ಮನ ಪರಶುರಾಮನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮಾಡಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು ಹೇಳುವ ಈಗ ಪರಶುರಾಮ ನಂತರ ಒಂದನ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರವಾಯಿತು. ಒಂದೆ ಸುಳ್ಳುಹೇಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಕೃಷ್ಣ ನೆಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರುವ ಒಂದರು ಪರಶುರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ಬಂದು ಈಗ ಪರಶುರಾಮನು ಅಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದನು. ಈಗ ಪರಶುರಾಮನು ಕರ್ಣನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಈಗ ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಯಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದ ಇಂದ್ರನ ಕರ್ಣನ ಕೈಲಿ ಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಕರ್ಣನ ಅಸ್ತ್ರ ಮತ್ತಿರುವುದರ ಪರಶುರಾಮ ನು ಕೆಲವು ಅಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಕೇಳಿತ್ತು ಒಂದನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದನು. ಈಗ ಇಂದ್ರ ಒಂದು ಪರಿಯಾಗಿದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದನು. ಒಂದು ಹುಳ ಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕಚ್ಚಲು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಈಗ ಕರ್ಣ ಹುಳುವನ್ನು ಕಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹೀರಲ್ಪಟ್ಟ ರಕ್ತದಿಂದ ಒಂದರ ಪರಶುರಾಮನ ತ್ವಚೆಗೆ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗಿ ಪರಶುರಾಮನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು. ಕರ್ಣನ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ರಕ್ತ ಒಬ್ಬಿತ್ತು ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೇಳಿದನು ನಿನ್ನ ನಿಜವಾದ ಒನು ಯಾರು ಕರ್ಣ ನಿನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಗುರು ಒನನ್ನು ಮಾತಾಡಿ ಮಾಡಿ ಒನನ್ನು ಶಾಪಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ನಿನಗೆ ಯಾವುದೆ ಕಿಲ್ಲಾ ಬೇಡ್ಡಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಈಗ ಈ ಕಿಲ್ಲಾಗಳ ಸೂತ್ರ ನಿನ್ನ ಮರೆಯುವ ಇಂದ ಸ್ಮೃತಿ ಕೊಟ್ಟನು. ನಂತರ ಕರ್ಣನು ಒನ ಪಕ್ಕಿಕೆ ಒನ ಭಾಷಾ ಒನಿಗೆ ಕಿಲ್ಲಾ ಕೊಟ್ಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಕಿಲ್ಲಾಯಿಂದ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ದನುಷ್ಟ್ರಾಂಗಿದ ಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ಸೋಲು ಇದುನ್ನಿಂದ ಮರಣ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಕರ್ಣ ಧನುಷ್ಟ್ರಾಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಮುಖದ್ದಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತಾನೆ ಒಬ್ಬ ಬಾಣದುವರದ ಸ್ಪರ್ಶ ನಡೆಯಲಾರದು ಕರ್ಣ ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಅದೇನ ಒಬ್ಬ ವಿಷಯವಾ

ಈ ಹೆಣ್ಣಾ ಅರ್ಜುನ ಇಲ್ಲ ಧನುಷ್ಟ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಚಿಂತೆಯಿ ಇದುತ್ತಾನೆ ಈಗ ಕರ್ಣ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಕ್ಷಿಪಿಸಿ ಒನನಸ್ಸಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಯೆಲರು ಗೆಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಒಂದೆ ಕಾಲವಿದರೆ ಈ ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಈ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಮಯೋಜನೆ. ಕರ್ಣನನ್ನು ಒನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಒಳ್ಳಿಯ ಕಣ್ಣ ಇದು ಒನನನ್ನು ಅಂಗರಾಜನ ಇಟ್ಟಿನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದನು.

ನಂತರ ಕರ್ಣನು ಧರ್ಮಜನನ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಾನೆ ನಂತರ ಒಂದರಂಗದ ಈಗ ನಂತರ ಪಾಂಡವರು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದ ಕಾಣುವರು. ನಂತರ ಕರ್ಣನು ಅತ ಎಲ್ಲದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಗಮ್ಯ ಮಯೋಜನವನ್ನು ಒಡ್ಡಿದೆವು. ಈ ಮಟ ಕರ್ಣನ ಮಗುವಿನ ಹೊಡೆದ ವೃಷ್ಟಿಲಿನ ಒನನ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ತುಂಬಾ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಮಹಾಭಾರತ ಮಾಯುದ್ಧ ಮಾಯುದ್ಧ ಕರ್ಣನನ್ನು ಮಂದ ಇಟ್ಟುಗಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಭಿಷ್ಮನ ಇಚ್ಛೆ ಇರುತ್ತದೆ ಕಾರಣ ಭಿಷ್ಮನಿಗೆ ಮೊತ್ತ ಕರ್ಣನು ದೂತಯ ಪುತ್ರನೆಂದು. ಈಗ ಹಾಗೂ ಒನನ ಕರ್ಣನನ್ನು ಮತ್ತ ಒನ ಸಾಧಾರಣ ಮೊದಲಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಅಗ್ರಯಿಸಿದನು. ಮತ್ತಿದಲ್ಲಿ ಭಿಷ್ಮನ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನು ಈಗ ಕರ್ಣ ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭವನ್ನು ಕಾಣಿಸುವನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಮಟಗೆ ಕರ್ಣನು ಕೈಕೃತ್ರಿಮ ಕೃಷ್ಣನ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಂತರ ಕರ್ಣನ ಬಳಿ ಯಾವುದೇ ಪಕ್ಷ ಅಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಟ್ಟದಿರುವ ಒನಿಗೆ ಇದುನ ಒನನನ್ನು ಚಿಗುರಿಸಿದ್ದನು ಈ ಕರ್ಣನು ಮಿಂದ ಇಟ್ಟನ ಅರಿವನು. ಮರುದಿನ ಒಬ್ಬ ರೋಗಿಯ ಪ್ರತ್ಯನ ಯುದ್ಧ ನಿಶ್ಚಿತ ಯುದ್ಧದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಛಲವು

ಕರ್ಣನ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು ಕೃಷ್ಣನು ಇದನ್ನು ಯುದ್ಧ ಮೊದಲಿದ ಯುದ್ಧ ಕಲಿಯುವುದರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈಗ ಕರ್ಣ ಒನನ ಕೊಡೆ ಹೊಗುತ್ತಾನೆ ಮಿಂದ ಸ್ವಕಿದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತ ಕರ್ಣನ ರಥ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕರ್ಣ ಒನನ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಈ ಈಗ ಒನನ ಒನನ ಯುದ್ಧ ಕಿಲ್ಲಾಗಳ ಉಳಿಯಿಗೆ ಎಂದು ಕರ್ಣನ ಹತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇದೇ ಕಿರಿದ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಕೆಡ ಹೊಡೆದ ಕರ್ಣನುದಲ್ಲ ಕಡೆ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಧಾನವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಒನನಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈಗ ಪರಶುರಾಮನು ತನ್ನ ಒನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಕಡಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಒನನ ಮೃತ್ಯುವಿನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಒನನ ಸೋಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೆ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಕರ್ಣ

'मृत्यूंजय कर्ण' या कन्नड लेखाचा अनुवाद पुढील पानावर आहे.

व्यक्तिचित्रण

मृत्युंजय कर्ण

प्रशांत शिंगे, ११ वी शास्त्र

महाभारत में कर्ण की कथा बहुत ही रोमांचक है । यह कथा कृष्ण और भिष्म ने व्यक्त किया हुआ बहुतही जरूरी भाग है । युद्ध में अर्जुन को पराजित करना संभव था पर दिग्विजयात्रेनंतर कर्णाला पराजित करणे असंभव था । कर्णने दिग्विजयमें हर एक दिशा में हर राजा को अपने वश में कर दुर्योधन को विश्व का चक्रवर्ती बनाने की इच्छा थी ।

कर्ण, कुंती और सूर्य का पुत्र था । पांडुराजासे विवाह के पहले कुंती ने कर्ण को जन्म दिया । समाज में बुरा नाम होगा इसलिए कुंतीने कर्ण का त्याग किया । उस बच्चे को टोकरी में रखके नदी में छोड़ दिया । यह बात कुंती के दासी को पता था । उसने एक सुत आधिरथ के सहाय्य से उस बच्चे को पाणी से निकालकर उस सुत को सबको सच बताके उस अधिरथ के हाथ में बच्चे को सौंपा । उस आधिरथ ने उस बच्चे को स्वीकार कर माँ-बाप का प्यार दिया, परंतू कर्ण जन्मसेही दुर्भाग्य के साथ ही जन्मा था । कर्ण ने बाल्याअवस्था में पहले अपने माता के लिए संघर्ष किया । क्योंकि आधिरथ की पत्नी कर्ण को स्वीकारने से मना कर दिया था । कर्ण के जन्म से ही धनुर्विद्या, चतुर्थता, धैर्य, कौशल्य बहुतही निपुण था । इसलिए बहोंके क्षत्रियों ने कर्ण और उसके परिवार को वहाँ से लौट के जाने का आदेश दिया । अब एक जंगल में आदिवासियों ने अधिरथ की पत्नी पर हल्ला कर दिया । एक तीर अधिरथ की पत्नी को लगा । तब वह बेहोश हो गयी । तब कर्ण ने सुर्य के प्रकाश के तेजी से एक औषध ले आकर राधे की जान बचाया था । उसके बाद वो लोग हस्तिनापुर लौटे ।

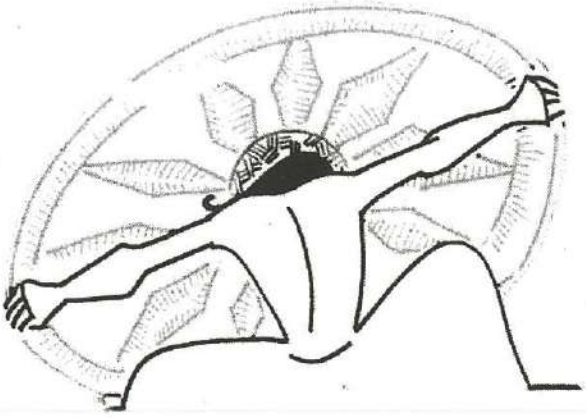

कर्ण, कुंती और सूर्य का पुत्र था । पांडुराजासे विवाह के पहले कुंती ने कर्ण को जन्म दिया । समाज में बुरा नाम होगा इसलिए कुंतीने कर्ण का त्याग किया । उस बच्चे को टोकरी में रखके नदी में छोड़ दिया । यह बात कुंती के दासी को पता था । उसने एक सुत आधिरथ के सहाय्य से उस बच्चे को पाणी से निकालकर उस सुत को सबको सच बताके उस अधिरथ के हाथ में बच्चे को सौंपा । उस आधिरथ ने उस बच्चे को स्वीकार कर माँ-बाप का प्यार दिया, परंतू कर्ण जन्मसेही दुर्भाग्य के साथ ही जन्मा था ।

हस्तिनापुर में सुत और सभी कीळ जातीयों पर क्षत्रिय बहुतही अन्याय करते आ रहे थे । कर्ण को यह बात अच्छी नही लगती थी । कर्ण पहले तो पांड़ओं का मित्र था । ऐसा भी कहा जाता है, की दुर्योधन के दुष्टता से बचने के लिए कुंती ने कर्ण को पांडओं का अंगरक्षक किया था । एक दिन कर्ण को छोटे भाई को एक छोटी-सी गलती के लिए स्वर्ण को उबालकर कर्ण के भाई के मुँह में ड़ालकर उसकी जान ली गई । तब कर्ण बहुत क्रोधित होके यह शपथ ली, की वह समाजपरिवर्तन लेके आएगा ।

परंतू उसको पता चला की दिव्यास्त्रोंके बिना सब कौशल्य बेकार हैं । तब उसने गुरू द्रोण के पास गया । गुरू द्रोण ने उसको शिक्षण देने के लिया

अस्वीकार किया । उसके बाद उसको पता चला की द्रोण और भीष्म एक ही गुरू के शिष्य थे । तब उसने निश्चित कर दिया की वह महागुरू परशुराम से शिक्षा लेगा ।

परंतु वहाँ पर जाने के बाद गुरू परशुराम बोलते है की मैं शिक्षा देना बंद किया हुँ । तब कर्ण ने अपने जिद्द पर अटे होकर गुरू परशुराम को मना लिया । गुरू परशुराम ने कर्ण को महास्त्रों का शिक्षण दिया । उस तरफ गुरू द्रोण ने अर्जुन को विश्व के सर्वश्रेष्ठ धनुर्धारी घोषित किया और इस तरफ गुरू परशुराम कर्ण घोषित किया था । कर्ण के शिक्षण के बाद जब वो जा रहा था तब परशुराम ने उसको कुछ नियती के बाते बताते हुए उसके जाँघा पे सो गया । तब इंद्र ने चाल चली । उसने एक (भुँगे) को छोड़ दिया । उसने कर्ण की जाँघे को काटकर रक्त बहाने लगा । उस रक्त परशुराम के स्पर्श से परशुराम निंद से जाग गए । उसने कहा, ''तुम मेरे लिए इतना बड़ा दर्द कैसे सह सकते हो,'' उसको शंका आने पर उसने पुछा 'तुम कौन हो' तब कर्ण ने सच बता दिया और परशुराम ने उसको शाप दे दिया । तब उसने अपने कष्ट और समाज में अन्याय के बारे में बता दिया । तब परशुराम ने उसे एक धनुष्य वरदान में दे दिया ।

उसके बाद चदुरंग का खेल, पांड़ओं का वनवास, महाभारत का युद्ध प्रारंभ, में उसको भिष्म का आदेश था की कर्ण इस युद्ध में भाग नहीं ले सकता, क्योंकि भिष्म को पता लग चुका था की कर्ण कुंतीपुत्र है । उसके बाद कुछ दिन बाद भिष्म को युद्ध से बाहर गया । तब कर्ण ने युद्ध में प्रवेश किया । अपने पुरे लगन, कौशल्य से कर्ण ने युद्ध को बहुत अच्छे तरह से निभा रहा था, बिच में हुआ ऐसे की कर्ण के सारे दिव्यास्त्र खत्म हो गए । तब शकुनी कर्ण का अपमान किया । तब कर्ण ने गुरू ने दिया हुआ धनुष्य को लेकर युद्धभूमी में उतरा । वहाँ पर कृष्ण ने एक बहुत बड़ा षड़यंत्र रचाया । उसने कर्ण को बहुत लेकर और किचड़ में कर्ण का रथ फस गया । तब कृष्ण ने अर्जुन को कर्ण पर तीर चलाने के लिए कहा । उस समय कर्ण रथ को निकाल रहा था । जब यह सब कर्ण ने देखा तो वह धनुष्य लेने जा रहा था । तब अर्जुन के तीर कर्ण के सीने पे आके लगा । और दुसरा तीर गले को लगा । तब कर्ण के पास कोई कवच नही था । कवच तो इंद्र ने में छल से दान में ले लिया था ।

तब पुरे हस्तिनापूर को पता चला की कर्ण कुंतीपुत्र है । और तब परशुराम कर्ण को कहाँ की तुम्हारा जैसा शिष्य मैंने आज तक नही देखा और देखुँगा । और उसने कहा कि 'तुम हारे नही हो । तुम तो मृत्युंजय हो !'

❑ ❑ ❑ ❑

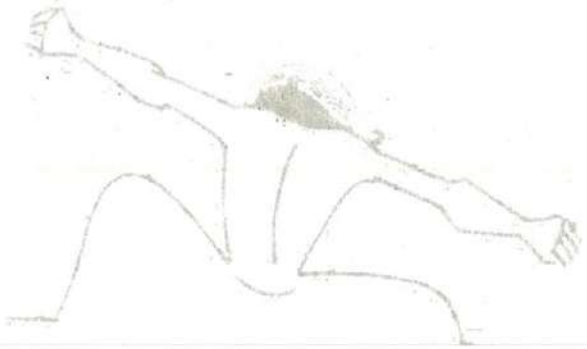

वैचारिक

बढता कालाधन : एक बिकट समस्या

कु. अनिता कृष्णराव माने, एम.ए.भाग-१

कालाधन और चोर बाजारी शब्द दुसरे विश्व युद्ध के दौरान प्रचलित हुए थे। कालाधन शब्द उस रुपये के लिए इस्तेमाल किया जाता था जो रुपया चोर बाजारी के लिए इस्तेमाल होता था। लेकिन अब कालाधन शब्द उस रुपये के लिए इस्तेमाल होता है जिस पर कर न दिया गया हो और छिपाई गई आय हो। काला धन सोने, जेवरात, हिरे जवाहरात, जमीन, इमारतों तथा कारोबारी संपदाओं में भी होता है।

भारत में आर्थिक एवं सामाजिक समस्याओं को जन्म देनेवाला प्रमुख कारक है कालाधन और उसमें निरंतर वृद्धि। सामाजिक समस्या होने के कारण यह समाज पर प्रतिकुल प्रभाव ड़ालता है।

सामाजिक असमानताएँ, सामाजिक वचनाएँ आदि। जब कि आर्थिक रूप में इसे समांतर अर्थव्यवस्था, छिपी अर्थव्यवस्था और अनाधिकारिक अर्थव्यवस्था माना जाता है। जो सरकार की आर्थिक नीतियों का परिणाम होती है तथा जिसके देश की अर्थव्यवस्था एवं राष्ट्र के समाजवादी नियोजन विकास पर हानी योग्य प्रभाव पड़ते हैं।

कालेधन का श्वेतधन में और श्वेतधन का कालेधन में रूपांतरण करना संभव है। जब कोई व्यक्ति किसी वस्तू के लिए बिक्री कर देकर दुकानदार से उसकी रसीद लेता है। परंतू वास्तव में वह उस वस्तू को खरीदता नही है, तब उसका काला धन श्वेतधन में परिवर्तित हो जाता है। एक व्यक्ति कोई वस्तू खरीदता है जैसे, स्कुटर या वी.सी.आर. आदि और उसके लिए १५,००० रुपये देता है, परंतू रसीद १०,००० रुपये की ही लेता है, तब बेचनेवाले के लिए ५,००० रुपया कालाधन होगा।

करों और शुल्कों में वृद्धि लोगों को करों की चोरी करने के लिए बाध्य करती है। इस कारण लोग अपनी आय छिपाते हैं। यदि आयकर की दर कम कर दी जाए तो बहुत से व्यक्ति अपनी आय छिपायेंगे तथा राजस्व में भी वृद्धि होगी। कालेधन का एक और कारण सरकार की मूल्य नियंत्रण नीति है। नियंत्रण लगाने के लिए वस्तुओं के चुनाव तथा उनके मूल्य निर्धारित करने में सरकार माँग और आपूर्ति के लचीलेपन को महत्त्व देने में असफल रहती है। नियंत्रण के उपाय जितने अधिक कठोर होंगे तथा अर्थव्यवस्था जितनी अधिक नियंत्रित होगी, उतना ही उसके उल्लंघन का प्रयास अधिक होगा। देश में एक चुनाव में हजारों करोड़ रुपये व्यय किए जाते है। लोकसभा चुनाव लड़ने के लिए उम्मीदवार सामान्यत: दस लाख से अधिक खर्च करता है,

> *काले धन का और एक कारण सरकार की मूल्य नियंत्रण नीति है। नियंत्रण लगाने के लिए वस्तुओं के चुनाव तथा उनके मूल्य निर्धारित करने में सरकार की माँग और आपूर्ति के लचीलेपन को महत्त्व देने में असफल रहती है। नियंत्रण उपाय जितने अधिक कठोर होंगे तथा अर्थव्यवस्था जितनी अधिक नियंत्रित होगी, उतना ही उसे तोड़ने का प्रयास अधिक नियंत्रित होगा।*

जबकि विधानसभा चुनाव लड़ने के लिए एक उम्मीदवार को वर्तमान में पाँच लाख रुपये से अधिक व्यय करना पड़ता है।

कालाधन छोटे दुकानदारों से लेकर बड़े-बड़े पूजीपतियों तक की आय का एक प्रमुख स्रोत होता है। कर योग्य आमदनी पर आयकर न चुकाना आज के व्यावसायिक युग में व्यवसायियों की व्यापारिक नीति का मुख्य हिस्सा बन गया है। नेशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक फाइनेंस एंड पॉलिसी के एक अनुमान के अनुसार १९८३ में भारत में लगभग ३५ हजार करोड़ रुपये का कालाधन था, जो सात वर्षो के बाद यानी १९९० में बढ़कर करीब ६० हजार करोड़ रुपये हो गया। संसद की स्थायी वित्त समिती की नवीनतम रिपोर्ट के अनुसार वर्ष १९९४-९५ में कालेधन का आकडा ११० हजार करोड़ रुपये हो

गया, जबकि इसी अवधी में सकल घरेलू उत्पाद राशी १९० हजार करोड़ रुपये थी । भारतीय अर्थव्यवस्था के लगभग समानांतर चल रही इस कालेधन की सत्ता के बारे में समिती ने आशंका व्यक्त की है कि आदि समय रहते इस पर नियंत्रण नहीं पाया गया तो बहुत जल्द कालेधन का आकडा घरेलू उत्पाद राशि के आकडे को पार कर जाएगा । यहाँ प्रश्न यह भी है कि कालाधन कहा से आता है और कैसे अपने पाव पसारता जा रहा है ? जाहिर सी बात है कि सरकार जिन योजनाओं तथा कार्यक्रमों की बाबत आंतरिक या बाह्य ऋण लेती है उसमें से जो भाग सही मद में नहीं खर्च किया जाता है उसी से आधुनिक कालेधन का बहुत बड़ा हिस्सा तैयार होता है । इसके अतिरिक्त घुसखोरी, तस्करी, कालाबाजारी, बेनामी सौदों तथा हवाला बाजार जैसे कारोबारों से भी 'कालाधन' फलता-फुलता रहता है, जिस पर अंकुश लगाना सरकार के लिए टेड़ी खीर है क्योंकि सत्ता के आधे से अधिक भाग पर कालाबाजरियों का ही कब्जा है ।

कालेधन को नियंत्रित करने के लिए सरकार द्वारा जो भी कदम उठाये गये हैं, वे सब हवाई निकले हैं । इस संबंध में पहले १,००० रुपये तथा ५०० रुपये के नोटों का प्रचलन अचानक रोक दिया गया, लेकिन उससे भी कोई खास फायदा नही हुआ । इस दिशा में वर्तमान सरकार द्वारा संचलित राष्ट्रीय आवास बैंक तथा भारतीय स्टेट बँक की डालर बांड योजना, भारतीय रिजर्व बैंक की स्वर्ण बांड योजना और विदेशी मुद्रा के आवागमन के संबंध में भारत सरकार को उदारवादी नीतियों सहित जितने भी प्रयास किए गए वे सब असफल ही साबित हुए हैं । वैसे भी सरकार जिस प्रकार इस अघोषित धनराशी की निकासी को रणनीति तैयार करती है, उससे कही ज्यादा लाभदायक बेनामी खातों, बेनामी शेयरों तथा बेनामी धंधों में पैसा लगाना रहता है, जिसका कालाबाजरियों को बेहतर ज्ञान होता है । इसीलिए काले व्यवसाय को रोकने में ऐसे प्रयासों को अब तक सफलता नहीं मिल सकी है । जब तक यह प्रश्न हल नही किए जायेंगे, तब तक कालेधन का अभिशाप बढ़ता ही जाएगा ।

भारतीय अर्थव्यवस्था के उदारीकरण के चलते आज हम जिस स्थान पर खड़े हैं वहाँ से कालेधन को समाप्त करनेवाले रास्ते पर चल पड़ना निश्चित रूप से एक दृढ़ इच्छाशक्ति की माँग करता है । मगर अहम समस्या ऐसी दृढ़ इच्छाशक्तिवालों का अभाव होना है, अन्यथा कालाबाजारियों और कालाधन संग्रह करनेवालों को इतना अवसर ही नहीं मिलता । किंतु इस सबके बावजूद इस काले साम्राज्य पर लगाम लगाना अत्यंत आवश्यक है । क्योंकि कालेधन का असुर अब अपने रौद्र में आ गया है, जिससे समूची अर्थव्यवस्था के छिन्न-भिन्न हो जाने का खतरा साफ-साफ दिखाई देने लगा है ।

❑ ❑ ❑ ❑

विश्वशान्ति और भारत

चिंतनपर

■ कु. भाग्यश्री हणमंत जोशी, एम.ए.भाग-१

अपने मूल स्वभाव में भारत एक अध्यात्मवादी और शान्तिप्रिय देश रहा है । यह अलग बात है कि आज का भारतीय अधिकाधिक मौलिक साधनों को पाने के लिए आतुर हो अैर दीवाना बन कर अपनी मूल अध्यात्म चेतना से भटकता जा रहा है, उससे हर दिन दूर होता जा रहा है, पर जहाँ तक शान्तिप्रियता का प्रश्न है, हमारे विचार में अधिकतर वह आज भी बेकार के लड़ाई-झगड़ो में न पड कर सहज शान्ति से ही जीवन जीना चाहता है । यही वह मूल कारण है कि अपने आरम्भ काल से ही भारत शान्तिवादी और निरन्तर शान्ति बनाह रखने को आदी रहा है ।

इसका यह तात्पर्य नहीं कि भारत ने हर प्रकार के अन्याय-अत्याचार को हमेशा सहा है । अपने अधिकारोंपर डाका पडते देखकर भी उसकी रक्षा के लिए कुछ नहीं

> *भारत की सेनाएँ पहले भी आज भी जब भी कभी अपनी सीमाओं से बाहर गई है, तो या तो आक्रमणकारी को सबक सिखाने के लिए गई है, या फिर कही-किन्ही युद्धग्रस्त देशो में शान्ति स्थापनार्थ ही गई है । फिर चाहे उन्हें इस का कितना भी खामियाजा क्यों न भुगतना पड़ा हो ।*

किया है । नहीं ऐसी बात नहीं शान्ति का अर्थ अन्याय-अत्याचार चुपचाप सह लेना यहाँ कभी भी नहीं लिया गया । इसी प्रकार शान्ति का अर्थ निष्क्रियता भी कभी नहीं माना या लगाया गया । इसका अर्थ और प्रयोजन जानबुझकर ऐसे कार्य न करना रहा है कि जिन से शान्ति भंग होने का अन्देशा हो । जब हम कोई ऐसा कार्य ही नही करेंगे जो कि किसी को हानि पहुंचाने और उकसाने वाला हो, तो भला शान्ति भंग होगी ही क्यों ? हाँ जब भी कभी किसी ने अन्याय-अत्याचार का मार्ग अपनाया है । हमारी शान्ति भंग करने का प्रयास किया है, हम पर अकारण-सकारण युध्द थोपा है, तो हमने उसका मुँह तोड उत्तर दिया है । अहिंसा या शान्ति-रक्षा के नाम पर अपने शास्त्रों को जग लगने या मोथरा कभी भी साबित नहीं होने दिया है, हमारी सिमाहँ अतिक्रमित करनेवाले को कभी बख्शा नहीं, इतिहास इस बात का भी गंवाह है । अगर भारत विश्व-शान्ति की रक्षा के लिए कुछ दे सकता है, भारत ने विश्व को यदि आज तक कुछ दिया है तो वह यही सब ही है, हमारे कहने का मात्र यही आशय एवं प्रयोजन है ।

भारत की सेनाहँ पहले भी आज भी जब भी कभी अपनी सीमाओं से बाहर गई है, तो या तो आक्रमणकारी को सबक सिखाने के लिए गई है या फिर कही किन्ही युध्दग्रस्त देशों में शान्ति स्थापनार्थ ही गई है, फिर चाहे उन्हे इसका कितना भी खामियाजा क्यों न भुगतना पड़ा हो ।

❑ ❑

यो भारत की विदेश नीतियों का आधार गुट-निरपेक्षता या तटस्थता है । पर उस तटस्थता का अर्थ निष्क्रियता नहीं । यह ऊपर के उदाहरणों से स्पष्ट हो जाता है । तटस्थ नीति अपनाते हुए भी भारत इस बात के लिए प्रतिबध्द है कि विश्व में शान्ति-रक्षा-हित जहाँ भी आवश्यकता होगी, संकेत पाते ही वहाँ वह उपस्थित रहेगा । इस के अतिरिक्त भी अब तक भारत अपने अनुभव एवं व्यवहार के आधारपर शान्ति रक्षा और स्थापना के लिए विश्व को बहुत कुछ दे चुका है । सत्य, अहिंसा, प्रेम, भाईचारा आदि भारत द्वारा दिखाए गए ऐसे रास्ते है यदि विश्व के सभी देश इन रास्तों पर चलना आरम्भ कर दे तो युद्धो के होने और शान्ति के समाप्त होने की आवश्यकता ही नहीं रह जाएगी ।

आज विश्व निश्चय ही बारुद के ढेर पर खड़ा है । कोई सिरफिरा राष्ट्र नेता कभी भी बारुद के उस ढेर को पलीता लगाने की मूर्खता कर सकता है । सदियों के अनुसंधानों और परिश्रम से बनाई हमारी दुनिया का नाश देखते-ही-देखते हमारी आँखों के सामने ही हो सकता है । अधात्म भावना को प्रश्रय देना । सत्य, प्रेम, अहिंसा, भाईचारे और पारस्पारिक सहयोग के मार्ग पर चलना । किसी समस्या के खड़ी हो जाने पर भी बातचीत द्वारा और उसे सुलझाने का प्रयास करना न कि आतंकवाद फैला और शस्त्र उठा कर । भारत द्वारा अपनाए और सुलझाए गए इन्ही रास्तों पर चलकर विश्व-शान्ति की रक्षा हो सकती है, अन्य उपाय नहीं ।

❑ ❑

Rayat Shikshan Sanstha's

SADGURU GADAGE MAHARAJ COLLEGE, KARAD

Ph.No.:Off.: 02164-271346

Staff List and Phone Numbers

SENIOR COLLEGE

Dr. Mohan Rajmane : Principal

Science	Arts	Commerce
Mr.Patil V. J.	**Mr. Jadhav V. T.**	**Mrs. M.B. Kamble**
Vice Principal	Vice Principal	Vice Principal

Name of the Teacher	Qualification
DEPT.OF CHEMISTRY	
1) Prin.Dr.Rajmane M.M.	M.Sc.Ph.D.
2) Mr.Patil V.J.(HOD)	M.Sc.M.Phil.
3) Mr.Patil R.B.	M.Sc.M.Phil.
4) Mrs.Salunkhe A.S.	M.Sc.
5) Dr.More U.B.	M.Sc.Ph.D.(SET)
6) Dr.Mahamuni S.V.	M.Sc.Ph.D.M.A.
7) Dr.Mandhare A.M.	M.Sc.Ph.D.
8) Dr.Waghmode D.P.	M.Sc.Ph.D.
9) Mrs.Panchpor J.J.	M.Sc.(SET, NET, GATE)
10) Mr.Shinde S.A.	M.Sc.(NET)
11) Mr.Khot D.S.	M.Sc.(SET, NET, GATE)
12) Mrs.Nikam V.S.	M.Sc.(SET)
13) Mrs.Patil S.P.	M.Sc.(GATE)
14) Mrs.Shingare D.B.	M.Sc.B.Ed.
15) Mrs.Pirjade A.R.	M.Sc.
16) Mrs.Koli A.A.	M.Sc.
17) Mrs.Patil V.D.	M.Sc.
18) Miss Inamdar N.D.	M.Sc.
19) Miss Thorat P.S.	M.Sc.
20) Miss Chavan P.N.	M.Sc.
21) Miss Mane M.M.	M.Sc.
22) Miss Jadhav M.S.	M.Sc.
23) Miss Pathan T.J.	M.Sc.
24) Miss Sharma R.S.	M.Sc.
25) Miss Sawant P.N.	M.Sc.
26) Miss Chavan A.V.	M.Sc.

Name of the Teacher	Qualification
DEPT.OF MATHEMATICS	
1) Dr.Yadav J.D.(HOD)	M.Sc.DHE.M.Phil.Ph.D.
2) Mr.Patil S.A.	M.Sc.M.Phil
3) Mr.Nalawade S.S.	M.Sc.
4) Mr.Agarwal S.D.	M.Sc.
5) Miss Pawar P.N.	M.Sc.
DEPT.OF ELECTRONICS	
1) Mr.Deshmukh R.S.(HOD)	M.Sc.DHE.
2) Mr.Nalawde B.J.	M.Sc.M.Phil.
3) Mr.Shinde S.S.	M.Sc.(SET)
4) Mr.Gaikwad V.B.	M.Sc.(SET, NET)
5) Miss Sonawale R.S.	M.Sc.
DEPT.OF PHYSICS	
1) Dr.Pawar S.T.(HOD)	M.Sc.M.Phil.DHE Ph.D.
2) Mr.Jagatap S.R.	M.Sc.
3) Miss Pawar S.S.	M.Sc.B.Ed.
4) Miss Karale A.Y.	M.Sc.
5) Miss Kadam A.P.	M.Sc.
6) Miss Pawar J.P.	M.Sc.
7) Miss Desai P.V.	M.Sc.
8) Mr.Bhosale S.N.	M.Sc.
9) Mr.Gaikwad G.B.	M.Sc.
DEPT.OF STATISTICS	
1) Mrs.Davari S.S.(HOD)	M.Sc.
2) Mrs.Kalbhor S.D.	M.Sc.
3) Mrs.Patil K.B.	M.Sc.
4) Mrs.Hankare V.J.	M.Sc.

Name of the Teacher	Qualification
5) Mrs.Lade A.A.	M.Sc.
6) Mrs.Mane K.M.	M.Sc.
7) Mrs.Chavan M.B.	M.Sc.

DEPT. OF BOTANY AND PLANT PROTECTION

1) Dr.Patil B.J.(HOD)	M.Sc.Ph.D.
2) Mr.Mohite B.D.	M.Sc.M.Phil
3) Mrs.Kishore M.V.	M.Sc.M.Phil
4) Dr.Patil V.P.	M.Sc.M.Phil.Ph.D.
5) Mrs.Dr.Patil M.S.	M.Sc.B.Ed.Ph.D.
6) Miss Patil P.C.	M.Sc.
7) Miss Patil M.R.	M.Sc.
8) Miss Patil S.S.	M.Sc.

DEPT.OF ZOOLOGY

1) Dr.Bodare R.D.(HOD)	M.Sc.Ph.D.
2) Mr.Ranbhare V.S.	M.Sc.M.Phil.
3) Dr.Sutar A.U.	M.Sc.B.Ed.Ph.D.
4) Mrs.Dr.Shewale V.S.	M.Sc.Ph.D.
5) Miss Tata A.B.	M.Sc.
6) Miss Salunkhe A.J.	M.Sc.
7) Mr.Chavan K.S.	M.Sc.
8) Miss Khirmode P.V.	M.Sc.
9) Miss Lawand S.T.	M.Sc.

DEPT.OF COMPUTER SCIENCE (B.C.S.)

1) Mr.Nalwade B.J.(HOD)	M.Sc.M.Phil.
2) Mr.Ghare P.B.	M.C.A.
3) Mr.Patil A.B.	B.E.(Comp.Sci.) M.C.A.
4) Miss Sawant S.R.	M.Sc.(Compt.Sci.)
5) Miss Yadav M.V.	M.Sc.(Compt.Sci.)
6) Mr.Patil A.A.	B.E.(Comp.Sci.)
7) Mr.Gaikwad V.B.	M.Sc.(Elect.) (NET, SET)
8) Mr.Bhosale P.S.	M.Sc.(Elect.)
9) Miss Godase S.S.	M.Sc.(Stat.)
10) Miss Pol P.U.	M.Sc.(Maths.)
11) Miss Yadav S.C.	M.Sc.(Maths.)
12) Mrs.Mirukhe A.L.	M.A.(English)

DEPT.OF B.C.A. (Computer Application)

1) Miss Jadhav J.S.	M.C.A.M.Phil.
2) Mr.Gaikwad N.V.	M.C.A.

Name of the Teacher	Qualification
3) Mr.Chougule P.J.	M.C.A.
4) Mr.Mane S.B.	M.C.A.
5) Miss Patil M.D.	M.C.A.

DEPT.OF COMPUTER SCIENCE (B.C.S./M.C.S.)

1) Mr.Sadavare A.B.	M.C.A.
2) Mr.Barge S.B.	M.C.A.
3) Miss Dhamale V.V.	M.C.A.
4) Miss Palsande S.S.	M.C.A.

DEPT.OF BIO-TECHNOLOGY

1) Dr.Sutar A.U. (Coordinator)	M.Sc.B.Ed.Ph.D.
2) Mr.Vibhute S.D.	M.Sc.B.Ed.
3) Miss Malvekar D.A.	M.Sc.(SET, NET, GATE)
4) Mr.Gangawane A.A.	M.Sc.
5) Miss Dr.Kamble A.P.	M.Sc.Ph.D.

DEPT.OF MICROBIOLOGY

1) Mr.Ghorpade V.M.(HOD)	M.Sc.
2) Mr.Patil S.B.	M.Sc.
3) Miss Ingole J.R.	M.Sc.PGDC.
4) Miss Bagwan A.S.	M.Sc.
5) Miss Badekar S.S.	M.Sc.
6) Miss Patil N.A.	M.Sc.
7) Miss Inamdar C.K.	M.Sc.
8) Mr.Jadhav S.S.	M.Sc.

DEPT.OF ENVIRONMENT SCIENCE

1) Dr.Lingade V.B.(HOD)	M.A.Ph.D.(NET)
2) Miss Mane S.M.	M.A.

DEPT.OF ENGLISH

1) Dr.Sawant S.R.(HOD)	M.A.M.Phil.Ph.D.
2) Mrs.Patil V.V.	M.A.B.Ed.
3) Mr.Godase S.J.	M.A.
4) Dr.Jadhav S.E.	M.A.M.Phil.Ph.D.
5) Dr.Tatugade A.P.	M.A.Ph.D.
6) Mr.Kambale S.D.	M.A.(SET, NET)
7) Mr.Kathare G.N.	M.A.B.Ed.(SET, NET)
8) Miss Patil S.S.	M.A.B.Ed.(SET)

Name of the Teacher	Qualification
DEPT.OF HINDI	
1) Dr.Kasabe D.A.(HOD)	M.A.B.Ed.Ph.D.(SET)
2) Mr.Ingole R.B.	M.A.M.Phil.
3) Dr.Shivdas M.J.	M.A.M.Phil.Ph.D.
4) Mr.Jadhav S.M.	M.A.B.Ed.(NET)
(FDP From 1 Aug 2015 to 31 July 2017)	
5) Mr.Lipare A.V.	M.A.,B.Ed.,M.Phill (SET)
DEPT.OF MARATHI	
1) Dr.Pol R.P.(HOD)	M.A.M.Phil.Ph.D.
2) Dr.Divekar R.R.	M.A.M.Phil.Ph.D.
3) Mrs.Dr.Chavan A.C.	M.A.B.Ed.Ph.D.
4) Mrs.Dr.Nikam P.P.	M.A.M.Phil.Ph.D. (NET, SET)
5) Miss Dr.Kundap K.K.	M.A.Ph.D.
DEPT.OF HISTORY	
1) Mrs.Dr.Rankhambe N.R.(HOD)	M.A.M.Phil.Ph.D.
2) Mr.Rankhambe R.S.	M.A.
3) Mr.Salunkhe S.T.	M.A.M.Phil.
4) Mr.Suryawanshi N.R.	M.A.
5) Mr.Owal S.S.	M.A.(SET)
DEPT.OF ECONOMICS	
1) Mr.Jadhav V.T.(HOD)	M.A.B.Ed.
2) Mr.Madane S.S.	M.A.
3) Mr.Nalwade A.A.	M.A.M.Phil.B.Ed.
DEPT.OF GEOGRAPHY	
1) Mr.Kumbhar B.G.(HOD)	M.A.B.Ed.
2) Mr.Bhosale A.S.	M.A.(NET)
3) Dr.Talekar P.R.	M.A.Ph.D.(NET)
4) Mr.Chavan T.V.	M.A.B.Ed.(NET)
DEPT.OF SOCIOLOGY	
1) Mr.Gavade A.T.(HOD)	M.A.B.Ed.(SET)
2) Mr.Kakade S.R.	M.A.(SET)
DEPT.OF POLITICS	
1) Mr.Gadhave A.S.(HOD)	M.A.M.Phil.
2) Mr.Randive K.L.	M.A.(SET)

Name of the Teacher	Qualification
DEPT.OF PSYCHOLOGY	
1) Dr.Shinde A.C.(HOD)	M.A.Ph.D. (SET)
2) Dr.Patil C.B.	M.A.M.Phil.Ph.D.
DEPT.OF SANSKRIT	
1) Mrs.Chavan S.M.	M.A.B.Ed.(SET)
DEPT.OF PHILOSOPHY	
1) Dr.Wagh R.R.	M.A.
DEPT.OF EDUCATION	
1) Dr.Jadhav A.N.	M.A.M.Ed.Ph.D.
DEPT.OF PHYSICAL EDUCATION	
1) Mr.Patil V.C.	B.A.M.P.Ed.
DEPT.OF COMMERCE	
1) Mrs.Kamble M.B.(HOD)	M.Com.M.Phil.
2) Mr.Sawant K.L.	B.Com.F.C.A.
3) Mr.Nalavade A.A.	M.A.(Eco.)
4) Mr.Bagwan S.S.	M.A.LL.M.(SET, NET)
5) Mr.Yadav S.V.	M.Com.M.Phil.B.Ed. (SET, NET) G.D.C.& A.
6) Mr.Kashid K.A.	M.Com.M.Phil.B.Ed. (SET, NET) G.D.C.& A.
7) Mr.Jafar A.A.	M.Com.M.Phil. G.D.C.& A.
DEPT.OF B.COM.I.T.(Entire)	
1) Mr.Kadam J.S.	M.C.A.
2) Miss Patil A.G.	M.C.A.
3) Mr.Khilare S.M.	M.A.M.Phil.B.Ed.
4) Miss Kadam S.R.	M.B.A.(I.T.)
5) Mr.Patil S.R.	M.Com.G.D.C. & A.
6) Mr.Agrwal S.A.	M.Sc.(Maths)
7) Miss Hankare V.J.	M.Sc.(Stat.)
8) Dr.Lingade V.B.	M.A.Ph.D.(Geo.) (SET)
DEPT.OF LIBRARY SCIENCE	
1) Mr.Magade R.T.	B.A.B.Lib.B.Ed.

JUNIOR COLLEGE

Kale H.K.: Vice Principal — Supervisior : **Shri.Kashirsagar H.V.**

Shri Patil P.B.	**Shri Kale V.C.**	**Shri Patil B.H.**
Incharge Faculty of Science	Incharge Faculty of Arts	Incharge Faculty of Commerce

Name of the Teacher	Qualification
DEPT.OF Marathi	
1) Mrs.Mohite S.S.	M.A.B.Ed.
2) Mr.Nalawade P.R.	M.A.B.Ed.M.Phil
3) Mr.Patil V.D.	M.A.B.Ed.
4) Mr.Kumbhar A.D.	M.A.B.Ed.
5) Mrs.Yadav S.R.	M.A.B.Ed.
6) Mr.Shiklgar N.B.	M.A.B.Ed.
7) Mrs.Yadav S.M.	M.A.B.Ed.
8) Mrs.Owal P.S.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF ENGLISH	
1) Mr.Jagdale L.G.	M.A.B.Ed.
2) Mrs.Patil V.S.	M.A.B.Ed.
3) Mrs.Tilekar S.M.	M.A.B.Ed.
4) Mrs.Chavan V.B.	M.A.B.Ed.
5) Mrs.Kumbhar V.B.	M.A.B.Ed.
6) Mr.Sawant S.S.	M.A.B.Ed.
7) Mrs.Sutar F.A.	M.A.B.Ed.
8) Mrs.Mirukhe A.L.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF HINDI	
1) Mr.Kale V.C.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF ARDHAMAGDHI	
1) Mrs.Patil A.A.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF SANSKRIT	
1) Mrs.Lohar S.S.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF GEOGRAPHY	
1) Mr.Salunkhe M.S.	M.A.B.Ed.
2) Mr.Nangre S.S.	M.A.B.Ed.
3) Smt.Kadam S.D.	M.A.B.Ed.

Name of the Teacher	Qualification
DEPT.OF HISTORY	
1) Mr.Jadhav K.V.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF POLITICS	
1) Mrs.Mulani M.A.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF SOCIOLOGY	
1) Mrs.Khodke K.M.	M.A.B.Ed.
2) Mr.Salunkhe V.L.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF PHILOSOPHY & PSYCHOLOGY	
1) Mr.Wankar A.P.	M.A.B.Ed.
2) Mr.Tadakhe R.A.(PT)	M.A.B.Ed.
DEPT.OF ENVIRONMENT SCI.	
1) Mane S.D.	M.Sc.B.Ed.NET/SET
DEPT.OF ECONOMICS	
1) Mrs.Pawar V.S.	M.A.B.Ed.
2) Mrs.Patil A.R.	M.A.B.Ed.
3) Mrs.Chavan M.T.	M.A.B.Ed.
4) Mrs.Torne S.S.	M.A.B.Ed.
DEPT.OF COMMERCE	
1) Mrs.Koli S.S.	M.Com.M.Ed.
2) Mr.Mane P.K.	M.Com.B.Ed.G.D.C. & A.
3) Mrs.Patel Z.B.	M.Com.B.Ed.
4) Mrs.Mohite A.A.	M.Com.B.Ed.
5) Mrs.Sarde A.B.	M.Com.B.Ed.
6) Miss Kadam B.R.	M.Com.B.Ed.
DEPT.OF CHEMISTRY	
1) Mr.Kshirsagar H.V.	M.Sc.D.H.E.
2) Mrs.Shinde S.R.	M.Sc.B.Ed.
3) Mrs.Pol N.R.	M.Sc.B.Ed.

Name of the Teacher	Qualification
4) Mrs.Patil V.S.	M.Sc.B.Ed.
5) Mrs.Jadhav S.S.	M.Sc.B.Ed.
6) Mr.Maske N.P.	M.Sc.B.Ed.
7) Mr.Shewale A.S.	M.Sc.B.Ed.
8) Mr.Suryawanshi J.H.	M.Sc.B.Ed.
9) Mr.Khandekar N.P.	M.Sc.B.Ed.
10) Mr.Kumbhar P.L.	M.Sc.B.Ed.
11) Mr.Patil K.J.	M.Sc.B.Ed.
12) Mr.Pawar S.R.	M.Sc.B.Ed.
13) Mr.Chougule A.J.	M.Sc.B.Ed.
14) Miss Gutukade S.D.	M.Sc.B.Ed.

DEPT.OF PHYSICS

1) Mr.Kale H.K.	M.Sc.B.Ed.D.S.M.
2) Mr.Patil P.B.	M.Sc.B.Ed.D.S.M.
3) Mr.Patil R.Y.	M.Sc.B.Ed.D.S.M.
4) Mr.Kale J.P.	M.Sc.B.Ed.D.S.M.
5) Mr.Alekari A.S.	M.Sc.B.Ed.
6) Mr.Malvade V.C.	M.Sc.B.Ed.D.S.M.
7) Mrs.Patole M.M.	M.Sc.B.Ed.
8) Mr.Kirtikar D.B.	M.Sc.B.Ed.D.S.M.
9) Mrs.Patil N.M.	M.Sc.B.Ed.
10) Mrs.Hasabe S.S.	M.Sc.B.Ed.
11) Mrs.Salunkhe S.V.	M.Sc.B.Ed.
12) Mrs.Jagtap P.S.	M.Sc.B.Ed.
13) Mr.Shinde V.R.	M.Sc.B.Ed.
14) Mr.Bhise Patil V.V.	M.Sc.B.Ed.
15) Mr.Patil D.S.	M.Sc.B.Ed.
16) Miss Narsinge S.S.	M.Sc.B.Ed.

DEPT.OF MATHEMATICS

1) Mrs.Kadam K.S.	M.Sc.B.Ed.
2) Mr.Jadhav D.B.	M.Sc.B.Ed.
3) Mrs.Pawar A.H.	M.Sc.B.Ed.
4) Mrs.Varekar A.N.	M.Sc.B.Ed.
5) Mrs.Patil M.V.	M.Sc.B.Ed.
6) Mrs. Shewale J.B.	M.Sc.B.Ed.

Name of the Teacher	Qualification
7) Mrs.Veer N.A.	M.Sc.B.Ed.
8) Mr.Patil B.S.	M.Sc.B.Ed.
9) Miss Jadhav A.A.	M.Sc.B.Ed.
10) Mrs.Patil S.L.	M.Sc.B.Ed.

DEPT.OF BIOLOGY

1) Mrs.Patil A.V.	M.Sc.B.Ed.
2) Mrs.Jagadale U.V.	M.Sc.B.Ed.
3) Mrs.Panskar P.R.	M.Sc.D.H.E.
4) Mr.Suryawanshi A.K.	M.Sc.B.Ed.
5) Mr.Pawar C.D.	M.Sc.B.Ed.
6) Mr.Kharade S.K.	M.Sc.B.Ed.
7) Mrs.Yadav P.B.	M.Sc.B.Ed.
8) Miss Pawar V.H.	M.Sc.B.Ed.
9) Mr.Jadhav P.D.	M.Sc.B.Ed.
10) Mrs.Pawar S.B.	M.Sc.B.Ed.

DEPT.OF PHYSICAL EDUCATION

1) Mr.Patil S.Y.	M.A.MP.Ed.
2) Mr.Phule V.B.	B.A.MP.Ed.

DEPT.OF INFORMATION TECHNOLOGY

1) Ghare P.B.	M.C.A.
2) Mr.Mane S.B.	M.C.A.
3) Mr.Gaikwad N.V.	M.C.A.

DEPARTMENT OF COMPUTER & SCIENCE

1) Mrs.Mulla Z.A.	M.Sc.
2) Mrs.Jadhav J.S.	M.C.A.
3) Mr.Patil A.B.	B.E.(Comp.Sci.)
4) Mr.Chougule P.J.	M.C.A.
5) Miss Shinde S.S.	M.Sc.

DEPT.OF ELECTRONICS

1) Mr.Nadaf A.J.	M.Sc.(NET)
2) Mr.Yadav V.B.	M.Sc.B.Ed.
3) Mrs.Patil P.D.	M.Sc.
4) Miss Chavan P.L.	M.Sc.B.Ed.

DEPARTMENT OF VOCATIONAL

Shri.Khot D.K.: Incharge Faculty of M.C.V.C.

H.S.C.VOCATIONAL		Qualification
1)	Mr.Khot D.K.	M.Com.L.L.B
2)	Mr.Chavan B.G.	D.E.E.
3)	Mr.Tekale S.A.	D.I.E.
4)	Mrs.Jadhav S.P.	M.Com.G.D.C.& A.
5)	Mr.Shinde G.D.	DETE
6)	Mr.Bankar D.L.	M.Com.
7)	Mr.Patil S.H.	AIT
8)	Mr.Lad S.J.	M.Com.M.Phil.
BIFOCAL SECTION (BANKING)		
1	Mr.Patil B.H.	M.Com , D.H.E

NON TEACHING STAFF

Name of the Teacher		Name of the Teacher	
1) Mr.Gaikwad R.Y.	Registrar	24) Mr.Sutar K.R.	Lib.Att.
2) Mr.Patil B.V.	O.S.	25) Mr.Kamble S.B.	Lib.Att.
3) Mr.Patil A.R.	Head Clerk	26) Mr.Kadam R.Y.	Lib.Att.
4) Mr.Bhoj V.D.	Sr.Steno.	27) Mr.Koli P.S.	Lib.Att.
5) Mr.Patil A.S.	Sr.Clerk	28) Mr.Chavan V.B.	Lab.Att.
6) Mr.Garud A.M.	Sr.Clerk	29) Mr.Inamdar P.V.	Lab.Att.
7) Mr.Shinde H.D.	Jr.Clerk	30) Mr.Jadhav A.K.	Lab.Att.
8) Mr.Mali S.S.	Jr.Clerk	31) Mr.Gurakha K.M.	Lab.Att.
9) Shri.Ingole A.S.	Jr.Clerk	32) Mr.Magare U.H.	Lab.Att.
10) Mr.Magade R.T.	Assit.Lib.	33) Mr.Mule V.M.	Lab.Att.
11) Mr.Thorat S.B.	Lib.Clerk	34) Mr.Kharat S.D.	Lab.Att.
12) Mr.Patil D.V.	Lib.Clerk	35) Mr.Jadhav H.K.	Lab.Att.
13) Mr.Patil S.K.	Lab.Assist.	36) Mr.Ghadage H.J.	Lab.Att.
14) Mr.Mulla M.A.	Lab.Assist.	37) Mr.Mali S.Y.	Lab.Att.
15) Mr.Salunkhe R.G.	Lab.Assist.	38) Mr.Thorat V.K.	Lab.Att.
16) Mr.Mane R.C.	Lab.Assist.	39) Mr.Korade D.M.	Lab.Att.
17) Mr.Pawar A.K.	Lab.Assist.	40) Mr.Patil D.S.	Lab.Att.
18) Mr.Patil T.B.	Lab.Assist.	41) Mr.Patil N.N.	Lab.Att.
19) Mr.Chavan A.A.	Lab.Assisst.	42) Mr.Chavan K.D.	Lab.Att.
20) Mr.Pawar K.S.	Lib.Att.	43) Mr.Patil A.G.	Lab.Att.
21) Mr.Jadhav S.V.	Lib.Att.	44) Mr.Kamble A.S.	Lab.Att.
22) Mr.Mali K.B.	Lib.Att.	45) Mr.Dongare R.S.	Lab.Att.
23) Mr.Pawar L.K.	Lib.Att.	46) Mr.Yadav M.R.	Lab.Att.

47) Mr.Khatavkar C.R.	Lab.Att.	56) Mr.Pawar B.S.	Peon
48) Mr.Mulani R.R.	Lab.Att.	57) Mr.Shitole G.P.	Peon
49) Mr.Jadhav P.B.	Lab.Att.	58) Mr.Chavan S.K.	Peon
50) Mr.Ingavale M.A.	Lab.Att.	59) Mr.Todkar S.A.	Peon
51) Mr.Kakade R.M.	Lab.Att.	60) Smt.Kakade M.U.	Peon
52) Mr.Jadhav V.M.	Lab.Att.	61) Smt.Pawar A.K.	Peon
53) Mr.Shinde S.D.	Lab.Att.	62) Mr.Shivdas S.U.	Peon
54) Mr.Jadhav R.D.	Lab.Att.	63) Smt.Mulla A.B.	Peon
55) Mr.Kumbhar V.R.	Lab.Att.	64) Mr.Dharade S.M.	Peon

MCVC SECTION

1	Mr.Lohar S.B.	Clerk
2	Mr.Gajare A.P.	Peon

दि प्रेस अॅण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक अॅक्ट : नियम ०८ फॉर्म ०४ प्रमाणे निवेदन

प्रकाशन स्थळ : **सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, कराड (जि.सातारा)**
प्रकाशन काल : वार्षिक
प्रकाशक : **प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, विद्यानगर, कराड ४१५ १२४ (जि.सातारा)
फोन : (०२१६४) २७१३४६ (ऑ.) २७१७९४ (नि.) फॅक्स : (०२१६४) २७१३४६
संपादक : **प्रा.डॉ.दिलीपकुमार कसबे**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज, विद्यानगर, कराड ४१५ १२४ (जि.सातारा)
फोन : (०२१६४) २७१३४६
मुद्रक : **श्री.संदेश शहा**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : २६९ ब/२, दौलतनगर, करंजे तर्फ सातारा, फोन : (०२१६२) २३४०४९, २३२०८२
अक्षररचना : **श्री.प्रशांत गुजर**
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : १९५, सदाशिव पेठ, वीर सावरकर मार्ग, सातारा. फोन : (०२१६२) २३४३७२
स्वामित्व : **सद्गुरू गाडगे महाराज कॉलेज,कराड**

मी प्राचार्य डॉ.मोहन राजमाने जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती/तपशील माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे खरा आहे.

दिनांक : ३०-०३-२०१७
ठिकाण : कराड

डॉ.मोहन राजमाने
प्राचार्य

या अंकातील मतांशी प्रकाशक व संपादक सहमत असतीलच असे नाही. ✦ (फक्त खाजगी वितरणाकरिता)

।। महिला जगत ।।

लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती मार्फत आयोजित
विद्यार्थी सुरक्षा विषयावर मार्गदर्शन करताना
सौ.रूपाली चव्हाण (महिला पोलीस उपनिरिक्षक, कराड)

लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती मार्फत आयोजित
विद्यार्थी सुरक्षा विषयावर मार्गदर्शन करताना
सौ.रेखा देशपांडे (हेड कॉन्स्टेबल, कराड पोलीस स्टेशन)

मतदार जनजागृती कार्यक्रमात
बी.ओ.पी.मंडूरे मॅडम (सैदापूर) आणि विद्यार्थीनी

आंतरराष्ट्रीय महिला दिन व मतदान जनजागृती कार्यक्रमात
मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे
मा.सौ.वैशाली राजमाने (तहसिलदार हातकणंगले)

क्रांति ज्योति सावित्रीबाई फुले जयंती प्रसंगी
मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे प्रा.डॉ.ए.यु.सुतार

महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग - 'जाणीव जागृती' कार्यशाळेत
आपले विचार मांडताना उपप्राचार्य व्ही.जे.पाटील

महाविद्यालयाची वैशिष्ट्ये :

- मुलींच्यासाठी सर्व सोयींनी युक्त चार वसतिगृहे
- मुलांच्यासाठी सर्व सोयींनी युक्त वसतिगृह
- स्वतंत्र स्पर्धा परीक्षा विभाग
- स्किल बेस्ड शिक्षणाची सोय
- नेट/सेट परीक्षा मार्गदर्शन वर्ग
- प्रशस्त इमारत
- प्रशासकीय कार्यालय
- शिवाजी विद्यापीठाचे अग्रणी महाविद्यालय
- स्वतंत्र अभ्यासिकेची सोय
- प्रशस्त अभिजीत पतंगराव कदम क्रीडा संकुल
- सिनिअर व ज्युनिअर विभागांच्या स्वतंत्र प्रयोगशाळा
- स्वतंत्र परीक्षा विभाग
- बोटॅनिकल गार्डन
- सुसज्ज केशवराव पवार ग्रंथालय
- कॅन्टिनची सोय
- पोलिस भरतीपूर्व मुला-मुलींचे प्रशिक्षण केंद्र
- KG ते PG शिक्षणाची सोय